

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 3324

SCRIERI ALESE

D'ALE LUI

I. HELIADE-RĂDULESCU

CARI POT SERVI ȘI ȘCOALELOR

SECUNDARE DE AMBELE-SEXURILE

FIIND CONFORM CU PROGRAMELE DE STUDII

EDIȚIA I-a
Tipărită în 2000 exemplare

CASA ȘCOALELOR

BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA G. A. LAZAREANU
STRADA EPISCOPIEI, No. 3
1909

Pretul Lei 3

3374 supl
8

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 3324

SCRIERI ALESE

D'ALE LUI

Heliade-Rădulescu

I. HELIADE-RĂDULESCU

278331

CĂRI POT SERVI ȘI ȘCOALELOR

SECUNDARE DE AMBELE-SEXE

FIIND CONFORM CU PROGRAMELE DE STUDII

EDIȚIA I-a

Tipărită în 2000 exemplare

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA G. A. LAZAREANU

STRADA EPISCOPIEI, No. 3

1909

BUCURESTI

DATA.....

3374

1956

B.C.U. Bucuresti

C142872

SR Blanche - Ractuliu I.

Domnul Vasile Stroescu,
Membru onorific al Academiei române
În semn de stimă și distincție consider

J. J. Heliade Rădulescu

București

PREFAȚĂ

1910, Iunie

Deși Academia română a publicat un concurs pentru facerea biografiei lui Heliade Rădulescu, după ce el a încetat din viață, la 27 Aprilie, 1872, fixând un premiu de 5000 lei, cu toate acestea nu s'a prezentat p'atunci nici un concurent. Oare n'ar fi în folosul țării acum, ca Academia să înființeze din nou acel concurs pentru facerea acelei biografii?

De astădată concurenții ar fi trei, dacă nu și alții, după câte am aflat. Intre aceștia este și d. Michail Stăncescu, care lucrează de 4 ani adunând material din biblioteca Academiei și din scrierile ce și-a procurat pentru acest scop. Domnia sa a și publicat o parte din ea în revistele: Analele literare, politice și științifice din anii 1904 și 1905, precum și în Evenimentul, din 1906. Citindu-le am căutat să fac cunoștință cu Domnia-sa. Acum că public **Scrieri alese** d'ale părintelui meu, cerute și în programele analitice ale școalelor secundare de ambele sexe, m'am adresat dar d-lui Michail Stăncescu, rugându-l a face o scurtă biografie a lui Heliade Rădulescu, indispensabilă elevilor și elevelor de clasele secundare și acelor cari doresc a cunoaște biografia sa.

Dar nu este de ajuns numai biografia, trebuie să se știe câte scrieri a făcut părintele meu. De aceea reproduc din Noul Curier d'ambe sexe bibliografia ce am publicat încă dela 1894. Din ea se poate vedea cât de mult a scris

Heliade Rădulescu și ar fi lăsat mai multe opere dacă i s'ar fi procurat mijloace spre a și-le tipări, după cum s'a făcut cu alți scriitori români.

Din cele ce s'a scris până azi asupra lui Heliade se poate constată că puțini au citit toate scrierile sale, ba nici cei cari au întocmit programele analitice de studii pentru școalele secundare, căci dacă ar fi fost altfel, domniilor ar fi adăugat și alte scrieri de ale lui Heliade în acele programe. Oare nu se găsește că prea s'a restrâns studierea scrierilor lui Heliade Rădulescu prin școli? Este aceasta în folosul generațiilor actuale și viitoare?

De aceea noi am mai reprodus aci, pe lângă cele prescrise în menționatele programe de studii și Cântarea dimineții, principiile de ortografie ale sale și Literatura egal cu politica, imprimându-le aceste două cu ortografia sa. Pentru că cei cari doresc să studie îndeștul de bine pe Heliade, trebuie să cunoască și ortografia sa și argumentele pentru care el a întrebuițat-o dela 1844 și până a încetat de a mai scrie.

Credem că facem un serviciu lectorilor a reproduce aci discursul ținut de marele savant Hâjdeu, la Academia română cu ocazia centenarului lui Heliade-Rădulescu. El poate servi la cei cari doresc a scrie biografia lui Heliade. Acest discurs este publicat în analele Academiei, tomul XXIV, din 1901—1902.

I. I. HELIADE-RĂDULESCU

O PRESCURTARE

DIN

BIOGRAFIA LUI ION HELIADE-RĂDULESCU

Născut la Târgoviște, 1802, Ianuarie 6; mort la București, 1872, Aprilie 27

«Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită
oglină minții omenești, scrisoarea.... că
scrisoarea este vecinică, și când ocărăm
întru vre-o zi pe cineva, este cu greu a
răbda, dar încă și în veci.»

Miron Costin. Predoslovie la Descăli-
catul d'întăiu al Moldovei.

Se zice de obicei, că pe omul superior nu-l înțelege generația contemporană cu el, și, de multe ori, nici generația care vine imediat după el; ci trebuie să treacă timp ca oamenii, prin cultura minții și a sufletului, să poată a-l înțelege. Așa o fi pentru unii, dar pentru Heliade numai invidia și pizma contemporanilor săi, împăianjinează spiritele. Este ceiace zicea C. Boliac într'o expresie sintetică: ura calicului contra avutului.

Heliade a fost criticat și hulit în viață ca și după moarte; cu toate acestea, poporul mai păstrează renumele ce i s'a dat de «părintele literaturii române». Și acest renume, în adâncul viitorului se va păstra mereu ca o legendă.

Legenda este sinteza ce o face poporul asupra rezultatelor pipăite ale faptelor real întâmplate. Poporul nu drămuște, nu ține seama de amănunte, uită micile peripeții, și totuși el nu se înșeală în legenda pe care o crează. Atârnă de agerimea minții cercetătorului și de întinderea cunoștințelor, ca dintr'o legendă să reconstituiască o epocă trăită.

Trebue dar, să respectăm legenda «părintele literaturii

române» și să cercetăm faptele, care au născut această legendă, apropiindu-ne cât se poate de epoca lui Heliade, limpezind evenimentele, relevând ideile hotărâtoare propășirii țării noastre. Afară de asta trebuie să reunim culmile cugetării și activității sale, căci acestea ne dau înțelesul scopului final și adevărata personalitate; iar nu să ne oprim la erori sau la slăbiciuni — care depind mai mult de mentalitatea noastră, fiindcă de multe ori ceiace a fost bine într'o epocă, este rău într'altă epocă. Și apoi ar fi — cum zice Ampère — o curată infidelitate și un fel de perfidie, dacă am da ca exemplu ceiace este excepție într'o viață de luptă de peste cincizeci de ani.

* * *

Ar fi interesant — nici vorbă — o cercetare amăruntită și migăloasă, din care să se afle anume ce a primit Heliade de la cutare și cutare din predecesorii săi români și ce a luat dela cutare și cutare autor străin. Eu însă nu mă semetesc să fac o lucrare cu comparații de fraze cu fraze, ci mă voi încerca să fac o scurtă biografie, din care să reiasă aplicarea ideilor civilizației, cât și cum ele s'au implantat la noi.

Heliade este fiul trecutului și părintele viitorului. Insemnătatea lui constă nu atâta în inovațiuni de idei, ci în puterea ce a avut'o să contopească aspirațiunile neamului său cu ideile mari ale epocii. Dar nu numai această putere a avut-o, ci a avut și puterea să fie accesibil la toate ideile noi, fără să piarză simțul caracteristic al neamului.

«Fără a fi destul de istoric, fără a fi destul de poet, fără a fi destul de teolog, el a fost totuși un sublim amestec de aceste trei elemente, combinate astfel în cât, câte și trele la un loc formau o admirabilă forță de acțiune, un geniu. Aci e misterul puterii lui Heliade. Aci și încă în ceva: în acea necomparabilă haină originală, verde curat românească, ca să-și investmânte toate cugetările: o haină atât de românească, atât de originală, atât de neaoșă, în cât dintre toți scriitorii noștri, numai Heliade în veci vecilor nu poate

fi tradus într'o limbă străină. Despuiati-l de idiotisme, de românisme sale, românisme în vorbe, în fraze, în cugetare, și Heliade numai este Heliade, a zis Hâjdeu.

Heliade probabil că a citit mult din «enciclopediștii» secolului al 18, dar se vede că e mai mult influențat de scrierile «romantismului» și în acelaș timp inspirat de trecutul țării noastre. Despre asta el însuși ne spune :

«Mi-au fost și îmi sunt scumpe și sacre ale Patriei, și de aceia am studiat fără ajutorul nimului limba ei, istoria ei ; de aceia religia ei mi-a fost sacră ; de aceia instituțiunile ei au făcut deliciurile vieții mele.... Meritul meu — de va fi un merit — este că am deschis ochii, m'am uitat, am văzut, m'am încântat și am căzut în genuchi».

Țara românească, domnită de Fanarioți o sută și mai bine de ani, perduse șirul evoluțiunii sociale firești ei, infiripat de Matei Basarab, Șerban Cantacuzin, Constantin Brâncoveanu. Pe lângă drepturile politice pierdute, starea socială se ruina se cu totul. La sate «nu vedeai nici biserică, nici casă, nici gard împrejurii casii, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pasăre, nici pătul cu semănăturile omului pentru hrana familiei lui». (C. Goleșcu). În orașe trândăvia și depravație, limba părintească nesocotită, biserică străbună părăsită ; în locul istețimii și vitejiei, șiretenie și lașitate.

Totuși la trecerea din sec. 18 în al 19 se găsiu «cărțurari» cări, oricât de puțin și oricât de încurcat, cunoșteau binefacerile civilizației apusului Europei. Ion Geanetul, care a scris contra lui Æcellus, Stamatiadi care a tradus opera lui Geanetul într'o limbă remarcabilă pentru terminologia filosofică și științifică, Ienăchiță Văcărescu, Iordache Slătineanu, Episcopul Gherasim, care citea Mercure de France și alte «gazeturi sfranțuzești», C. Câmpineanu lăudat de Sulzer pentru știința sa, Goleștii, etc. toți aceștia aveau spiritele trepădate mai de aceleași idei politice-culturale ca cei din Apus. Se înțelege, că acele spirite erau candelile slabe, care aruncau lumini spelbe, dar totuși erau niște mani.

festări intelectuale. Și se poate ca acei bărbați să fi obținut bruma de cultură ce o avea dela secretarii Domnilor fanarioți, dela emigrații francezi, dela ofițerii armelor rusești, trecătoare prin țară, etc.; dar să nu se piardă din vedere rolul cel mare al francmasonării în Europa și existența de «loji» la Români, fie dincolo în Ardeal, fie aici în țară. «Soțietatea filozofească a neamului Românesc» din 1794—1795, și «Soțietatea Literală» dela Brașov, din 1821, sunt societăți înființate din logi francmasonice. Ba e de crezut, că societatea din 1821 să fi fost în relații și cu societatea secretă «Uniunea de salvare», devenită apoi «Slavii Uniți», care avea de scop republica federativă compusă din Rusia, Polonia, Boemia, Moravia, Dalmația, Serbia, Ungaria cu Transilvania, Moldova și Muntenia. Statutele societății române, atât cât se cunosc astăzi, sunt mai aceleași ca ale societății «Slavii Uniți». Imprejurările politice — cercetate bine — ne explică alăturarea acestor societăți.

În afară de călătorii, de citirea cărților și gazetelor franceze mai ales, logele francmasonice au dat prilejul de a se comunica «fraților» români ideile și principiile conducătoare în societatea apusului Europei, dominată — la începutul sec. 19 — în politică și în artă, de școala «romantismului» în sensul general al cuvântului.

Romantismul s'ar putea zice, că a fost creat de J. J. Rousseau, care «frânge bentele clasicismului adornate cu flori», și Montesquieu, care declară că «să nu mai fie vorba de hazard» în viața popoarelor, căci nu este de cât voința și capacitatea omului care dirigează forțele sociale spre bine sau spre rău. În scurt «romantismul» în esența lui este politica și literatura. Desbărându-se de fatalitatea supremă a clasicilor, insufând admirație pentru minunile naturii înconjurătoare, lăsând la o parte viața mitologică, ca să cerceteze viața națiunilor se desăvârșește «o glorioasă revoluție politică și în același timp o glorioasă revoluție artistică», zice V. Hugo. Romantismul, căutând să înalțe sufletele societății contimporane, a preferat epocile istorice ale popo-

rului cu religia și legendele, sub cari se ascund — ca sub un voal azuriu — viciile și păcatele trecutului. De aci era firesc cunoștința istorică a limbei, a credințelor, a poezii, a obiceiurilor sociale ale poporului. Mercier scoate «Neologia» prin care apără vocabularul învechit, uitat, îmmormântat : «Coasa academiei culcă la pământ cutare cuvânt, dar eu strig acelui cuvânt : scoală-te și mergi». Precum în poezie Novalis, Byron, Foscolo, Victor Hugo, ș. a. aduceau accente de departe, din viața trăită a poporului ; Beugnot scrie (1828) «Dizertație asupra ceremoniilor simbolice în vechia jurisprudență» și ceva mai înainte Grimm scoate Adunarea de basme, precum și «Poezia Dreptului». Și, ca un ecou depărtat, Dugonics colecționează baladele maghiare (1820), iar la noi Iordache Golescu adună din popor «Pilde, povățuiri și cuvinte adevărate și povești».

Prin aceste studii și prin accentele lirei romanticilor, se învederează dreptul individului din popor de a se bucura și el de gloria neamului, de vreme ce istoria și poezia sa învederează că și el a pățimit și a luptat alături cu «privilegiații». De acum în colo deviza romantismului va fi libertate și iubire pentru națiune. Romanticii nu au reclamat numai pentru poet libertatea în inspirație și în formă «ci ei au exaltat individul, l'au excitat la revoltă contra societăților tiranilor ipocriți» (E. Vigié-Lecoq).

La noi, în țară, numai Heliade — din firea sa — simțise, înțelesese rolul și natura «romantismului» francez. Inzestrat cu o inteligență extraordinară și «cu stăruința și minunatul său talent de autodidact», (Iorga), el se instruește singur, învață limbile franceza și italiana, pe lângă cea elenă și latină. În relații cu boerii cărturari «umblați în țări streine», și citind mereu cărți, reviste, ziare, el bănuiește și prinde toată mișcarea intelectuală din apusul modern. Apoi, făcând cunoștință cu Dinu Golescu și, mai ales, citindu-i «călătoriile» sale, Heliade presimte misiunea sa : regenerarea poporului, prin cultivarea artelor și a științelor «cheruvimii cerești cu ochi mulți», adică politică prin literatură. «A

«crește popoare este politica cea adevărată... Istoria, poezia, «religiunea, iacă literatura prin care se crește o națiune. «Nimeni nu o înțelegea mai bine de cât Heliade, nimeni «n'a aplicat-o mai bine, adică mai românește», zice Hâjdeu.

Enciclopediștii, școala romantică și Dinu Golescu au format spiritul lui Heliade. Pentru aceasta «trebuie cu desăvârșire să mai slăbim cu pretinsa paternitate a lui Lazăr zice Hâjdeu, ale cărui cărți sau scrieri Heliade nici nu le cunoștea.

Dintr'un sentiment de pietate, și mai mult cu intenția de a nutri iubirea între toți Români, Heliade a scris în «Curierul Românesc» (1839) despre «fericitul archidiacon și doctor în teologie și legi» — un titlu care miroase a alcătuire ad-hoc, — tot așa de entusiast cum scrisese despre Țichindeal, Petru Maior, Kantemir, ș. a. În acel articol, și aiurea, Heliade prea laudă și prea mărește pe dascălul său. Dela acel articol, biografii posteriori nu au mai adăogat nimic în onoarea lui G. Lazăr; ba unul a desmormântat faptul că G. Lazăr «se mângâia cu băutura, care îi prăpădiă trupu».

Până să vină G. Lazăr, un Oltean, slujitor în curtea părinților, a învățat pe Heliade să citească și să scrie. Apoi copilul a fost dat la școala grecească a lui Naum RâmnicEANUL, și de acolo la școala mai înaltă, tot grecească, dela Măgureanu. Copilul însă, de fire nesupus, era cu gândul la cărțile de povești ale lui Alexandru; așa îl chema pe cel dintâiu «dascăl al său» român, ba și Oltean. Înainte de deschiderea școlii lui G. Lazăr, dela altarul bisericii Sf. Sava, copilul, acum un băețANDRU de 15 — 16 ani, citise mai toată literatura românească tipărită, și prin agerimea minții sale, atrase luarea a-minte a lui Iancu Văcărescu, Iordache Golescu, etc. Într'o scrisoare din 1839 scria lui P. Poenaru: «ți-aduci aminte când a eșit Istoria pentru începutul Românilor a fericitului P. Maior (1812) cum o citeam împreună și câte idei frumoase, deși copilărești, se frământa în capetele noastre». (Curierul de ambe-sexe). Heliade avea de mic aplicare la matematică, «la socoteli», și părinții lui îl dase

la lipscănie, după fuga dela școala grecească, ca să se facă negustor. Probabil, că dorința să se perfecționeze la «socoteli», l'a făcut mai mult să se ducă la dascălul G. Lazăr. Câtva timp, cât stătù școala închisă după revoluția dela 1821, Heliade chiar a profesat ingineria. G. Lazăr, după un an-doi, aprețuindu-i știința, l-a cerut ca profesor ajutor.

Când școala românească se deschise iară, după stăruința Vornicului Iordache Golescu, el singur era vrednic să fie învățătorul «care pentru o singură dragoste, de a-și împărtăși învățătura tinerimii, a suferit tot felul de strâmtorări». (P. Poenaru, discurs 1837).

În acea școală, simplă și umilă, înconjurat de câți-va elevi: Gheorghe și Alecu Pop, Stanciu Căpățâneanul, Gr. Pleșoianul, Jianul, Mălureanul, Gorjean și patru Moldoveni, toți «fanatici în hotărârea lor». Heliade face gramatică românească, geografie, fizică, aritmetică, literatură și filozofie, căutând a mlădia limba românească și a o înavuți.

Ruga lui dela 1822 din «Cântarea Dimineții» a fost ascultată și

«P'aceste saduri sfinte
 «Răcoritoare ploaie
 «De adevăr.....

a căzut cu îmbelșugare. Din acea umilă școală au eșit profesori cari au întins lumina științei, într'atâta că pe la 1824, Eforia și Mitropolitul Grigorie se gândeau «ce urmare să facă pentru așezarea școalelor rumânești» (Iorga).

După potolirea dușmăniilor între Rusia și Turcia, restabilindu-se oare-cum ordinea înăuntru, boerii români, care formaseră, în vremea pribegiei la Brașov, societatea literară, dar în secret politică, intrară în țară cu gândul să se închine pentru binele țării.

Dintre toți boerii, singur Dinu Golescu avea deplina cunoștință de civilizația europeană și de lipsurile Patriei sale. În afară de călătoriile lui în Rusia, în Moldova, în Ardeal, el făcu o lungă călătorie de câți-va ani în Ungaria, Austria, Italia, Elveția, Bavaria. În această călătorie, cu

prilejul instalării copiilor săi la școlile din Elveția și Bavaria, Dinu Golescu observă totul, cercetând în această civilizația și mândria acelor state. Dar el a avut, în același timp «ochii ca să vadă, și văzând să ia a-minte, luând a-minte să judece binele și să-l pohtească *a-l face arătat com-patrioților*».

S'a publicat în «Analele Literare Politice și Științifice» (1904—1905) și apoi de d. P. Eliad, studiu asupra acestei cărți minunate — așa zice — în care, din sărăcita Românie d'atunci, Românul inteligent vedea ca într'o oglindă așezămintele și societatea unei lumi civilizate. Dar nu numai această carte îl face însemnat pe Dinu Golescu, ci el venind în țară, caută să introducă toate mijloacele de civilizare pe toate tărâmurile: aduce instrumente noi de agricultură, crează școli și pensionate, îndeamnă pe tineri la munca intelectuală spre folosul general, etc.

În vremea asta Heliade, care acum dovedise tutulor aptitudinile sale, se cunoaște mai bine cu boerul «premier romain modern» cum i-a zis d. P. Eliad. «Din ideile lor, «puse la un loc, și din neputința de a le pune în lucrare, «se simți necesitatea de a se formă o nouă societate secretă» (a doua loje după cea dela Brașov) cu următoarele statute:

1. Școala din Sf. Sava să se împlinescă și să se înalțe la gradul de Colegiu. După modelul acesteia să se creeze alta în Craiova;
2. Crearea școalelor normale în capitala fiecăruia județ, prin elevii eșiți din colege;
3. Crearea școalelor primare în fiecare sat;
4. Fondarea de jurnale, sau gazete, în limba română;
5. Aboliția monopolului tipografic (deși Heliade avea p'atunci monopolul tipografiei);
6. Incurajarea spre traducțiuni în limba Patriei și tipărirea acestora;
7. Formarea unui teatru național;
8. Stăruire spre eșirea din regimul fanariot prin reforme înțelepte, sau reînnoirea primelor instituțiuni ale Țării.

În toamna anului 1827 isbucnind ciurma, Heliade petrecu iarna la moșia Goleștilor, unde din îndemnul său Dinu Golescu chemă pe F. Aaron ca institutor la școala

primară ce o deschisese în sat. În biserica Goleștilor se sfinți — să zic așa — noua «Societate Literară», la care se însoțiră Câmpinenii, Bălăcenii, Cantacuzini, Michail și Alecu Ghica, frații Domnitorului: toți boeri mari, cari își lepădară «străina haină» pentru a stăruî la îndeplinirea principiilor societății.

Societatea Literară n'a putut dura mult, căci cu începutul resbelului între Turcia și Rusia «din pricina vremilor celor pline de neodihnă, societatea a încetat; însă soții au lucrat fiecare în parte cu aceleași sentimenturi, «căldură, dorire și silință».

Acestor «soți» se datorește înființarea primului ziar, a primului teatru național, a Muzeului, a unei Societăți Agricole, Societăți literare, etc. Sediul Societății Literare era în casele Goleșcului — Palatul de astăzi —, și adunările erau petreceri literare, când soții își spuneau unul altuia cugetele. În acele seri, Iordache Goleșcu a citit gramatica sa, pe care a tipărit-o mai târziu (1840) în tipografia lui Heliade, poate cu intenția să fie ca un arbitru în luptele dintre literați pentru biata limbă românească, pe care o uitaseră. Tot în acele seri Heliade a citit primele sale poezii și gramatica sa, care a rămas ca simbolul «individualității integrale a lui Heliade în politică și în literatură totodată» zice Hășdeu.

Această gramatică o întocmise în cursul lecțiilor lui dela Sf. Sava, apoi citită ca manuscris la Societatea Literară «în norocitele adunări fu cercetată și discutată», negreșit de I. Goleșcu cunoscător adânc al limbei vorbite, după cum se vede din gramatica lui.

Gramatica lui Heliade a colindat ca manuscris în școlile dela Slatina, Craiova, Cerneți; iar tipărită, a fost călăuza tuturilor scriitorilor români dela Banat până la Iași și Basarabia zic C. Negruți; Hăjdeu; Scris. e. Băriț.

Intreaga lucrare dovedește o cultură curat muntească, deși Heliade a trebuit să consulte gramaticile franceze între cari pe a lui Condillac, și gramatice italiene, care

i-au deslușit erorile gramaticelor românești precedente, cărorora de altmintrelea le aduce laudele cuvenite. Este o exagerare, când se spune că Erdeli a impus și popularizat pe Condillac, în cât elevii școlii românești se împărțiseră în două tabere: cei pentru Condillac și cei pentru Kant, încingându-se «mare dispută între vechiul și noul profesor, între «G. Lazăr și Erdeli» zice P. Eliad.

Aceste zicale sunt bune, până la un punct, în cărți franțuzești despre Români, ca, vezi Doamne, să zică Francezii că pe vremea aceia (1818-1822) la noi se discută cu «competință» metafizica, pozitivism, materialism, etc. Ar trebui să fim mai înfrânați și să nu dăm atâta importanță «filosofică» unui biet «frate» care nu știa franțuzește și traducea piese din ungurește, în care limbă aflase ceva de Condillac, cu al cărui nume, poate-poate, se îngâmfă și el înaintea bieților școlari, cărorora le ardea de carte românească. Până la prefața gramaticii lui Heliade, nu e nici o dovadă scrisă că s'a putut avea, necum să se discute, idee clară și precisă despre sistemele petagogice, filosofice, etc. (P. Eliad; M. Stăncescu în *Viața Nouă*, 1908).

Heliade, cum zisei, citise diferite gramatici franceze și italiene—aceasta reese și din textul prefeței la gramatică—, dar călăuza sa principală i au fost gramatica lui Ienache Văcărescu și manuscrisul lui Iordache Golescu. După cum — de sigur — autorii străini l'a pus pe calea dreaptă ca metoadă, cei doi autori români l'au povățuit în privința limbei adevătate «materne». Tocmai aci este meritul neperitor al acestei gramatice, căci ea este fuziunea ideilor și principiilor înaintate cu starea limbei neaoșe românești, și prin aceasta este simbolizarea activității lui Heliade: conservare și progres.

De la această gramatică începe regenerarea limbei. In afară de metoada care «nu se întepenește în definiții și «scheme, care ar fi desgustat și înlăturat, fără îndoială, pe «școlarii, adesea ori eroici ai acelor timpuri...

«Heliade arată tot atâta bun simț, un tact tot așa de

«ales și o tot așa de mare putință de a descoperi ceiace
 «poate să se impuie și să rămână... Lepădând cuvintele
 «născocite în românește, el ia ziceri străine cari să fie și
 «frumoase și potrivite cu spiritul limbei noastre, pe care
 «mlădiind'o, ca puțini alții, din toate timpurile, el o înțe-
 «legea așa de bine» (Iorga).

Dar primul tocsiu de... evoluțiune a fost reforma al-
 fabetului și ortografia de care vorbește în «prefață» și în
 «partea cincea» a gramaticii sale. «In toate aceste înoiri,
 «el are un gând temeinic, sănătos și folositor: a scri după
 «cum vorbim, pentru vii nu pentru morții, pentru cititori
 «nu pentru cărturarii — latinești —, și în sfârșit pentru
 «neamul întreg». (Iorga).

Reforma alfabetului, din gramatică, prin care s'a alungat
 niște litere păstrate de «domnitoarea prejudecată și o cre-
 dință deșartă», acea reformă zic, este pășirea spre adoptarea
 alfabetului latin.

Este adevărat, că latinitatea noastră nu stă în literele
 latine, ci în caracterul și în felul de a cugeta al poporului
 (C. A. S. 1836—1838); cu toate acestea readucerea — cum
 zicea Iorgovici — a alfabetului latin era și o cestiune națională.
 Heliade a avut în vedere consecințele politice la care nă-
 zuiau să ajungă Rusia, care pretindeau că și după «scri-
 soare» noi suntem Slavi, și deci era în drept «a ne proteja»,
 rusește bine înțeles.

Heliade, îndată după publicarea gramaticii, începe să
 introducă câte o literă în «Curierul Românesc», în «Gazeta
 Teatrelor», în cărți tipărite, până când (1844) scoate o pro-
 gramă-manifest către cititorii *Curierului*, în care le cere,
 printr'un fel de plebiscit, să se pronunțe pentru sau contra
 adoptării alfabetului latin. Numai 29 de abonați au fost
 contra; pe când totalul abonamentelor se ridică de la
 300 la 1300.

De aci înainte nu mai se discută introducerea literelor
 latine; dar se încinge discuția ortografiei, care se prelun-
 gește până mai anii trecuți.

Se susține că Heliade are două faze în ortografia sa, cu toate că în realitate el nu s'a depărtat de principiul fundamental pus chiar în gramatica de la 1828, la «partea» V pag. 148, unde zice: «Această parte a gramaticii—fonetică—este cu atât legată de cea d'întăiu—etimologia—cu cât fără de dânsa nu poate sta... toate cuvintele desăvârșite «ale aceștia sunt statornicite pe acelea». Și în toate discuțiile din gramaticile lui viitoare, din critici, din «Curierele», din «principiile de ortografie» (1870), Heliade susține această și dă aceleași argumente.

Limbagiu este un produs fiziologic și evoluează de sine, după a-nume legi. Noi, în scriere, surprindem numai stările de evoluțiune. Etimologia ne arată tipurile radicale — rădăcinile — în evoluția cuvântului: ea este elementul static. Fonologia ne arată preschimbările accentului și ale sonului în aceeași evoluție: ea este elementul dinamic.

Scrierea este fixarea cuvântului prin scris, și ca să dăm juxta grafie, trebuie să-i caracterizăm ambele lui elemente. Ortografia bună și «după dreptul cuvânt» cată să fie etimologică-fonetică. «Principiile noastre de ortografie «sunt ca, după literele adoptate și după fixarea lor spre a «arăta sunetele, fiecare să scrie după cum pronunță... Câte «sonuri mai sunt în limba română, să se reprezinte cu «literele latine ce sunt cerute și de fonetica și de etimologia limbei noastre». (Princ. ortografice, 1870).

Cum s'a arătat mai sus, importanța gramaticii de la 1828 stă mai ales pe de o parte în *lămurirea* limbei părințești de toate scoriile vremilor întristătoare, iar pe de altă parte în *modelarea* ei de a deveni o limbă a poeziei și a științei. Gramatica de la 1828, dând limbei un avânt nou și pe calea ei firească, a făcut ca Românul să aibe puțința a'și însuși ideile noi, a'și reînvia conștiința națională și deci a păși sigur spre autonomie.

Inamicul cel mai dârgi ne-a fost Rusia, care voia să profite de trecutul nostru slavonist și pe lângă astuțiile diplomatice, ea își rezimă argumentele pe alfabetul cirilic

și pe numărul de cuvinte slavone intrate în limbă din diferite cauze. La 1832, Țarul trimisese pe un căpitan de geniu să facă un studiu complet asupra Țării noastre, a căruia concluzie trebuia să fi fost constatarea slavonismului poporului. Heliade află de această manoperă, și îndată publică în *Curier*, în foi volante, în broșura «Repede aruncătură de ochi asupra limbei și începutul Românilor» un răspuns, în care dovedește latinitatea noastră, bazându-se pe datinele noastre, pe credințele noastre, pe limba noastră scrisă și vorbită. Pentru acest răspuns, Heliade era să fie **exilat** de Kisseleff, cel atât de lăudat de istoricii noștri.

De la această împrejurare se trage animozitatea dreaptă a lui Heliade contra Rusiei, ducând cu mare curajiu lupta «titanică contra Colosului», de la Nord pe tărâmul literar și politic, întrecându-se pe el însuși, ca să ia înaintea «Faraonului de la Nord».

S'a tot repetat că Heliade și «în materie de limbă» a avut două faze; însă și aci este o dovadă că nu s'a **citit nici tot nici bine**. El s'a pripit, ce e dreptul, cu regenerarea — cum zicea el — a limbei române, dar pripiti erau și inamicii românismului.* «D-l Heliade nu glumește — scria la 1841 «Aaron Florian lui Baritz — cu paralelismul limbei române «cu italiană. Profesorilor de clasele elementare le-a făcut «lecții asupra acestii materii și le-a dat și table lancasterice «cu litere latine... Acum are de gând să țină vre-o câteva «seanțe și cu profesorii de clasele umanoare tot asupra «acestii materii. *Scopul d-lui Eliade este a introduce literile «latine, nu deadreptul, ci pieziș, într'alt chip, guvernul nu «poate să pornească a se primi literele latine...*».

Numai din acest pasagiu, și se poate învedera scopul intim al «Paralelismelor». Vorba că a stricat limba, că în chestia purificării limbei nu a ținut seama de elementul popular», se uită că Heliade făcea literatură-politică, iar nu literatură de «popularizare». Din faptele lui, din scrierile lui, din stilul lui, orice minte neprecăjită vede că Heliade a cunoscut bine limba poporului, cu care s'a servit ca de

o săgeată a lui David spre a ucide inamicii neamului și protivnicii propășirii Patriei. De altmintrelea artiști cunosători adânci ai limbei române au mărturisit: «schimbați «fiecare cuvânt de natură sau de formă italienească, printr'o vorbă neaoșe românească, pe care tot acel Eliad «ar fi întrebuițat-o cu vre-o câteva zecimi de ani mai «nainte. Citiți acea pagină, astfel prefăcută, și fără în-«doială veți regăsi în ea o adevărată suflare românească «mândră și voioasă... Pe de altă parte însă, alegeți dintre «numeroșii scriitori contimporani cari, cu tot dinadinsul «grămădesc și îmbulzesc în scrisurile lor, tot felul de cuvinte «bătrânești și poporane ale Românilor, alegeți o pagină și «despuiati-o de acele podoabe, care stau acățate — «ca nuca «în perete» — pe o urzeală țesută în stative franceze ori «germane, și îndată vi se va învederă ca neologistul cel «cu sintaxa românească a scris cu mult mai românește de «cât lexicograful, care își împestritează gândirea, *croită pe «tipar strein*, cu nesăbuite archaisme și cu nepotrivite cu-«vinte țărănești», zice Al. Odobescu.

Așa și numai așa, prin «sintaxa românească» se în-«țelege înrâurirea neabătută, nestăvilită a lui Heliade, căci Românul îi *simțea* vorbirea sau scrierea, chiar dacă îi scăpa sensul vre-unui cuvânt. Heliade s'a îngrijit, a năzuit, să facă o limbă unitară, o limbă avută și frumoasă. Pentru asta, el nu a stat să facă pe literatul folclorist, ci a studiat limba «pretutindeni, pe unde se vorbește limba română, în «cărțile noastre, în manuscrisele noastre, în limbile surori». (Prefața la Vocabular de vorbe streine, 1847).

Era vorba de limba literară, care nu poate fi «nici gerg latin, nici gerg provincial». Dar el pururea, în repetate rânduri, a recomandat prudență, căci «orice am face limba «nu poate scăpa de tot de a nu avea semnele istorice ce «învederează evoluțiile prin care am trecut». Deși nū e ca-«drul indestul aci să desvolt întreaga discuție, amintesc în treacăt că Heliade da nuanțe deosebite la multe cuvinte,

bunăoară : crăciun și incarnație ; pasiunile și patimele ; favorabil și prielnic, etc. etc.

Limba se desvoltă, se înavuțește, treptat cu înaintarea culturii și prefacerile sociale sub influențe interne și externe ; căci cum zicea Stolnicul C. Cantacuzin : «nici un rod de «oameni osebit în veci poate rămâne în lume, nici felurile «de limbi în mii de ani tot acelea nenumărate și nemutate «pot stă». Precum literatura este sinteza manifestărilor unui popor, așa și limba literară este sinteza limbei vorbite de acel popor. O limbă literară, deși făurită din idioma predominantă, totuși se nutrește din toate celelalte idiome cu particularitățile lor. Frumusețea, energia, modelarea atârnă de talentul artistului. Limba poporului, față de limba artistului este ca lumina solară văzută cu ochi liberi, față de lumina solară văzută prin cristalul unei lentile. Este aceeași lumină, însă la cea d'întăiu efectele sunt line, pe când la cealaltă efectele sunt puternice, fiind concentrate într'un focar.

Cată să mărturisim că Heliade a exagerat în «paralelismul» său, dar pe când criticii filologi și istorici râd de unele cuvinte din vocabulul poeziilor mai noi, poeții și prozatorii noștri mari au adoptat cele mai multe din acele cuvinte. Bunăoară găsim în Alexandri (Fântâna Blanduziei) Junia, ferice, vergină, splendid, adorator, votiv, agitator, clemență, profanare, suavisimă, resplenda, admiră, ardentă, etc. In Eminescu : Inspiră, adorată, sumbre, mur, clar, candidă, jună, radioasă, pâlindă, costelat, splendidă, vergină, agitare, impugnabil, etc. In Iorga (Ist. Lit. Rom.) eroic, comprehensiv, fenomen, descoperire (născocire), simpatie, cărdășie, diformat, pretenție, circulație, domeniu, definitiv, operă (lucrare), discuție, pastel (icoană), solid, formal, interesant, a atacă de front, (nu e din Heliade) irascibil, comemorație, cristalin, etc.

Prin scrierile în proză sau în versuri, Heliade a dat model de limbă în toate geniurile și n'a pretins ca «nechemat «de nimeni să se facă legiuitorul limbei», ci a lăsat viitorimei să decidă asupra celor ce a spus și scris timp de

peste 50 de ani. «De voiu aveà cuvânt—a zis el—de voiu «aveà următori, vor scrie și ei așa, și vor mai perfecționa. «de unde nu, pace bună, n'am luat nimic nimănui».

Deși a fost numit Efor al școalelor, în 1859 până la 1862, când s'a desființat Eforia el n'a voit să'și impuie ortografia sa în țară după cum alții au făcut. A lăsat liber să scrie fiecare după cum credea de cuviință. Acum însă se decretează ortografia și se impune.

Ceiace s'a scris în anii din urmă despre Heliade, pare că este ecoul depărtat al celor ce se petrecea, mai ales, după risipirea Societății Filarmonice, cu deosebire că pe atunci criticii erau și opozanții politici ai lui. Aceia nu se sfiau să întrebuițeze nici un mijloc, ca să-l amărăscă și să-l stânjenească în acțiunea sa. Vedem profesori și poeți cu merite în adevăr reale; însă, sau prea ambițioși sau prea slabi de îngerii, s'au lăsat să fie uneltele inamicilor politici ca Ion Ghica sau, mai târziu, ca C. A. Rosetti.

Din acele lungi și înjositoare dispute literare-politice ne-a rămas două opere neperitoare prin puterea expresiunii, a convingerii și a artei cu care sunt date: poezia «Ingratul», care este simbolizarea tuturor ingraților:

- «Și lumea vă cunoaște, și aspra ei dreptate
- «Cu adevăratul nume pe toți v'a însemnat;
- «A voastră pomenire și negrele păcate
- «Vor îngrozii urmașii, când vor strigă: Ingrat!».

Apoi este «scrisoarea către Censor», care este stigmatizarea a unei administrații anarchice, care apasă pe cei drocți și încurajă pe calomnatori: «Dacă ai vrut să răzi, Domnule Censor, te pălmuesc eu în public, și mi se sfințește palma... să nu gândești că vei putea isbuti ceva: sunt hotărât cu ori ce preț a te pălmui la ori ce mișcare vei face asupra-mi...».

Organul de luptă i-a fost «Curierul românesc», pe care îl scotea dela 1829. Și Golescu în «Călătorii» și Heliade în prefața gramaticii vorbiseră de necesitatea unei «gazete românești», și numai trecerii ce aveà Golescu la Pahleu

«șeful guvernului central» s'a putut scoate «gazeta dorită». Contele Pahleu dătu voia prin «předlojenia» de recomandare către Divan la 20 Octombrie 1828, cu gândul că această foaie va fi un organ de popularizare a ideilor Țarului și a isprăvilor armelor rusești. El căută să se servească de gazetă ca de o armă politică, întocmai ca Richelieu care îngăduia «la Gazette» a lui Renandot, ca să aibe un organ al politicei sale.

La 3 Decembrie 1829, apare și încuviințarea Divanului. după care Heliade, în unire cu C. Moroiu, scoate un prospect prin care anunță că la Martie 1829 «se vor ivi și începuturile gazetei românești *Curierul Bucureștilor*». Primul număr însă, apare Luni la 8 (20) Aprilie 1829.

Eram în vremurile grele. Rusia declarase resbel Turciei. Domnul Grigore Ghica fugise în Transilvania, iar Țara era ocupată militărește de armatele Rusiei, care se institui drept «protectoarea» noastră.

Imprejurările din timpuri făcuseră ca bunii români să ducă, de nevoie, o politică de oportunitate; iar obștea poporului avea o încredere veche, de și nemotivată, în luptătorul pentru Sf. Cruce. Mai ales acum, când prin înfrângerea Turciei, se credea că țara va ajunge la autonomie și la dezvoltarea culturală atât de dorită, în deosebi de C. Golescu și Heliade. Dar nu numai ei, și nu numai în Muntenia, ci și în Moldova bărbații cei mai distinși avuseseră acea încredere. Și se înțelege când «l'empereur Nicolas fut considéré par la Roumanie comme une seconde Providence», poetul Heliade, în rolul său nou de gazetar trebuia să scrie că «aripile Vulturului prea puternicei și binevoitoarei Rusii, să ne umbrească mai de aproape», tot așa cum făcuse și odele «la Campania Rusească» și «la 2 Septembre 1828»,

Incepând dela C. A. Rosetti, care cel puțin era un om superior, toți piticii și netrebnicii umflați au învinovățit, până târziu de tot, pe Heliade pentru aceste două «Ode» fără să judece faptele și acțiunea lui imediat după publicarea acestor ode, și care nu se desminte până la moarte.

Din cele d'întăiu numere ale «Curierului», Heliade se arată omul conștient și decis a luptă contra hidrei cu trei capete: îndărătnicia, ignoranța și slavismul. S'ar putea zice că această gazetă este opera cea mai măreață a lui și a epocii, care coprinde toată manifestarea literară, artistică, politică a primei jumătăți a secolului 19. Aci se vede inteligența și forța lui Heliade de a lucră în toate direcțiile de odată, spre a ajunge la ținta lui: *regenerarea poporului*. Prin stilul său ușor, presărat de anecdote care atrage pe cititor, el împlân-tează ideile noi politice-sociale, censurează relele apucături, combate sau apără guvernele, îndrumează pe tineri, rele-vează talente ca V. Cârlova, Alexandrescu, Bolintineanu, Bălcescu, Rosetti, etc., etc., și mulți alți elevi, ce se pot recu-noaște din stilul și ideile emise ce seamănă cu ale lui Heliade.

Văzând că împrejurările fac ca să nu fie de ajuns «*Curierul românesc*», Heliade înființează «*Curierul de ambe-sexe*» ca o continuare a Gazetei Teatrului. În această revistă dela 1836 până la 1847 s'a publicat toate scrierile literare și culturale române. În aceste două publicațiuni ale lui He-liade au scris toți literații români și tot aci sunt modele din toate literaturile străine.

În «*Curierul d'ambe-sexe*» își propuse crearea unei «*Biblioteci universale*» în care trebuia să fie traduse toate operile mari din toate geniurile de scrieri. Încercări de acest fel de biblioteci mai făcuse Heliade cu «*Adaosul literar*» din 1830 și cu *Societatea* din 1843; dar în «*Biblioteca Uni-versală*» se vede spiritul său ager și năzuința sa pentru o cultură mai întinsă a poporului. «Ori cine să spună în conștiință, dacă un om luminat de astăzi ar putea recomandă mai bune cărți celor care vor să se instruiască», zice D-I Pompiliu Eliad.

Gramatica și *Curierul* au făcut cu putință realizarea unui alt punct din programul «*Societății Literare*» din 1827, «*formarea Teatrului Național*», care după vorba lui Victor Hugo, era merit să facă dintr'o mulțime un public.

Pentru Heliade, teatrul avea aceiași însemnătate ca

și școala. «Când s'au bolnăvit obiceiurile popoarelor, când s'au cangrenat, atunci teatrele, întovărășite cu instrucția publică, au îndreptat moralul societății» (C. R. 1833).

În întâiul sfert al secolului 19, se întâmplă cu teatrul ceia ce se întâmplase cu școala înainte de Pop, Lazăr, Heliade, că adică nu se putea da reprezentații de teatru de cât în limba grecească. Această limbă se impusese atât de mult, că atunci chiar când se da reprezentații de teatru în limbele franceză sau germană, anunțurile se făceau în limba grecească. zice Olănescu.

Când bunii boeri români văzură înrădăcinarea lipicioasă a teatrului străin, și mai ales cel grecesc, ei simțiră o săgeată de îmboldire a statornicilor cât mai repede un teatru național. C. Golescu improvizase o reprezentație teatrală la Golești cu școlarii școlii, însă «iubitorul de meșteșuguri frumoase — Iancu Văcărescu — a fost pricina de s'a deschis, deși cu a sa pagubă, teatru întâiași dată în București (C. R. 1830).

Imprejurările păreau să fie favorabile, căci erau sub ocârmuirea lui Kisseleff, care pe față se arătă binevoitor. Se formase un comitet (vara 1830) din C. Golescu, I. Văcărescu și I. Cantacuzin, care să strângă un fond pentru clădirea localului și întreținerea unei trupe dramatice. Se vede că acel comitet nu putuse strânge nimic, căci Heliade anunță la 31 Octombrie 1830 abonament, ca să poată deschide teatru român. Președintele Kisseleff, ca ori ce vremelnic stăpânitor străin de neamul nostru, dar inteligent și ambițios, a căutat ca țara pusă sub oblăduirea lui, să înainteze și să prospere; în colo, el n'a ajutat întru nimic la manifestarea sentimentelor noastre naționale. Kisseleff nu numai că nu dete nici un ajutor pentru clădirea teatrului național, dar chiar avertiza pe Aristia că, fiind «dascăl al stăpânirii, ar face mai bine să-și caute de treabă», iar nu de teatru.

C. Golescu muri în Octombrie, 1830, abia de 54 de ani, iar I. Văcărescu era exilat de Kisseleff; așa că Heliade

rămase singur fără nici un ajutor material sau moral. Din norocire se găsi Ion Câmpineanu, care văzând stăruințele lui Heliade și Aristia pentru un teatru național, deschise la el acasă serate literare. «La o masă mică și între două lumânări aprinse» (zicea Șt. Velescu), se recitea, în acele serate, de școlarii dela Sf. Sava diferite poezii și părți din piese traduse. Acele serate sunt începuturile școlii de declamație.

Era cam doi ani după moartea lui C. Golescu, când Heliade și Câmpineanu întocmire o altă societate literară, loji cu acelaș scop secret ca al aceluia din 1827. Mai târziu, pe la 1833, această societate se puse sub catechism franc-masonic. Principiile ei erau: 1. Căderea protectoratului exclusiv al Rusiei; Garanția colectivă a Puterilor Europei; 2. Egalitatea tuturilor Românilor înaintea legii; 3. Emanciparea Țiganilor; 4. Contribuție generală; 5. Responsabilitatea miniștrilor; 6. Libertatea tiparului; 7. Regenerarea și respectul tractatelor României cu Turcia; 8. Instrucția gratuită și integrală; 9. Emanciparea mănăstirilor închinete, sau executarea testamentelor fondatorilor; 10. Confederație sau uniune cu *Moldovenii*, și alți popoli vecini, respectându-se autonomia fiecăruia; 11. Articol pivotal, spre punerea în lucrare acestor principie, ordine, tact, timpul necesar și prudență. Vezi *Equilibrul întie antithese de Heliade* pagina...

Această societate înființă o școală de declamație, care s'a deschis la Februarie 1834, sub direcția lui Heliade, care era și profesor, dar care renunțase la ori-ce onorariu. Apoi la 25 Martie 1835 se deschide și o școală de muzică vocală și instrumentală, sub direcția lui Wachmann, tatăl.

Mulțumită lui Heliade și lui Aristia, se prepară o reprezentare de examen numai în 7 luni și cu niște eleve și elevi care nu știau «slovnirea». In seara 29 August 1834, demnă de amintit pururea, Heliade țină un discurs memorabil, vorbind de «isprăvile făcute de școlari și școlărițe», de condițiile ce se cere de la un actor bun, de o casă de pensie pentru actori și termină cu fraza: «Prinții și căpeteniile popoarelor așteaptă felurimi de laude și de

cununi, dar numai acele ce se împletesc și le recomandază poeții sunt vecinice și nevestejite; ci pe teatrul acesta se va împleti cununa aceloră ce au ajutat spre susținerea lui».

După acest examen, reprezentațiile urmară «câte odată și de două ori pe săptămână», sub privigherea lui Heliade, care prin criticile sale judicioase din «Gazeta Teatrului», continuă lecțiunile din școala de declamație. Astfel mulțumită «voinței unui om, voință însă de acelea ce nu o oprește nici o stavilă, nu se clatină de nici o isbire» zice B. Catargiu, se statornici teatru național și școalele de declamație și muzică. Vezi Equilibru pagina 84 și 85.

Dar teatru național a avut să treacă prin grele încercări. Cu toate dovezile de bună voință ale lui Al. Ghica, care înființase o taxă pe rangurile boerești în folosul teatrului național, sau dovezile lui Bibescu Vodă, care făcuse un împrumut, ca să se adaoge la capitalul lăsat prin testament de C. Manu, clădirea se termină abia sub Știrbei-Vodă la 1852 tot pe locul cumpărat de Societatea Filarmonică, în 1835.

«Societatea Filarmonică» a fost dela început privită cu ochi răi de Rusia și din nenorocire s'au găsit ambițioși cari, din invidiă, se făceau tovarăși cu străinii, care erau curați spioni, ca să stânjinească pe Heliade în pasurile sale, ceiace a fost isbirea din două părți în chiar «Societatea Filarmonică».

Intr'o ședință a Comitetului Societății, Tavernier, un doctor strein pripășit ca «frate» în Comitet, acuză pe unul din soți de ucidere cu premeditare, Comitetul era o lojă francmasonică. După catachism, unul din frați căzând în așa învinuire, acel comitet — deci și întreaga Societate — a trebuit să se risipească. Aceasta se petrecea cam în anul 1837, când se stârni disputa între Adunarea Obștească și între Domn, împins de Consulul rusesc, cu privire la articolul adițional la Regulamentul Organic, care ne răpia autonomia și pe care îl invocase — după atâta timp — consulul Rückmann.

Curând după întronarea lui Al. Ghica, boerii pământeni Ion Câmpineanu, Em. Bălăceanu, C. Filipescu, etc., formară o grupare naționalistă, care se opunea pe față și cu îndârjire amestecului Consulului Rus în prerogativele Domnului și ale Țării. Cei mai mulți din acea grupare politică erau din «Societatea Filarmonică», al cărui comitet dirigea conduita politică din Adunare. Se știe că în Societatea Filarmonică era pe ascuns și Vodă Al. Ghica.

Consulul rus cunoștea rolul predominant al acestei Societăți și prevedea că ea va merge cu pași siguri și repezi spre realizarea autonomiei complete a poporului. De aceea făcuse tot posibilul să sdruncine această Societate; dar deși societatea era risipită, deși se iscase dispute între unii din soți, totuși fiecare lucra pentru același scop: scoaterea României de sub «protectorat». Și când gruparea lui I. Câmpineanu răspunde Domnului că acel articol adițional trebuie să fie o falsificare — cu toate că B. Știrbei era Mare Postelnic, — Heliade vine și aduce dovezi că așa este, scoțând din rezerva tipografiei sale textul tipărit chiar sub Kisseleff și aprobat de el, în care acel articol **nu există**, demascând el fraudă ce se comisese de Rusia. (Vezi Equilibru, pag. 89 — 99).

Dovada a fost zdrobitoare, și consulul Rückman recurge la ambasadorul rus Titoff, care intervine la poartă și obține un ordin de a se lua în seamă articolul adițional.

Al. Ghica nu avu tăria să se dea pe față de partea grupării I. Câmpineanu și primi acel ordin. Atunci toată vina căzû asupra lui și opozanții se hotărâră a'l detrona. Heliade simte aceasta, și prevăzând că o vacanță a Tro-nului, ar aduce iar «protectoratul» armat, se încearcă să apere pe Domn. Astfel se făcû două grupări: Heliade și partida lui Ion Câmpineanu, care se zice că aspiră la Domnie. Trebuia să spun că în această grupare era de mult și Ion Ghica. În răstimpul acesta budgetul rămase nefixat și ne-votat, Adunarea eră închisă de Domn, administrația Țării fără nici un rost și control.

Vodă Ghica perdea prestigiul în ochii tuturilor. Gruparea

lui Ion Cămpineanu se mai mări și cu nemulțumiții personali și ambițioși «qui s'élancent hors de leurs situations «non par l'instinct du génie et du talent, mais par un dérèglement d'une imagination qui n'a plus de frein». (Vezi scrisoarea lui G. A. Manò către M. Sturdza Vodă).

La 1841 se întâmplă un fel de răscoală în județul Brăila, făcută de Bulgari și Sârbi puși de Consulul Rus, ca să turbure situația internă a Țării, și astfel să se motiveze ocuparea militară a Rusiei.

Dașcoff, consulul, care prețuia rolul lui Heliade și care îl știă partizan al Tronului, încearcă să-l părăsească Domnului Al. Ghica, ca fiind el provocatorul revoluției. Heliade s'a arătat deslușit că el nu a fost întru nimic vinovat; totuși Al. Ghica a rămas bănuitor asupra lui Heliade. Iată acum pe Heliade între două dușmăanii: Al. Ghica și gruparea lui I. Cămpineanu, pe care I. Ghica o asmuțea contra lui.

Vodă Al. Ghica ia măsuri strasnice — lucru rar pentru firea lui — potolește răscoala și închide pe C. Boliac, Filipescu, N. Bălcescu, care răspândise manifesturi de răsturnare. Ion Cămpineanu plecase la Paris și la Londra, ca să propună unirea cu Moldova și prinț străin, fie chiar Moldovan.

În adevăr, în vremea asta Michail Sturdza, Domnul Moldovei, probabil cu îngăduință dela St. Petersburg, se pusese în legătură cu mulți din Muntenia și ajută partida răsturnătoare de Domnie, formată de gruparea lui I. Cămpineanu și nemulțumiții¹⁾.

Inchipuiască și cineva: M. Sturdza, omul plecat Rusiei, domn în ambele principate; ce bine i-ar fi venit Țarului!

1) G. A. Mano către Vodă M. Sturdza. 4 Maiu 1839, București. «...Votre dernier office, Monseigneur, à l'Assemblée Générale, que j'ai eu soin de répondre à profusion, a excité le plus grand enthousiasme... Votre nom, Monseigneur est vénéré ici et ne manquerait pas de servir de ralliement... Toute l'opposition de la partie saine de la nation Lui est déjà acquise...

...Nous pourrions rencontrer quelques obstacles parmi les grands boyards, mais nous connaissons déjà l'importance de ces myopes d'esprit...»

Ion Ghica, pururea gata la misiuni diplomatice în străinătate, e trimis la Iași ca, în numele grupărei I. Câmpineanu, Vilara, etc. să propună solemn lui Vodă Sturdza tronul Țărei Românești.

Fie că M. Sturdza nu aveà în sufletul său încrederea în Rusia și simțise că are să fie numai o uneltă spre a tulburà Muntenia; fie că aflase că G. Bibescu care pândeà Domnia, lucrase la Petersburg prin protectorul său Kisseleff; fie că văzând că Al. Ghica primise un dar prețios dela Turcia (o sabie cu pietre scumpe) pentru potolirea răscăleii, credea că Domnul Țărei s'ar mai putea menține; fie una sau alta, Vodă Sturdza deocamdată refuză propunerea. În țară, cum spuseiu, se făceau urmăriri strașnice contra complotiștilor, așa că Ion Ghica preferi să se facă Ieșan. Vodă M. Sturdza îl numește profesor la Academia Mihăileană, cam odată cu Picoło, censorul pălmuít, care probabil însoțise pe Ion Ghica.

Lucrurile s'au întors așa, că Al. Ghica e detronat și G. Bibescu e ales Domn al Țărei Românești. Astfel se înfrână opozanții de sub Domnia lui Al. Ghica, din care unii visau la un regat al Daciei, la prinț străin, la unirea Moldovei, etc., plănuiți cari ajutau — în situația de atunci — la realizarea testamentului lui Petru Cel Mare: «Tâcher de faire réclamer des secours de la Russie par les uns ou par les autres, et exercer sur le pays une espèce de protection qui prépare la domination future». (édit. Passard. «Paris»).

Ar fi fost mai bine să se unească cu toții, spre a formà o pavază apărătoare a drepturilor Țărei și, prin forța instrucțiunii publice, să întremeze corpul, să înarmeze spiritele cu armele științei și așa să scape Țara de «protectoratul» fatal. Însă ambițiunea care—cum ziceà G. A. Mano—«tournait les têtes sans réserver les âmes», a făcut să se sape șanț adânc între gruparea lui I. Câmpineanu, zisă partida națională, altoită cu tineri ce doar trecuseră prin școlile Parisului, (vezi P. Eliad); Ion Ghica și între Heliade,

care nu voiã să se abatã din calea propusã: conservarea neatinsã a obiceiului pãmântului și treptata evoluție moral-socialã prin ajutorul culturii.

Și pe când se frãmântau chestiunile politice — pe care le schițau — Heliade începe corespondența cu C. Negruți, atât de însemnatã pentru limba literarã; redigeazã «Curierul Românesc» și «Curierul de Ambe-Sexe», începe «Biblioteca Universalã», publicã pe Lord-Byron în românește, publicã poezii, privegheazã la mersul teatrului național, începe publicarea unei enciclopedii, scrie articole de moralã și de politicã, în care propune secularizarea Monãstirilor și formarea unui minister aparte de Domenii, etc. și mai pre sus de orice, se ocupã de îmbunãtãțirea învățãmântului public. Scrisoarea lui cãtre Banul M. Ghica (1840) vorbește de relele metodei ale învățãmântului de pãnã atunci, și propune, cu puternice argumente, metoda analitic, crearea de școli reale, de școli politehnice. În acest fel, Heliade își manifestã patriotismul sãu, fãrã sã se gândeascã la rãsturnãri de Domni și reforme ultra-radicale. De o fire blândã și timidã, mijloacele lui erau pacinici, și toate clasele din societatea noastrã d'atunci, nepișcate de vermele ambiției, erau de partea lui Heliade.

Toate acestea erau în contradicție cu ambițiunile de domnie ca a lui I. Cãmpineanu și a altora sau cu reforme ultra-radicale, susținute cu sinceritate de N. Bãlcescu, suflet curat, dar ațãțate de Ion Ghica, care toatã viața a pizmuit popularitatea lui Heliade.

Ion Ghica acum în 1841 rãmâne profesor la Iași, pe când soții lui erau în pușcãrie la București, tot ca în 1848, când rãmâne bei de Samos, pe când frații lui colindau drumurile pribegiei ca bietul N. Bãlcescu, iar pe când toți scriau pentru Țara lor, el scrie sub pseudonim: «Dernières occupations» în care pamfleteazã chiar pe tovarășii lui.

Însã Ion Ghica era un om inteligent și cu toate cã nu terminase vre-o școalã la Paris, dupã cum probeazã d-l Pompiliu Eliad și-a însușit bine ideile noi de care auzise

sau citise. Cu darul vorbirei convingătoare, ce a trebuit să-l aibe,— ceiace se deduce din stilul său — și dacă mai punem că era bogat și fusese la Paris, se vede că i-a fost ușor a inspira confiență și respect. Cu aceste calități el a atras pe cei mai cu talent și mai entusiaști tineri, cari s'au strâns în «Asociația pentru înaintarea literaturii». Această societate era în fond societatea politică secretă numită «Dreptatea-Frăția» și se trăgea din «Societatea pentru învățătura poporului român», creată la Paris de Ion Ghica (20 Aug. 1839).

«Asociația literară» și-a început lucrările în București la 1843, iar la 1847, modificându-și statutele se pune «sub nemijlocita protecție a I. S. Stăpânitorului», adică tocmai G. Bibescu-Vodă, pe care îl săpau d'a binele.

Literații și politicianii din această «Asociație» făcură totul ca să izoleze pe Heliade, care îi zăhărnise în acțiunea lor politică, după cum arătau pe scurt mai sus. După cum în 1836 făcură pe Al. Ghica să fondeze «O societatea literală» — străbuna Academiei Române, — în care Heliade nu fusese chemat, tot astfel și acum, în 1847, ei aveau o societate literală pusă sub protecția Domnului în care Heliade nu fusese admis.

Scriitorii din această «Asociație literară» nu combăteau pe Heliade în mod serios, discutând contradictoriu, ci ei persiflau, batjocoreau, calomniau, cum este cazul cu Picolo, cum este cazul cu traducția din Homer de Aristia, etc.

În afară de asta, ei căutau să anihileze activitatea lui Heliade, imitându-l pas cu pas, Heliade avea o tipografie, gata și ei cu tipografia Rosetti & Winterhalder; Heliade avea o gazetă, gata și ei cu «România»; Heliade începe o «bibliotecă universală», gata și ei cu editura unei biblioteci; Heliade e însărcinat cu întocmirea unui program al unei noi școli de declamație proiectată (1845), gata și ei cu societatea «Patronii Teatrului Național» pusă sub protecția Beizadelii D. Ghica ca să-i ajute cu «puterile și luminile ce prin naștere, prin studii și călătorii dobândise».

Dar nu numai pe tărâmul cultural căutau să izoleze

pe Heliade, ei și pe tărâmul politic voiau să'l izoleze, și cu atât mai mult, că politica era resortul «Asociației». De Ion Câmpineanu, Voinescu II, Boliac îl desbinară de când cu risipirea «Societății Filarmonice»; de Ghiculești îl desbinară de când cu pâra de trădare; de I. Văcărescu, N. Bălcescu, Bolintineanu și de alții îl desbinară prin formarea societății «Dreptatea-Frăția»; de Gr. Alexandrescu îl desbină Ion Ghica de mai de mult. Acum voiau să'l desbine și de Bibescu-Vodă.

Heliade se opune tuturilor animozităților prin extraordinară vervă de polemist, dar mai ales prin faptele și ideile lui, de care toți cu toți profitau.

Venirea la Domnie a lui G. Bibescu îi stinghereau, fiind-că scopul lor politic fusese dejucat. Vodă Bibescu era un «naționalist» din trecutele Adunări Obștești, și din cel d'întăiu moment a voit să dea dovezi de iubire pentru trecutul glorios al țării, pentru obiceiurile pământului sfințite de suferințele și luptele străbunilor. Heliad-repet-conservator și progresist, complimentează pe noul Domn și se face partizanul său, văzându-l că se interesează de vechile așezăminte, de armată, de biserică, de înaintarea culturală generală a Țării.

Dar Vodă Bibescu, cu toate calitățile sale, eră diplomatul epocii, ale cărei mijloace eră oportunitatea și mlădierea, mai cu seamă față de Rusia, ceiace făcerea pe Heliade bănuitor și îngrij rat. Taxa școlară la orașe și chestia Trandafiloff iritară pe Heliade mai mult. Prin taxa școlară se îngrădiă învățământul public integral, pentru care el se străduise peste 20 de ani; iar prin exploatarea minelor de societate rusească prevedea stăpânirea Rusiei pe creasta graniței de Nord a Țării. Pe lângă aceste cauze se adăogau și altele, între care autoritatea nervoasă în discuțiuni a lui G. Bibescu, care au făcut să se slăbească relațiile între Domn și Heliade și să se ferească unul de altul, în cât Bibescu-Vodă îi propune lui Heliade să-i dea bani ca să

plece la studii în străinătate, el a refuzat. (Vezi Mémoires sur le régénération roumaine de Heliade pagin. 36).

Opozanții dela «Dreptatea-Frăția», arsenicum i-ar fi numit Țichindeal, au profitat de neînțelegerile între Heliade și Vodă în opunerea din Adunarea Obștească la taxa școlară și la concesiunea Trandafiloff. Dar ei au mai profitat și de nemulțumirile numeroșilor răi debitori contra legii asupra zestrelor, prin care privilegiul dotal deveneà legal numai din ziua transcriptiei la grefă. Tot așa au profitat și de nemulțumirile aduse prin aplicarea strictă a Regulamentului Organic în privința alegerilor generale, căci se restrângea numărul candidaților în Adunare din clasa boierească. Astfel că se sporise opoziția grupată în «Dreptatea-Frăția» și chiar s'a înjghebat un nou complot bulgăresc, în lipsa Domnului dus la Constantinopole pentru investitură.

În rezumat: Vodă Bibescu a organizat armata; a reparat vechiu monument (deși cam rococo); a emancipat pe Țigani; a început clădirea pentru Teatru Național; a făcut unirea vamală între Muntenia și Moldova; a făcut să se urce taxa de import dela 3°/_o la 5°/_o; a obținut scutiri de vamă în Turcia pentru obiectele de prima necesitate, plătiind pentru celelalte egal cu Statele Europene; a făcut cheiuri în porturile Brăila și Giurgiu, etc.

Însă Vodă Bibescu, pentru orice inițiativă, luà înțelegere mai întâiu dela Kisseleff; aveà o condescendență deosebită pentru Consulul rus, deci erà infeudat puterii Rusiei; în chestia Trandafiloff a cedat numai rumoarei publice întetită mai ales prin satira «Măceașul și florile» al lui Heliade, făcută și răspândită în public de el, după cum a făcut în 1848 cu satira «Cântecul Ursului» cu refrenul «Duhai, Duhai, măi» în contra agentului rusesc Duhamel; a închis Adunarea Obștească; a pus o taxă școlară la orașe: iată cauzele antagonismului pe de o parte între Domn și Heliade, iar pe de alta între Domn și «Dreptatea-Frăția».

Apoi, Vodă Bibescu nemulțumește o mare parte din

boeri cu legea privilegiului dotal; nemulțumește pe boeri cu stricta aplicare a Regulamentului Organic pentru alegerile generale; creiază o taxă de timbru pe cererile în judecată; bruschează și amenință pe toți cu «puterea supremă», adică Rusia: Iată cauze de care s'au folosit cei dela «Dreptatea-Frăția», ca să-și mărească gruparea, cu toate că știau bine că acei nemulțumiți erau înărăviți iubitori ai «protectoratului».

Mai pe scurt, și Heliade și «Dreptatea-Frăția» vedeau pe de o parte că mâna nodoroasă a «Inaltei Puteri Protectrice» sugrumă autonomia statului românesc, iar pe de altă parte vedeau necesitatea unei reforme interioare. Aceste două partide au făcut revoluția dela 1848, sau «Mișcarea regeneratoare» cum i-a zis Heliade. Deosebirea eră, că pe când Heliade a voit o revoluțiune cumpănită cu împrejurările interne și externe, o revoluțiune — după vorba lui Depărățeanu — «pură, immaculată, frescă și rumenă ca o auroră de primăvară ce vine să anunțe o zi pacinică și frumoasă»; cealaltă parte, «Dreptatea-Frăția» au voit o revoluție cu mijloacele extreme; unirea protivnicilor personali ai Domnului, deși rusofili, *râscoala maselor țărănești*, înarmarea tuturilor și formarea de corpuri de armată, unirea ba cu Sârbii, ba cu Ungurii, ba cu Ardelenii, supozând că «a venit timpul să se organizeze o frăție secretă, grandioasă care să se întinză peste toate părțile României» (Al. Golescu și Bălcescu). Și afară de aceste năzuințe naționaliste, prea naționaliste, se mai adăoga democratismul republican, cu sosul tiradelor lamartiniane, adus de tinerii parizieni¹⁾. Pe când Heliade rămânea în cercul nevoilor stricte ale Țării; Brătienii,

1) *Ion Ghica*: Dernières occupations des Principautés danubiennes par la Russie; par C. Chainoi Paris, 1853. Pag. 78-79. «Mais dans une ville comme Paris, où tant d'idées, tant de passions étaient en fermentation à cette époque, abandonnés, sans direction, sans aucune surveillance, ne sachant pas par eux-mêmes discerner l'école et le cours où ils pouvaient puiser l'instruction qui leur convenait, ces jeunes gens se borner à leur entendre des professeurs brillans et populaires. Trop ardents pour ne pas

Rosetti, Bălcescu etc, și pe ascuns Ion Ghica căutau să facă o politică generală, umanitar universală: tot Orientul, tot, și Românii și Ungurii și Sârbii contra Despotismului puterilor imperiale și regale! Idei mărețe, idei falnice, dar care sburau în văzduhul neantului utopiei. Trebuie să se știe că Ioan Ghica, singurul din «Dreptatea-Frăția» avea bunul simț și inteligență, ca să priceapă starea Țării și nevoile reale; însă el plecase în «misiune» la Constantinopole, și de acolo se bucură de «minunile» tovarășilor lui din Țară, care îi desbină de Heliade, inamicul de temut, și îi compromiteau în fața Rusiei și a Turciei.

Grupările Heliade și «Dreptatea-Frăția» s'au unit și au făcut «revoluția dela 1848»; însă Heliade a primit unirea, cu gândul să anihileze mijloacele răsvrătitoare, reformele *ultra-radical*, și *entuziasmul răsboinic al «Dreptăței-Frăției»*, iar ceilalți au primit unirea cu gândul să deçoace temporarizarea lui Heliade, să-l facă a intra în hora planurilor lor politice. Prin urmare, iacă o «revoluție», cu scopul frumos de regeneratoare, condusă de două partide cu totul opuse, dar sufletul acestei revoluțiuni a fost Heliade. De aci imputări reciproce, destăinuiri de fapte intime înjosoare, polemici în cari și unii și alții au scăpat cumpăna dreptei judecăți, ba uni chiar și a buneii cuviinți. De aci nereușita «revoluțiunii», de aci aproape periclitarea Țării, dacă interesele Marilor Puteri n'ar fi ajutat indirect la menținerea statului nostru și la îndeplinirea celor 12 puncte din «Proclamație», a căreia paternitate, Ion Ghica după ce au murit toți cei ce au luat parte la acea mișcare regeneratoare le atribue lui N. Bălăcescu fără să probeze aceasta cu vre un act.

Dar acele 12 puncte sînt desvoltarea programelor

---

s'exalter jusqu'à l'enthousiasme à la parole des Michelet et des Quinet, pas assez formés pour y gagner autre chose que l'admiration passionnés des idées révolutionnaires, ils faisaient leurs lectures favorites des élucubrations de leurs professeurs, M. M. Louis Blanc et de Lamartine; ils ne parvenaient à en entrer en relations qu'avec les agitateurs de la société: ils étaient tous imbus des doctrines les plus dangereuses».

Societăților dela 1827 și 1833, la cari Heliade a fost promotorul și pentru îndeplinirea cărora nu contenise un minut să muncească. De mult aş putea zice dela începutul secolului, de când cu constituțiile lui Catargi și Văcărescu idei ca cele din «Proclamație» au circulat în opinia publică română. Ba chiar în 1848, înainte de proclamarea revoluției, a fost o petiție către Vodă Bibescu, care conținea mai toate punctele din «Proclamație», dar se creă și desființarea taxelor și cheltuelilor de judecată, executarea sentințelor de judecată fără întărirea Domnului, revizuirea Regulamentului Organic. Afară de aceste, petiția vorbește de bancă națională, secularizarea averilor «comunităților» (mănăstirilor), facerea cadastrului anual, etc.: lucruri despre care Heliade scrisese mai multe articole popularizând aceste reforme salutarii.

Ca în toate cazurile, geniul și meritul lui Helide —cum am spus de la început—nu a stat atâta în puterea de inovare, ci în puterea de a adăpta, la obiceiurile pământului, idei și principii noi, potrivit cu necesitățile timpului și a gradului de cultură generală. Proclamația a fost cugetată, scrisă și tipărită de Heliade ¹⁾ deși textul va fi fost desbătut și poate, schimbat pe ici-colea în adunările din comitetul revoluționar (Vezi și broșura lui N. B. Locus-

1) Aceasta se vede mai ales din unele caracteristice ale stilului său, din unele cuvinte și forme gramaticale obicinuite numai de Heliade pe la 1848. Dintr'o scrisoare a lui A. Golescu (Hurmuzaki. X.) se vede că se ceruse mai multe modificări de text; însă Heliade nu a ascultat și a tipărit Proclamația așa cum a vrut el. Nimeni din protivnicii lui, în polemica acerbă după 1848 nu l'au muștrat că și-a însușit o operă a unuia din ai lor, și se cunoaște câte și câte nu 'și a auzit Heliade. Ba ceva mai mult, chiar C. A. Rosetti în «Apelul la oameni liberi», în care îi face un richizitoriu à la «Dreptatea-Frăția», spune: «când ne aduseși acea proclamație...» Al. G. Golescu într'o scrisoare din 19 Iulie 1848 scria *a-nume lui* N. Bălcescu: «Din proclamația lui Iliad mai trageți vre-o 2000 exemplare». N. Bălcescu, în memoriul său, nu spune că «Proclamația» este opera sa. Cesar Bolliac în «Trompeta Carpaților» din 1872 scria «Heliade care a pregătit și condus pe 1848, autorul progra-

teanu, deputat, tipărită în 1898 și intitulată: «Heliade și detractorii săi».

Eram să zic «coaliția revoluționară», căci așa trebuie să ne închipuim acel comitet, format din elemente atât de contrarii — Heliade și «Dreptatea-Frăția — în privința sentimentelor și cugetelor cu cari au făcut revoluția». Și tocmai din cauză că acel comitet era o coaliție eterogenă, le-a fost ușor inamicilor Țării să o năbușească, s'o stingă. Nu e vorba a fost și trădare din partea unora, din afiliați la gruparea «Dreptatea-Frăția». Se cunoaște conduita generalului Odobescu și a colonelului Solomon, și se știe rezultatele finale ale «resbelului» de la Dealul Spirei, condus de «fratele» Deivos. N. Bălcescu, în memoriul său, se miră că Rosetti apăra pe Odobescu, care fusese numit ministru după stăruința lui N. Golescu; iar Al. G. Golescu scria lui Bălcescu că «elocința tainică a patimilor C. A. Rosetti o cunoaște foarte bine, de aceea este și om periculos... Nu mi place nici C. Crețulescu, căci îl văd îndoctrinat de Câm-pineanu» care se arată pe față de rusofil.

În comitetul revoluționar, Heliade era ca străin; doar Tell mai ținea la el, și asta nu din convingere ci așa zice în puterea inerției a caracterului său. Când puterea enerției s'a perdut, în timpul exilului, atunci și el a îmbrățișat tactica conduitei celor de la «Dreptatea-Frăția».

Ah! exilul! Câte nu s'a scris—și de bine și de rău—

«mului de la 1848...». I. C. Brătianu într'o ședință a Camerei (28 Febr. 1879) declară: «Proclamația și Programă mișcării de la 1848 au fost redactate de Heliade...».

Toate acestea sunt mărturii chiar de la soții «Dreptatea-Frăția», și nu numai vorbesc de inscripția de pe soclul statuiei de la Universitate: «Proclamația drepturilor Românilor», contra căreia nimeni din «oameni de la 1848» nu-a protestat. Ba prospectul pentru un concurs de executarea statuiei lui Heliade a fost publicat și în «Românul» organul «Roșilor» Comitetul pentru ridicarea statuiei lui Heliade era compus: President: Prințul Dimitrie Ghica, membrii; Mihail Cogălniceanu, Al. Odobescu, B. P. Hășdeu, V. A. Urechie, P. Aurelian, G. Gr. Cantacuzino, B. Boerescu, Th. Aman și St. Ioanid, iar secretar S. N. Șoimescu.

de acele zile, când revoluționarii mâncau pâinea căpătată de milă; căci ajutoarele fie ele de unde ar fi și cum ar fi, tot milă este, iar mila este îngrositoare. Zilele de exil! Câte intrigi, câte calomnii, câte vorbe deșarte nu și-a auzit și unii și alții. Și în exil «Dreptatea-Frăția» țesea voalul de calomnii și de minciuni, ca să acopere, spre a nu vedea nimeni, faptele și activitatea nepregetată a lui Heliade, întru folosul Țării. Și în exil, Heliade a trebuit să combată cu armele sale sigure: ironia și satira; a trebuit să stea în polemică, în care uneori devine și el nedrepat, cum a fost față de N. Bălcescu.

După risipirea revoluției, Heliade pleacă la Constantinopole unde nu e primit de Turci, după îndemnul Rusiei apoi se duce la Paris și la Londra, și în cele din urmă Turcia îl lasă să se instaleze la Chio, împreună cu familia sa și general Tell cu ai săi, și la 1859 intră în țară din exiliul său. Punându-i-se candidatura de Deputat la Târgoviște, C. A. Rosetti scrie în «Românul» «... A! aceasta este prea mult și te previu a te înmormânt de viu, ca să te poată uita lumea...».

În timpul exilului Heliade prin articole în ziarele franceze, prin scrierile *Le Protectorat du Czar* (1849), *Souvenirs et impressions d'un proscrit* (1850), *Mémoires sur l'histoire de la Régénération roumaine* (1851), *Une Dacie cosaque et une Roumanie turcophile* (1854), *les Turcs et les Roumains* (1857), urmărirea realizarea punctelor din «Proclamație» relative la situația României în «concertul statelor europene», căutând a obține autonomia garantată pe tractatele vechi cu Turcia, și ca consecință înfrângerea diplomației Rusiei «Protectricea noastră» și prin urmare unirea țărilor românești cu drepturile lor și autonomia lor. (Scris. din Exil; Uniune și Unitate, etc.).

Și Heliade a fost consecinte: n'a cerut ca un vot al Puterilor Mari să decidă soarta unirii, n'a admis ca vechiul Divan să se întrunească prin iradea turcească, ca și cum am fi fost provincii turcești. Nu s'a gândit ca ceilalți — după

cum se vede din corespondența lor — unirea armatelor române (p'atunci) cu Ardealul, ca apoi să propuie o unire cu Rusia și iarăși să se schimbe oferind corpuri de armată (!) Turciei în resbelul Crimeei. Dela articolele politice de pe timpul căimacăniei lui Alexandru Ghica și până la articolele politice din «Legalitatea» (1866), Heliade a susținut că, în vederea situației României, numai pe valoarea vechilor tractate cu Turcia, și pe o politică internațională pacinică, ne puteam întemeia autonomia ab antiquo, puteam păzi integritatea teritorială și câștiga respectul tuturilor Statelor.

Pe când vedem din «acte și documente că în partea cealaltă», cum zicea Heliade, erau incendiari, republicani, monarhiști, când pentru independență cu domn pământean, când pentru un prinț străin, când rășboinici, când pentru neutralitate; Heliade a ținut până la sfârșit la respectarea tractatelor, la autonomia ab antiquo a Țării.

Conduita lui neșovăitoare i-a atras atâtea calomnii, atâtea injurii. Unul din capetele de acuzare din partea grupărei «Dreptatea-Frăția» a fost, că Heliade a primit ajutor bănesc — «pensie» — dela Sultan. Da, a primit, cum au primit toți exilații români instalați la Brusa și alții; căci cu ce era să trăiască în exil atât ei cât și Heliadi, persecutat chiar de ai lui frați revoluționari, cu o familie numeroasă și pe drumurile exilului? Și Sultanul i-a dat «pensia» ca ea și celorlalți exilați, bucuros, când vedea că el cerea restabilirea relațiilor între România și Poartă pe baza vechilor tractate, lucru care de sigur că diplomatiei turci aprecia bine, de vreme ce se punea o stavilă pretențiilor Rusiei și Austriei.

Oare, dacă Ion Ghica n'ar fi avut în Constantinople aceiași politică, ar fi fost acceptat de Sultan ca beiu de Samos? Dar Ion Ghica a fost din «Dreptatea-Frăția», iar soții și urmașii soțiilor, legitimi sau naturali, nu l'au acuzat de aceasta, și nici el nu vrea să recunoască când acuză pe Heliade. Ba încă, Ion Ghica declară, în 1858, înaintea judecătoriei districtului Dâmbovița că «a primii funcțiuni

străine, nu este a primii naționalitatea acelei țări...». (Pledoriul d-lui Ion Ghica, prințul de Samos. 1859. pag. 6).

Ca o consecință a respectării tractatelor noastre cu poarta, Heliade a susținut Domnia pământească, pentru a nu se obișnui nimic de Înalta Poartă, și afară de asta a nu se abate dela obiceiurile pământului. Cu toate acestea, cunoscând bine pe fiecare, din cei cari aveau sorți, să fie ales de Domn, cunoscând bine situația țării internă și externă, Heliade a susținut mai târziu — în scrisori particulare către adeptii lui — că ar fi bine să avem un prinț străin, dar cu condiția de a fi dintr'o mare familie domnitoare și să ne fie garantată neutralitatea. Numai în aceste două condițiuni am putea renunța la tractatele lui Mircea și Vlad Țepeș, pe baza cărora pe de o parte noi avem autonomia iar pe de alta Turcia dreptul și interesul de a ne apăra. În împrejurările politice de atunci, numai rezămându-ne de Turcia, scăpăm de aviditatea Austriei și a Rusiei.

În variatele frământări politice singurul Heliade a fost conștient și prudent. Dacă unele puncte din Proclamația dela 1848, au fost realizate, se datorește concertului de interese ale Marilor Puteri. Heliade vede bine disputele Puterilor nu pentru «un principiu» ci pentru acordarea intereselor reciproce, și scrie satira în proză «Descrierea Europei după tratatul din Paris 1856», scrisă într'o «limbă românească fermecătoare» prin armonia și cadența frazelor. În loc să i-se aducă vre-o vină, ar trebui să fie lăudat de statornicia lui conduită politică; căci în cursul peripețiilor, același i-se cuvine mai cu deosebire laude, care n'a șovăit, nu s'a abătut din calea ce o credea el că îl duce la ținta propusă.

Pentru că soarta a fost binevoitoare cu noi, că am dat de un Prinț inteligent și înțelept care a știut să contopească nobila ambițiune personală cu ambițiunea unui Stat care avea trecutul său glorios, toți șovăitorii politici eșiți din «Dreptatea-Frăția» dar mai ales moștenitorii lor, i-au imputat că Heliade nu a împărțit ideia lor de «prinț

străin»; dar pe de o parte imputarea e minciunoasă — după cum arătaiu mai sus, — iar pe de alta această idee nu e proprie a lor și ei au adoptat-o ca o armă politică.

Ideia de «prinț străin» a fost, mai ales între 1848-1859 un mijloc de a combate pe pretendenții la Domnie, care puteau să aibe și asentimentul Porței și al Rusiei: Al. Ghica, Barbu Știrbeiu, Gheorghe Bibescu. Această idee, sugerată de afiliații Eteriei, a fost imitată dela Grecia și mai târziu dela Belgia. Ziarul «Curierul Românesc» relatează zilnic, între 1829—1831 știrile despre evenimentele politice din aceste țări. După 1856 începe încetul cu încetul să se clarifice principiul de un «Domn dintr'o familie domnitoare din Europa», dar totuși eră divergință între «prinț străin» creștin sau protestant. Chiar după 1856 până târziu de tot, până în 1876, soții dela «Dreptatea-Frăția» nu sunt personalmente stabiliți și convinși de necesitatea unui «prinț străin».

La 11 Februarie, 1863 — ca o prevestire a lui 11 Februarie 1866 — Camera detuse un vot pentru «prinț străin». I. C. Brăteanu face declarația că el a fost totdeauna contra «prințului străin». În 1862 «Românul» publică un articol, semnat de C. A. Rosetti, în cere zicea: «facem apel la toată națiunea, ca să subscrie sau petiția ce circulă ascunsă pentru guvern străin, sau petiția noastră către «Alesul Națiunei». În 1861 tot «Românul» impută lui Barbu Ca-targiu și lui Lascăr Catargiu, că s'ar fi înțeles la Viena «să aducă un «prinț străin».

Când la 1 Maiu, 1866, Camerile au votat alegerea Principelui Carol de Hohenzollern, Heliade a vorbit în același sens ca și General Tell ¹⁾, vezi «Monitorul Oficial» No. 99, din 7 Maiu, 1866 care este cu totul altfel de cât cel publicat de Roșii sub titlu Profetia lui Heliade Rădulescu, și anume:

---

1) Notes sur la vie du Roi Charles I, de la Roumanie. Vol. II pag. 87, se înșeală când zice că Tell a votat contra. Despre Heliade, Notele nu pomenesc nicăiri în toate volumurile.

«Odată ce națiunea a votat — prin plebiscit —, deputații, «nu mai pot să modifice acel vot, de oarece el emană dela «națiune și au fost mandați ca să confirme, iar nu să infirmei «acel vot. Astfel, ca mandatar, prin votul său confirmă voința «națiunii, singura putere căreia el, Heliade, s'a închinat. «Dar să știe poporul, că el personal rămâne tot «omul de «la 1848».

Heliade moare la 27 Aprilie 1872 și toată România, toți bărbații politici — afară de Ion Ghica — îl conduse în plâns la mormânt. După câteva zile, până a nu se stinge para (focul) apusului «Omului dela 1848», «Românul» reproduce crâmpete din scrieri de ale lui Heliade, care se potriviau cu situația politică de atunci. Mai mult: în același an (1872) apare o broșură, fără copertă, intitulată: «*Veritatea*. Înțelesul discursului unui deputat al Constituantei Române dela 1866», tipărită la Râmnicu-Sărat, tipografia P. T. Pecetescu. În acea broșură se profetizează soarta României sub domnia unui «prinț străin», văzută aidoma în organele «elevilor lui Mazzini». Cei ce o împărțiau, ziceau că e discursul dela 1 Maiu, 1866 a «părintelui literaturii Române». După această ediție, apare la intervale de ani alte ediții, însă cu titlul: «Veritatea sau Profeția lui Heliade» ori numai «Profeția lui Heliade». Citind-o bine, vezi că această «profeție» e un pamflet alcătuit în officinile «Roșilor» — se zice că e de N. Scurtu — din câteva crâmpete de scrieri de ale lui Heliade, din fragmente din discursurile lui Tacu și N. Ionescu, care combătuseră contra «prințului străin», și din alcătuirii luate din organele opoziției. Adevăratul discurs a lui Heliade, despre care vorbiiu mai sus, este publicat în în Monitorul No. 99, din Maiu 1866, reprodus de Bolliac în «Trompeta Carpaților» din același an, și de însuși Heliade — cu mici modificări de stil — în «Legalitatea» (1866)¹).

După jurământul depus de Principele Carol I, Heliade declară în ziarul «Legalitatea» că se retrage din politică și

---

1) Acest discurs reprodus și în «Fragmente» din Heliade. ed. Alcalay.

se va ocupa numai de literatură. După această declarație își termină importanta sa lucrare «Equilibru între antiteze, sau spiritul și materia» (1859—1869). Această operă este rezumatul luptelor lui politice și literare, pe care le raportează la o teorie generală, Equilibru între antiteze, care este ideea filosofică a politicii sale de conservator-progresist, explicată în revista «Conservatorul» din 1856.

În cursul vieții unui stat, să se țină seama de obiceiurile vechi, deci conservare; dar în același timp să se înlesnească evoluția potrivit cu principiile sociale-politice ale timpului, deci progresare. Toată înțelepciunea de guvernare stă în echilibru dintre conservare și progres: cele două antiteze. Pe baza acestei teorii, Heliade povestește cu gingășie, cu «humor», într'o limbă românească neaoșe, toate fazele de prefaceri din țara noastră, raportate la stările relative de mai înainte, prefaceri la care el a luat parte mai mult de cât oricare altul.

Tot în această operă se găsește chestiuni mari, cari au preocupat pe conducătorii Statului român. așa e chestiunea «Băncei Naționale» de care el a tratat în mai multe rânduri; chestiunea legislației, despre care zisese încă din 1841 aceste cuvinte: «În vârsta celorlalte state, întrebându-ne-am de ce vârstă este țara noastră? Salt în natură nu se face; nu poate cineva să dea în mâinile copilului ceea ce se cuvine a se da numai în mâinile bărbatului»; chestia votului universal, pe care îl formulează, spunând, că «dacă voim să facem o cură radicală, să chemăm inteligența toată, pe tot Românul ce știe carte și își poate da singur votul. Să punem cartea drept principiu, iar nu averea». Aceasta era în legătură cu stăruința lui de o jumătate de secol pentru o instrucție extensivă și integrală. O altă chestiune mare a fost împrumutarea țărânului, pentru care a scris foarte mult, încă dela 1841. În toate discuțiile, principiul era tot cultura integrală: «nu împrumutarea mai întâiu, ci instrucția, ci cartea poate da mintea sănătoasă săteanului, conștiință de sine și con-

știința mai clară de interesele lui». El propunea asociația între proprietar și sătean, cu excluderea arendașului; propunerea împroprietărirea țăranului, când fie care va agonisi un capital prin cumpărare de bună voie și prin bună tocmeală, etc.

Odată cu «Equilibru între antiteze», Heliade publică «Curs de poezie generală» în care, pe lângă un tractat de versificație — cel dintâiu în românește și pentru limba românească — reproduce poeziile originale, traducțiunile și imitațiunile din Lamartine, V. Hugo, Schiller, Daute, Tasso, Ariosto și poemele «Fingal» și «Anatolida». Cele două cânturi din «Mihaida» sunt publicate în «Equilibru între antiteze».

Încă dela 1836 (Gaz. Teatr. pag. 43), Heliade concepușe ideia, ca să facă un fel de «Legenda Umanității», cam cum V. Hugo a conceput ideia «La Legende des Siècle». În «Naționalul» din 1857, Heliade e mai precis în expunerea întregă a concepției sale: «Primul volum să coprindă și să se întitue *Biblicile*; al doilea volum *Evangelhicile*; al treilea *Patria* sau omul social, și al patrulea *Omul individual*; iar întregul acestor 4 volume să facă o singură poemă, compusă din mai multe părți, numită «*Umanitatea*».

Atât din traducțiuni, cât și din poezii originale, se vede influența «Romantismului» mai ales dacă ținem seama că el a tradus din Chateaubriand, Byron, Lyton, etc. Această influență nu-l copleșește, și individualitatea lui rămâne neatinsă, căci el n'a imitat ci s'a inspirat. În versuri, Heliade nu e totdeauna corect, însă are fraza cadentată și o măestrie de gradație a cuvintelor care dă efecte frumoase. El a dat cel dintâiu în românește descrieri de natură (pastelul), nici unul până la el nu a «stăpânit» limba română și nu a mlădiat-o atât de artistic, și nici unul, poate, nu a fost în stare ca el să pășiască în traducțiuni strofa și măsura originale.

Revenind la romantism în opera lui Heliade, vedem că înrâurirea este — să zic așa — dela individ la individ, dela suflet la suflet. Heliade nu și-a apropiat «romantismul» pentru că cerea publicul sau din sărăcia de fantezie creatoare.

Din fire, Heliade era el însuși un contrast de antiteze : caracter bun, se mânia de cea mai mică ofensă ; iertător cu toții, purtă către protivnici disprețul cel mai îndârjit, împăciuitoar, nu admitea nici o contradicție în idealurile sale ; practic în afaceri, se pierdea ușor în faptele decisive ; îndrăzneț în polemică, se intimida când trebuia să-și apere persoana sa ; cu aplicare la matematică, s'a avântat în misticism ; duios alăturându-se de Lamartine, impetios alăturându-se de V. Hugo, etc. Ași putea zice că personalitatea sa de antiteze l-a făcut, și chiar i-a dat puterea să se diversizeze, să se multiplice, să treacă, fără sfortare, de la o preocupare la alta. Tot personalitatea de antiteze l-a împins către «romantism», a căruia caracteristică este contrastul, antiteza, care duce la paradoxul de estetică «frumosul se află în urât».

Ca și Michel Angelo, Victor Hugo frânse liniile corecte, prea corecte, până la anihilizare, ale clasicismului. Le frânse și din acordul acelor frânturi dete o armonie necunoscută până la el. Din avalanșele de iperbolelor exagerate și de metafore uneori silite, din sgomotul asurzitor al substantivelor, adiectivelor, verbelor, îndesate uneori în dezordine, din vuetul versurilor, se limpezesc senzații puternice, înălțătoare, necunoscute până la el. Frumosul esențial al naturei se poate da chiar prin urâtul aparenței naturei.

Heliade la început traduce și se lasă influențat de Lamartine. Mai târziu părăsește geniul de poezie lamartiană cu formele ei bine, și se apropie de V. Hugo impetuosul, precum trece de la Tasso la Dante. Cunoscând încă de mic poezia basmelor și legendelor populare, a cărora frumusețe stă în extraordinar și, sub influența poeziei exuberante a lui V. Hugo, concepe în chipul cel mai firesc și mai original același paradosc : frumosul în urât. Și dintr'o dată, ca pe neașteptate, tocmai când el era mai preocupat de chestiuni lingvistice, mai hărțuit de polilica zilnică, mai îngrijat de prefacerile sociale, el scoate poezia «Sburătorul», care nu are asemănare, nu se aduce — ori cât s'ar

căută — cu poeziile romanticilor de cât în același paradox, de estetic, frumosul în urât. Poezie admirabilă ca descriere, denatură, ca analiza de suflet muncit, din care apare «Sburătorul», simbolul torturei sufletului încătușat, obsedat de închipuirea vagă a unei minți visătoare:

«Ca brad un flăcăiandru și tras ca prin inel,
«Bălaiu cu părul de aur, dar slabele lui vire
«N'au nici un pic de sânge, ș'un nas ca vai de el!»

Enunțurile geniurilor sunt concise, laconice. Heliade prin contrastul între bălaiu cu părul de aur, tras ca prin inel și între «un nas ca vai de el» a stigmatizat ispita hidoasă și torturătoare sub înfățișarea plăcută și atrăgătoare...

Tot spiritul său de antiteze l'a împins pe Heliade spre misticismul religios, apropiindu-l de cele «trei epoce moderne, care sunt vrednice de acest nume: Divina Comedie, Ierusalimul liber, Paradisul pierdut; iar de la acestea trecând la Balzac, Lyton cu Rienzi, la Lord Byron. Cu deosebire personalitatea poetului englez trebuie să 'i fost cu totul simpatică, de vreme ce este aproape adecuat sufletul său cu a lui Lord Byron. Frenezia lirică în povestire, disprețul către clasa nobilă orgolioasă și ipocrită, iubirea către individul apăsător, iromă și melancolia: toate aceste accente contrarii între ele ale genialului poet englez, aveau un echon direct în sufletul lui Heliade...

Iată inspiratorii: V. Hugo, Lord Byron, Tasso, Dante, genuri pe care a năzuit să 'i ajungă dela care s'a influențat dar pe care Heliade nu eră silit să-i imiteze, fiind și el zămislit din acelaș aluat. Opera poetică a lui Heliade din acest punct de vedere cată să fie privită și studiată. Ca profesor, ca publicist, ca tribun politic, el, poetul, a fost purtat de fantezia spiritului sau de antiteze către regiunile geniurilor și s'a oprit când pe o culme, când pe alta, ca să 'și dea seama de văzduhul orizonului, ochii spiritului fiindu-i pururea la țara sa, la neamul său.

Obosit de bătrânețe, dar mai obosit de munca de peste

50 de ani, în care s'a mistuit și suflet și minte și corp
Ion Heliade Rădulescu moare la 27 Aprilie, 1872.

A fost înmormântat la biserica Mavrogheni

Fără să fie invitați de nimeni negustorii au închis magazinele, profesorii au întrerupt cursurile școlare, teatrele s'au închis, casele s'au cernit; funcționari, profesori, școlari, preoți, literați, negustori, țărani din preajma Bucureștilor, țigani de pe la binale, tânăr și bătrân, avut și umil, toți au petrecut cu jeale corpul Omului, care fusese forța inițială a regenerației României; Părintele literaturii române!

Heliade a ocupat următoarele funcțiuni: Director al Archivelor Statului, Locotenent Domnesc, în 1848 și Efor al Școalelor dela 1859 și până la 1862 când s'a retras protestând în contra desființării acelei instituțiuni bine-făcătoare pentru instrucția publică, President al Academiei Române și al Atheneului.

În timpul domniei lui Cuza i s'a propus de acesta să-l facă ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice pe când erau miniștrii G. Costaforu și V. Boerescu, dar a refuzat propunerea, zicând: «că guvernul îl consideră ca focul: de departe îl încălzește iar de aproape îl arde», ceea ce dovedește încă că Heliade n'a umblat după putere nici odată.

MICHAİL STĂNCESCU

București, 20 Septembrie, 1909.

BIBLIOGRAFIA ¹⁾

- I. I. Ampère*: Littérature, voyages et poésie 1853 Paris, II, pag. 91.
C. Bolliac: Trompeta Carpaților, ziar, 1872 luna Aprilie.
Ph. Chasles: Le moyen âge. éd. 1876, § V. Méthode de l'auteur.

---

1) Pe lângă scrierile lui Heliade iată și cele ce a mai consultat d-l M. Stăncescu, făcând asta bibliografie.

- G. Bibescu* : tr. B. Frolescu : Domnia lui Bibescu, vol. II.
- P. Eliad* : Centenaire d'Héliade-Rădulescu l'Indépendance Roumaine, 1902 Janvier.
- P. Eliad* : l'Histoire de l'Esprit Public cu Roumanie.
» Din arhivele școalei de Drept din Paris, Viața Nouă, I, 365.
- Famin César* : La Russie de le Europe 1846 I, pag. 532.
- Gidel Ch.* : Histoire de la Littérature française III Chap. I-er.
- Gion Ionescu* : Cum vorbim, 1891. Scrisoarea lui Al. Oodobescu.
- Golescu C.* : Insemnarea a Călătoriei mele, 1826 Către cititori, pag. 94.
- Hurmuzahi* : Vol. x și suplim, etc.
- Iorga N.* : Ist. Lit. rom. în veacul XIX, vol. I.
» Scriitorii bisericești ; Scriitori mireni.
- Hugo V.* : Litterature et Philosophie, éd. déf. Hetzell-Quantiu.
- Mabilleau* : Victor Hugo.
- Lecocq-Végié E* : La Poésie contemporaine.
- Michelet* : Origine du droit français. 1837. Introduction.
- Kogălniceanu M.* : Acte și documente, din coresp, diplom., 1877—1878, vol. I.
- Poincaré Raymond* : Figaro, le 20 Mars, 1909.
- Stăncescu M.* : I. Heliade R. — Revista Analelor Lit. pol. și științifice 1904—1905 ; Evenimentul din 1906.
- Stăncescu M.* : Din influențele străine asupra literaturii române Viața Nouă IV, 167.
- Hășdeu* : Discurs la Centenarul lui Heliade. Apărarea Națională 20 Ian. 1902.
- Hășdeu* : Discurs la Immormântare. Românul 1872 April. 30.
«Tribuna Poporului» pe 1003, No. 52.
- Notes sur la vie du Roi Charles I de Roumanie éd. l'Indép. Roum. 1894—1901.

DISCURSUL LUI HASDEU

ținut la Academia Română cu ocazia serbării centenarului lui
Heliad-Rădulescu, în ziua de 13 Ianuarie, 1902.

Academia română, institutul cultural cel mai înalt al țării serbează astăzi centenarul primului nostru prezident, pe când totodată România întreagă se pregătește nu mai puțin pe.... nu știu ce epitet mai cuprinzător să-i pot da... pe *tatăl Heliade*, pe tatăl, da, căci toți cei mai buni dintre Români cei bătrâni d'acuma sunt fii spirituali ai acestui mare dascăl, tribun și poet.

Dar mai întâiu crez de cuviință a spune, de ce anume am primit asupra-mi mult înălțătoarea sarcină d'a vorbi tocmai eu, nu altul, sintetizând omagiul Academiei române.

În penultima ședință înainte de Crăciun, colegul To-culescu ne-a amintit centenarul lui Heliade, cerând participarea noastră la dorința generală a țării. Propunerea a fost îmbrățișată cu căldură, și unii dintre cei de față au indicat pe d-l Maiorescu să vorbească cu acea solemnă oca-siune. D-l Maiorescu a refuzat. Atunci eu mi-am permis a-i observă că, pentru d-sa în specie, nu e un simplu prilej d'a se afirmă ci chiar o datorie.

În adevăr sînt abia câteva zile de când în *Analele* Academiei s'a publicat un memoriu extra-academic, de d-l Petre Popescu, unde zice — citesc textualmente — următoarele cuvinte: d-l Maiorescu, omul care de mai bine de 30 ani conduce «din fericire pe calea adevărului, toată ac-tivitatea intelectuală și artistică a Românilor». Mai bine de 30 ani! conduce din fericire! calea adevărului! toată, toată activitatea intelectuală și artistică a Românilor!!! probabil și pe podul pe Dunăre. Prin urmare d-l Maiorescu

este succesorul direct legitim al lui Heliade și deci este dator a aprecia moștenirea ce-i rămăsese d-sale dela Heliade. Il rugaiu dar cu stăruință să vorbească anume d-l Maiorescu.

D-l Maiorescu iarăși a refuzat. Atunci unii colegi m'au propus pe mine și eu m'am grăbit a primi această împu-ternicire: împuțernicirea d'a examina capitalul lăsat Românilor de Heliade; m'am grăbit, căci am fost totdeauna, sunt și voiu fi Heliadist. Mulțumesc dar d-lui Maiorescu că mi-a cedat locul și totodată cu multă grațiozitate mi-a înlesnit momentul psihologic d'a pecetlui comedioasa aserțiune a d-lui Petre Popescu, care — autorul și opera lui — rămâne o regretabilă greșeală de tipar în publicațiunile Academiei Române.

De astădată voiu vorbi, adică voiu simți și voiu cu-gețã pentru a treia oară despre neuitatul Heliade.

El a murit la 27 Aprilie 1872, și la înmormântarea lui sunt acum 30 de ani, am cuvântat eu, atunci tânăr încă, dar voiu fi tânăr totdeauna de câteori mă va învăpăia dragostea pentru neamul românesc și neîmpăcata ură — oportună sau neoportună—contra vrăjmașilor Românilor.

Tot la 1872 s'a constituit în București un comitet pentru rădicarea unei statue în memoria lui Heliade. In acel comitet de admiratori ai repausatului figurau Kogălniceanu, Dumitru Brătianu, Scarlat Crețulescu, Costică Boerescu, Odobescu, Aurelian, pictorii Aman și Grigorescu etc., între cari eu nu puteam să lipsesc. La inaugurarea acelu frumos monument în fața palatului Universității; o statue datorită maestrei dalte a Italianului Ferrari ¹⁾ peste nouă ani după moartea lui Heliade am vorbit eu din partea comitetului. Voiu reproduce aci câteva pasage din discursul meu d'atunci, așa cum îl găsesc publicat în *Românul* dela 25 Noembrie, 1881.

«Microcosm al unei generațiuni care se mai continuă

1) Acest mare sculptor a făcut și statua lui Ovidiu dela Constanța și a lui Victor Emanuel, la Roma precum și altele.

în generațiunea de astăzi, după cum generațiunea de astăzi se va continuă în generațiunile ulterioare, biografia lui Heliade sunteți voi toți, câți ați venit aci aducându-i cunune de lauri. Biografia lui sunt acești reprezentanți ai presei — el părinte al presei române; biografia lui sunt acești dascăli și școlari al întâiului născut al învățământului românesc voi tipografi, voi librari, voi bărbați de carte, sunteți biografia lui — el tipograf, el librar, el renăscător al presei și al prosei și poesiei române după o seculară amortire. Dintr'o mică rădăcină a crescut un măreț arbore: acest arbore este biografia rădăcinei... O națiune ingrată către oamenii cei mari ce au lucrat s'o înalțe este o națiune fără rădăcină, o națiune moartă, o națiune care se sinucide. Nebună, că n'a știut să fie nici măcar egoistă! Pentru un popor, a iubi pe oamenii săi cei mari este a se iubi pe sineși. Un individ, pe cât e de genial, e om mare numai atunci când ajunge a fi prisma tuturor, numai atunci când o întreagă societate, cu toate ale sale, se șimte oglindită într'ânsul, se cunoște într'ânsul, se iubește pe sineși. Intr'un cap — quintesența a mii de capete, toate sufletele — într'un suflet. În bine și chiar în rău, o neputințioasă multiplicitate a poporului devine astfel o formidabilă unitate prin omul cel mare, și devenind o formidabilă unitate — poate să meargă înainte. Nu lui dar îi aducem noi prinoasele noastre ci ni le aducem nouă înșine. Noi am fost el și el a fost noi într'un lung period din viața noastră națională...».

Și acum vorbind pentru a treia oară, după alți 20 de ani ce să mai spun eu oare tot despre Heliade?

Non multa, sed multum: voiu spune nu multe, dar mult; mult și nou. Cu cât mai sus ne depărtăm dela punctul de plecare, obiectele cele masive nu nemai preocupă, căci le văzurăm din capul locului; la o distanță însă ne apare din ce în ce mai limpede o nouă perspectivă, o sferă mai întinsă, o sintesă ale cărui amănunte ne scăpase din vedere în apropierea cea miopică; și acele amănunte sunt adesea tocmă trăsurile cele mai caracteristice. Privit

de aproape Heliade e omul dela 1848 și numai atâta ; privit însă de departe din înălțime, el ține o mână rezemată pe Tudor Vladimirescu, iar cealaltă pe Vodă Cuza. Heliade se născuse prin corp cu mult înainte de Tudor, așa este dar misiunea lui cea providențială începe imediat după 1821 ; la celalt capăt al scării el a murit prin corp cu mult în urma detronării lui Cuza, dar la întronare Heliade abia mai trăia prin suflet, căci misiunea îi erà împlinită. În realitate dar Heliade nu se concentrează în anul 1848, nici omul născut la 1802 și mort la 1872 ci este o idee a întregului interval dintre 1822—1859.

În 1821 cade Tudor Vladimirescu, asasinat mișelește de grecul cel muscălit Ipsilante, care în faptă n'a omorât altceva decât fanariotismul în România.

La 1822 se ivește de odată Heliade un tânăr de 20 de ani numit profesor la Sf. Sava, predând gramatica românească, ce s'a publicat numai peste 6 ani, la 1828, «cu cheltuiala Domnului coconului Scarlat Roset, dedicată d-lui Marelui Vornic Gheorghe Goleșcu» ; în manuscript însă ea circulă dejă la 1822 în școala din București, de asemenea la Craiova și la Slatina. Eram eu de vr'o 10 ani când tatăl meu, departe în Basarabia mi-a dat un exemplar pe care-l conserv ca o relievă, gramatica cea dela 1822 nu este un simplu început didactic, nu este — ziua se cunoaște de dimineată — ci este individualitatea integrală a lui Heliade în politică și în literatură tot odată.

S'a spus adesea că Heliade a fost format de George Lazăr, predecesorul său în școala din București între anii 1816—1822, «fericitul archidiaconul și doctorul în teologie și legi». E adevărat că Heliade laudă pe Lazăr, dar pe olinie foarte secundară. Toată admirațiunea și toată recunoștința el o datoră câtor-va munteni cărturari, mai ales lui Georgie și Constantin Golești, lui Scarlat Rosetti, lui Barbu Văcărescu, lui Iancu Văcărescu, acela «care zice că prin litere se naște literatura, iar dela slove să n'aștepte cineva decât numai slovnire», și în fine lui Constantin Bălăceanu, «pro-

tectorul și apărătorul școalelor românești, care cu ostenelele a început și iarăși prin ostenele, cu peptul și brațul său cel românesc și viteaz le apără și le păzește până în ziua de astăzi...» Cultura lui Heliade eră curat muntenească în cât trebuie cu desăvârșire să mai slăbim cu pretinsa paternitate a lui Lazăr. Pe cei de peste Carpați Heliade îi iubește și-i admiră, dar cu multă rezervă, bună-oară în următorul pasagiu remarcabil prin bun simț și chiar prin tact științific: «Aci îndrăsnesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat, cari sunt vrednici de toată lauda pentru ostenelele și silința ce pun pentru literatura românească. Pentru ortografia însă care voiește s'o introducă scriind cu litere latinești, bine ar fi fost să urmeze spiritul italianesc, adică a scrie după cum vorbim. Și să nu se iea după ortografia franceză și engleză care păzește derivația zicerilor născute în veacurile scolasticismului și de cari chiar singuri ar voi să se scuture. Noi nu scriem pentru strămoșii noștri pe care i-a adus marele Traian aci ci pentru contimporanii noștri».

Amici, ocrotitori și inspiratori ai tânărului Heliade au fost câțiva boieri munteni patrioți, familiarizați cu tendințe occidentale, mai ales Goleștii și Văcăreștii. În urmă Goleștii au ajuns liberali — foarte liberali, iar Văcăreștii conservatori, — foarte conservatori. Să nu uităm însă că până la 1856 nu erau la Români nici conservatori, nici liberali, căci partidele cele constituționale nu se puteau zămisi până la încolțirea unui regim constituțional. Afară de venetici și parveniți, afară de clienți ai candidaților la Domnie, afară adică de ciocii lui Filimon, toți boierii de baștină mari și mici, unii mai îndrăzneți, alții mai pe ascuns, iubeau neamul românesc, urau jugul străin, dejucau intrigile trădătorilor, țineau la limba străbună și lucrau cu zor la deșteptarea poporului. De la acei boieri învățase Heliade ruga, pe care o intercalează în gramatica sa :

«Fie binecuvântată toată tinerimea, coboară-se mila și
«fericirea Cerului preste dânsa; slăvească-se nația româ-

«nească, îmulțească-se cei ce o apără și o ajută; stingă-se
«numărul celor ce voiesc să o dărapene, stingă-se cu su-
«netul numele lor din cartea pomenirii și a vieții; pășiască
«cu repeziciune sfânta filosofie și științele dela marginile
«pământului până la celelalte, întinză-se și îmulțească-se
«și în nenorocita noastră Patrie, fie bine primite ca să ră-
«mână și să se veciniceze între noi!»

În aceeași gramatică o altă rugă pare răsărită ca un su-
blim requiem din proaspătul atunci mormântal lui Tudor Vla-
dimirescu : «Dea Domnul ca să sporească râvna culturii între
«Români și să înceteze toate împotrivirile; coboară-se pacea
«și fericirea Cerului peste mult suferitoarea noastră Patrie;
«fie lăcrămile și necazurile ei cele îndelungate și pline de
«desnădăjduire auzite la Cer, și vază de acolo mângâiere; îm-
«părățească *sfânta unire*¹⁾ în brațele ei cele ostenite și drep-
«tatea însoțească toate pasurile și săvârșirile Românilor ca
«să fie ei toți *frați* și toți să se bucure de drepturile pă-
«mântului lor celui blagoslovit; fie! fie! fie!...

Dela primul său pas, la 1822, atunci biet dăscălaș imberb,
Heliade își manifestă deja pe deplin misiunea dualității sale :
literatură și politică, cuvânt și faptă, ambele strâns ci-
mentate prin aceeași țintă — nesleita iubire a neamului ro-
mânesc. Așa a crescut în curs de 25 ani generațiunea cea
dela 1848, o legiune atât de oțelită, încât năpădirea ulte-
rioară a microbilor pesimismului, cari își puseră cu fală pe
steag de a-și bate joc de românism, *microschopenhauerii* nu
au fost în stare să nimicească mărețul avânt. Heliade,
văzut sau nevăzut, era pretutindeni în suflete; și nu
numai până la Milcov, Cogălniceanu și Costache Negruz^{cei}
la Prut, Alexandru Hâjdeu și Constantin Stamati la Niș^{ese} / m
simpatizau și simfonizau cu Heliade; în Muntenia înferințele
adăpostea cuibul firesc al mișcării, fiind aci mai a scăpă ocazia
pestilenta duhoare a Muscalului. Pentru a da le sale n'au nici
...nd făcând cursul de
...uc aminte: Vedeti că

1) Heliade dar încă dela 1828 era partisan și jărele de p'atunci au ex-
...ne.

hrană zilnică de tendințe patriotice, trebuia negreșit o presă periodică și trebuia un teatru.

La 1828 Heliade întemeiază *Curierul* său, iar la 1834, ajutat de Câmpineanu, el ridică o scenă românească pe lângă o Societate Filarmonică, cari au exercitat cea mai puternică înrăurire asupra deșteptării aspirațiilor naționale.

La 1836 el inaugurează o combatere sistematică a machiavelismului Rusiei, demascând un infam fals muscălesc în textul Regulamentului Organic; și acea luptă contra «Faraonului dela Nord», după cum caracteriză Heliade autocrația rusească, nu se mai sfârșesc decât cu moartea profetului. Din acea epopeie antimoscovită sunt mai piperate cele două satire, prin care Heliade a scăpat România de două mari năpastii.

La 1844 Rusia se încercă a pune mâna pe minele țării — ceva așa ca Anglia în Transvaal sau după cum ar fi la noi astăzi cestiunea cea evreiască a «Capitalurilor străine».

Venise într'adins un speculant numit Trandafilov. Obșteasca adunare eră cât p'aci să cadă în cursă. Atunci Heliade răspândește în sute de exemplare manuscrise fabula: *Măcesul și Florile*. Propunerea de la Petersburg a fost respinsă. La 1848 vine în București un alt agent rusesc Duhamel, contra căruia Heliade scrie o satiră intitulată *Cântecul Ursului* cu refrenul «Diha! Diha-măi!» care făcu de răs pe intrigantul muscal¹⁾.

Nu voiu mai atinge cele multe peripeții din viața lui Heliade. Trec chiar peste rolul lui cel covârșitor în revoluțiunea de la 48. Înălătur evenimentele cele prea bine cunoscute. Mă voiu oprî o clipă numai asupra literatului.

În proză ca și în versuri, Heliade se distinge printr'o extremă energie. Acea energie încântă mai cu deosebire pe nenorocitul Eminescu, care a scris o frumoasă poezie «La Heliade»...

La începutul cuvântării mele eu am mulțumit cu

---

1) Vezi *Satirile* și *Fabulele* lui Heliade pagina ....

efusiune d-lui Maiorescu, acum la sfârșit am vrut să-i mai fac o nouă mare plăcere, evocând pe Eminescu. Și aci însă un regret. In colecțiunea postumă a versurilor lui Eminescu d. Maiorescu în calitate de editor a suprimat poesia «La Heliade». Rău voitorii pretind că d-sa ar fi dorit să distrugă până și memoria lui Heliade. Rău-voitorii nu au dreptate. Pe Heliade nimeni nu va putea, ne-cum să-l distrugă, dar nici măcar a-l știrbi. Prin acea neînțeleasă suprimare, care frumoasă nu e, corectă nu e, și nu e prea cu minte, se știrbește Eminescu, iar prin știrbirea lui Eminescu se știrbește mai ales — *natürlich* — însuși d. Maiorescu. Școala lui Heliade stă și rămâne în picioare, mai tare decât ori când, ca: ...falnică cunună a bradului bătrân... după cum cântă Eminescu în acea poesie la Heliade¹⁾.

Astăzi despre Heliade, iar mai deunăzi despre Vasile Urechia... ar zice cineva că eu m'am făcut cioclu umblând după morminte. Ei bine da, primesc epitetul de cioclu, nu însă pentru a îngropa, ci pentru a desmormânta gloriile cele naționale.

---

1) Este cunoscut spiritul ironie și sarcastic al d-lui Maiorescu. Și-a răs de toți și de toate în viața sa.

Acum se prezintă ocazia d-lui Hâjdeu să plătească cu aceeași monedă purtarea ce avusese d. Maiorescu cu Heliade-Rădulescu. Acesta fiind Eforul școalelor dela 1859—1862, când s'a desființat această instituție ce făcuse mult bine instrucțiunii publice, a numit îndată la venirea sa ca Efor, director al Eforiei pe părintele d-lui Maiorescu, iar d-sale i s'a acordat o bursă trimițându-l în streinătate, unde și-a făcut studiile, cari l'a ajutat apoi d'a ocupa funcțiuni înalte în România. Și în loc să se arate recunoscător către Părintele spiritual al Românilor, a fost cel mai ingrat om și mai rău voitor al lui Heliade, împingând ura până a depărta pe fiul lui Heliade-Rădulescu fără nici un motiv dela directoratul bibliotecii centrale, înlocuindu-l cu preotul Simion Popescu. Cartago delenda ^{essent} a d-lui Maiorescu a fost stingerea renumelui lui Heliade. In conferințele ce ținea studenților și'n cursurile de logică dela facultate nu scăpa ocazia d'a nu zice că Heliade n'a făcut nimic bun, și că scrierile sale n'au nici o valoare literară. Ba într'o zi de pe catedră pe când făcea cursul de logică se adresă studenților și zise, după câte mi-aduc aminte: Vedeți că și aci la statuă Heliade cerșește renumele. Iar ziarele de p'atunci au exprimat indignarea lor de aceste cuvinte nedemne.

Voiu termina.

Imitând pe colegul și vechiul meu amic Sturdza, care la orice mare solemnitate națională obișnuiește a face câte un dar Academiei, îmi iau libertatea de a vă da și eu ceiace este foarte scump suvenirilor mele. Tatăl meu a fost unul dintre fundatorii Academiei și totdeodată un părtinitor ne-strămutat al lui Heliade. La centenarul de astăzi, în semn de comemorațiune, vă ofer această cupă de argint, din care închinase bunicul meu Tadeu la botezul tatălui meu Alexandru. Din această cupă eu am închinat una singură dată, anume la botezul ficei mele, strigând atunci ca și acuma: *Trăiască România! Piară dușmanii! Și când zic România*, înțeleg, pe prima linie capul României, căci Regele nostru e tare prin iubirea Românilor, iar Români sunt tari prin înțelepciunea Regelui.

(Reprodus din *Analele Academiei* seria II, Tom. XXIV din 1901—1902)

LA HELIADE

DE MIHAIL EMINESCU¹⁾

De mi-ar permite Apolon s'aleg dintre cunune,
Ghirlanda n'ași alege-o de flori plăpânde, june,
Ci falnica cunună a bradului bătrân:
Eu n'ași alege lira vibrandă de iubire,
Ci cea care falnic îmi cântă de mărire
Cu focul albei veste aprinde al meu sân.

Ghirlanda ce se însoară cu silfele ușoare
Pe fruntea inspirată, pe fruntea inspiratoare
De bucle încongiurată, blondine unduind;

1) Iată poesia despre care menționează Hásdeu în discursul său.

Plăcută-i o ghirlandă, sublimă însă este
Cununa cea de aur, ce sfântă se împletește
Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint.

Ca visul e cântarea, ce întonă Eol dulce
Când silfele vin jalnic prin lilii să se culce
Să doarmă somn de îngeri pe sânul alb de flori;
Sublim însă e cântul când țipă și ia 'n goană
Talasurile negre ce turbă, se răstoarnă
Și spumegă cu furii și urlă îngrozitori.

Astfel ți-e cântarea, bătrâne Heliade,
Cum curge profeția unei Ieremiade.
Cum se resbun un vifor sburând din nor în nor,
Ruga-m'ași la Erato, să cânt cu tine barde,
De nu în viața-mi toată, dar cântecu-'mi de moarte
Să fie ca «Blestemu-ți»..... (1) să-l cânt apoi să mor.

1866.

INGRATUL

Născut de a fi slugă, crescut în desfrânare,
Copil fără rușine, din rămășiți hrănit,
Slugarnic la mari case, deprins la îmbuibare,
Și rob de bună-voie, de inimă lipsit.

Ingrate, îmi calci pragul în mână c'o hârtie,
Imi spui că-ți e urâtă viața de slugar,
Te rogi să-ți dau scăpare la simpla ta junie,
Să-ți sprijin a ta râvnă ș'al versurilor dar.

1) Alusie la poesia *Ingratul* publicată de Heliade la 1838 în *Curierul d'Ambe Sexe*, vol. II unde Heliade blesteamă pe *Ingrat*.

Din toata-mi neaverea-mi, sperjur, îți aduci aminte,
Că drumu învățătorei cu râvnă ți-am lesnit;
La orice trebuință m'aveai ca p'un părinte,
Și hrană, îmbrăcăminte, nimic nu ți-a lipsit.

Și vorbe rătăcite ți le puneam pe cale
Și rima-ți sbârnâindă, mereu ți-o acordam,
Și versuri șotâncate ce n'au nici deal, nici vale
Pe legint semicol sudând le cumpăneam.

Păgâne, stanțe groase, puțind de ateie
Le biciuam cu totul din veacul lui Christos,
Și gânduri de perzare, dovezi de nebunie,
Ți le întorceam în cuget creștin și omenos.

Jălind creștine rude, în astfel de urale
Sbierai la Pluton, Cerber, chemai pe Apolon
Și vrând să-ți schimbi și limba la scurtă-ți cugetare,
Prefaci creștinătatea și ceru în erison!

N'aveai de loc rușine cu osteneli streine
Să te arăți în lume ca ciuma le strângeai;
Și sănătos cu bolnav, amestec de rău bine
Contrast de îngrozire, ca ea le inspectai.

.....
Te înbolnăviși, viperă cu brațele deschise
Te primii în casă; te-am pus pe patul meu
Și privegheam la capu-ți în ale boalei vise
Intregi și nopți și zile, — știi tu și Dumnezeu.

Plângeam la căpătâiu-ți, îți resuflam langoarea,
Răcitele-ți picioare la sânuți le încălzeam,
In inima-ți ferbinte d'atunci vărsai duhoarea,
Veninul tău de șearpe d'atuncea îl strângeam.

Al tău suflet de iasmă în crunta-ți aiurare,
Se spăimântă de mine, cu cuget mă privea

Și grijile-mi plătând, i se părea muștrare,
Și mila-mi ca urgie adânc îl sfâșia.

Cu alte lacrimi năoă îți dam o sărutare,
Și te lipeam la peptu-mi strigându-ți : frățior ! —
Te încolociai în spasaturi la blânda mea chemare
Și în ochi îți trecea fulger, pe frunte-ți un fior.

Doi ani cu cap de vrajbă, între școlari studenți,
Învățători, tovarăși și clase îngălai ;
Batjocură-ți făcuseși din cei mai eminenti ;
Nimic nu învățaseși, și toate defăimai.

Doream să-ți văd sporirea, cu multă îngrijire,
La împărțiri de cinste de privitor mergeam :
Ca demoni de ispită l-a tainelor sfințire,
Așa periai din școală ș'aci nu te vedeam.

Te întrebam adesea : de ce la cercetare
Nu ești și tu ca alții părinți să veselești ?
De ce nu te îndupleci l-a școlai regulate
Să simți de datorie, c'așa mai mult sporești ?

C'o gură mușcătoare c'o buză d'ironie
Imi răspundeai, păgâne, că n'ai ce învăța
Că vârsta'ți este mare și vrei filosofie,
Și nu aflai capabili spre a te lumina.

Prisos 'ți era-ascultarea și buna cuviință,
Limbi, stilul, istoria matesia nu vrei,
Fugeai de legi, de drepturi și n'aveai trebuință,
'Ti-eră netrebniți toate, de toate te fereai.

Făcuseși vre-o cinci rânduri de basme ticăloase,
Și nu'ți găseai protivnic la o chimeră fleac :
Rea boală te-apucase, ce cade nu la oase
Ci în minte se 'cuibează și numai are leac.

Impovărat de grijă, de und' să'mi vie 'n minte
 Că rău te apucase manie d'autor.—
 O! rău să lingusește omuțul care minte!—
 Puțin voiu a cunoaște când fac un ajutor.

Gândeam că e natura ce'n timpul său s'arată,
 Gândeam că e talentul ce începe a se ivi,
 P'oloaga'ți poezie și prosa întortochiată
 Perdeam ceasuri și zile a ți le sdreveni

Te scoli ; dragostea 'n mine creștea ca răutatea-ți
 Și punga mi, dar ce pungă ! că pungă nu aveam
 Mâna'mi 'ți-era deschisă să 'ntreme sănătatea-ți :
 S'acoper goliciunea'ți și datorii făceam.

Am martori negustorii și trupu'ți de viperă
 Ce simte și ea frigul, iar când o încălzești,
 Atunci își exală ciumoasa atmosferă,
 Atunci'ți 'nfige moartea, să simți ce pui hrănești.
 . . . . .

Cercași să-ți mai plimbi lenea, să schimbi și meserie,
 Ca Spârcul schimbând locul să scape de ponos
 Ceruși ajutorința să'ți fie drept chezășie ;
 Chezaș, hrănitor, reazăm 'ți-am fost mai cu prisos.

Cu gândul trândăviei porneai la ascultare ¹⁾
 Și slujba, datoria în veci n'ai cunoscut :
 Ca jidovul 'ndărătnic ce intră 'nscăldătoare
 Schimbaș costum ; dar jidov și spârc n'ai prefăcut.

Nu mă 'ndreptez la lume, să-ți spui nelegiuirea,
 Cu tine am de lucru ; și vina tu ți-o știi ;

---

1) Căci a intrat și'n miliție.

Ingrat 'ți-e bunul nume și însuși pomenirea ;
Te-a înfierat păcatul, pe fruntea ta îl ții.

.....
.....
.....
.....

Acel duh de partide, robie perzătoare ¹⁾
Care d'atâtea veacuri ăst neam 's chinuit,
Pe mulți oameni de cinste c'o masc'amăgitoare,
In sfaturi blestemate cu procleți a unit.

Ce organ mai nemernic deprins în făr' de lege ?
Ce satelit mai scârnav, ce sbir mai blestemat
Putea să nemerească și la un loc să lege
Decât un fur de sfinte, o iasmă, un ingrat ?

Ochit, ales, iei nume în sfatul de perzare,
Bogat d'acela însuși cui minți că te închini
La creșterea-ți de slugă, credeai înnobilare,
A slugări 'n pacate înlesnitor de vini.

Căzut și eu în cursa urzirii prea spurcate,
Ce ia însăși vederea, ca orb am 'naintat,
Și când am deschis ochii te văd acî ingrate !
Cu sărutarea Iudei, trădând m'ai tâmpinat.

Ce loc de periciune ! ce sfaturi zăpăcite !
De tine numai vrednici și d'or care smintit !
Al țării Pandemoniu ²⁾ și cuibul de ispite !
O ! cât au plâns bărbații ce rău s'au amăgit !

Păzit cu semnul crucii, răbdaiu astă cercare,
Putui în chin să sufăr fatalul sărutat ;

1) Aluzie școlii rodiniane sau a lui Ion Ghica.

2) Resultatele acelu Pandemoniu, acelei eterii oculte aduseră ambele țări în starea de azi, (adică cea dela 1838).

Și brațul meu cel slobod armat de răsbunare,
Nu 'ți-a înfipt pumnalul în peptul veninat.

Te-am mai iertat, cumplite și-a mea smerită milă,
Ca sarcina pe trupu-ți iar gol o ai simțit.
Cu masca de frăție sub zâmbetu-ți în silă
Urzeai a mele chinuri din loc nelegiuit.

Acolo să ai partea, mortând în slugărie
Să nu mai ieși d'acolo, o scremăt infernal!
Ce te-a dospit păcatul din veșnica urgie
Cu a cerului neștire într'un moment fatal.

Așa să-ți petreci viața într'un despreț de sine
Gonit în veci de cuget, ce'n veci ai înfruntat;
Ocară arzătoare în buză-ți o vei ține;
Pe fruntea-ți fratucide s'arăți pe vinovat.

Să urlî de turbare când ți-or cădea blesteme
A două inimi calde ce tu le-ai desunit
Și'n viața de acum și'n cea de apoi vreme;
Să tremuri ca un câine în rană schilovit.

Ca molepsit de crime, veninul s'aibi în tine,
Și'n casele ce intri să vezi a curăți
Ca urmele de șarpe și urma după tine
Cu apa cea sfințită în preajmă a stropi.

Pribeag vei fi în lume, fără lăcaș, culcare
Și cin' te va atinge se va simți turbat;
Nici viermii în mormântu-ți nu vor află mîncare
Că vor muri d'otrava din trupu-ți veninat.

Acea iasmă de groază, ființă infernală
Ce am văzut în visu-mi a tot mă ispitî
Ești tu cu ai tăi tovarăși, unire prea fatală¹⁾,
Bărbați, femei, amestec și iadul a 'ngrozî.

1) Vezi poema intitulată: *Visul*.

Și limba îi dă unul și altul rea vedere,
Iar altu-i dă picioare spăimâei-găligan
(De foamete preveste, de vrajbă împerechiere),
Și toți i-ați dat un suflet, pe înșivă-Satan.

Ce conjurați la rele și spre a mea perzare
Și plângerea mea 'n satiri ați vrut a unelti
Lipind a voastră faptă l'altora lucrare,
Lăcusta la columbe pre sinè a vă feri.

Dar ziua se ivește, chimera se desface
Ca fumul răsipită d'al aurorei vânt;
Desmadulata iasmă începe a'mi da pace,
Și'n inimă'mi, în minte lucește iar cuvânt.

Și lumea vă cunoaște, și aspra ei dreptate
Cu adevăratul nume pe toți v'a însemnat,
A voastră pomenire și negrele'ți (păcate,
Vor îngrozii urmașii, când vor strigă: Ingrat!

Și omul cu credință în marea sa durere
Și crunta nedreptate ci-adânc l'a sfâșiat,
Udând aceste rânduri în plâns de mângâiere,
Va dobândi răsuflet, că eu l-am răsbunat.

1838.

BIBLIOGRAFIE ANALITICĂ

DE

SCRIERILE LUI I. HELIADE-RĂDULESCU

Gramatica română, tipărită în Sibiu la 1821.

Gramatica poesii, 1836.

Culegere din scrierile sale în proză și poezie, 1836.

Prescurtare de gramatica limbei Româno-Italiană, 1841.

Paralelism între limba Română și Italiană, partea I-a la 1840 și partea II-a la 1841.

Vocabular de vorbe străine în limba Română, adică Slavone, Ungurești, Turcești, Nemțești, Grecești, etc., 1847.

Protectoratul Țarului, scrisă în franțuzește, Paris, 1850.

Memorii asupra istorii regenerațiunii române sau asupra evenimentelor din 1848, scrisă în franțuzește, Paris, 1850.

Suvenirele și impresiunile unui proscris, scrise în franțuzește, 1850.

Istoria critică universală, 3 volume scrise în exil la insula Chio dela 1852—1854 și publicată la 1893.

Memorii justificative a revoluțiunii române dela 1848 adresate Austriei, Franței, Prusiei, și Turciei, Paris, 1851, scrise în franțuzește.

O Dacie cazacă și o Românie Turcophilă, scrisă în franțuzește, Paris, 1851.

Discripția Europei după tractatul din Paris publicată în românește, franțuzește și italienește, 1856.

Conservatorul, Constantinople, 1856.

Biblia sacră ilustrată începută în Paris la 1858 și continuată în București.

Biblicele sau notițe istorice filosofice, religioase, politice și literare asupra bibliei, începute în Paris la 1859 și continuate în București.

Prescurtare din istoria Românilor, 1861. Ea a fost tradusă și în Italianește de D-na Gr. Ștefănescu.

Abecedar, 1861

Lectura sau lecțiuni preparatorii, pentru clasa I primară 1861.

Ruge și morala evangelică, pentru cl. I primară 1861.

Biblioteca portativă coprinzând 5 volume: critica gramaticală, poesii înădite, diverse 2 vol., și morala, aceasta în colaborare cu D-l I. M. Rîureanu.

În memoria lui I. Văcărescu, panegiricu, 1863.

În memoria Mariei Păucescu, născută Zosima, 1863.

Lupta între cele două horde sau spoii cu alb și spoii cu roșu.

Curs întreg de poezii generale împărțit în 3 volume: lyricele, epicele, satirele și fabulele.

Lyricele, 1868 coprind: Geniul limbelor, versificație poema didactic după Boileau și Horațiu; — **Sapphicele**: La Venera, la Amanta, Fragment; — **Lamartiniane**: Isolementul, Suvenirea, Seara, Disperația, Provedința la om, Lacul, Ruga de seara, Toamna, Resbelul, Pruncul și Bătrânul, Ruga Pruncului, Imnu la durere, Poetul murind; — **Imitațiuni**: Lament amoros, La Elvira, Erato, Alexandru Ghica, La termele lui Carol al IV, Margareta, Cavalerul Togebug, Danabiul în mânie, La Victor Hugo; — **Târgoviștene**: Cântarea Dimineții, Poesia, O Noapte, pe ruinele Târgoviștei, Cutremurul, Fragment, Prețioa, Psalm, Adio la Patrie, Sânta Cetate, Domnul Puterilor; — **Intime**: Serafimul și Heruvimul, O voce, la Istru, La Helena, la Maria, Primul Baci, Buchetul de Mireasă, Portretul, la Schiller.

Epicele 1870 coprind: Un studiu asupra Epopeei, Anatalida sau Omul și Forțele, poemă în 20 cânturi; Ossianice: Introducție la Fingal, Fingal poemă în 6 cânturi: Dante Alighieri, Infernul; — Michaida — Ierusalemul Liberat; Orland Furiosul.

Satirele 1883, coprind: Inștiințare. Un studiu asupra Satirei. Physiologia Poetului, (Această physiologie coprinde portretele următoare: Poetul Lamartinian, Poetul intim, Poetul urlător, Poetul dynastic, Poetul rebusian, Poetul umanitar, Poetul Olympian, Diferiți poeți: Cavaler regentă, poetul de salon, poetul proletar, poetul de romanțe etc. Decima musă. Poetul de provincie, Introducția de physiologia poetului, Domnul Sarsailă), Figaro și Don Pascali, Dulcamara, Prefață la brebenei, Brebenei și Ghiocci, Viorelle și Micșunelle, Brebenei, Danciul, Cântecul ursului, Introducția la Tandalida, Tandalida sau Tândală și Păcală, Note la Tandalida, Un muieroiu și o Femeie, Șolcan.

Fabulele coprind: Un studiu asupra Fabulei. Corbul și Vulpea ce a fost, Corbul și Vulpea ce este, Cioara privighe-

toare, Orologiul lui Carol V, Vulturul și Bufa, Foile și Cărbunele, Coada Momitelor, Măceașul și Florile, Areopagiul Bestiilor, Muștele și Albinele. Pe lângă aceste poezii se mai află și alte răsipite prin mai multe cărți între cari este și Seraphita și Mesalina sau femeea depravată, etc.

Jurnalele : Curierul Român a apărut la 1828, Martie 28, în ziua *Bunei Vestiri*. A fost primul jurnal din țara Românească ce s'a fondat și a durat până la căderea revoluțiunii din 1848, când Heliade a fost exilat. El a reapărut la Decembrie 1859, după ce Heliade a reintrat din exilul său și după trei numere d-l Ion Ghica, fiind Ministru de Interne, l'a suprimat.

După detronarea lui Cuza, la 1866, scoase jurnalul *Legalitatea*, care a ținut până ce Regele Carol a fost ales Domn.

Gazeta Teatrului a apărut în 1836.

Reviste. Curierul de ambe sexe, prima revistă din țară, a apărut în 1836, ținând până la 1848. S'a tipărit 5 volume și din al 6-lea 200 pagine, pe care noi acum l'am complectat, numindu-l Noul Curier d'Ambe sexe.

Iată ce conține volumul I dela 1836, și până la 1838.

Poesii. Crucea, imitație din Lamartine de D. G. Crupenski; Pruncul și bătrânul, imitație de I. Heliade; Primăvara, de Paris Momuleanu; Viața Momuleanului, de I. H.; Lacremele idem; Șalul Negru, imitație din Pușkin de D. C. Negruzzi, Dervișul de idem; Aprodul purice de idem; Bolnavul dela Chenier de G. Crupenski; Hymnu la Dragoste de I. H.; La un Poet exilat idem; Epitaph la prințul N. Ghica de idem; La spitalul Doamnei Maria bănesei S. Brâncoveanu de idem, Rugăciunea Pruncului, imitație din Lamartine, de I. H.

Morală. Despre Christianism de I. Heliade. Scrisoarea la Marcia din M-me G. Sand, tradusă de idem, Scrisoarea I și II, Scrisoarea unui tată către fiul său, imitație din Le Lis dans l'allée de I. H., O Manie de idem, Religiositate și ju-nețe, din meditații religioase, de idem, Tânărul de idem.

Literatură. Despre istoria Patriei de S. Marcovici. Asupra

artei teatrale, de I. H.; Femeile sau cugetul acestei foi de I. H.; Conversațiuni intime ale lui Goethe, traduse de idem; Cuvântare la examenul de vară în școala română din Brașov, de G. Barițu; Asupra vieții și operilor lui I. I. Rosseau de Marc-Girardin, traducere de I. H.; Critica literară asupra fabulei Vulpea și Lupul, de I. H.; Henriada de idem; Scrisoare a D. P. coprinsă în foaia literară din Brașov asupra literilor latine. În același scop scrisoarea I, către d-l Redactor al acelei foi de I. H.; Scrisoarea a II în acelaș scop; Cum am învățat românește, de C. Negruzzi; Psaltiria tipărită la 7171 de I. H.; Scrisoarea către C. Negruzzi, de I. Heliade.

Nuvela. Logodnica Braziliană de Mistres Norton, tradusă de I. Heliade; Gangernet, istorie de răs, tradusă de I. H.; Cârjaliul, traducție dela Pușkin de C. Negruzzi; Zoe de C. Negruzzi, Nouă ceasuri, traducție de Colonel C. Phillipescu; Nu trebuie a se jucă cu focul, traducție dela Marville de I. Heliade; Impresiuni de călătorie, de Alex. Dumas, traducție de C. Negruzzi.

Impresiuni de călătorie: I. Verner Stanfaher, Conrad de Baum garten. Vilhelm Tell, Gesler. Impăratul Albert, traduse de Negruzzi după Alex. Dumas; Amorul la locul osândeii, traducție de Căpitan Stoica, Ila de H. L., tradusă de I. H.; Fragment din Eugen Aram de Bolner, tradusă de I. H.

Căsnicie: Sala de mâncat, pentru dejunare.

Varietăți: The Puf. Gelosie și răsbunare. Recunoștință. Furtișag cu sinucidere. Insultă asupra Reginei Engliterei, Pricina traiului mai mult al femeilor. O căsătorie silită, Magnetismul. Femeia Frumușică de G. Crupenski. Ochii amoresei de Căpitan Stoica.

Volumul al II-lea, dela 1838 până la 1840, coprinde :

Poesii: Potopul de D. C. Negruzzi; Daniil Spavinski de idem; Ingratul de I. Heliade; Dispozițiile și încercările mele de poezie, de I. Heliade; Nicolae Văcărescu, de idem;

Cântarea Dracilor în ajunul potopului, de I. Heliade; Anul 1839; August 30, de D. A. Christopolo; La Maria, de D. C. Negruzzi; Amorul lui Ero și Leandro.

Morala: Micul curs de Morală; Înțelepciunea națiilor; Morala Indienilor; Morala Chinezilor; Historia Ducelui de C.; Câteva cugetări asupra educației publice de I. Heliade; Sarsailă, Autor, morala autorilor sau satiră morală de I. Heliade.

Literatură: Scrisoare către C. Negruzzi de I. Heliade; Pentru dialectele românești; Corespondență cu foaia Minții asupra d-lui Urziceanu și alții, de I. Heliade; Paul Iorgovici, scrisoare către d. Comisul P. Poienaru, de I. Heliade.

Critica: Reprezentația tragediei lui Saul; Școala jurnaliștilor; Scrisoarea d-lui J. Janin către autor; Pseudonimele.

Nuvele: Domino albastru; Maria Țiganca; Providința; O ursită; Studentul, de Heidelberg; Au mai pățit-o și alții; O răzbunare vecinică; Lodovisa; Bărbierul de Cadix; O mică răutate pentru un mare bine; Paharul de apă cu zahăr; Logica Patimilor; Indemânarea unui pagiu; Leocadia; Henrietta de Serre.

Volumul al III-lea, dela 1840 și până la 1842, coprinde:

Poesie: Sonetto d'Ippolito Pindemonte, tradus și în românește de I. Heliade; Lamento Amoroso; Anacreontica del Vittorelo, tradus și în românește de I. Heliade; Il Sogno; Visul, tradus și în românește de I. Heliade; Terme de Cardo IV traduse în românește de I. Văcărescu și alta de C. Aristia, a treia traducție de I. Heliade; Sonetto I, II, III la 30 August, 1840, de Zarevici, traducția acestora de I. Heliade; Căderea Dracilor, de idem.

Filosofie: Filosofia, de Matter; Despre Metodă, de I. F. Perrard; Princip, Sistema, Doctrina, de C. M. Paffe; Fiziologie de D. Isid. Bourdon; Incheiere de cele zise de I. H.

Literatura: Paralelism între dialectul român și italian de I. H.; Preludiul Primăverei, trad. de St. Stoica; Scri-

soarea d-lui C. Maurilli către redacție; Răspuns de I. H.; Cele dinnăuntru judecate după cele din afară; Consiliul unui părinte către fiul său, de S. D. Brezoianu; Fiziologia nasului; Don Chiciotte dela Mancina și de ce s'a tipărit dela 1836 și până la 1840 de I. H.

Nuvela: Alexandru Lăpușneanul, de C. Negruzzi; Fata neguțătorului, nuvelă istorică, tradusă de St. Stoica; Genevra, de N. Apolonu; Ursul dela Maledetta de Ernest Lé-gouvé; Intâia minune a Sfintei Filomeii, de A. Dumas; Su-veniri d'o călătorie la Roma; Mama lui Napoleon, de Mery; Parisul cum erà acum 40 de ani, (adică pela 1842; Scene contimporane, o alergare de cai, de C. Negruzzi; Femeia per dută, de E. Légouvé.

Arte: Inaugurația statuei lui Gutenberg

Volumul al IV-lea, dela 1842 și până la 1844, coprinde:

Poesie și Religie: Ai trebuință d'un prieten? Cerul, traducție din Martirii lui Chateaubriand; Un tablou din Rienzi (Bulver); O fată tânără pe patul morții, de Bolintineanu; La Rodolfo, de I. Heliade; Profețiile lui Dante, după Lord Byron, de I. H.; Sburătorul, de I. H.; 20 Decembrie 1842, de idem; Baba Cloanța, de Alexandri; Sora și Hoțul, Strunga, toate de idem; Păstorul și Tântarul, de Douici; Musca, idem; Gândul, idem; Urare la 31 Ianuarie 1844, de C. N.; Idem 31 Ianuarie 1844, de B. A.; Idem 31 Ianuarie 1844 de N. I.

Literatură: Disertație pregătitoare la dicționarul românesc; Partea I, Teorii generale, de Gr. Papadopulu; Cap. I, Istoria limbei Române, Starea limbei Române; Cap. II, Privire asupra lexicografiei românești. Partea II, Expoziție asupra dicționarului român, latin și elenic; Cap. I, Materia dicționarului, Paragr. I; Difiinițiuni de vorbe. Paragr. II: Chronologie lexicografică. Paragr. 3: Derivațiuni; Armenii și literatura lor; Carol Iosiph prințu de Ligne: Scrisoare și răspuns despre poesia lui Rodolfo, de I. H.; Scrisoare și

răspuns despre îndoitele consoane, Idem ; Dante, Idem ; Gibelini și Guelfi, Idem ; Vocabular la profețiile lui Dante, de J. H. ; Despre poeziile D-lui Rosset, Idem ; Vocabular la 20 Decembrie 1842, Idem ; Literații români, Idem.

Fisiologia Maritagiului : Un filosof și o femeie ; Pensionatele ; Fazele căsătoriei ; Cele dintâi simptome ; Vama după Balzac ; Educația Mumelor, plan general după Aimé Martin.

Nuvele : Jucătorul de șach ; O preumblare pe dealul Mitropoliei ; Magister ; Tatăl și muma ; Carolina sau soția unui neguțător ; Suvenirii dela Viena, 1814 ; Monsieur Calich ; Benedict sau diavolul Albastru ; Portretul, Sophia bella fanariota ; Diana.

Arte : Oamenii viitorului sau perucherii ; Rodolfo, îndemânările lui.

Volumul al V-lea, dela 1844 și până la 1846, coprinde :

Istoria Civillsațiunii. Lecția I ; Lecția II ; Lecția III de Guizot de I. Heliade. Urmează în volumul al VI-lea.

Istoria Literaturii. Hesiod dela Artaud de I. H. ; Homeru dela Artaud, de I. H. ; Pindar dela Denne-Baron, de idem ; Sappho dela Denne-Baron ; Despre metru sapphicu, de I. H. ; Eschylu dela P. T. Tissot, de I. H. ; Sophocle de la F. Gail, de I. H. ; Euripide dela Artaud, de I. H. ; Aristophane de I. H. ; Archilochu dela G. L. de idem ; Theocritu dela P. T. Tissot, de idem ; Anacreon dela P. T. Tissot, de idem ; Tasso Torquato dela Vinet, de idem.

Poesie și Literatură : Fragment epicu cantul I ; Idem epicu cantul II, de I. Heliade ; Melodiæ Hebraice dela lord Byron, de idem ; La Venere de Sappho de I. H. ; La amantă de Sappho, de I. H. ; Gerusalemme liberata, cantu VII, dela T. Tasso, de I. H. ; Pleiada de D. G. Asacky ; Michnea și Baba, balladă de D. Bolintineanu ; Vocabular la Gerusalemme, de I. H. ; Degitul lui Dumnezeu dela D-na A. Desloge, de idem ; Canticum canticorum, de I. H. ; Psalmul XVI de I. ; Canticum canticorum, de idem. Câteva chestiuni de I.

Heliade ; Inceputul la biblioteca universală, de idem ; Note la Fragmen, epicu.

Educația : Sturdiment, Orgoliu ; Cochetărie, pedantismul urâtei maniere, Indoit scopel dela A. Thery, de I. H. ; Villa Giordan, dela A. Dumas, de idem.

Volumul al VI-lea sau Noul Curier d'ambe sexe, tipărit la 1894, coprinde :

Prefața ; Din istoria literaturii, Esop ; Scrisoare către Români din Brussa ; Despre fazele limbilor ; Polingenesia sau renașterea limbilor ; Literații Români ; Un fragment din istoria critică universală ; Oda Românilor, poezie ; La Heliade, poezie de Michail Eminescu ; Despre Voia Liberă ; Pytagora ; Maritagiul în Furci ; A doua scrisoare a lui Heliade Rădulescu către Români ; La Elena Cornescu, poezie ; La înmormântarea lui I. Heliade-Rădulescu, poezie de G. Crețeanu ; Tablete, poezii ; Socrate, tradus de Heliade după Matter ; Din divina comedie, Infernul, tradus de Heliade-Rădulescu după Dante ; Istoria civilizațiunii europene, tradusă de Heliade-Rădulescu după Guizot (urmare) ; Relație către Români ; In memoria lui I. Heliade-Rădulescu, poezie de G. Băileanu ; Pentru fete, Invățuri de Artist ; Platon, tradus de Heliade-Rădulescu după Bordas-Demoulin ; Elegii la Thyrsa, traduse de Heliade-Rădulescu după Lord Byron ; Imitație din Psalmul CI, poezie ; Aristotele, traducțiune de Heliade-Rădulescu după Viry ; Protestație adresată la guvernul francez în urma convenției dela Balta-Liman (traducție) semnată de I. Heliade, Tell și N. Golesco ; Traducție după Memoriul dat la cabinetul englez despre ocupația Moldo-Valachiei de către Ruși, de I. Heliade-Rădulescu ; După plecarea Rușilor, de I. Heliade-Rădulescu ; O prescurtare din biografia lui I. Heliade-Rădulescu de I. I. H. R. ; Către lectori ; Termenii contrarii dogmelor ; Vorbe scandaloase improprii și eterogene ; Articole după Convenția dela Iași din Martie 1859 între Domnul Cuza și Ungurii ; Visie (La M.....) de I. Heliade-Rădulescu ;

La cytera Matildei de I. Heliade-Rădulescu ; Epitafe de I. Heliade-Rădulescu ; Scrierile lui I. Heliade-Rădulescu ; A. I. Heliade, poezie de Grecca da Roma ; România ou Chants dela Roumanie (introducție) de d-șoara Maria Nizet ; A. Ion Heliade-Rădulescu, poezie de d-șoara Maria Nizet ; Exil A. Ion Heliade-Radulesco, poezie de d-șoara Maria Nizet ; Aux filles d'Héliade, poezie de d-șoara Maria Nizet ; La Doamna ***, poezie de I. Heliade ; Vasile Cârlova ; La moartea lui Cârlova, poezie de I. Heliade ; Portret, poezie de I. Heliade ; La Maria, poezie de I. Heliade ; Sonet ; Epitafe (La Catinca Geanoglu și la doi soți morți într'o zi) ; Cum ar trebui făcute pe viitor examenele de bacalaureat de I. I. Heliade-Rădulescu ; Ortografia acestei scrieri de I. I. H. R.

Equilibru între antithese sau spiritul și materia

dela 1859—1869.

Când a apărut această scriere eră intitulată *Issachar*, apoi Heliade a numit-o Equilibru între antithese. El coprinde :

Partea I : Missia acestei scrieri ; Superstiția și Atheia ; Tyrania și Anarchia ; Primul codice român ; Monada, Diada și Triada ; Progresul și Conservația ; Englezii și Francezii ; Aristocrația și Evgenia ; Boierii și ciocoi ; Lupta între boeri și ciocoi ; Poscriptum ; Annexe istorice ; Doi 1821, doi 1848, doi 1859 ; Anexe ; Situația Moldovalachiei la 1848 ; Michaida cantul II.

Partea II : Introducție ; La Schiller ; Guvernul și Populul ; Anexe ; Virtuți și Vițiuni ; Încă odată Progresul și Conservația ; Censura, Licența și Libertatea tiparului ; Câteva însemnări despre Censură în 1845 ; Adorația Magilor ; Satira ; Dreapta și stânga ; A. Votul și Resvotul ; B. Instituțiunile României ; C. Unirea și Unitatea ; Anexe — I. Constituția dela 1848 ; II. Proprietatea și Comunismul ; III. Proprietarii și sătenii în Bucovina ; IV. Proprietarii și sătenii în România ; Cum omul devine proprietar ? sunt două căi ;

I-a cale; II-a cale; Zavera și Contra-Zavera; Nici armarea gloatelor, nici garda orășănească, ci **colonie militară**.

Partea III: Timpul și Locul, Spiritul și Materia, etc.; Partea istorică, periodul I; Periodul II; Periodul III; Egoismul și Abnegația; Legea și Făr'-de-legea: Legea și Relegea; Concentrarea; Comerțul vechiu și comerțul nou; Literatura = Politică; Israelii și Judanii; Avere stabilă, Avere nestabilă.

TRADUCȚIUNI

Arithmetica după Francœur, 1832.

Fanatismul sau Mahomet, tragedie după Voltaire, 1831

Amphitruon, comedie după Moliere, 1835.

Brutus, tragedie după Voltaire 1878.

Norma, tragedie lirică după Felice Romani, 1843.

Don Chiciotte de la Manciancia după Cervantes, 1840.

Coricolo, după Alex. Dumas, 1847.

Speronare Idem, Crucea de argint, după Eugen Sue.

Christianismul și Catholicismul, 1870,

Hernani, după V. Hugo 1869.

După Lord Byron:

Prisonierul de Chilon, la 1834. Lamentațiile lui Tasso, 1834. Beppo, nuvelă Italiană, 1834. Maseppa, 1834. Parisina, 1834. Mireasa d'Abydos, 1834. Corsarul, 1837. Lara, 1837. Strigoiful, nuvelă, 1837. Luarea Corintului, 1837. Ghiaurul, fragment dintr'o nuvelă Turcească, 1837. Cerul și Pământul, 1837. Ambii Foscari, tragedie istorică, 1837. Marino Faliero, 1837. Profetețiile lui Dante, 1841. Melodii hebraice, 1844. Don Juan, poemă epică, 1847. Elegii la Thyrsa, 1848.

SCRIERI POSTUME

Dela părintele meu au rămas mai multe manuscrise, pe lângă cele publicate de mine. Acestea erau lăsate în păstrarea sorei mele, Virginia. Fiica mea Stella locuind în totdeauna cu repausata a luat toate acele manuscrise. De trei ani și jumătate, în continuu, i le-am cerut spre a le publică, însă a fost cu neputință să obțin aceasta. N'a voit să'mi încredințeze nici chiar pe Hernani, de Victor Hugo, tradus de Heliade, ce se jucase la Teatrul Național de actorii români spre a contribui și ei la ridicarea statuei lui Heliade.

N'aș fi scris de sigur aceste rânduri dacă acele manuscrise le-ar fi publicat Stelluța până acum, sau dacă le-ar fi oferit Academiei Române, dar purtarea ei nu corespunde de loc cu numele ce'l poartă, căci nu se ține ascunse astfel de manuscrise folositoare Românilor, a căror listă o arată Heliade într'o publicație a sa și pe care o voi publica-o negreșit, dacă până la 1 Februarie 1910, cel mult, nu va da la lumină acele manuscrise sau nu le va oferi Academiei Române. Această stare de lucruri n'o pot suferi încă pentru că nu știu dacă voi trăi mult și țiu a le vedea tipărite.

PREFAȚA GRAMATICEI LUI HELIADE

Ei! dar ce fel de carte e asta?! uită-te minune! aci lipsesc o grămadă de slove! ăștia vor să ne lase săraci! Aci fălosul și purtătorul de ortografie *u* lipsește; mărețul și îngâmfatul *w*, asemenea; *or* cel bogat în loc nu se mai vede în loc de *k*, unde și unde se vede *ea*! în loc de *io*, *is*! Vai de mine, ce grosime și mojieie! Ea te uită, că ăștia și pe delicatul și plinul de dulceață *o* l-au scos! nu zău, ăștia sunt Români groși, bădărani dela țară, nu vor să aibă puțină *evghenie* pe dânșii! Dar ce vād! Ei în loc de *ă* pun *kc*; în cât de loc de *ψ*, *nc*! Sunt vrednici de rās într'adevăr! Vedeți lucruri copilărești! vedeți eresuri! Toată lumea se silește din ce mai are să mai adauge și să se mai îmbogățească; dar ei! Ia uitați-vă, că și din ce mai avem, vor să mai lepede!... Ait! s'a stricat!! s'aaa-duuus acum și limba!! ei au lepădat și ocsiile! și psili! și! și dasia!! O! drăguțele, ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că parcă era niște floricele! Oamenilor fără gust, fără leac de ortografie! Dar cine v'a pus pe voi, ca să vă arătați mai iscușiți decât atâția înțelepți bătrâni! Voi v'ați găsit să stricați aceea ce au găsit cu cale atâția inși, și nu ca voi, ci altfel de învățați! și apoi? Nu știți voi, că obiceiul este bătrân și că trebuie să purtați cinste și sfială către dânsul. Păcat de Dumnezeu, să se ducă atâtea slove!! — Așa, Domnule, s'au dus și acuma d-ta să fii sănătos: ele s'au dus și nu se vor mai întoarce, căci le-au gonit o societate întregă, le-a gonit însuși dreptul cuvânt. Și d-ta, domnule, mai stâmpără-ți furia puțin și gândește mai bine, ce va să zică o societate și ce au făcut societățile în lume, ca să știi către cine îți îndreptezi cuvântul; și după ce vei începe a cunoaște, ce va să zică unul și ce va să zică o societate, ascultă glasul ei cel serios, liniștit și fără atâtea

strigări și mirări lungi; învață, că glasul societății este glasul norodului și că ea poartă și înfățișază persoana obștii.

Nevoia a făcut pe oameni să-și afle cele ce le era de trebuință. Când oamenii au aflat mai întâi slovele, au băgat de seamă, câte sunete și câte glasuri sunt în limba lor, și așa au hotărât pentru fiește-care sunet și pentru fiește-care glas câte un semu, adică câte o slovă. Așa au făcut toate neamurile, când au vrut să scape de semne ieroglifice, și așa au făcut pe urmă după dănele și Grecii....¹⁾ Astfel după dâșii au făcut și Latinii, primind numai cele ce le-au trebuit; astfel, și încă și mai înțelepțește, Italienii; astfel și toate națiile cele înțelepte și gânditoare într'această pricină, ce au umblat numai după ce le-a trebuit; astfel a trebuit firește să urmăm și noi. Dar fiind-că, când am început a ne întrebuița cu slovele cele slavonești, a fost tocmai în vremea când turburările, neodihnille, fugile și războaiele, ce aveam cu vrășmașii noștri, nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, necum de acest bagatel; de aceea până mai de ună zi, câte slove au avut Slavii, noi le grămădeam cu loc fără loc prin cărțile noastre; ni se părea, că tot una poate să fie ortografia slavă cu ortografia noastră, și că printr'insa dăm o strălucire limbei noastre, puindu-i o năpaste în spinare.

Apoi, când am început a învăța și grecește și am văzut, cu cât suntem noi mai pre sus de cât mulțimea, când știm unde să scriem ω , unde o ; unde η , ι , υ , $\epsilon\iota$, $\omicron$; unde ϵ , unde α , și când scriem pe ρ cu dasia; și a ne îngâmfa între noi și a râde de cei ce nu știu să scrie ca noi și a gândi, că-i întrecem noi cu mult printr'această mărginită știință a noastră, de atunci cu d'asila a început a subjugă nenorocita noastră limbă să se îmbrace *în niște haine de arlechen și cu totul străine și nepotrivate cu firea ei*.

Noi nu cunoaștem, ce va să zică o și i lung și scurt;

1) S'a omis aci 2 pagini despre istoricul alfabetului grec, care nu presintă nici un interes.

nici de vom scrie *om*, sau așa sau altfel *ом*, tot *om* va să zică; de vom scrie *ființă* sau așa, sau *финтъ*, tot *ființă* va să zică, și așa fără nici un cuvânt facem pe nevinovata tinerime vremea, în care poate să învețe alte lucruri folositoare, să o pearză, învățând aceea ce capricia noastră a găsit cu cale fără nici un cuvânt desăvârșit. Iată treabă și facere de bine!

Pentru *ș*, noi *unul* cunoaștem în limba noastră, și și pe acesta trebuie să-l cunoaștem de o singură slovă, iar nu de diftong, căutând însuși la firea lui, iar nu ca aceea cum îl scriu Grecii.

Pe *ș* toată lumea îl știe, că este un diftong, că diftongurile sunt din două vocale sau glasnice și că vocalele, din care *ea* stă, sunt *e* și *a*; apoi? ce greșală face cineva, de va pune în loc de *ș*, *ea*, care prețuește tot cât dânsul; cine poate să pronunțe pe *ea* altfel decât cum este, știindu-l mai vârtos că este și diftong?

În cât pentru diftongul *iu*, care până acum se scria *io* (cu totul împotrivă după cum se citește), pentru dânsul cercetează mă rog pronunția și ea ați va arăta, că oamenii, cari vor să scrie după cum vorbesc, nu fac nici de cum astfel de greșale, ce nu se învoiesc cu dreptul cuvânt; sau dacă, din nenorocire, prejudicițiile, care din mica copilărie și-au fost stăpâne, nu te lasă să judeci sănătos și bărbătește, ia un copil, care nici de cum să nu cunoască slovele, și învață-l să cunoască numai glasnicile și neglasnicile, fără a amestecă și diftongii; zi-i să scrie *iu*, și vei vedea cum se gândește și cum își mișcă buzele cele tinere, alăturând și despărțind în gândul său glasnicile, până când în sfârșit îl vei vedea, că-și ridică capul și-ți caută în ochi, arătându-ți ceea ce a făcut, și așa poate atunci te vei rușina, cunoscând că știe să se gândească mai bine decât dumneata, sau dacă nu, îl vei vedea, că scrie *u* în loc de *iu*, iar *io* niciodată.

Voiești să subțiezi pe Români și să-i faci delicați prin cel vestit de atâta vreme prin cărțile românești. Pentru aceasta învață, că limba și oamenii nu se subțiează prin pel-

ticimea limbei. Ei au trebuință de idei, de cunoștinți și de experiență, ca să se subțieze. În toată limba noastră nu găsim o zicere, care să coprindă pe acest Θ , că încă deși avem în limba noastră vre-o vorbă împrumutată dela Greci, care să aibă în sine pe Θ , Românii nu-l citesc decât ca pe T , sau cari voiesc să se pocească, aceia îl citesc *ft*. Românul zice *Toader* sau *Tudor* și *Toma*, iar nu $\Theta\epsilon\omicron\delta\omicron\sigma$ și $\Theta\omicron\mu\alpha$; și așa zic și toate neamurile Europei. Această slovă sau glăsuire Θ este născută în brațele căldurii și moliciunii Asiei și Africei, unde oamenii vorbesc din gât mai mult și din vârful limbei cei lățite de căldură: d'acolo au venit și Grecii în Grecia și d'acolo au și adus-o. În tot locul, unde oamenii sunt sănătoși și toate organele vorbirei și le au întregi, desăvârșite și sănătoase, acolo e acest fel de glăsuire ca Θ nu este socotită decât ca un defect sau o greșală a naturii. Un acest fel de om, ce pronunță așa, trebuie să aibă felurimi de adjective spre batjocură, precum: peltic, gângav și altele; așa dară, cum poți dumneata să gândești, că poate nația noastră să se nobileze prin defectele și greșalele naturii?

În cât pentru ξ și ψ , am vorbit, că oamenii cei înțelepți nici odată nu se încarcă nici nu se îngreuiază cu acelea, ce nu le trebuie și nu le aduce nici o înlesnire și nici un folos. Noi prea bine putem să scriem în locul lui ξ pe *cs* și în locul lui ψ pe *ps*, fără nici o schimbare a pronunției. Dar iată nevoia! că dumneata zici, că «când putem să scriem cu o slovă, pentru ce să scriem cu două?» Și eu zic iară că, când putem cu mai puține slove să ne slujim, pentru ce să ne îngreunăm cu mai multe și să încercăm alfabetul nostru? Ce minune! vezi, cum ne potrivim la vorbe? Atâta numai, păcat că nu ne înțelegem; și ca să ne putem desluși, să luăm vorba dumitale, să-i facem analiza, ca să vedem, ce folos sau ce înlesnire poate să iasă dintr'ânsa. Să zicem, că propoziția sau regula dumitale este dreaptă, generală și poate fi cuviincioasă la toate întâmplările asemenea; apoi atunci, precum este bine în locul lui *cs* să scriem pe ξ , și în locul lui *ps* pe ψ , este asemenea bine și tot cu

același cuvânt și în locul lui *st* să aflăm alt semn; în locul lui *cr, cl, dr, bl, str, scr* . . . alte semne asemenea, ca să scriem mai bine, în loc de două sau trei slove cu una. Și iară mergând tot cu acest cuvânt în locul silabelor, mai bine ar fi să se afle câte un semn singur și deosebit; și ca să prescurtăm și mai mult, în loc de două sau trei semne, care însemnează silabe, să scriem unul, adică în locul fieștecăreia ziceri să avem câte un semn sau o slovă, precum sunt numerile arăbești și semnele zodiacului, unde în loc de *unu, doi, trei, patru* . . . scrim *1,2,3,4* . . . și în loc de *Cumpănă* scrim , în loc de *Gemeni* scrim (ș. c. l. Așa atuncea ne-am face Chinezi și câte ziceri ar fi în limba noastră, atâtea și slove ar trebui să avem, și să ne trebuiască toată viața noastră, ca să le învățăm. Apoi, mergând treptat și mai înainte cu prescurtarea, ar trebui în loc de mai multe ziceri, cari fac un cuvânt, să avem numai un semn, până când ne vom băga în întunecimea labirintului ieroglificilor Egiptului, desprețuind și nesocotind ingeniosul meșteșug al scrierii. Și, în sfârșit, ca să fie lucru de tot lesne și cum se cade, să aflăm mai bine în locul unei limbi întregi un semn să-l învățăm pe acela și să scăpăm odată de a tot învăța și a tot scrie atâtea slove și atâtea ziceri. Și iată folosul cel mare, ce ese din propoziția dumitale. Acuma gândesc, că ne-am înțeles.

Dar bine, dacă ați hotărât să lepădați pentru înlesnire slovele, care au tot un glas și tot un sunet, pentru ce n'ați lepădat și pe *y*, care are tot un glas cu *i*? — Aci ai dreptate, domnule, și prea filosoficește ai vorbit. Aceasta a fost și cuvântul și hotărârea societății; dar fiindcă această Gramatică a fost prescrisă mai înainte de hotărârea societății, a rămas de o cam dată așa; însă pentru aceasta îți făgăduesc cinstit, că de va avea gramatica norocirea de a se mai da încă odată în tipar, voi vedea-o curățită și de dânsul ca să semene întru toate cu cea Italienească, buna ei soră.

Dar pentru tonuri? ce o să mai zici? cum o să mai învețe copiii să citească? și cum o să învețe străinii

limba noastră? — Astfel cum învață și pe a latinească, nemțească, italienească ș. c. l. Limba grecească, cu toate tonurile ce are, nici de cum nu o învățăm noi mai lesne, de cât pe cea latinească, nemțească ș. c. l. Nu ne fac tonurile să pronunțăm bine, ci deprinderea și știința, care avem într'o limbă. Pune d-ta doi inși să citească grecește, unul să cunoască limba și altul nu, ci numai să știe să citească și ascultă la dânsii. Cel dintâiu va pronunța bine și frumos, nu pentru că limba este scrisă cu tonuri pe deasupra, ci pentru că o a învățat, și pentru dânsul tonurile sunt indiferente; ar putea să lipsească și el tot așa să citească. Pe cel d'al doilea îl vei vedea, că se căznește și, cu toate semnele prosodiei ce sunt pe deasupra, să scoată niște sunete urâte, și limba să sufere în gura lui. Limba cea vie, care o învață fii dela părinți, n'are trebuință de tonuri. N'au făcut semnele prosodiei limba, ci limba a dat pricină oamenilor să afle aceste semne, când a văzut, că cade și-si pierde pronunția.

Meșteșugul scrierii este aflat, ca să ne înțelegem și cu cei ce nu sunt de față cu noi. De multe ori însă scrierea cea nedesăvârșită a pricinuit confuzie și neînțelegere, care a stat cea dintii pricină de a se pune regulile ortografiei: tot ce aduce neînțelegere, trebuie lămurit. Și aceasta a făcut să se nască atâtea semne ale prosodiei și ale punctuației. Dar fiește ce limbă își are ortografia sa și aceea a stătut mai norocită, care s'a supus la mai puține reguli. Punctuația numai a stătut și este tot aceea la toate limbile; pentru că oamenii tot într'un fel se gândesc, și mișcările și opririle lor în vorbire sunt tot acelea. Cel mai delicat și cu gândire lucru în ortografie și care face cinste duhului omenesc este punctuația: ea desparte și face chiar judecățile noastre, arată șirul și relația lor și ne face și să înțelegem și să ne facem înțelepți în scrierile noastre; și ea singură împlinește sfârșitul pentru, care s'au aflat regulile ortografiei, mai vârtos în limbile cele vii. Toate celelalte nu sunt de cât o pedanterie și o lipsă în gândul și duhul

omenesc, adică un semn de necunoștință a folosului și sfârșitului ortografiei. Frații noștri Italieni foarte înțelepți și gânditori au cunoscut, ce le este de lipsă și cari sunt roadele pedantismului într'această materie. Pe dânșii și drumul pășirii întru cunoștinți al duhului omenesc trebuie să urmăm și noi. Aci îndrăznesc a vorbi pentru frați noștri din Transilvania și Banat, cari sunt vrednici de toată lauda pentru ostenele și silința, ce pun pentru literatura românească. Pentru ortografia însă, care voiesc să o introducă, scriind cu literile latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului Italianesc, adică a scrie după cum vorbim. Și să nu se ia după ortografia franceză și englezească, care păzește derivația zicerilor, care este născută în veacurile șolasticismului și de care chiar singuri acum ar voi să se scuture. Un meșteșug, care voesc să rămâie păstrat numai pentru cei ce vor avea norocire să știe latinește și fără nici un folos așa de mare, în cât să stea în cumpănă cu greutatea și neînlesnirea. Cel ce cunoaște limba Latinească știe, că zicerea *timp* vine dela *tempus*; sau de va fi scrisă *timpu* sau de va fi scrisă *tempu*; asemenea și *primăvara* este cunoscută de unde vine, sau de va fi scrisă *primăvera*, sau de va fi scrisă *primă-vara* ș. c. l. Pentru cel ce nu cunoaște limba Latinească este în zadar, ori cum vor fi scrise zicerile, căci mijlocul scrierii nu poate să-l facă să cunoască izvorul, când el nici odată n'a fost acolo. Așa dară, pentru ce să nu serim după cum pronunțăm, când scriem pentru cei cari trăesc, iar nu pentru cei morți. Romanii, strămoșii noștri scria după cum pronunța; Ciceron, Virgiliu și ceilalți autori nu au scris faptele lor pentru Romanii, ce au trăit pe vremea lui Romul și Brut, ci pentru contimporanii săi. Asemenea și noi nu scriem pentru strămoșii noștri, pe cari i-a adus Marele Traian aci, ci pentru contimporanii noștri, și nu trebuie să-i căznim și să-i muncim atâta până să ne înțeleagă, și să le luăm dreptul de a-și scrie limba, rămânând pe seamă numai celor ce știu La-

tinește și celor ce în toată viața lor vor sta cu dicționarul în mână.

Ia să lăsăm acestea, că eu aci nu te înțeleg, vino, de-mi spune mie de cele de mai înainte; spune-mi, pentru cum am scris până acum, ce faceți voi ăștia iscusiții, ce ați eșit acum cu filosofile voastre? Ce faceți obiceiului?— Este adevărat, domnule, că obiceiul este bătrân și că el nu se strică așa lesne: însă eu nu știu, pentru care obicei îmi vorbești; pentru că de vrei să zici de scrisorile de mână, aci pe nici unul nu văd scriind ca pe celălalt: unii scriu $\Phi\text{H}\text{H}\text{H}\text{H}$, alții $\Phi\text{H}\text{H}\text{H}\text{H}$; unii scriu $\text{K}\text{I}\text{A}\text{U}\text{Z}$, alții $\text{K}\text{I}\text{A}\text{U}\text{Z}$, alții $\text{K}\text{H}\text{A}\text{U}\text{Z}$ și alții cum le vine; unii scriu $\Phi\text{Z}\text{K}\text{Z}\text{T}\text{W}\rho$, alții $\Phi\text{Z}\text{K}\text{Z}\text{T}\rho$, alții $\Phi\text{Z}\text{K}\text{Z}\text{T}\rho\text{C}\rho$; unii scriu $\text{I}\text{A}\text{I}\epsilon$, alții $\text{H}\text{A}\text{H}\epsilon$; unii scriu cu tonuri, alți fără tonuri și alți cu tonuri cu cârligele și cu picături la toată silaba și la toată slova, ș. c. l. De vrei să vorbească de cărțile tipărite, să aducem înainte toate edițiile cărților și vom vedea, că nici una nu se aseamănă cu cealaltă în ortografie, ci din potrivă, că fiteș-cine a scris, după cum i s'a părut, fără nici o regulă și fără nici un obicei. Apoi acuma, ce să numim noi obiceiul? Poate că vei zice, ia numai așa, să aruncăm unde și unde de poftă câte un **w** și câte un **h** și câte un cârligel d'asupra glâșnicilor, când sunt înainte, pentru că stă frumos și pentru că, frate dragă, așa scriu și Grecii și așa a fost obiceiul de a se presăra unde și unde. Domnule, aceasta n'are alt nume decât *obiceiul de a nu se gândi*, sau mai bine *obiceiul nerozilor**) La

*) Reverența sa domnul Teologul absolut și Protopop Nicolae Maniu de Montan a făcut o Ortoepie Latinească, Românească, Nemțească și Ungurească, pe care a și dat-o la lumină la anul 1826. Intr'ansa, pentru înlesnire, la început când vorbește de slove, mai întâiu are pe cele glasnice, pe urmă pe neglasnicile, punând din ele mai întâiu pe cele mai lesne de scris și așa păsește către cele mai grele și în sfârșit are diftongii. Această carte folositoare intrând în mâinile a multora, aci în Transilvania au început mulți al defăimă cu nume de raționalist și ateu, căci a stricat rândul slovelor, și Christos în Evanghelie zice: «Eu sunt alfa și **w**mega», adică începutul și sfârșitul; și sfinția sa pentru aceasta dacă era Creștin adevărat, trebuiă să puie pe alfa în capul slovelor și pe **w**mega la sfârșit. Apoi iacă treabă!

aceasta vrednicul de pomenire dumnealui Marele Ban, Ioan Văcărescul, al doilea scriitor de Gramatică Românească, destulă osteneală a simțit și și-a pus toată silința să afle acest obicei și să-l pue în reguli, dar nici singur n'a putut să-l afle din pricina celor mai sus zise și după cum singur o mărturisește, nici cei următori n'a putut să urmeze regulilor sale; pentru că, câți mai pe urmă au scris și au tipărit cărți, au urmat tot vestitului acela obicei, de care te ții dumneata.

Ei! de astea de ale voastre spui tu multe, dar eu nu voiu să știu; eu nu es din cele ce am apucat și la părinții mei nici n'am pomenit astfel de nimicuri: cum au fost ei, așa o să fiu și eu, și spuneți și scorniți voi iscusiiților, câte veți vrea. — Bine faci, domnule, ține-te, te rugăm, de dănsese ca orbul de gard și rămâi tot în cele ce ai apucat, căci pentru dumneata nici nu se ostenește cineva. Toate câte fac și scriu oamenii astăzi, nu sunt pentru noi, în cari au prins rădăcină ruginoasele și de Dumnezeu blestematele prejudecăți, pe care numai moartea dimpreună cu ființa noastră le va curăța, nu sunt, ție, pentru noi, ci pentru simpla și nevinovata tinerime: ea este floarea omenirii și dintr'ânsa se așteaptă și rodul. Toate prefacerile și întocmirile cele bune, ce s'au făcut dela începutul lumii până astăzi, nu s'au așezat nici pentru cei cari au murit, nici pentru cei ce era de față, ci pentru cei ce se gătia să fie și pentru cei viitori. Moisi nu a întocmit legile sale pentru bătrânii, cari se gătea să moară și pe cari el îi hrănia cu mană cerească, și ei nu putea să uite ceapa și usturoiul Egiptului și mâncările, cu cari se îndopă la jerfile idolești; ci pentru pruncii și strănepoții lor. Christos mântuitorul nostru nu a învățat sfânta sa lege pe cărturari nici pe farisei, ci pe pruncii cei mici și pe cei ce au venit în starea pruncilor la nevinovăție; el nu și-a ales ucenicii săi din farisei; el n'a zis nici Anii nici Caiafii: vino după mine, ci lui Petru, care era pescar și nu știa să talmăcească legea lui Moisi pe dos, ci curat și nevinovat ca pruncii fără a se îngâmfa

întru știință, ascultă cuvântul lui și se lua după dânsul. Sfinții Apostoli n'au propovăduit Evanghelia lui Christos popilor idolești, cari învătă pe împărați și lumea, ca să-i omoare și pe dânsii și pe cei ce asculta cuvintele lor. Până la anul 1440 oamenii scria cărțile tot cu mâna, nefiind până atunci aflat tiparul, și prin urmare cărțile era foarte rare și din pricina scumpetii și din pricina greutateii până a fi scrise. Cel dintâiu, carele a aflat tiparul, a fost Ioan Gutemberg, ajutorat de doctorul Ioan Faust, la Maiența, după ce și-au cheltuit toată starea și averea lor. Cea de a doua carte dată la tipar și mai desăvârșită a fost Biblia latinește în folio la anul 1462, care s'a împrăștiat în toată Europa. Pe vremea aceea era în Paris, precum și în toată Europa niște oameni, cari nu voia să-și cunoască pe fii lor.. Aceștia mai cu seamă era copietorii cărților și Bibliile le vindea până la 500 galbeni una. Când s'a ivit vrednicul de toată aducerea aminte doctorul Ioan Faust în Paris cu Bibliile sale, care le vindea mai întâiu 60 și pe urmă 30 de talere una, acești neguțători vechi a început a striga, că acest meșteșug de a se face cărțile așa lesne este aflat în iad, și că acel bun om are prieteșug și tovărășie cu dracii și este fermecător: pentru care învătă pe oameni să nu primească cărțile lui, până când în sfârșit, după ce l'au omorât ei poate, au scornit, că dracii de viu l'a sfâșiat și l'au răpit în iad¹). Așa acești oameni, cărora le este datoare omenirea luminarea ei și pășirea cea iute a știinților către desăvârșire, nu și-au cheltuit starea, averea și viața lor în aflarea acestui meșteșug pentru acest fel de oameni, cari voia să rămâe omenirea întru neștiință, să asculte în gurile lor ca în oraclu și să le cumpere cărțile lor după prețul cel păgânesc, ce ei îl puneau; ci pentru cei viitori noi și pentru strănepoții omenirii, cari gustă din roadele ostanelilor și meșteșugului lor și cu lacrimi și aduc aminte de dânsii.

1) Aci fiește cine poate ghici, cine au fost dracii, cari l'au sfâșiat de viu.

Eroul și luminătorul Rusiei Petru cel Mare n'a așezat regulile și întocmirile sale pentru împotivnicii strelți, ce voiă să stingă făclia cunoștințelor și a slăbi ce el purtă, ci pentru slăbiții săi strănepoți, cari s'au mărit și s'au fericit prin păzirea și desăvârșirea așezămintelor sale ș. c. l. Așa dar iarăși o mai zic, că nu pentru noi se fac și să scriu cele din ziua de astăzi, ci pentru fii și strănepoții noștri.

Și ce lucruri se fac? Și ce lucruri să scriu? — S'a făcut Școală, prin care se slăvește nația și cei ce au întemeiat-o (și aci este vremea a arăta pe dumnealui Marele Ban Constantin Bălăceanu, Protectorul și apărătorul școalelor românești, care cu osteneli le-a început și iarăși prin osteneli, cu pieptul și brațul său cel Românesc și viteaz, le apără și le păzește până în ziua de astăzi de toți împotivnicii, cari vor să se atingă de dânsule, să le dărapene și să le schimbe numele); s'a făcut Filosofia, rodul cerului, în limba românească: se învață Legile și dreptatea în limba românească; se învață Matematica, Geografia și Istoria în limba românească; este catedra în școală, în care se cercetează și se învață limba românească. Metodul lui Lancaster, prin care învață Anglia, Francia și Rusia carte, este introdus în limba românească; sunt atâția frați profesori, cari scriu, traduc și se ostenesc pentru folosul și cultura limbii și a nației; sunt atâția boieri înflăcărați, cari lucrează și jertfesc pentru folosul obștii; dumnealui Marele Ban Barbu Văcărescu a dăruit venitul, banii după un an (la 90,000 lei aproape) școalelor. Și toate acestea tot pentru luminarea și îndreptarea tinerilor, iar nu pentru noi, cari nu voim să cunoaștem Filosofia și mântuitorul ei glas; nu pentru noi, pe cari cu lacrimi ne roagă nevinovata tinerime să rămânem în cele ce am apucat, să ne hrănim cu dânsule, să le cugetăm, să le lăudăm, dacă voim și pe dișna să o lăsăm în pace dimpreună cu făcătorii săi de bine; să ne fie milă de dânsa și de vremea ei, pe care o pierde și pe care noi o stingem și o omorăm. Ne zice să vedem, că Dumnezeu și-a întors ochiul său și către noi și

a arătat drumul, care duce la slavă, cinste și fericire, celor mai înțelepți și înfocați din nația noastră; ei l-au destupat cu mare muncă și osteneală și au îndreptat-o să meargă pe dânsul; ne roagă să vedem și să cunoaștem această milă și îndurare dumnezească și să nu voim a ne face deopotrivă cu diavolul, care pizmuește și pune stavilă fericirii și binelui omenesc, să nu ne asemănăm lui, voind a o opri și a o abate din drumul, care a apucat; ne zice în sfârșit să ne aridicăm ochii în sus, să vedem dreptatea și răsplătirea cerului preste capetele celor ce au vrut să oprească și să omoare binele omenirii; să vedem, ce nume au și cum își aduce lumea aminte de răstignitorii Mântuitorului nostru cum de otrăvitorii lui Socrat, cum de muncitorii sfinților Martiri și de toți înrăutățiții, ce au stătut dela începutul lumii până acum. Fie, ca numai până aci să fie împotrivirea noastră și să dăm liniște și odihnă odată celor ce voiesc și lucrează binele. Lasă, domnule, toată răutate, pizma și interesul, care sunt rodirile iadului, lasă-le și unește-ți gândul cu al tuturor Românilor; dic cu ei, toți dimpreună: «Fie binecuvântată toată tinerimea, coboară-se mila și fericirea cerului preste dânsa; slăvească-se nația românească; înmulțească-se cei ce o apără și o ajută; stingă-se numărul celor ce voiesc să o dărapene; stingă-se cu sunet numele lor din cartea pomenirii și a vieții; pășească cu repeziciune sfânta filosofie și științele dela marginile pământului până la celelalte, întinză-se și înmulțească-se și în nenorocita noastră patrie; fie bine priimate, ca să rămâe și să se veciniceze între noi!»

Acuma fie pace și înceteze disputa, ca să vorbim pentru Gramatică și limba românească. Limba este mijlocul, prin care ne arătăm ideile și cugetările noastre. Acela ce cunoaște și știe mai multe lucruri, a aceuia limbă este și mai bogată de vorbe și mai plăcută. Pruncul când este în brațele și la pieptul maicii sale, alte vorbe și numiri nu știe decât numai a lucrurilor, ce sunt pe lângă dânsul în casă; știe să zică *mamă, tată, papă, apă* ș. c. l. După ce

se mai mărește și începe a vedea și a cunoaște lucrurile de prin curte, începe a învăța și numirile, cu care se numesc acele lucruri, și limba lui mai crește și se mai înmulțește. Când se adună cu cei deopotrivă cu dânsul, acolo învață alte vorbe, care nu le știa : ale jocurilor și ale jucăriilor ; când merge la școală, acolo iarăși învață alte numiri ale lucrurilor, ce acuma poate le vede întâiu ; după ce vine în vârstă și începe a învăța, sau un meșteșug, sau o știință, cu care să trăiască în lume, aci dimpreună cu lucrurile iarăși mai învață și alte numiri, care până acum nu le știa, cu toate că era în limba sa, și așa cu cât crește și vede mai multe lucruri și se adună cu lumea mai mult, cu atâta limba lui se mai înfrumusețează și se desăvârșește. Merge la plugar și vede alte instrumente și alte numiri, merge la lemnar asemenea ; merge la zidar, la ferar, la croitor, la cojocar, la cismar, asemenea ș. c. l. Va să zică dară, că fieștecare meșteșug și știință își are numirile și termenii săi. Noi, Românii, pentru câte meșteșuguri au fost între noi până acum și pentru câte idei și cunoștinți am avut, am avut asemenea și numirile lor, sau din limba noastră făcute, sau împrumutate dela aceia, cari întâiași dată s'au arătat între noi cu acel meșteșug. Acuma să punem, că Românul, ca să vorbească de Gramatică, de Retorică, de Poesie, de Geografie, de Istorie, de Filosofie, de Matematică, de Legi, de Teologie, de Medicină ș. c. l. Toate meșteșugurile și științele acestea își au numirile și termenii lor deosebiți, fieștecare urmează dară, ca când va învăța Românul gramatica, să învețe asemenea și termenii sau limba ei și așa și celelalte științi. Negreșit, că va găsi într'insele vorbe și numiri, pe care în limba familiară nu le-a găsit ; apoi poate o să zică : De unde sunt vorbele acestea, că nu sunt românești ? Sunt de acolo, de unde este toată limba noastră, de unde sunt zicerile *om, cap, ochiu, ureche, nas, gură, dinte, limbă, barbă, braț, mână, deget* ș. c. l. ; *pâine, apă, vin, făină* ș. c. l. Cum poate zice pentru termenii știinților, că nu sunt românești, asemenea poate zice și pentru zice-

rile aceste familiare tot așa, până când se va lepăda Românul de toată limba sa, rămâind cu buțele umflăte după vorba de obște, și apoi pe care să îmbrățoseze?

Fieștecare limbă, când a început să se cultiveze, a avut trebuință de numiri noi, pe care sau și le-a făcut dela sine, sau s'a împrumutat măcar de unde, și mai vârtos de acolo, de unde au văzut, că este izvorul științelor și al meșteșugurilor. Grecii s'au împrumutat dela Fenicieni, Egipteni, Arapi, Asirieni ș. c. l. de acolo, de unde și învăța științele și meșteșugurile Romanii dela Greci; cestelalte nații ale Europei dela Romani și dela Greci acelea, care s'au împrumutat și Romanii. Noi asemenea o să urmăm și mai vârtos, când avem de unde. Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală *dela maica noastră moștenire și dela surorile noastre partea, ce ni se cuvine.*

Noi, când auzim, câte una din vorbele degenerate grecești, pe care chiar Grecii le urăsc, precum: «catadicsesc, metahirisesc, pliroforisesc, plicsis, stenahorie, syntrofie, ypolipsis, arhonta, kyramu, ypokimen» ș. c. l., ni se pare că curge miere, miroase omul acela a simțitor și a politicoș; iar când auzim: «frasă, problemă, emblemă, avis, enigmă, sistemă, haos, atom, imn, fas, eclips, ecliptică» ș. c. l., care sunt asemenea grecești, dar trebuincioase, ni se par străine și neînțelese și zicem, că sunt anoste.

Trebue să ne împrumutăm, dar trebue foarte bine să băgăm seamă să nu pătimim ca neguțătorii aceia, cari nu-și iau bine măsurile și rămân baneruți (mofluzi). Trebue să luăm numai acelea, ce ne trebue și de acolo, de unde trebue și cum trebue. Unii nu voiesc nicidecum să se împrumute și fac vorbe noi românești: *Cuvântelnic* (Dicționar), *Cuvântelnică* (Logică), *prestantindere* (epitas), *ascuțit-apăsat* (ocșiton), *nempărțit* (atom, individ), *asuprăgrăit* (predicat), *amiazăziesc* (meridian) ș. c. l. Alții se împrumută, de unde le vine și cum le vine: de iau o vorbă grecească o pun întregă grecească precum: «patriotismos, entusiasmos, cliros» ș.c.l. de iau dela Francesi, o pun întregă franțuzească, precum:

«națion, ocașion, comișion» ș. c. l.; de iau dela latinește, le pun întregi latinești, precum : «privilegium, collegium, centrum, punctum» ș. c. l.; de iau dela Italieni asemenea, precum : «societa, liberta, qualita» ș. c. l. Vorbele străine *trebuie să se înfățișeze în haine românești și cu mască de Român înaintea noastră*. Romanii, strămoșii noștri, de au primit vorbe străine, le-au dat tiparul limbii lor; ei nu zic «patriotismos, entusiasmos, cliros» ș. c. l., ci «patriotismus, entusiasmus, clerus». Francesii asemenea nu zic «geografia, energia, kentron», ci «jeografi, enerji, santr»; precum și Italienii «geografia, energia, centro». Asemenea și noi, de vom voi să românim zicerile aceste toate de sus, trebuie să zicem «patriotism, entusiasm, cler*), nație, ocașie, comișie, geografie, energie, centru, punct, soțietate, libertate, cualitate, privileghiu, coleghiu, sau mai bine privilegiu, colegiu», după geniul și natura limbii.

Tot în materia pentru împrumutare intră și acest paradocs. Noi, când luăm câte un verb din latinește sau de alt undeva să-l conjugăm, fieștecare loc și țară are câte o stravanță după vecinii și conlocuitorii săi. Românii din țara Românească având până acum aface cu Grecii, ne-am învățat să *sisiim* și să *pipiriim*; Românii din Transilvania, Banat și Bucovina, auzind iară totdeauna limbi mai tari și mai aspre, s'au învățat să *ururuiască* și să *ăluiască*; adică când luăm verbele: «formare, recomandare, repetire, pretendere, descriere». . . cei din țara Românească zicem: «formalisesc, recomandarisc, repetirisc, pretenderisc»; cei din Transilvania, Banat și Bucovina zicem: «formăluesc, recomandaluesc, repetiruesc, pretendăluesc, descrivăluesc» ș. c. l. Nă

*) Latinii la $\kappa\lambda\eta\rho\sigma$ au făcut pe η , ϵ și pe o, u, după firea limbii lor; noi după firea limbii noastre lepădăm pe *s* dela sfârșit și zicem *c l e r*, și pentru aceasta sunt vrednici de mirare mai cu seamă Românii dela Blaj, cari pot zice, că trebuie să fie cei mai literați și în limba latinească și în cea românească, după școlile ce au; și această zicere nu numai că nu o cunosc, că nu trebuie a se zice după firea limbii grecești *cl i r o s*; făcând un barbarism ci fac și dispută, că trebuie să se zică așa.

băgăm seamă să vedem fiecare verb, de ce conjugare este și cum se conjugă; nu ne uităm, că verburile *formare*, *recomandare* sunt de întâia conjugare și că trebuie a se zice așa: infinitivul, a forma și formare; participiu trecută, format; pe urmă prezentul la îmulțit, formăm și la singurit; form, formi, formă; recomand, recomanzi, recomandă, sau formez, recomandez, după cum avem și alte verbi delă întâia conjugare *lucrez*, *înființez* ș. c. l. Asemenea și verbul *repetire* este de a doua conjugare și face «a repeti și repetire; repetit; repetim» și prezentul la singurit «repetesc, repestești, repestește» și așa tot după raționamentul acesta, *pretendere* (sau pretindere) și *descriere*, fac: «pretend, pretenzi, pretende», sau mai românește «pretinz, pretinzi, pretinde; descriu, descrii, descrie» ș. c. l.

Trebuie a se cercetă și a se învăța limba românească și geniul său și pentru aceasta este destul o băgare de seamă luminată și fără prejudecăți și un paralelism al limbilor, ce au relație cu dânsa. Ea a început a se cercetă încă din veacul trecut, și gramaticii s'au făcut de mulți simțitori bărbați, cari au cunoscut-o și au știut să o prețuiască*).

Dar ca să se desăvârșească Gramatica românească, n'au

*) Până acum știute zece gramatici s'au văzut asupra limbii românești, care sunt acestea:

1-a. Gramatica cu litere latinești a vrednicului de pomenire părintelui Ieromonahului Samuil Clain, tipărită la Viena, la anul 1780. Acest bărbat a cunoscut și a scris foarte bine limba românească.

2-a. A Marelui Ban Ion Văcărescul, tipărită în Episcopia Râmnicului la anul 1787 și pe urmă la Viena. Acesta a stătut cel d'întâi în țara Românească, ce a deschis drumul Românilor spre cultura limbii și pe urmă a lăsat ca o datorie fiilor și nepoților săi cercetarea și îndreptarea limbii. Scumpă trebuie să fie pomenirea lui la toți Români.

3-a. A D. Ioan Molnar, doctorul de ochi, tipărită românește cu nemțește la Viena, la anul 1786. Această gramatică până acum s'a dat de trei ori la tipar.

4-a. A sfinției sale părintelui Protopopol și Directorul școalelor românești neunite din Transilvania Radu Tempian, tipărită la Sibiu, la anul 1797.

fost destul, ca să fie făcute aceste gramatici ; era de trebuință și de nevoie, ca să se puie și în lucrare, dându-se în mâinile copiilor prin școli ; și învățătorii cu ei dimpreună asupra acestor gramatici să facă analiza limbii, atât gramaticeste cât și logicește ; și în cât pentru aceasta Bucureștii se pot fâli : pentru că, încă dela anul 1816, s'a deschis aci școala românească, în care să se învețe Gramatica și științele în limba românească, unde cel d'întâi profesor, care a aruncat într'ansa cele d'întâi seminți spre luminarea Românilor, a stătut fericitul Arhidiaconul și Doctorul în Teologie și Legi Gheorghe Lazăr, a căruia pomenire trebuie să fie de mult preț la toți Românii. El aci a început a croi Muselor haine românești și a învăța Matematica și Filosofia în limba patriei la anul de sus numit până la 1822. Într'această școală și-a luat începutul și această Gramatică și s'a pus în lucrare.

Dar limba românească acum păsește către desăvârșire

5. A. D. Revisorului C. C. tipografii din Buda, George Șincai, tipărită cu litere latinești în Buda, la anul 1805.

6-a. A. D. Anton de Marki, directorul școalelor naționale din Bucovina, tipărită românește cu nemțește, în Cernovici, la anul 1810.

7-a. A. D. Mihail Voiagi, profesorul de limba grecească nouă în Viena. Această gramatică este pentru limba Macedono-Românească, tipărită cu litere latinești în Viena, la anul 1813.

8-a. A. D. Constantin Diaconovici Loga, profesorul școalelor preparande românești din Arad, tipărită în Buda la anul 1818.

9-a. A. D. Andreas Klimens, tipărită la Buda, românește cu nemțește, la anul 1823.

10-a. A. D. Ioan Alexi Teologul absolut, tipărită la Viena cu litere latinești, la anul 1826.

Fericitul D. Protopopul Petru Maior nimic n'a uitat, din câte se aduc la luminarea și cinstea Românilor și a scris și pentru ortografia românească cu litere latinești, unde are și un dialog pentru începutul limbii românești. Vezi Dicționarul, ce s'a dat în Buda în anul 1825.

Vrednice de toată lauda sunt sfaturile, pentru cum să se întrebuinteze limba românească ale D. . . . Iorgovici, tipărite la Buda în veacul trecut.

Poate să fie și alți bărbați, cari au lucrat asupra Gramaticii românești și nu ne sunt cunoscuți din pricina lipsei unei gazete românești, ce va fi poate vremea a se introduce între noi.

și pentru cultura ei se ostenesc atâția bărbați: Dumnealui Marele Vornic Gheorghe Golescu gătește asemenea o Gramatică și un Dicționar românesc, prin a cărora dare în tipar va mai păși limba încă câteva trepte către desăvârșire, Dumnealui Marele Logofăt Iancu Văcărescu are încă o Gramatică românească cu litere latinești gata în care ține, că «prin litere se naște literatura, iar dela slove să nu aștepte cineva decât numai slovnire». Acest credincios cercetător și cultivator al limbii și Anacreon românesc are asemenea și destule și mult prețuite poezii, prin care limba românească a câștigat aripi și sboară dinpreună cu fantasia. Pagubă numai că nu le dă la tipar, ca să arate tuturor, cât poate și limba românească și să bucure pe toți Românii prin cântările sale cele dulci, vesele, tinere și viteze ca el însuși. De nu le va da afară, sunt silit a-i spune, că o să i le fur și o să i le dau eu la lumină.

Dar ca să se desăvârșească limba și mai bine ca să se hotărască odată, cum să rămâie termenii cei noi, aceasta nu se va putea, până când nu se va întocmi o Academie de câțiva bărbați, a căror treabă să fie numai literatura românească, cari cu vreme vor pune în regulă și vor desăvârși limba, prin facerea unui dicționar. Dicționare ne trebuesc și mai vârtos de o cam dată pentru înlesnirea traducțiilor, precum: latinește cu românește, franțuțește cu românește, italienește, grecește, nemțește cu românește. Lucreze, care cum poate, și înlesnească-se traducțiile: traducțiile cele bune înfrumusețează și nobilesc limba; prin ele intră în limbă toate frazele și mijloacele de vorbire cele mai frumoase a deosebiților autori vestiți și îmbrățișându-le le face ale sale; apoi în sfârșit se poate face și un Dicționar românește cu românește.

În cât pentru Dicționare, trebuie a aduce înainte ne-pregetătoarea osteneală acelor ce au început și au lucrat asupra acestei materii. Mulți și mai de mult s'au ostent spre facerea unui dicționar românesc, dar cel dintâi, ce s'au vădut la lumină, este cel ce s'a dat în Cluș în două

tomuri, la anul, 1821 cu cheltueala Excelenței sale Părintelui Episcopul Ioan Bob dela Blaj, și al doilea cel ce s'a dat la Buda într'un tom, la anul 1825.

Dea Domnul ca să sporească râvna culturei între Români și să înceteze toate împotrivirile. Coboare-se pacea și fericirea cerului peste mult suferitoarea noastră patrie! Fie lacrămile și necađurile ei cele îndelungate și pline de desnădăjduire auzite la cer și vadă de acolo mângăere. Impărțească sfânta unire¹⁾ în brațele ei cele ostenite și dreptatea însoțească toate pasurile și săvârșirile Românilor, ca să fie ei toți *frați* și toți să se bucure de drepturile pământului lor celui blagoslovit! fie! fie! fie!

PREFAȚA VOCABULARULUI DE VORBE STREINE

DE HELIADE

Să începem dela moș Adam. Pentru că și modul acesta de a ne arăta ideile prin buca asta, ce o numim gură, umflând cimpoaele plămânilor, scoțând aerul pe țeava gâtului și tocând când cu buzele, când cu limba, și amestecându-se și nasul câte odată, și modul acesta, zic, tot dela moș Adam se trage.

Tot lucru, când începe dela început, e mai bine; pentru cine zice, că nu e mai bine, începă dela coadă.

Așa începând dela început, putem zice, că vorbele unei limbi oricare va fi, unele sunt după imitația sunetelor, ce auzim în natură, ca vorbele pruncilor: papă, buf... ca miau, beă, cucu, pupu... ca plici, tronc, poc... ca tună, bubue, vâjie, mormăe, urlă... și altele ca acestea, care în toate limbele se aseamănă ca și interjecțiile o! a! ah! oi! u! e! i! pentru că natura e una peste tot locul.

Alte vorbe iar sunt după convenție sau învoire, după niște întâmplări oarecare; s'au învoit adică unii oameni mai

1) Se vede și aci că Heliade încă dela 1828 dorea unirea Românilor.

de demult, ca tichiei să-i zică tichie, dracului drac, capului fără colozzi să-i zică cap sec, așa e învoirea și așa le rămâne numele. Iar dacă or zice tichiei fes, dracului cornea or aghiută, capului sec tivgă... atunci numai decât altă învoire, alte mode, limba o vezi sau înaintând sau scăzând din ceiace era. Iar dacă or zice unii: mult, alții poli, alții bocu, alții cine mai știe cum; atunci vezi, că e tot aceea ideie și unora le place să-i dea un nume și altora altul; atunci iată și nașterea limbilor și neasemănarea lor, iată turnul lui Babel, iată despărțirea limbilor, de unde începe. Incepe adică dela vorbele prin învoire, iar nu dela cele după imitația naturei, căci pisica tot cam miau face în toate limbele.

Alte vorbe iară sunt prin deducție, sau cum am zice prin tragere de urechi sau de nas, nu ne pasă; cum adică având Românul vorba *punere*, i-a mai cerut inima să mai zică și el și ap-punere, pre-punere, sup-punere; mai eşiră apoi și alții, cari având și ei inimă, le-a cerut și lor inima să mai zică și pro-punere, de-punere, impunere, op-punere... Cei d'întâi, zicând *punere*, n'a vrut să stea în loc, rămâind cu gura căscată și le-a pleznit prin cap să mai zică și pus, puitor, puitură... Cei d'al doilea văzând exemplu, nu se lăsară nici de cum mai jos și unde se repeziră odată, începură a le tocă a limbă și dau înainte: suppoziție, prepoziție, propoziție, imoziție, compoziție, depoziție, deposit, opoziție... și știți, cum făcură toate vorbele acestea și cei d'întâi și cei d'al doilea? Observați bine și vedeți, că pe toate le traseră de urechi vrând-nevrând tot din vorba *punere*. Și zicând *vrând-nevrând*, are un înțeles foarte mare și foarte profund întocmai ca și versurile marchizului din Prețioase. Astfel e și cu vorba *venire*. Nu se astâmpărară oamenii și începură a zice și cuvenire și cuvios, pe urmă alții și convenire și convenție, și subvenire și subvenție, și prevenire și prevenție, și suvenire și suvenință, și avenire și avenitură sau aventură, și aveniment și eveniment, și revenire și provenire, ba și suvenire. Și așa mai înainte și cu alte vorbe. De au făcut bine sau rău, nu știu; tot ce

ştiu să vă spui este, că lucrul s'a făcut, cum îl vedeţi şi d-voastră, şi mai vârtos câţi mai ştiţi şi alte limbi, vedeţi, că parcă e un făcut, căci toţi oamenii din orice colţ al lumii, se ținură unul după altul, care de care. Eu de aş fi fost faţă la începutul lumii şi ar fi venit oamenii să mă întrebe: ce şi cum să facă? să-şi mai bată adică capul cu limba şi cu acest neconţinut scârţa-scârţa, ce se numeşte scriere? Eu le-aş fi zis: «N'aţi auzit voi, că Dumnezeu v'a zis: creşteţi şi vă înmulţiţi, şi umpleţi pământul şi vă bucuraţi de dânsul? Aveţi de toate şi ce vă rămâne a vă mai bucura, dacă cinci şi şase ani din viaţă nu cunoaşteţi mai nimic, alţii, cine mai ştie câţi, vă tot dă pe foi şi vă pune cu chica în gaură să învăţaţi învoirile altora, şi rămăşiţa vieţii a învăţa pe alţii, a vă certă, a vă încăera şi a vă despuiă unii pe alţii, şi scrierea a mai multă să vă fie, cum să vă încurcaţi şi să vă descurcaţi mai rău încurcându-vă, să strigaţi pentru adevăr, când sunteţi minciuna împeliţată, pentru dreptate, când scopul vă e cum să amăgiţi pe alţii, să vă spargeţi sbierând, până vine a sfântă moarte şi vă astupă gurile». Inşă fiindcă n'am fost la începutul lumii şi fiindcă nu m'a întrebat nimeni, şi fiindcă şi de aş fi fost, şi de m'ar fi întrebat şi de aş fi răspuns, nu m'ar fi ascultat nimeni, pentru că şi ceilalţi oameni se mai pricep şi ei câte ceva şi le-a dat şi lor Dumnezeu minte: lucrul s'a făcut, că așa a trebuit să se facă, şi nu-l mai putem desface. Trebuie dar să ne purtăm şi noi, cum s'a purtat lumea.

Eu însă mi-am uitat, că m'apucasem să vă număr pe degete, de câte moduri sunt vorbele unei limbi şi am luat câmpii rătăcindu-mă. Aşa ziceam, şi mi se pare, că vorbele unei limbi, unele sunt după imitaţia naturei, altele după convenţie, altele prin deducţie şi altele, care-mi mai rămânea să vi le spui, prin împrumutare.

Să vedem acum, cum sunt cele prin împrumutare. S'au făcut câte-va limbi ici şi colea şi popoarele neastâmpărate începură a-şi da bună ziua unul altuia când cu

căciula, când cu sabia în mână, când cu țopi, făioară, tivlichii și oglinjoare, când cu pehlivanii, când cu oase de măgar, când cu descântice, când cu protecții (pentru că s'au aflat oameni și cu inimă ca aceia) și începură a avea între sine ale păcate de daravere, încuserindu-se supuind, supuindu-se când deasupra când dedesubt, și aceasta se numi comerci și relații între popoare, din acest amestec sau bună-ziuă începură oamenii a-și împrumutà și vorbele, și de aci începură a eși și alte limbi curcite mai mult și mai puțin după cum le-a fost și amestecul mai mult și mai puțin.

Să vorbim de câte-va limbi, ce jucară un rol mai însemnător în lume. Oamenii adunați și amestecați din Africa și din diverse părți ale Asiei formară în Grecia limba elenă: Această limbă dusă transito în Italia și mai de ici, mai de colo formă pe latina; latina iar întinzându-se pe unde și-a întăreat dracu copii, mai cu amestecături, mai cu binele, mai cu răul, când ciomăgind, când ciomăgită și ea, formă la un loc pe italicea, la altul pe franceza, la altul pe spanica, și la altul pe româna, la început într'un mod, apoi într'altul, apoi într'altul... până în zilele noastre, astfel cum o vezi cu ochii verzi.

Eu v'am spus, de câte moduri sunt vorbele unei limbi, adică de patru; cele trei dintâi sunt, cum am zice, ale tale dintru ale tale; căci și cucu este altu și punere și prepunere și prepus, și impus și compus; și venire, și în, și prin urmare și invenție, că va să zică ceva, ce vine colea în, adică în cap, sau cui nu-i place să aibă cap, aibă și glavă, destul că invenția va să zică ceva, ce vine înăuntru în ceva, și fie minte, fie cap, fie căpățână, fie glavă, nu ne pasă. Modul însă de al patrulea, ce l'am numit prin împrumutare, e curat străin, nu e al tău dintru al tău.

Lucrul străin acum este, după cum zice turcul, tiurliu-tiurliu, adică fel de fel.

Ori e ca mantaua jumătate neagră, jumătate roșie,

ca butucul, ca cătușele, ca fearele arestului, ce vrând-nevrând
 ți le pune altul în spinare, de mâini, de gât și de picioare,
 fără să fie ale tale;

Ori e ca averea, ce și-o face cineva alla Tunsu și apoi
 strigă în gura mare, că e averea lui agonisită cu sudori;

Ori e un dar, ce-ți face altul și nu ți-l mai cere înapoi.

Ori e o împrumutare, care, dacă ești om de omenie,
 se cuvine să o întorci înapoi.

Prin urmare dar lucru străin e ori impus cu forța,
 ori răpit, ori furat, ori dăruit, ori împrumutat.

Acum, ce fel dați d-voastră cu mintea, că sunt vorbele
 din limba noastră? după imitația naturei, după convenție,
 după deducție, după de ici de colo? sau de toate la un
 loc? Firește că de toate la un loc! Când veniră Romanii
 întâiași dată p'aici, or fi știut ei, ce sunt cazaniile, pisa-
 niile, pesnele și glavele? Or fi știut, nu mai departe pă-
 rinții noștri, ce sunt perigavorele, podorojnele, opisele, ot-
 nășeniile? Or fi știut românii cei dintâi ce parascovenii mai
 sunt plicisurile, inglindiselele? or fi știut ei, că or să vie odată
 Turcii în Europa și dela dâșii or să le aducă chilipirgii din
 Fanar chilipirurile, hatârorurile, havaeturile, cacirmalele, loc-
 malele, caraghioslăcurile și mofluzlăcurile? Știa matroanele de
 pe atunci, ce va să zică dantelele, fermoarele, coafiurele, șamoi
 anuiarisire, randevu? Știa soldații legioanelor lui Traian
 sau și ai falangelor lui Decebal, ce este iusbășia, cărsărdăria,
 tistia, praporgicia, smotru, dejurtsva? Știa judecătorii lor,
 ce este divanul și presusdvia și pecetea? De vor fi știut ei
 de toate astea, când p'atunci nu eră pe lume nici Unguri,
 nici Turci, nici Fanar, nici Muscali, de vor fi știut ei d'alde
 astea, trebuie să fi fost cu dracul Românașii ăia dintâiu; iar
 daca nu vor fi fost cu dracul ci cu Dumnezeu, că mulți au
 venit creștinați chiar de Petru și Pavel la Roma, atunci
 fără îndoială că nu vor fi știut și tot vor fi vorbit între
 sine și fără vorbe de acestea, afară numai dacă nu vor fi
 fost muți.

Niște vorbe ca acestea văzurăm că sunt străine și unele le-am lăsat și altele le mai ținem; însă cum le-am luat noi? le-am furat? le-am răpit? ni le-a dăruit cine-va? ni le-a impus cu forța materială ori morală? sau ni le-am împrumutat? De le-am furat ori le-am răpit, bine ne șade să fim astfel de oameni? de le-am luat împrumut câtă să le dăm înapoi, dacă vrem să fim oameni de omenie. De ni le-a impus cine-va cu forța, n'a auzit nimeni de nici un arestat să-i fie scumpe fiarele și butucii. Iar dacă ni le-a dăruit și ne-au închelbărat limba cu dânsese, închipuți-vă o fată săracă și despuiată, înțortolată cu leimosină străină, pe spate cu o ie, dinainte cu șorț și fotă, în picioare cu cisme roșii sau galbene țuțuiate, or cu catări scâlciați, cu părul vâlvoiu și în desordin, în cap cu capelă și în frunte înfierată cu o pecetie oarecare (aici nu zic sigiliu). Adevărat că nu i-se vede golăciunea, poartă vestminte de pomană; însă este de dorit o asemenea stare?

În limba noastră tot nu e în starea unei asemenea fete: materia ei este română, adică a sa, forma îi e română, adică a sa, averea ei maternă este mare și îndestulă, însă ea e lipsită, căci nu știu, cine a făcut-o să creadă, că ce a rămas dela mamă-sa, nu este al ei și se împoțoțonează cu cînste străină, fără să aspire la onoarea maternă. Și cei cari îi apără drepturile și vor să o reîntrege în averile sale, sunt considerați ca niște visători și înnoitori. Starea limbei noastre nu e ca acelei fete orfane; limba noastră își are averile materne și o face necunoscută numai vestmintele străine, niște petice, ce o fac ridicolă. Însă ia să vedem, câte sunt petecele astea?

De va luă cine-va după urmă toate vorbele străine câte una și i-o veni, d'a minune, să le numere, făcându-le gramădă la un loc, slavonești, turcești, ungurești, grecești din Fanar, nemțești și însuși și țigănești, nu le va afla mai mult de 300 de rădăcină. — Cum se poate asta? Numai trei sute de vorbe străine avem noi în limba noastră? va întrebă cine-va. — Eu cred, că și mai puține sunt cele de ră-

dăcină ; însă fiind-că nu ajunseră Românului, el făcù un fel de speculație, ca acela ce spunea odată, că s'a suit, nu știu unde, și vrând, el acolo, să se dea jos, ca să nu cadă, s'a descins de cingătoare, a legat-o de un căpătâiu sus și de celalt a lăsat-o jos, ca să se lase și el apoi, ținându-se de dânsa, știți d-voastră cum, ghemuit, cu picioare încheștate și ținându-se tare cu mâinile. Veni, veni bietul om, când palid, când roșu, la vale până în capătul cingătoarei și picioarele îi bănănăiau cu vestminte cu tot în dreapta și în stânga ; cătă în jos și mai eră mult până jos, numai uitându-se îl luă fiori. Ce să facă omul ? pe loc iară sus cum putù ; trase cingătorea, stete puțin a cugetà și văzù, că numai cu innăditura o poate scoate la vale. Așa tăie cingătorea, nu pociu să vă spui curat, în câte bucăți și începù a o innodà, ca să-i ajungă... Eram copil, când am auzit istoria aceasta și începusem a dormit ca copiii și ca mulți din d-voastră, auzindu-mă pe mine. In cele după urmă am adormit cum se cade și nu știu, ce va fi făcut bietul om, s'o fi dat jos cu năditura ? a căzut ? a rămas tot acolo ? nu pot spune curat.

Așa făcură și Românii în înțeleș întors : cu vre-o două-trei sute de vorbe străine nu le era destul să se suie adică și ei la Parnas. Luară vorba slavă, întocmai ca și Grecii vorba armata, lăsară vorba glorie, cum lăsaseră și Grecii vorba opla ; și dela slavă începură a innădi și la glorios ziseră slăvit, la gloriocat iar slăvit ; luară vorba cinste și uitară vorba onoare, și la onorat ziseră cinstit, la onest tot cinstit, la stimat cinstit, la stimabil tot cinstit, la onorabil, respectabil, venerabil tot cinstit ; uitară vorba liber, ca Grecii vorba Elen, și începură a zice slobod, ca Grecii Romaios — atât le ședea bine Grecilor, când se numia Romaios, cât și nouă când ne numim slobozi ; — începură dar Românii dela slobod a mi-ți innădi și a face : slobozenie, slobozire, slobozit, slobozitură... petece unul și unul numai bune să te arăți cu ele la nuntă și însuși la palat, pentru că ești bine primit cu petece ca d'aldea astea ; — uitară în cele după

urmă României, lepădându-și literile, uitară și de a serie și-i puseră popii slavoni sau slavonisazi a-și pune degetul în loc de pecetie, ca să se crează și le ziseră : « iscalia » adică mânjește ; începură a mânji hârtia și a se mânji pe degeti adică a se iscăli ; și dela iscălire începură, a înădi și a face : iscălit, iscălitor, iscălitură, sus-iscălit, sub-iscălit, adică cum am zice peste tot mânjit, și pe față și pe dos, și pe cap și pe picioare ; — uitară vorba bellum, cu toate că până mai încoă tot mai conservă vorba belicoasă pentru stofele, ce era așa de tari și trainice cât se putea lupta cu timpul și a ține mai mult ; uitară, zic, vorba bellum și în locul ei luară vorba războiu, adică tâlhărie — căci războiu curat tâlhărie va să zică — și începură a înădi : războitor, războit, războinic, adică neavând cu ce a se mai bate, căci pierduseră armele, începură a se despuia între sine... Cu cât vom înainta mai departe, cu atâta scandalul crește și stăm aci, cuge-tând că e destul o măciucă la un car de oale.

Puteți acum pricepe, cum se înavuți limba română, cu înăditure. Inșă acel fel de speculații urmară până la 1817. Văzură bieții Români, că cu înăditurile, în loc să ajungă la Parnas, ei se puseseră la cucuiata. Incepură unii a desnodă, a lepădă, a croi din nou ; începură a pune peatră peste peatră și pietrele din unghiu tot mai tăricele, și de vor merge tot așa poate că vor ajunge, dacă nu pe vre-un munte, încai pe vre-o colină, căci cum mergea, înădind din tei curmei și agățându-se, ca să se sue, de spini și pă-lamidă și de burueni putrede, cu cât opinteala le era mai mare, cu atâta da înapoi ca bobocii de rață și de găscă, când ciupesc și întind iarba. Eu dau cu mintea, că de ar face cineva un tablou, care să reprezinte o asemenea suire cu nade, n'ar semăna nici de cum o caricatură, ci din contră o expediție foarte eroică către ăl Parnas, mai vârtos de va pune în capul ei și pe vre-un Voinea.

Tablourile ca tablourile și Voinii ca Voinii, să le lăsăm și să-i lăsăm la Dumnezeu în colo ; să venim la vorba noastră. Ziserăm, că Românul tot înădi, ca să se sue, cum

facea bietul om ăla, ca să se dea jos. Inșă Românului de la descălicătoare i-a zis nu știu cine și rumânaș în dimi-
nutiv, care, pentru cine știe bine românește, va să zică
copilul dracului. Copil, copil; însă cu ce nu-i venea lui
bine, o da pe bete. Pe când era prin bisericile lui popi
slavoni sau slavoniți, auzi dela dâșii vorba «popă», o dete
din gură în gură și o luă la trei parale, în cât fiecare mi-
nistru al lui Dumnezeu mai bine va să fie preot pe românie
de cât popă pe slavonie. — De la Slavoni auziră Românii
vorbele gospod, blagorodnic și le trecură din gură în gură
ca pe câini în târbăceală, până când începură a zice: ce
tot gosporodești și blogorodești, popo? — Dela ei auziră și
vorba bobotează și, cu toată ortodoxia și pietatea lor exem-
plară, nu se putură ținea de a nu zice unora, ca coconul
Drăgan când pat câte ceva, că a pățit o bobotează de i s'a
dus numele. — Tot dela popi și cărturari auziră și vorba
jupân; și jupâne în sus, jupâne în jos, până numai vru
nimeni să mai fie jupân, nu știu Evreii de vor mai voi în
ziua de astăzi. — Tot dela unii ca aceștia auziră și vorba
crai, și nu vrură nici de cum să numească nici pe David
nici pe Solomon crai, lăsând această vorbă pentru cei de
Curtea veche.

Era adevărat Românii în pruncia lor, și ca copiii ne-
pricepând ce fac, tot pricepea ca copiii, când se joacă d'a
baba Gaia și caută acul Doamnei. Lor le lipseă de multe
și tot căută. Știți jocul babei Gaiei, cum se întrebă și
cum se răspunde: «o fi ăsta?» — Ptiu... nu știu ce (inșă
d-voastră știți bine ce). Ei bine, așa făcură și Românii,
cercară de toate și pe toate cele străine le deteră pe bete.
Veniră străinii și începură a le zice: «o fi jupân Voinea?»
— Ptiu... nu știu ce. — O fi țelebi Kiulafoglu? — Ptiu... nu
știu ce. — O fi chir Nicola? — Ptiu... nu știu ce. — O fi cu-
conn Drăgan? — Ptiu... nu știu ce. — O fi Gospodin ot?
— Ptiu... nu știu ce. — O fi musiu Lombardon? — Ptiu...
nu știu ce. — O fi domnul Anul sau Escul? — ăsta e». Pune
mâna pe el și nu-l mai lăsă, pentru că-i vine lui bine cu

domnul lui. Toate celelalte trecură și se învechiră și căzură în derădere, numai «domul» dela descălciătoare nu se învechi și stă în adevărata lui putere și va stă câtva stă și numele de Român.

Copii, uitați-vă bine și vedeți, că vorbele străine n'au putut să facă sat în limba română. Eu am strâns aci, dacă nu pe toate, însă pe cele mai multe și mai pe toate, ce sunt mai ades în us. Peste tot abia se suie la 1200 cu rădăcini cu nade. Dintr'ânsele unele sunt uitate și neînțelese ca: peasnă, dârbovnic...; alte căzute și luate în răs ca: glavă, jupân, crai, popă, cinste; bezi... altele, ce unele sunt și altele însemnează, ca: răsboiu, iscălire, becisnic, bazaconie, potcă... (vezi însemnarea lor în Vocabular); și cele mai multe au pe cele adevărate românești corespunzătoare, ca zăbovire, întârziere, blajin, blând, (ferice), bănuială, prepus, în zadar, în deșert, ghimpe, spin, vreme, timp, gazdă, oaspe, dojeană, mustrare, zăpis, înscris, belea, asupra, odaie, cămară.

Din cele rămase iară, pe unele le respinse Regulamentul dimpreună cu rezultatele lui: buiurdisma se făcu rezoluție, isprăvnicia se făcu cârmuire, mai pe urmă, vrând Dumnezeu se va face și administrație; sfatul oblăduitor se făcu sfat administrativ și, dacă va vrea Dumnezeu, se va face și consiliu administrativ, ca să nu fie... în doi peri; braslele se făcură corporații și altele mulțime. Însă pe cât Regulamentul alungă pe unele, cu atâta ne mai aduse altele cu totul străine, ce nu le cunoșteam nici noi, nici părinții noștri, și pentru aceasta avem să mulțumim traducătorilor capului al IX-lea.

Mai sunt încă unele vorbe, care, deși mai se aud în gurile Românilor, însă le iau locul și mai cu energie și mai cu demnitate altele, care, deși era necunoscute acum vre-o 15 ani, însă sunt din aceeași origine cu întregul cel nobil al limbei noastre; toți știu astăzi, ce este public și pot scăpa de vestejita și uscata obște. Fiecine înțelege, ce va să zică relație și dar' avere, ca să poată trăi și fără

alişveriş. Oricine pronunţă astăzi vorba libertate, simte a se deşteptă în inima lui nişte simţiminte regenerătoare, ce n'a putut nici odată să le producă vorba slobozenie. Câte vorbe numai sunt mulţime de familie latină, ce vin astăzi a'şi lua locul lor lângă atâtea zeci de mii, ce le-au păstrat antenaţii noştri, numai să le ia cineva, cum se cuvine, iar nu întregi franţuzeşti, întregi italiene sau întregi latine, sau de familia aceasta date mai întâiu prin tip grecesc ori unguresc şi aduse numai bune în limba noastră. Spre exemplu: dacă e cunoscută vorba public şi va voi cineva să facă un verb, să nu zică nici publicariseşte, nici publicueşte, nici publicălueste, nici publiază, nici publiază, ci *publică* (aşa mi se pare); dacă va voi să scape de găteala sau podoaba capului, să nu zică coafiură, pocind şi ortografia franceză şi introducând o macaroană în limba noastră; să zică însă pe românie conciură sau cel puţin coifură, făcând să mai semene oare-cum cu coif, de unde şi Francezul are vorba coif.

Din vorbele, ce mai pot rămânea din aceste 1200, mai sunt unele ce n'au în gura poporului altele corespunzătoare române însă se pot face româneşte foarte pe înţelesul publicului, cum spre exemplu: ambar se poate prea bine împlini cu vorbele grânar, orzar, făinar şi e mult mai strânsă limba de cât când am lăsa-o desmăţată şi am zice ambar de grâu, de orz, de făină; bostana se poate împlini cu vorba pepinet; plug cu vorba aratru dela arare; gădea muntenesc şi calăul moldovenesc, precum a lipsit între noi, ar putea lipsi şi dintre Moldoveni şi când se va mai vorbi de dânsul, i s'ar putea zice, după cum îi zice şi Psalmistul, omul sân-giurilor, sau şi carnefice, că nu e nici un păcat, pentru că aceea şi face, ucigă-l toaca! îi dă dreptatea omenească oamenii lui Dumnezeu şi el face la carne dintr'ânşii! — Grijei iară, de ce să nu i se zică *cură*, de unde vine şi curare şi apoi participiul curat? Căci lucru curat nu e alta de cât căutat, îngrijit, nimeni nu e curat, dacă nu va fi spălat, netezit, cu unghiile tăiate sau şi tuţuiate, e grijă sau cură

multă, până să-și ție cineva unghiile curate, câte spurcării de tot felul numai intră pe sub dânsule?

De vom urmà astfel, din vorbele rămase pe alocurea, cum la Moldoveni bașca se poate zice ca la noi turn; hasapul se poate zice ca la noi măcelar; vina dela noi se poate zice ca aiurea culpă, rana se poate zice ca între alte locuri între Români plagă; de vom întrebà pe Românii din Macedonia și pe cei din Istria, câte am mai aflà și dela dânsii, și am puteà scăpà și de alte vre-o cinci-zeci, șeai-zeci, pentru care e toată cearta și nevoia. Pentru unele ca glorie, onoare, serv, secol, etern, orb, amic, mai este toată nevoia. Și care e Românu' acela să mai voiască în timpii ce ne aflăm, slavă și cinste străină? De vor mai fi unii, sunt toți arătați cu degetul de copii. Pe unii ca aceia trebuie să-i cheme, fără îndoială, ori Voinea, ori Drăgan, ori ce știi ce fel păcatele li se începe sau li se termină numele.

Mă întrebà odată unul, ce am eu cu numele Voinea ori Drăgan? Am ceva d'a împărți cu niscai-va oameni, ce se numesc astfel? Și i-am răspuns, precum vă spui și dumnea-voastră acum: Eu n'am nimic nici cu numele, nici cu oamenii. Românii și oamenii în general nu știu, ce tot au cu niște nume: cât aud Vladu, Mușat și altele, încep a râde și prin urmare nu mă pot nici eu ține de a nu mă unflă râsul, cu iertăciune, când auz Voinea, Drăgan... Până la oameni, nu știu, zău, ce are soartea, destinul, ori și Dumnezen cu niște nume. Pe Gabriel de l-ar fi chemat Belzebut ori Satan, nu știu de ar fi fost îngerul păcii. Pe Ioan, Petru și Pavel, de i-ar fi chemat Iuda, nu știu ce fel de figură ar fi făcut între Apostoli. Pe Mihai Bravul, pe Ștefan cel Mare, de i-ar fi chemat Mușat, ori Voinea nu știu, ce ar fi făcut cu numele lor cu tot. Pe Ahile, de l-ar fi chemat Tersite, nu știu de n'ar fi însuflat râsul Troienilor în locul teorii. Pe Napoleon de l-ar fi chemat Bertram sau Cativapart, nu știu, ce fel de parte ar fi avut. Nașii câte odată parcă au câte o inspirație profetică, când pun numele finilor. Este și cu numele, ca și cu formele, figurile, fisio-

nomiile; cum ei vedeà cucuvaia cu ochii sgâiți, pricepi îndată, că n'o să cânte frumos; auzi o pasăre cântând frumos, nu-ți vine nici de cum să crezi, că se chimă cioară ori ciuf. Vezi un șoarece și te înfiorezi de o spaimă scârboasă. Prin urmare auzi pe câte unul, că preferă pisania din inscripție, slava din glorie, slobozenia, din libertate, cinstea din onoare, este ca și când ar preferi pe jupânul din domn, pe erăiasa din regină, pe ocară din insultă; pricepi îndată, că omul acela trebuie să aibă gustul mascelor, ce trece peste flori și se pune... nu știu unde; omul acela cată să aibă ori numele nu știu cum, ori ochii nu știu cum, ori căpățâna, cu un cuvânt cată să fie însemnt.

Asta e, copii, căci către voi mă adresez, mai tot vocabularul vorbelor străine; vouă vi le fac cunoscute și e al vostru de a le face să nu să mai auză nici în scrierile voastre, nici în gurile voastre, nici în casele voastre, când veți fi odată bărbați și tați de familie. Bătrânii noștri nu știură atâta carte ca voi și vă deteră pe bete o mulțime de jupâni și de crăișori, și voi n'o să puteți da copiilor voștri astă limbă curată și splendidă și radioasă ca surorile ei din aceiași părinți?

Zic însă unii: Toate acestea sunt bune, însă poporului îi trebuie idei și, ca să i-le poată da cine-va, se cuvine a-i le arăta prin vorbele cunoscute de el. Și eu zic, că poporului îi trebuie idei și ca să-i le dai, trebuie mai întâiu să-l înveți carte, ca să le poată citi; și apoi trebuie să aibi și dumneata și idei și principii și metod, ca să-i poți a-i da idei. Cum s'au dat și se dau idei poporului francez? prin jargoanele provinciale sau prin limba lui Fenelon? cum se dau idei Germanilor, prin gergul vienes sau săsesc, ori prin limba lui Goethe? Cum au luat și iau idei Grecii regenerați, prin vorbele turcești și italiene, prin buiungis, bakcevanos, kadis, topeis, sau prin expulsia unor asemenea mii de vorbe și reîntregirea în cele străbune și uitate? În care popor s'au introdus sau s'au putut introduce idei printr'o limbă incultă și desmățată? Ca să dea

cineva poporului ideii, câtă să aibă el mai întâiu și să le aibă într'un chip lămurit în capul său, să nu fie încurcate, că atunci, ori-cum va scrie, nimeni nu-l pricepe. Mai întâiu de toate, dela un scriitor, în toată lumea, se cere stil și toată ideea și toată nuanța ideii să-și aibă numele său: să nu zică adică și onorii și probității și onestității și stimei tot *cinste*; să nu zică și la virtuos îmbunătățit și la ameliorat îmbunătățit. Scriitorul se înțelege, că se cuvine să știe mai mult decât poporul și poporul, când ia o carte în mână, ca să mai afle și el câte ceva, adică și ideii și numele ideilor acelora. Dela scriitor dar să se ceară stil și zicând stil nu va să zică vorbe innobile și eterogene cu întregul unei limbi; dela scriitorul român să se ceară stil român și de bărbat, să se ceară metod. Câte-va vorbe, și de nu se pricep de vulg, însă vulgul, ce a învățat carte, întrebă și e îndoit folosit. Ce se folosește vulgul, de va transporta cineva pe boierii în toate țările și în toți secolii și va zice boierii Spaniei, boierii Franței, boierii Angliei, boierii Ungariei, boierii din Psalmist, boierii Atenei? Nu e mai folosit, când se va zice Cortesii, Parii, Lorzii, Magnații, Principii, Arhonții? Intrebă iar cine-va, ce se folosește Românul, de va zice onoare și nu cinste? întreb și eu, ce se folosește Grecul, dacă zice opla și nu armata, astinomia și nu poliția? Se folosește atâta, cât se folosește orice om, când are al său și nu umblă împrumutându-se. Când este ca să ne curățim limba de străinismii și de vorbe părăsite, când este vorba a se da Românului o limbă mai cultă decât aceea ce a avut până acum; când este vorba a desbrăca limba de niște țorțoale, ce o făcă ridicolă chiar acelora ce i-au dat acele țorțoale, atunci ne apucă ca niște năbădăi simțimintele simpatiei către popor; și în faptele și purtările noastre nu dăm probe decât, cum am putea să-l (precupețim) și să-l degradăm mai mult. E rușine, domnilor, să combatem cu atâta răutate tot ce este avevărat roman și să ne facem apărătorii unor vorbe, pe care pe cât le-om ține, pe atâta ne sunt niște suveniri ale unei epoe de plâns și de rușine,

(pecetea) sclaviei pe frunțile noastre. Români, luați-vă înapoi literile și vorbele voastre, căutați-le pretutindeni pe unde se vorbește limba română, căutați-le în cărțile voastre, în manuscrisele voastre, în limbile surori, în latina, și restabiliți-vă în drepturile voastre. Cu litere străine și cu limba cârpită ați fost atâția secolii și știți, cum va mers; cereați și cu ale voastre și veți vedeà, cum vă va merge. Vedeți, care a fost cugetul scriitorilor noștri celor mai mari. Ce drum v'a deschis Ianake Văcărescul, P. Iorgovici, P. Maior, Șincai, S. Clain; citiți precuvântările răposatului Arhiepiscop Veniamin al Moldovei. Bărbații aceștia au cugetat, au veghiat, au asudat pentru voi. Respectați părerile acelorora ce au cugetat pentru binele vostru, nu faceți ca jidanii ce-și ucideà profetii. A! Românie, căci n'am lacrămile Ieremieii, căci nu am sufletul lui cel prevăzător, ca să plâng, cum plângeà el cetatea cea Sfântă! Tu ți-ai adăpat cu oțet și cu fiere pe toți, câți ți-au voit binele și te-ai lăsat a fi amăgită de cei ce ți-au urzit peirea...

Însă uitasem, că eu îmi pusesem în minte să fiu numai (chief) și inimă voioasă, făcând această precuvântare; văz, că m'a furat apa și pe nesimțite am început-o a o da prin tragic. Ce ne sunt de folos lacrămile, când vorbim de stil? Cer oamenii să se respecteze limba, fără a se ști nici ce e respectul, nici ce e limba. Ce respect are dumnealui către limbă, când zice: comprometat și nu compromis, ce respect are către limbă, când i se pare, că sunt românești expresiile: «tânărul om, aga din Spania, noutăți politice, gazetă literală?» A zice cine-va «știri politice» este p'o românie curată, «nuvele politice» p'o românie mai gramatizată, ori mai după logică; «novitale politice» p'o românie macaronizată; a zice însă «noutăți politice» este o franțosie de innorant (nouveautés politiques!). Să nu cugetați, că eu fac acì vre-o aluzie; să nu mi-o ia nimeni asupra; păcate d'al de astea am făcut toți; toți suntem păcătoși. Vorba noutate eu însu-mi am zis-o întâiu la No. 1 al «Curierului Român» al anului I și am zis-o în loc de nuvelă. Nu m'am ținut însă ca orbul

de gard și nici n'am răs de cei ce au zis : știri și nuvele, zicând că nu scriu românește ; din contra, am văzut, că zic mai bine și m'am îndreptat. Indreptează-te dar, domnule, și dumneata ori cine ești, fii Român cum te cere partea cea sănătoasă a nației : cum te va cere viitorimea. Cel puțin învață o gramatică oare-care ; scrie cel puțin limba bisericeii, că e prea după o logică.

Nu știi nici o limbă, cum se cade, căci de ai ști franțuzește bine, dacă nu și românește, ai zice : compromis ca trimis, iar nu comprometat (comprometé ! ce rușine !) ca trimitat ; nu știi o gramatică, care e lucru copiilor și o să te cred eu, că știi politica, legile, științele naturale. Ești în științele acestea vre-un Montesquieu, Beccaria, Newton, Galileu ? A ! șa ; ei fi scriind mai mult, de se poate și fără gramatică și logică, ești un fel de *ἀγράμματος φιλόσοφος*.

Cu toate acestea, eu îi las pe toți în pace, când și-ar vedea lungul nasului și și-ar căta fiecare de meseria lui, și ar lăsa în pace pe cei cari scriu pentru copii lor. Cât pentru mine, e bine venit și cel cu idei, și cel cu limbă, și cel cu stil, și cel cu toate și mai bine venit, și cel cu slava, și cel cu gloria, și cel cu conciuura, și cel cu coifura, și cel cu coafiura (numai să nu-i prea fie așa ciufulită ori vâlvoiată) ; vie toți, aibă un scop și o frăție și toate se dreg încetul cu încetul. Cel ce zice însă, că numai una e bună și alta nu, cel ce se crede, că e autor mare, de va zice crăiasă și nu regină, cel ce pretinde a rămâne în rătăcire și defaimă pe cel ce nu va să rămâe cu dumnealui, pe acela, și de ași aveă eu vre-o putere să-l primesc, nu-l primește nația, nu-l primește viitorimea de voitor de bine.

Am strâns vocabularul acesta ; am însemnat la fiecare vorbă de ce origine e, cum se zice pe românește, sau cum s'ar putea zice, și unde nu s'a aflat vorbe din limba vorbitoare, am alergat acolo, de unde ne este și numele și carnea, și sângele și pieptul, și însuși laptele, ce l-am supt ¹⁾ Ro-

1) Român, Romanus ; carne, caro, carnis ; sânge, sanguis, sangue ; piept, pectus ; lapte, lac, lacte.

mânul în două capete ale existenței sale are d'o parte naștere și de alta murire: iată-i confinii sau hotarele de tot romane. Dela un capăt până la altul viază, trăește, simte, vede, aude, râde, plânge, vorbește, umblă, șeade, doarme, se mișcă, străbate, se luptă, sudă și la luptă pune braț, piept, își varsă sângele¹⁾ și cum s'ar putea din toate acestea a eși o slavă și nu o glorie?! Ia lăsați domnilor, că glumiți toți, câți vă prefaceți, că nu știți, ce va să zică gloria. Pentru sătean aci nu e vorba, el a uitat-o de mult și în ziua de astăzi el nu se dispută nici pentru slavă nici pentru glorie; și de când ne-am slavonit noi și tot aude din gura noastră slavă, el nici nu visează la dânsa. Dacă vreți să-i dați idei, deșteptați-l, regenerați-l, nu-l lăsați fără carte, sau și cu carte nu-l lăsați bucher. De veți zice de onoare, d-voastră o înțelegeți, dacă nu fapta încai vorba. Săteanul a uitat-o și, când îi spui lui de cinste, el crede, că sau vrei să-i dai au mai mult, că vrei să-i iei vre-o cinzeacă; lui cu cinstea i se duce mîntea la cărciumă; nu înțelege, ce vreți să înțelegeți d-voastră. Când va fi să înțeleagă și el aceea, el se exprimă pe limba lui cea simplă: «om de omenie» iar nu «om de cinste», care este o traducție ad litteram din frazul frances homme d'honneur. «Om de cinste» pentru dânsul e acela, care dă cu ocaua sau cu vadra, iar nu cu cinzeaca.

Mai zic iar unii; bine, destul, destul vedem, că vorbele acestea sunt curat slavone, ungurești, turcești etc., nu sunt românești, însă ce atâta stăruire a le scoate afară? Nu cum-va limbile celelalte sunt numai de un element? Nu vezi că limba elenă are atâtea vorbe asiatice și egiptene? nu vezi limba engleză, jumătate germană și jumătate gală? De ce și limba noastră să n'aibă vorbe străine, care s'au pământenit, și s'a deprins lumea cu dânsese? — Bună vorbă, bună întrebare; însă, domnule, așa ar fi, când ar fi și la noi așa; dar vezi, la noi nu merge lucru tot așa.

1) Toate vorbele astea sunt romane.

În Grecia au venit Fenicienii, popoare din Asia și din Africa, și toți împreună amestecându-și și limba și datinele și deprinderile și sângele, formară o nație, care nu se numi nici Fenicienii, nici Egipteni, ci Danai, Ahei, Eleni și în urmă Greci. Atât avea drept cei din Asia cât și cei din Africa, și acolo fu un fel de asociație, la dânșii nici vorbele egiptene, nici cele feniciene nu eră streine, era ale lor ca și cele ce mai făcură în urmă.

În Anglittera se amestecară Gali și Saxoni și locuitorii Anglitterei nu se numiră nici Gali nici Saxoni, ci Englezi, adică formară o nație, ce nu era nici gală, nici saxonă și o limbă nouă, amestecată și ea ca și nația, icoană foarte asemănată nației. Amestecat e Englezul, amestecată îi e și limba; iar o asociație, amestic de capitale; la dânșii iară vorbele gale și germane nu sunt străine, sunt ale lor.

La noi nu merge lucru, cum am zis, tot așa. Romanii din Dacia n'au format altă nație, nici altă limbă, au rămas tot Romani. Curați, curăței, în linie dreaptă dela Romul? va întreba cineva. Curați, pe cât pot rămânea națiile de curate, curați cu numele, că nu și l-au schimbat, curați cu datinele, că nu și le-au schimbat, curați cu guvernul și cu țara, că și le-au numit totdeauna românești; însă au venit între ei Slavoni, Unguri, Greci, poate și Turci. Nimeni nici n'a putut, nici nu l-a suferit cineva să-și impuie nici numele, nici legile, nici datinele; din contra, a stat ca strein și d'a rămas aci el și copiii lui, de s'a încusrit, a căutat să primească legea română, limba română, datine române, a căutat să se numească Român. La noi n'a fost așa talmeș balmeș, ce e al tău al meu, și ce e al meu al tău; la noi n'a fost asociație. A fost o nație, ce s'a ținut printre secolii și calamități, ce și-a conservat caracterul și tipul original, ce a primit pe străin ca oaspe și l-a onorat cu numele de Român atunci, când a cerut a se conforma cu legile țării. A fost o nație ca și Grecii, cari, ori cât era de amestecată cu vorbe turcești și italiene, când s'au regenerat, au simțit, că sunt Greci și că au al lor, și țară și limbă.

Noi ca și Grecii am căzut cu adevărat, însă nu așa de jos ca și dâșii, căci în totdeauna am avut un colț de pământ, unde să putem înălța tâmplele noastre, unde să deschidem brațele străinilor, unde să-i primim și pe ei, pe acești Greci, să le deschidem școli, spre a se cultivă și propagă limba și suvenirile, unde să ne rugăm la Dumnezeu în limba noastră, unde să ne plângem la Guvern în limba noastră, unde Guvernul să ne asculte și să ne răspundă în limba noastră și, când a venit o epocă de regenerație, n'am putut fi nevoiți a începe dela toate. Bieții Greci fură nevoiți dela toate a începe: zeci de mii de vorbe streine a lepădă din limba lor; fură nevoiți însuși numele de Greci și de Eleni a și-l lua înapoi, căci se numia Πρωγάροι. Noi ne-am numit și ne numim tot Români, frații mei. Numai noi din acea nație potentă și împărătească, numai noi dintre toți frații de aceeași familie ne mai numim Români; și vai! numele părinților noștri nu-l vom fi conservat, doară ca să-l desonorăm! Ești Român, domnule? românește vorbești? Dacă dar vorbești românește, slava și cinstea nu sunt vorbe românești. Ori mințim, când zicem, că suntem Români, ori mințim, când zicem, că e limba română astfel, cum o vorbim.

Să luăm dar limba latină, va zice altul dacă suntem Romani. N'avem trebuință s'o luăm, pentru că o am ținut și o ținem; însă limbile, deși sunt tot acelea, își au și ele fazele lor. Platon era Elen și n'a scris limba lui Omer Grecii de astăzi sunt Eleni și nu scriu limba lui Platon, și cu toate acestea și limba lui Omer și a lui Platon și a Grecilor regenerați tot limbi elene sunt.

Limba noastră e romană ca și cea latină însă subt altă fasă: și acum e vorba numai de a o cultiva și a o cultiva va să zică a o curăți, a o înnobila, a-i da o educație după natura ei, și la educația aceasta să fim cu luare aminte ca la ori ce educație. Nu din toate familiile es copii buni; nu din penele tuturilor scriitorilor ese limba, cum se cade să easă. In casele, unde tata umblă într'o parte și

mama într'alta, copii, zău, au fel de fel de fisionomii și cum or eși, când s'or face mari, Dumnezeu mai știe. Scriitorilor, ce dau și prin ungerie și prin slavonie și prin franțozie, și în dreapta și în stânga, ce aruncă pe hârtie, ce le-o veni fără cuget, fără unime, fără întregime, cum le sunt urmările așa le este și limba.

Ce păcat pentru niște cause atât de înțelese și atât de naționale să asude cineva atâta, să vorbească atâta, să cheltuească atâta, ca să-și facă atâția voitori de rău!

Iar se mai scoală o întrebare : « Bine, văzui, că vorbele feniciene și egiptene nu sunt străine în limba elenă ; vorbele gale și germane nu sunt străine în cea engleză, că la noi sunt străine cele ungurești, slavonești ș. c. l., am văzut aceasta ; dar de ce să nu primim și noi vorbe străine, cum primesc și alte limbi formate, cum primia limba elenă formată în scrierile lui Xenofonte, cum primește limba franceză astăzi ? » — Să primim, domnule, cine zice să nu primim ; să fie însă ceva vorbe de costume, de datine străine, de dregătorii străine, vorbe ce aduc aminte un loc, o țară, o epohă ; nu însă și vorbe, care ne degradă. Am zis, că numele, ființa noastră, carnea, sângele ne sunt românești ; ș'apoi slava, cinstea, slobozenia, mila din noi, care sunt fructele omului, să ne fie străine ? noi să n'avem nici decum ? — Oastea, armele, pedestrii, călăreții să fie românești și dejurstva, rasvodul, să fie străine ? N'or fi având astea nume în limba română cea mare, n'or fi având nume la frații noștri ? Auzi de un pom, îți spun, că se numește portocal, precum locuitorul României se numește Român ; temelia lui se numește rădăcină, precum a Românilui picioare ; materia lui cea mai tare se numește lemn ca a Românilui carne, oase .. învălitura lui scoarță, ca a Românilui piele ; partea umedă, ce circulă printr'ânsul, se numește must sau suc, ca a Românilui sânge ; răsăriturile ce se împart din trunchiul lui, se numesc ramure, ca ale Românilui brațe ; investitura lui cea verde și umbritoare, ce se numește frunze, ca a Românilui păr, gene, sprâncene ; auzi,

că frunza lui este grasă, tare și în forma părulină, că forma și mărimea sau fisionomia aceluia pom e egală cu a portocalului, că floarea lui e albă, mirositoare, atât cât îți rechemă paradisul și plăcerile primei mirese, ce a eșit din mâinele creatoare a lui Dumnezeu; auzi iară, că toți pictorii, fizionomiștii văd în Român, în chipul și datinile lui, fisionomii italiice și datine romane, și că limba lui îți rechemă limba lui Virgiliu și a lui Dante, și-ți promite o nuntă fericită cu Europa civilisată. Auzi pe urmă, că acel pom, ce se cheamă portocal, cu toate caracteristicile portocalului, că dă niște fructe ce se numesc mere pădurețe! ori și mai rău, că se numesc gugoși de tufă? Nu te-ai mira? n'aj zice, că minte naturalistul, învățatul, filosoful, patriotul, voitorului dumitale de bine, care va să te îndoape cu atâtea idei și adevăruri, începând dela o atât de groasă minciună? De ce nu te miri dară, când îți spune, că Românul, cu tot numele lui, cu tot laptele ce a supt, cu tot sângele, ce-i circulă prin vine, cu toate brațele și pieptul lui, cu toată inima lui, că fructele facultăților lui or să fie milă, prieteșug, cinste, slobozenie, slavă?! O mare rătăcire a noastră!

Asta-mi e vorba, domnilor, și nu mă pricepeți sau vă faceți a nu mă pricepe. Eu asta zic: ca nici străinii, nici vorbele lor să nu fie în capul bucatelor.

Putem în cele după urmă avea vorbe streine, pe atât cât vom vedea că limba nu devine nici aspră, nici monstruoasă, după natura și întregul ei. Vezi o damă parisiană, investită în costumul său național sau după moda epocii; vezi însă și o brățară antică, o colană sau niște cercei gotici, un șal asiatic, o concioră chineză, când aceste ornamente eterogene sunt singuratice la un întreg omogen, de multe ori sunt mai picante și mai interesante, dacă dama are aceea ce se numește gust în toaleta sa. Amestecul însă de părți eterogene fără gust, fără combinare, fără regulă, fără știință, în totdeauna face o caricatură. Fie și la noi vorbe străine, pe cât poate a le ierta istoria nației și arta, pe cât acestea să n'aducă paralizie limbei și naționalității noastre.

Însă eu m'am apucat să fac un vocabular și precuvântarea eși mai mare de cât dânsul. Atâta vorbă pentru vre-o 1200 de vorbe! Ar avea dreptate să zică cineva: «s'a scremut muntele și a născut un șoarece». Cu toate acestea, nu e nici o minune, minunea ar fi, când s'ar screme șoarecele și ar naște un munte; și mie, fiindcă 'mi place mai mult adevărul de cât minunile, îmi veni să nu prea fiu atât de scump și econom în precuvântarea mea; mai vârtos, că mă simțeam și dator a desface pe ici pe colea și niște vechi datorii; eu, zău, până acum nu mi-am dat demisia la scris, ca să disper pe creditorii mei, despre creditul cu care mă va onora. Am vrut să arăt, că și d'acum înainte voi plăti după cuviință fiecăruia.

Cu toate acestea, iară de ce să-mi defaim eu singur vocabularul meu, zicând că e mic. Nu e mic nici de cum. De mic lucru luați, d-voastră, atâtea vorbe slavone, ungurești, turcești și țigănești să le alunge cine-va din limba românească? De mic lucru luați, d-voastră, să se apuce cine-va să asude, ca să întoarcă capul unor cucoane, ce se amestecă și dumnealor în literatură și să le facă a nu mai pronunța vorbe inobile? Asta e o luptă foarte mare, pentru că cred creștinele, că cu vorbele voi alungă și faptele. Asta nu e mic lucru, e prea mare, și prin urmare unui astfel de vocabular i se cuveneà, după toată dreptatea, o astfel de precuvântare și o astfel de postcuvântare. De vei fi căscat însă, bunul meu cititor, cât le-ai petrecut, culpa nu este a mea, că eu biet mi-am pus toate puterile ca să te fac să râzi, dacă nu de antagoniștii mei imaginați, cel puțin de mine. Zicând: antagoniști imaginați, să mă înțelegi curat, că voi să zic așa nereali, închipuiți în mintea mea, să nu care cum-va să-ți plesnească prin cap, că eu înțeleg așa subțiri, subțire ca ața de paianjen, pierduți de subțirei, obscuri cât abia îi poate vedea lumea, și pe ei și pe scrierile dumnealor, sau cel puțin ce să umflă ca broasca, ca să se facă bou, ce țipă ca țânțarul pe la urechea leului: să nu care cum-va să cugeți astfel și să atingi orgoliul la atâția oameni respectabili; că atunci nu

m'amestec, eu n'am zis mai mult decât numai imaginați. Așa dacă n'ai putut râde de dumnealor, râzi încai de mine, că m'am pus să iau o cauză comună și națională, fără să mă însarcine nimeni, fără să-mi plătească nimeni, fără să am laudă, fără să am folos, fără să aspir la vr'un laure pălit, nici încă la vre-un boziu. Râzi de asta până te vei ține cu mâna de inimă, că, uite, râd și eu, crede-mă, de nu mai pot; acum am început să-mi cunosc nebunia: să voiu a face pe niște oameni a crede, că sunt fii legitimi ai unor părinți, căror le poartă numele, când ei îmi impută, pentru ce să le stric frumoasa iluzie de a se crede bastarzi! O nebunia mea! și mare înțelepciune a tuturor, ce speculă cu neștiința noastră!

Acî eram să-mi termin precuvântarea; și-mi aduseiu aminte ceva. O să vezi foarte des, cititorul meu, în vocabularul următor pe la multe vorbe semnul acesta (?) Atunci să știi, că pe acolo mi se înfundă toată procopseala, e semn că întreb și eu, de ce origine va fi vorba aceea. In alte locuri iar vei vedeà vorbe slavone ori turcești, fără să-ți arăt, cum s'ar puteà zice pe românește, pe acelea să știi, că și de le las așa spânzurate, însă mi-ți sunt mai sănătoase și mai vii decât celelalte. Nu știu, zău, de ași puteà eu în ziua de astăzi să pui în loc de «vârstă, etate?» Nu știu, ce să pui în locul vorbelor «ispas, gata, treabă, geambaș....» De vor cutezà alții, de vor ști alții să puie alte vorbe, eu, zău, nu-i pismuesc nicidecum, că s'or face mai procopsiți decât mine. Pe urmă iar, la ce să zic vorbă mare? Nu cum-va la toate vorbele însemnate acî în vocabular am putut să corespund dorințelor și așteptărilor unor rătăciți de radicaliști ca și mine? la câte voiu fi aiurând și eu! și pentru aceea vă rog să mă iertați. Păcatul mărturisit are preț mai cât o virtute.

VOCABULAR DE VORBE STRĂINE

SLAVONE, TURCEȘTI, UNGUREȘTI, NEMȚEȘTI, GRECEȘTI.....

A

- Adăstare, slavon = așteptare.
- Adânc, bulgar = profund.
- Acaret, turcesc = proprietate, acareturi, averi, bunuri.
- Alai, turcesc = pompă, cortegiu pentru solemnități prin-
ciare, convoiu la petrecerea celor morți.
- Alișveriș, turcesc = debit, daraveri, relație.
- Amanet, turcesc = siguritate, ipotecă la lucruri nemișcă-
toare, gaj la lucruri mișcătoare, deposit la cele
judecătorești, ostaș sau ostinaș când se lasă un
om drept siguritate.
- Ambar, turcesc = grâнар, făinar, orzar, după materia ce
cobrește vasul.
- Apururea, slavon = în totdeauna, în perpetuu, în eternitate.
- Areci, turcesc = adjudicat, adică s'a dat atât, s'a prețuit,
s'a judecat atât, și se striga areci! adjudicat!
- Arnic sau harnic, slavon = bărbat: femeie harnică, femeie
bărbată, lucrătoare, activ.
- Artan, turcesc = coapsă.
- Atârdisire, turcesc = adjudicare, adjudicație.

B

- Bazaconie, slavon = însemnează nelegiuire, fără de lege,
crimă cu totul de alta de ce însemnează în gurile
celor ce o mai zic.
- Bacșiș, turcesc = de băut, de mână bună.
- Basmă, turcesc = de nas de mucii, năsar, muciniu linteu
de șters, sudariu, de gât, strofiu. Este în us și
batistă pentru cele albe.

- Baş, turcesc = agiu.
- Bezi, slavon = afară de, fără.
- Beznă, slavon = fără fund, abis.
- Beleà, turcesc = asuprire.
- Belciug, turcesc.
- Beteag, unguresc = de o putere cu bolnav slab. Noi zicem bolnav și dincolo de Carpați beteag. Ca să nu zicem unul una și altul alta, sau unul să înțeleagă alta de ceea ce înțelege altul, putem să ne dăm mâna și să zicem toți: infirm, invalid, amalat, morbid, morbos.
- Betegos, unguresc = maladiv.
- Becisnic sau bezcisnic, (fără cinste) desonorat, desonest; fiind însă că cei fără cinste sunt și mișei, vorba becisnic luase cu totul altă însemnare între noi de ceea ce însemnează între slavi.
- Becisnicie, slavon = desonestate, mizerie.
- Bizuire, = sumețire, încumetare. *(esth sigur! Popa Timotee)*
- Bină, turcesc = edificiu, bastiment. *(sau asigurantă)*
- Biciu = de cai, flustru, de dezastruri ca ciumă, foamete etc. flagel.
- Blajin, slavon = fericit, blând.
- Blid = vas.
- Boala, slavon = de la grecescul βολη, doric βολα, barbarizat bola, rumânizat boală, lovire a răului, malatia, morb.
- Bobotează, bog = botează, battezul domnului, epifanie.
- Bogat, slavon = de la bog, latinește dives de la deus divus; grecește Πλούτος era un zeu; românește se poate zice, avut, înavușit, cu averi, averos, bogat în bani, bănos, precunios, în bani și în credit, opulent, preopotent.
- Bogăție, slavon = avuție divitie.
- Boiă, turcesc = văpsea de la grecescul Βαφα, culoare, tinctură de la (latinescul) tingere, de unde întingere rumânesc.

Boiangerie, turcesc = tinctugărie.

Boiangu = tincturier.

Boccea, turcesc = legătură.

Bolire, slavon = a fi amalat, infirm, morbid, morbis.

Bolovan = petroi.

Bondoc = scund.

Bostană, turcesc = pepinet.

Bostangu, turcesc = pepenar.

Botez, slavon = de la grecescul βαπτισμα, prin urmare e mai bine zis battism, sau battesm.

Botezare, slavon = baptizare sau battezare.

Botezător, slavon = baptist.

Brazdă, slavon = sulc, esarătură.

Braslă, turcesc = corporație.

Briciu, slavon = răzător.

Brodeală, slavon = întâmpin, întâmplare. *asemănare*

Brutar, nemțesc = pâinar.

Brutărie = pâinărie.

Brazdare = sulcare, arare, esarare.

*ungurele a tes
Buzunar
2. J. P. ...
- not.*

Buzunar, unguresc = tească. Această vorbă s'a introdus cu vestmintele moderne. Vestmintele romanilor fiind tunica, toga, mantă, n'aveau buzunare ca du-lamele, anteriile, vestele, fracurile și pantalonii. Cu vestmintele vechi sau cu ale Românului de țară are omul sân, pungă, tească. De aceea, ce zicem noi buzunar pe ungurește, italianul zice tesca. Tească are și Românul când e în vestmintele lui, iar nu în cele ungurești, turcești, han-tătărești și Dumnezeu mai știe cum. Iar bine că am zis buzunar și nu giep.

Bucoavnă, slavon = abecedar.

Băgare (?) introducere, vârare: l'a băgat în casă, l'a introdus.

Băjänire, slavon = emigrare.

Băjänie, slavon = emigrație.

Bălan, slavon = blond.

- Bănuire, slavon = prepunere.
 Bănuiala, slavon = prepus, îndoială.
 Bănuitor, slavon = prepuitor.
 Băsmi, slavon = A spune fabule, a înșiră la minciuni.
 Basn, slavon = fabulă.
 Bălciu (?) = sbor.

C

- Cepraz, turcesc = galon, basmanterie.
 Ceprazar = basmatier.
 Ceas, slavon = oră.
 Ceasornic, slavon = orologiu, pendul, oră.
 Ceasornicar, slavon = orologier.
 Celetnică, slavon = prostituată.
 Cerneală, slavon = negreală, tingtură.
 Cernire, slavon = negrire, a purtă doliul.
 Cernit, slavon = în doliu.
 Cinste sau ciste, slavon = onoare, omenie.
 Cinstire, slavon = onorare, a omeni.
 Cinstit, slavon = onorat, onest, onorabil.
 Cirac, turcesc = elev, client.
 Cisluire, slavon = numărare, a pune contribuție proporțională.
 Ciuovnic, slavon = delegat, trimis, însărcinat.
 Ciudat, slavon = straniu, stravagant, bizar.
 Ciudire (se), slavon = supărare, desdemnare.
 Ciudă, slavon = sdemn, desdemn, supărare.
 Celen, slavon = membru, mădular.
 Cioban, turcesc = păstor, păcurar.
 Ciocârtire, bulgar (?) = mutilare, trunchiare.
 Ciolac, turcesc = stropiat, uniman.
 Ciocan, unguresc. *Galapoci se zice unguresc*
 Cioplire, slavon = netezire, desgroșare.
 Ciorap, turcesc (?) = călțun, calță, scarpă.
 Ciorbă, turcesc = supă.
 Ciucure (?) = frânghie.

- Ciung = uniman.
 Crunt = trunchiat.
 Ciuntire = trunchiare.
 Ciupag, turcesc (?) = talie.
 Cazan, turcesc = căldare.
 Cază, slavon = tortură, turment.
 Calabalâc, turcesc = mulțime, vulg, bagaj, catrafuse.
 Calapod, turcesc = formă.
 Caldărâm, turcesc = pietrată, cadastru, strat de piatră.
 Camătă, slavon = folos, interes.
 Capiște, slavon = templu.
 Caracatiță, slavon = polip.
 Caraulă, muscălesc = custodie, gvardie, sentinelă, veghetor,
 veghie.
 Carvasara, turcesc = dogană.
 Chiezaș, unguresc = cauționar, garant, răspunzător.
 Chiezășie, unguresc = cauție, garanție.
 Chienar, turcesc = margine, bordură.
 Chibzuire, slavon = deliberare, consultare, raționare.
 Chiel, turcesc = poriginos.
 Chielie, turcesc = porigine.
 Chior, turcesc = uniochiu.
 Cleftetire, slavon = calomniare, vorbire de rău.
 Clopolniță, slavon = campanilă.
 Clopot, slavon = campană.
 Clădire, slavon (verb) = construire; (subst.) edificiu.
 Clătire, slavon = vacilare.
 Coajă, slavon = scoarță.
 Coborâre, slavon = descindere, dare jos.
 Covaciu, slavon și unguresc = faur, făurar.
 Covăcărie = făurărie.
 Covârșire, slavon = exelare, întrecere.
 Colac, bulgăresc; boem; unguresc = turtă, tot ce este cu
 făină, cu lapte, cu ou, etc.
 Conac, turcesc = stație, ospător, diversoriu.
 Conăcire, turcesc = mănere, a mas noaptea la... a conăcit.

- Contracciu, terminație turcească = contractant, întreprinzător.
- Copaci, slavon = arbore.
- Corabie, slavon = navă, vasel, bastiment.
- Corăbier, slavon = matelot, marin, marinar.
- Cotropire, slavon = invadere, uzurpare, conculstare.
- Cotropitor, slavon = conchistant, uzurpător.
- Crai, slavon = rege, prin vorbire poate s'a introdus această vorbă între noi, care apoi s'a și parodiat. În cărțile Bisericeii se vede că Saul, David și alții nu au fost Crai ai Iudeei, ci Impărați. Rege s'a primit în urmă spre întregirea limbei, care vine de la *regere*, de unde și *diregere*, *diregătorie*.
- Crug, slavon = ciclu.
- Culă, turcesc = turn.
- Curamă, turcesc = analogie, proporție.
- Cusur, turcesc = defect, rest, rămășiță.
- Cucernic, slavon = modest, plecat, umil.
- Cucernicie, slavon = modestie, umilitate.
- Cădelniță, slavon = incensoriu, tămâietor.
- Cădire, slavon = tămâiere, incensare.
- Căznire, slavon = turmentare, torturare.
- Căire, slavon = părere de rău, repentire.
- Călire, bulgăresc = temperare.
- Calic, turcesc (?) = mendic, cerșetor.
- Calicie = mizerie.
- Cârd, turcesc = trupă, banda, stol.
- Cârmă (?) = gubernaliu, guvernai.
- Cârmuire (?) = guvernare.
- Cârtire, slavon = murmurare, imputare, nemulțumire.

D

- Da, slavon = așa.
- Dajdie, slavon = imposit, impoșiție, tribut.
- Dălcăuc, turcesc = părăsit.

- Danie, terminație slavonă = donație.
 Dănuitor = donator.
 Darnic, slavon = liberal, generos.
 Datornic, slavon = creditor.
 Dator, detor, debitor.
 Deal (?) = colină.
 De isnoavă, slavon = din nou.
 Delă, slavon = diplomatice, acte administrative, registruri judecătorești, dosiere. Delă însemnează în slavonește lucrare sau act, și prin urmare orice fașă de hârtii coprinzătoare de acturi se poate zice în general act.
 Denie, slavon = priveghiere.
 De obstie, slavon = compun, public, general.
 Deosebire, slavon = distingere, despărțire, dare în lături, diferire verb, pentru substantiv : diferență.
 Deosebit, distins, diferent, variu, extraordinar, despărțit.
 Derbedeu, turcesc = vagabond.
 Desvinovățire, desculpăre, îndreptare, justificare, scuzare.
 Deslușire, slavon = lămurire, esplicare.
 Desnădejde, slavon = disperație.
 Desnădăjduire, slavon = disperare.
 Desnădăjduit, slavon = disperat.
 Desobicinuit, slavon = desvățat, desbărat.
 Despăgubire, slavon = îndemnizare.
 Despecetluire, slavon = dessigilare.
 Destoinic, slavon, = capabil, capace dela capabil se face - capabilitate, dela capace capacitate.
 Destăinuire, slavon = mărturisire.
 Desăvârșire, slavon = perfecționare.
 Desăvârșit, slavon = perfect, perfecționat.
 Degeaba, turcesc = în deșert, surda, gratis, pe nimic.
 Diată, slavon = testament dela διαθήκη (?)
 Dobitoc = vită, animal, bestie.
 Dobitocesc = bestial, brutal.
 Dobitoceste = brutal, brutalemente.

- Dobitocire = abrutire.
 Dobitocie = abrutisment, bestialitate
 Doborâre, slavon = răsturnare, dare jos
 Dobândire, slavon = obținere.
 Dobândă, slavon = folos, interes.
 Dovadă, slavon = probă, învederare.
 Dovedire, slavon = probare, învederare.
 Dogărire, slavon = încălzire.
 Dojană, slavon = reprimandă, mustrare.
 Dojănire, slavon = imputare, mustrare.
 Domirire = luminare, deșteptare.
 Domnol, slavon (?) = demol (?)
 Drag, slavon = scump, prețios, amabil.
 Dragoste, slavon = afecție, amor, dragoste părintească, și
 a amorului, tinerețe.
 Drăguț, slavon = amant.
 Drăgălaș, slavon = amabil.
 Drăgăstos = amoros.
 Duh, slavon = spirit, spiret, minte.
 Duhomnic, slavon = confesor.
 Duhovnicesc, slavon = spiritual.
 Duhovnicire, slavon = spiritualizare, mărturisire.
 Duhovnicie, slavon = spiritualitate, confesiune.
 Dușman, turcesc = inemic.
 Dușmănesc, turcesc = ostil.
 Dușmănește = cu ostilitate.
 Dușumea, turcesc = parchet, parter.
 Dăinuire, verb = durare, ținere.
 Dăinuire, substantiv = durată.
 Dărnicie, slavon = liberalitate, generozitate.
 Dârj, slavon = tenace, (ce ține tare) temerar.
 Dârjie, slavon = temeritate.

E

Cele mai multe cu E sunt grecești, ca evlavie, egnepis, moldovenescu, egume, econoux, epistat, etc. etc. însă

pe unde au apucat să se zică sunt binevenite ca toți Grecii și la noi și 'n toate părțile lumii, ci au un privilegiu cum și vorbele lor. Ei se naturalizează în orice țară și vorbele lor în orice limbă.

F

- Fain, nemțesc = fin.
 Fala, slavon = laudă, orgoliu, fast.
 Falnic, slavon = arătos, fastuos.
 Falire(se), slavon = lăudare, gloriificare.
 Farmec, grecesc = încântământ, carmen.
 Fermecare, grecesc = încântare.
 Fermecător, grecesc = încântător.
 Fermecătoare, grecesc = strigă, strigoaie.
 Fildeș, turcesc = ivoriu.
 Fudul, turcesc = altier, fier, orgolios, superb.
 Foișor (?) = pavilion.
 Făgăduială, unguresc = promisă.
 Făgăduință, unguresc = promisie.
 Făgăduire, unguresc = promitere.
 Fățarnic, slavonizat cu arnic = ipocrit.

G

- Gazdă, slavon = oaspe, oaspete.
 Gata, slavon = iute, dispus, gata? iatăîmă sunt gata, sunt dispus, sunt preparat.
 Ghimpe = spini.
 Giambaș, turcesc.
 Geaba, turcesc = pe nimic, gratis, de giaba.
 Gingaș (?) = delicat, elegant.
 Giuvaer, turcesc = sculă, gemă, nestimat.
 Giurgiu, slavon = lițoliu.
 Ghimpos = spinos.
 Ghiulea, turcesc = bală, bombă, sferă.

- Ghicire, turcesc = devinar.
- Ghicitor, turcesc = devin, devinator.
- Glas, slavon = voce, sau boce, de unde bocire, a scoate glasul, a țipă, a plânge pe mort. Bocitul la țară se face printr'un fel de cântare monotonă.
- Glasnic, slavon = vocal.
- Gloabă, slavon = amendă.
- Glăsuire, slavon = vociferare, strigare, chemare.
- Gol, slavon = nud.
- Guliciune = nuditate.
- Gonire, slavon = alungare, persecutare, verb; persecuție, substantiv.
- Gospodar, slavon = prinț, proprietar, senior, econom. proprietar după înțelesul moldav, sau domn econom.
- Gospodărie = economie de senior.
- Grabnic, slavon = iute, activ, celer.
- Grabă, slavon = celeritate, promptitudine.
- Graiu, slavon = vorbă, verb.
- Graniță, nemțesc = confini, frontieră.
- Greșală, slavon = culpă, defect, păcat, delict.
- Greșire, slavon = a comite un păcat, a greșit și s'a abătut, s'a amăgit.
- Greșit = culpabil, păcătos, față greșită, — amăgită, a eșit greșit — defectuos.
- Grijanie, slavon = cuminicătură.
- Grijire, slavon = curare, de unde curat și curatură, lucru curat este acela pentru care am avut cură, a grijă pe bolnav, al împărtăși, și al cuminecă.
- Grija, slavon = cură, de unde curare, participiul curat, și apoi curător, curătură.
- Groază, slavon = spaimă, teroare.
- Groznic, slavon = spăimântător, formidabil, teribil, redutabil.
- Grozav, slavon = teribil, oribil, abominabil, (grozav de urât).
- Grozăvie, slavon = abominație.
- Gropniță, slavon = țințirim, cimitir.
- Grăbire, slavon = iuțire.

- Grăbnicie, slavon = celeritate.
 Grăire, slavon = vorbire.
 Grăitor, slavon = vorbitor.
 Grănițare și grănițuire (și mai rău) demarcare, confinare.
 Găzdoaie și găzdoană, slavon = ospeteasă.
 Găzduire, slavon = a-l găzdui, a-l ospăta, a găzdui la dânsul,
 a trage la dânsul.
 Gâlceavă = ceartă, dispută, contestație.
 Gâlcevire = (se) certare, disputare.
 Gălăgie, turcesc = tapaj, alarmă.
 Găsire, (?) aflare.
 Găteală, slavon: = aparat toaletă, ornatură.
 Gâde, (?) carnefice, profetic sau mai poetic, omul sângiu-
 rilor, omul de sângiuiri.
 Gând, unguresc = cuget, scop, proiect.
 Gândire, unguresc = cugetare, meditare.
 Gârbov, slavon = ghebos.
 Gârbaciu, slavon = (bine că nu s'a făcut...) pil.

H

- Havuz, turcesc = basin.
 Haimanà, turcesc = vagabond, flonor, gură-cască, bate-
 poduri.
 Hain, turcesc = perfid, sperjur, apostat, nesupus, necre-
 dincios.
 Halcà, turcesc = verigă.
 Hamal, turcesc = fachin.
 Haracilandismă, turcesc și grecizat = adujdecație.
 Haracilandisire, turcesc = adjudicare.
 Hareci = adjudicat.
 Harnic, slavon (?) = bărbat, activ.
 Hasnà, turcesc = tezaur, vistierie, rezervatoriu.
 Hatâr, turcesc = părtinire, favoare, grație.
 Hagi, turcesc = pelerin, închinat.
 Hagialâc, turcesc = pelerinagiu.

- Heleşteu, unguresc = lac, peştină.
 Herghelie, turcesc = arment, (are afinitate cu armăsar).
 Heretisire, grecesc = gratulare, congratulare.
 Heretismos, grecesc = gratulaţie.
 Hotar, grecesc şi unguresc (?) = confin, frontieră, termin,
 margine; cei dela hotară = limitrofii, mărginenii.
 Hotărâre = demarcare, determinare, conchidere, definire, la
 judecată a da sentinţă; subst. sentinţă.
 Hotarnic = demarcator.
 Hotărnicie = demarcare.
 Hotărâtor = definitiv, determinativ.
 Hrană, slavon = nutreţ, nutriment: când era moda slavonă
 eram pe mâinile popilor slavoni, şi cărturarilor,
 ei ne botezau, ei ne blagosloveau, ei ne făceau
 zapise; ei ne puneau să mânjim cu degetul, să
 iscălim, ei ne ziceau blagorodnici, ei ne făceau
 mojici; noi le dam nutreţ sau nutriment, şi ei
 îl numeau hrană; ei nu ştiau să vorbească cu
 bieteles vite, şi de aceia le-au lăsat nutreţul în
 pace, nu l'au numit hrană, de-ar fi ştiut să vor-
 bească cu păsările, le-ar fi strigat şi lor cibul.
 Hrănire, slavon = nutrire.
 Hulă, slavon = blasfem.
 Hulire, slavon = blasfemare.
 Hârcă = crană, țeastă.

I

- Iaz, slavon = lac.
 Iazer, slavon = lac.
 Iasmă (?) monstru.
 Ianat, turcesc = pizmă, ură înrădăcinată, învechită, rancură,
 rancoare.
 Ibovnic, slavon = amant, amarez.
 Iveală, slavon, = aparenţă.
 Ivire, slavon = apărare.

Iesle, slavon = rumegeturi.

Ipac, slavon = și celelalte, etc. etc.

Isbucnire, slavon = explodere.

Isbutire, slavon = reeșire, reușire.

Isbăvire, slavon = mântuire, salvare.

Isbrănire, slavon = desfacere, lichidare.

Isbândă, slavon = usul între noi o luase drept victorie, succes, reușire; însă în slavonește însemnează răzbunare.

Isbândire, slavon = răzbunare, reușire, a eși aieva, a se realiza, (s'a isbândit visul), vingere.

Isvod, slavon = model.

Isvodire, slavon = a da un model, a inventa.

Isvor, slavon = fântână, sorginte.

Isgoană, slavon = exil.

Isgonire, slavon = exilare.

Iscoadă, slavon = spion.

Iscodire, slavon = spionare.

Iscusire, slavon = amăestrare: L-a iscusit întru toate, l-a deprins, l-a amăestrat.

Iscusit, slavon = măestru, îndemânic, abil, cu experiență.

Iscusintă, slavon = abilitate.

Iscălire, slavon = între noi luase loc pentru subscriere, subînsemnare; în slavonește însă însemnează mânjire, întinare, spurcare.

Iscălitură = suscriptură.

Islaz, slavon = pășunar, pășune.

Isnoavă (de), slavon = din nou.

Ispas, slavon.

Ispită, slavon = tentație.

Ispitare, slavon = tentare.

Ispovedanie, slavon = confesiune.

Ispovedire, slavon = confesionare, mărturisire.

Ispravă, slavon = rezultat, efect.

Isprăviu, slavon = ducere în capăt, reeșire, terminare, finire.

Istaciune (?) sagacitate.

- Istov, slavon = termin, capăt.
 Istovire, slavon = terminare.
 Iubire, slavon = amare.
 Iuncăr, nemțesc = cadet.
 Inbogățire = înavuțire.
 Inbrobodire, slavon = învelare, a pune vâlul.
 Invinovățire, slavon = inculpare, incriminare.
 Invrednicire, slavon = a face să merite, meritare, (se), a deveni dign.
 În vreme ce, unde, pe când, în când.
 Învrăjbire, slavon = a pune discordia, împerechiare. desbinare.
 Învălmășală, slavon = confusie.
 Invăpăere, slavon = înflăcărare.
 Îngrijire, slavon = curare, a fi în neastâmpăr, a căută (la boală), a (se) căpuși, a se prevedea.
 Îngrijat, slavon = în neastâmpăr.
 Îngrozire, slavon = spăimântare.
 Îngăduire, unguresc = permitere, tolerare, iertare, a da voie, concedere, învoire, consimțire.
 Îndrăzneală, slavon = cutezanță.
 Îndrăsnire, slavon = cutezare.
 În zadar, slavon = în deșert, surde, în van, în daru.
 Înzestrare, slavon = dotare.
 Încropire = temperare.
 Încropit = temperat.
 Înlesnire, slavon = facilitate.
 Împovărare, slavon = însărcinare, îngreoiere.
 Împodobire, slavon = adornare, înfrumusețare.
 Împotrivire, slavon = opunere, contrariare.
 Împotrivă, slavon, = contră, din contră, asupra.
 Împrejmuire, circonferire, circonvecinare.
 Împreajmă, slavon = împrejur.
 Împrietenire, slavon = aliare, a deveni amici.
 Întocmire, îmbinare, combinare.

Întrebare, verb = cerere, demândare, înterogare, chestionare.

Vine oare dela înterogare, întergare și schimbând pe *g* în *b* întrebare.

Întrebare, substantiv = demândă, interogație.

Întrebuințare, slavon = uzare, servire.

Întrupare, slavon = încorporare, încarnare.

Întâlnire = întâmpinare.

J

Jealbă, slavon = plângere, petiție, suplică.

Jeale, slavon = întristare, doliu, lut.

Jar, slavon = cărbuni aprinși.

Jeaf, turcesc = pradă.

Jălire, slavon = plângere, lamentare, a purta doliul.

Jertfă, slavon = face jartfă, face sacrificiu; el e o jartfă,
o victimă.

Jăț = stal, fotoliu, siez.

Jărtfire, slav = sacrificare.

Jăcniță, slavon = grânar.

Jilav, slavon = umed.

Jilăvire, slavon = umezire.

Jilăveală, slavon = umiditatea, și umezeala, materia romană
și terminatio eală barbară.

Jivină, slavon = animal.

Jupân, slavon = domn.

Jupâneasă, slavon = doamnă. Nu crez că nici e doamnă
mai va să fie jupâneasă; nici un colonel nici un
maior mai va să fie jupân, și însuși de le-ar fi
numele ori cât de slavonic; iar dacă or vreă,
fie-le de bine, că eu sunt om cu educație, om
plin cu respect către cei mari, regalist în toată
puterea cuvântului; feciorilor de regi le-oi zice
cu toată plecăciunea, prinți iar nu crăișori
doamnelor le-oi zice doamne iar nu jupânese;
colonelilor, maiorilor etc.: le-oi zice domni maiori,

iar nu jupâni. Vedeți, domnilor, soarta vorbelor străine cum se tocesc, și se învechesc, și se parodiază în gura adevăraților români.

L

- Lagar, nemțesc = câmp sau și câmp, castre (în plural).
 Lanț, unguresc = catenă.
 Lapoviță, slavon = gericidiu.
 Leac, slavon = medicament, senatie, însănătoșire.
 Leat, slavon = an, dată.
 Lecuire, slavon = însănătoșire.
 Lesne, slavon = facil, adică de făcut, ce se poate face, franțezii nu au verbul facere, ci zic *facile*.
 Lesnire, slavon, verb = facilitate, substantiv = fecilitate.
 Leș, turcesc = mortăciune, cadaver.
 Leșinare (?) = svenire.
 Leșin (?) = sveniment. Vin oare aceste două vorbe de la leș ?
 Lichea, turcesc = maculă.
 Logodnă, bulgăresc = sposalițiu, aravună.
 Logodire, aravonare, arvunire, sacră.
 Logodnic, proclu se zice cel ales, cel hotărât dintre pețitori, mire.
 Luntr (aș), batelier luntrar.

M

- Madea, turcesc = cauză chestiune.
 Maiă, turcesc = aluat.
 Maimuță, turcesc = mai bine zic frații noștri Moldoveni momiță.
 Mahramă, slavon = vâl, ștergar.
 Maslină, slavon = olivă, maslin, oliv.
 Maslu, slavon = misterul ce se face cu oliu, sau cu untdelemn. Mir.

- Migală, bulgăresc = minuție, minuțios.
 Mijire, slavon = întrevedere, suvedere.
 Milă, slavon = caritate, sau haritate, grație.
 Milosârdnic, slavon = pietos, caritabil, mizericordios.
 Milosârdie, slavon = mizericordie.
 Milostenie, slavon = leimosină.
 Milostiv, slavon = caritabil, grațios.
 Mirean, slavon = laic, secular, lumesc.
 Miriște, (?)
 Mită, slavon = uzură.
 Molift, slavon = pin.
 Momire, slavon = amăgire.
 Mreață, slavon = retc.
 Mucalit, turcesc = comic, bufon.
 Mucalit-lâc, turcesc = bufonerie.
 Muncă, slavon = supliciu, turment, travaliu, lucru, lucrare.
 Murdar, turcesc = sordid, sporc, spurcat.
 Murdalâc = spurcărie.
 Mofluz, turcesc = falit.
 Mucenic, slavon = martiriu.
 Mucenic, slavon = martir.
 Magar, bulgăresc = asin, (până mai sunt măgari, ce să
 zici, mai poate rămânea și vorba; cu o vorbă
 tot nimic).
 Maidan, turcesc = piață, câmpie, câmp.
 Măglisire, slavon = adulare, lingușire.
 Măgulire, slavon.
 Mângâiere (?) = carețare, consolare.
 Mândru, bulgăresc = superb, fier altier.
 Mândrie = fiertate.
 Mândrire = superbire, insuperbire.

N

- Naht, turcesc = în naht: în natură.
 Neaș, unguresc = curat, indigen.

- Neam, unguresc = gen.
- Nevastă, slavon = femeie, muere, soție, consoartă.
- Neghiob (?) = stupid, stult.
- Negreșit, slavon = infalibil, fără îndoială, neapărat.
- Negrejit, slavon = neprevăzut, necuminecat.
- Necaz, slavon = supărare, neplăcere, amărăciune.
- Necăjire, slavon = supărare, întăritare, turburare.
- Nemerire (?) = aflaie, întâmplare, ajustare.
- Nemernic = vagabond, fără căpătâi.
- Nemete, slavon = grămadă, avalangă.
- Nenorocire, slavon = disgrăție, în furtună, nefericire, adversitate, calamitate, din nenorocire în nenorocire, din rău în mai rău.
- Nenorocit = neferice, nefericit, svânturat.
- Neodihnă, slavon = neastâmpăr, inchiitudine, nepace, nerepaos.
- Neobosit (?) = infatigabil.
- Neobicinuit, slavon = neobicinuit cu lucru, neînvățat, ne-deprins cu lucru, lucru neobicinuit, neuzitat, extraordinar, straniu.
- Neoprit, slavon = neîmpiedecat, neproibit, iertat, tolerat.
- Neorânduială, slavon = dezordin, neregulă, confuzie.
- Neostenit = infatigabil.
- Nepovestit, slavon = nespus, neauzit.
- Nepomenit, slavon = neauzit, imemorabil.
- Nepotolit, slavon = nestâmpărat, nestins.
- Nepotrivit, slavon = neasemănat, inegal, neîmperecheat, disproporțional, necuviincios.
- Nepravilnic, slavon = ilegal, ilegitim.
- Nerod, slavon = stult, absurd.
- Nerozie, slavon = stultiție, absurditate.
- Nerodire, substantiv, slavon = sterilitate, infecunditate, sterpitate.
- Neroditor, slavon = infecund, steril, sterp.
- Nesocotință, slavon = necalcul, inconsiderație, dispreț.
- Nesocotit, slavon = neconsiderat, fără măsură, fără calcul.

- Nestatornicie, slavonizat = inconstanță.
- Nestatornic, slavonizat în ornice = inconstant.
- Nesfârșit, slavon = infinit, neterminat.
- Nesăvârșit, slavon = neterminat.
- Netrebnic, slavon = nefolositor, inutil de nimic.
- Netrebnicie, slavon = inutilitate.
- Netrebuincios, slavon = inutil.
- Netăgăduit, unguresc = necontestabil, necontestat.
- Netălcuit, slavon = neexplicat, neexplicabil, necomentat.
- Netălmăcit, unguresc, netradus, întunecos profund.
- Necinste, slavon = afront, înfruntare, insultă, dezonoare, ultragiu.
- Necinstit, slavon = neprețuire, neonoare și desonorare.
- Necinstit, slavon = neonorat, dezonorat, înfruntat, afrontat, malonest, fără caracter.
- Neîngrijire, slavon = nepăsare, neglijență.
- Neîndrăzneală, slavon = necuragiu, timiditate, necutezanță.
- Nisip, Nesip, slavon = arenă.
- Nisiparniță, pulberar = nisipar.
- Noian (?) pelag.
- Nojita, slavon = legământ.
- Nămol (?) = lim.
- Norod, slavon = popor, popor.
- Noroc, (?) fortună, parte bună, parte: a avut parte.
- Norocire verb = a fericii; a face pe cineva cu parte, cu averi, substantiv: prosperitate.
- Norocit, prosper, furtunos, avânturos.
- Năbușală (?) sufocație, înecăciune.
- Năbușire (?) sufocare, astupare.
- Năvală, slavon = repeziune, impetuositate.
- Năvălire, slavon, repezire, precipitate.
- Nădejde, slavon = speranță.
- Nădăjduire, slavon = sperare.
- Năduh, slavon = asfisie, înecăciune, azot, pentru groape.
- Nădușală, slavon = sudoare.
- Nădușire, asudare.

Năzuire (?) refugiere.

Năluc (?)

Nălucire (?)

Năpădire, slavon = asaltare, asalire.

Năprasnic, slavon = smăsurat, colosal, gigantesc.

Năpaste, slavon = asuprință.

Năpăstuire, slavon = asuprire.

Năpărlire (?) defluviare, desfulgire, despuiere, mutare.

Nărav, slavon = învăț rău : învățul are și desvăț.

Născocire (?) = inventare.

Nătâng

Nătărău

Nătăflet

Năuc

} stupid, idiot, bestie.

O

Obadă = jantă.

Obeji, bende, cateme, cepi.

Obidă, slavon = suspin, sughiț, atristământ, contristământ.

Obicei, slavon = deprindere, învăț, datină, costum.

Obicinuire = deprindere, dedare, învățare : s'a obicinuit cu
răul, s'a învățat, s'a dedat cu răul.

Obicinuit, slavon = deprins, dedat, învățat, ordinar, cunoscut.

Oblire, slavon = netezire.

Oblu, slavon = neted.

Oblăduire, slavon = verb : administrare, subst. : administrație.

Oblojire, slavon = împlăstrare, a pune plastru.

Oboseală, slavon = fatică.

Obosire, slavon = faticare.

Obraz, slavon = față, vult, geană : a ochiului, rău s'a zis
geană ci ceană, de unde și sprânceană, super-
ceană, ceana de d'asupra. Gene sunt acea ce
numim umerii obrazului, figură, persoană.

Obraznic, slavon = impertinent, insolent, pertinace.

Obrăznicie, slavon = impertinență, insolență.

- Obrăntire, slavon = reînflamare.
- Obrăjenie, preobrăjenie, slavon = schimbarea Ța față metamorfoze, transfigurație.
- Olog, turcesc = (?) = stropiat.
- Obște, slavon = comună, comunătate, public.³
- Obștime, slavon = public, comună.
- Obștesc, slavon = comun, public, general, universal.
- Obștire, slavon = publicare.
- Obârșie, slovon = origine, început, sorgentea unui râu.
- Oglindă, slavon = specol, spechiu.
- Oglindire, slavon = spechiare.
- Ogor.
- Ogorâre.
- Ogradă, slavon = curte.
- Odor (?) don, suvenire.
- Odrasla, slavon = surcul, surcurela, surcel.
- Odrăslire, slavon = germinare.
- Odaie, turcesc = încăpere, despărțire, cameră, stanță.
- Odăiaș, turcesc, ungarizat = cămărar.
- Odajdie, slavon = vestmânt sacru, ornament.
- Ocară țigănească însemnează . . . . m. bărbătesc; s'a luat drept insultă, afront, ultragiu; sunt sigur că cel puțin damele nu vor mai zice de acum înainte ocară.
- Ocnă, slavon = salină.
- Ocol, slavon = ocol, gir.
- Ocolire, slavon = încongiurare, aggirare.
- Ocrotire, slavon = scutire, apărare, protegere sau protegiare.
- Ocrotitor, slavon = protector, scutitor, apărător.
- Ocărâre țigănească, (vezi ocară) = insultare, înjurare, ultragiare.
- Ocârmuire, slavon = administrare.
- Olac, turcesc = poștie.
- Opis, slavon = descris, listă snumerație.
- Oprire, slavon = arestare, proibire, împiedecare.
- Opritoare, slavon = piedică.

- Oraș, unguresc = cetate.
 Orășan, unguresc = cetățean.
 Ostrov, slavon = insulă.
 Otnoșenie, slavon = adresă.
 Otravă, slavon = venin, poțiune, cicută.
 Otrăvire, slavon = aveninare, înveninare și adăpare în
 ironie: l'a adăpat.
 Otârnîe, slavon (?) = de dimineață, matinal.
 Ofilire (?) pălire.
 Ohavnic, slavon (?) = perpetuu.

P

- Pagubă, slavon = pierde, dăună, daună, moldovenește,
 ca scaun dela scamn.
 Pază, slavon = veghie, custodie, gvardie.
 Pată, slavon = măculă.
 Pecete, slavon = sigiliu.
 Pecetluire, slavon = tipărire, sigilare.
 Peschir, turcesc = stergar, manșterg.
 Pesin, turcesc = îndată.
 Pestere, (?) = cavernă, antru, speluncă.
 Piperniță, slavonizat cu erniță = piperar.
 Pirpiriu, turcesc.
 Pitic, (?) = nan.
 Pihotă, slavon = pedestrime, infanterie.
 Pihotaș = pedestru.
 Plată, slavon = pagă, pagament.
 Platnic, slavon = pagabil.
 Pleșuv, slavon = calo.
 Plocon, slavon = present, regal, închinăciune.
 Ploconire, slavon = închinare, complimentare.
 Plug, slavon = aratru de la arare.
 Plămadă (?) = ferment.
 Plămădeală, = (?) ferment, ferbământ, frământătură,
 fermentație.

- Plămădire = fermentare, frământare.
- Plătire, slavon = pagare.
- Povară, slavon = greutate, sarcină.
- Povarnă, slavon = distilător.
- Povață, slavon = învățătură, consiliu.
- Poveste, slavon = narație, fabulă.
- Povestire, slavon = narare, spunere.
- Povârnire, slavon = întoarcere, plecare, închinare.
- Povârniș, slavon = clină.
- Pogorâre, slavon = descindere, dare jos.
- Pogorâș, slavon = descindământ, clină.
- Podvadă, slavon = impozitie, angarie, de unde și angară.
- Podoabă, slavon = ornament, adornament.
- Podobire, slavon = adornare, înfrumusețare.
- Pojghită, slavon = pieleță.
- Pocăință, slavon = penitență, repentire.
- Pocăire, slavon = repentire.
- Poleiu, slavon = lustru, gelătură.
- Poreclă, slavon = supranume.
- Poreclire, slavon = supranumire, mai mult spre rău.
- Polc, slavon = stol, regiment.
- Polcovnic, slavon = colonel.
- Polog = muscătar.
- Pomană, slavon = în memorie, leimosină.
- Pomenire, slavon = suvenire, remintire, amintire, aducere aminte.
- Ponos, slavon = nume rău, răsnume, defaimă.
- Ponosire, slavon = defăimare, desnumire, calomniare.
- Poprire, slavon = arestare, proibire.
- Pornire = purcedere, espedire, espediare, mișcare substantiv depart.
- Poruncă, unguresc = ordin, ordonanță, comandă.
- Poruncire, unguresc = ordinare, ordonare, comandare.
- Posac (?) = moros.
- Posomorât, unguresc = sever, întristat, crunt.
- Posomorâre, unguresc = încruntare, întristare.

- Post, slavon = ajun, păresime.
 Postire, slavon = ajunare.
 Potecă, slavon = carare.
 Poticnire, slavon = împiedecare.
 Potcă, slavon = mădularul femeiesc; s'a luat însă de piază
 rea pe când erau românii superstițioși; acum
 însă cu civilizația nu prea ne speriem noi de
 toate alea.
 Potcoavă, slavon = ferătură.
 Potolire, slavon = stâmpărare, alinare.
 Potop, slavon = diluviu sau deluviu.
 Potrivire, slavon = egalare, egalizare, ajustare.
 Potrivă (d'a) = egal.
 Potroacă = sărat.
 Pocire = desformare.
 Pravilă, slavon = lege.
 Prabilnic, slavon = legal, leal, legitim.
 Pravilnicește, slavon = după lege, legal, legalemente.
 Pravilnicie, slavon = legalitate, lealitate, legitimitate.
 Pravoslavie, slavon = ortodocsie.
 Pravoslavonic, slavon = ortodox, drept credincios.
 Praznic, slavon = sărbătoare, solemnitate.
 Praporgic, slavon = de la prapore, steag; stegar, stindardier,
 sublocotenent.
 Prapure, slavon = stindard.
 Preajmă, giur, în preajmă, împrejur, din preajmă circon-
 vecin, de prin prejur.
 Preastol, slavon = altar.
 Prevestire, slavon = anunțare.
 Pregătire, slavon = preparare.
 Predanie, slavon = tradiție, propunere.
 Prez, slavon: peste, Prez-Olt: peste Olt.
 Precupețire, slavon = revindere, traficare.
 Precupeț, slavon = revânzător, traficador.
 Premeneală, slavon = schimb.
 Premenire, slavon = schimbare.

- Prepastie, slavon = precipițiu.
 Presustdvie, slavon = prezentă, p̃etoriu la tribună,
 Pribeag, slavon = peregryn, fugar, vagabond.
 Pribegire, slavon = peregrynare. emigrare, vagabondare.
 Priveală, slavon = spectanță.
 Priveliște, slavon = spectacol.
 Privire, slanon = cătare, a se uita, spectare.
 Prigoană, slavon = persecuție.
 Prigonire, slavon = persecutație, alungare.
 Prigorire, slavon = frigere.
 Pridvor, slavon = peristil, vestibul.
 Prieten, slavon = amic.
 Prietenie, slavon = amicitie.
 Prieteșug, slavon = ungarzat, amicitie.
 Prietenesc, slavon = amical.
 Priimire, slavon = acceptare (la poliție), acepere, recepere.
 Prilej, slavon = ocazie.
 Primejdie, slavon = pericol.
 Primejdios, slavon = periculos.
 Primejduire, slavon = periculoase.
 Pripire, slavon = maturare, properare, accelerare.
 Pripă, slavon = properație, accelerație.
 Pripas, slavon.
 Pripășire, slavon.
 Pripoare slavon.
 Prihană, slavon = maculă, vițiu.
 Price, slavon = ceartă.
 Pricină, slavon = cauză, chestiune, contestație, lucru de
 pricină, lucru contestat, e pricină la mijloc :
 dispută, ceartă, om de pricină, om fatal.
 Pricinuire, slavon = cauzare, pretestare.
 Procler, slavon = scelerat.
 Proroc, slavon = profet.
 Prorocie, slavon = profetie.
 Proorocire, slavon = profetizare.
 Proorocesc, slavon = profetic.

- Propovedanie, slavon = predicăție, predică.
 Propoveduitor, slavon = predicator.
 Proptea (?) = fulcru, plural proptele; vine oare de la
 proetele scurtat din protectele.
 Proptire, = susținere.
 Proslăvire, slavon = gloriificare.
 Prăvălie, slavon = butegă, oficină, lucrătoriu, boltă.
 Prăjire, slavon.
 Prăznuire, slavon = serbare, celebrare.
 Prăpădenie, slavon = stricăciune, distrucție.
 Prăpădire, slavon = pierde, distrugere.
 Praf, slavon = pulbere.
 Pustie, unguresc = deșert.
 Pustiere, unguresc = devastare.
 Pustietor, unguresc = devastator.
 Pusnic, unguresc = eremit, eremită, anaxorat.
 Pusnicie, unguresc = ermitate, ermitagiu.
 Pază, slavon = veghie, custodie, gvardie.
 Păzitor, slavon = custod, veghiator, gvard.
 Păgubire, slavon = pierde, a face a perde.
 Părăsire, slavon = abandonare, delăsare.
 Pătare, slavon = maculare, întinare.
 Pâclă (?) = negură.
 Pângărire (?) = spurcare.
 Pândă (?) = veghie.
 Pârgă, slavon = primigiu.
 Pârjol, slavon.
 Pârleaz, slavon = trecere, pasagiu.
 Pârlit, slavon = ars.
 Pără (?) = acuză.
 Pârâre = acuzare.
 Pârît = acuzator.

R

- Rasnă, slavon = depărtat, izolat, la o parte.
 Rai, slavon = paradis.

- Rană, slavon = plagă. (se zice între basarabeni) vulnă.
 Reveneală, (?) umiditate.
 Resbire, slavon = străbater, răsbatere.
 Războiu, slavon = însemnează tâlhărie, la noi s'a luat în loc de bătălie, bel, certamen.
 Răsvrătire, slavon = rebelare verb, rebelie subs.
 Răsmiriță, slavon = turburare, respice, rebelie, revoluție.
 Răstriște (?) = dezastru, sventură, rea soartă, adversitate.
 Refenea, turcește = analogie.
 Rob, slavon = slav, serv.
 Rod, slavon = fruct.
 Rodire, slavon = germinare, fecundare.
 Roditor, slavon = fecund, fructifer.
 Rubar, turcesc = comparație, confrunțatie.
 Rudenie, slavon = părinție, afinitate, cumnăție.
 Ruda, slavon = consânge, părinte, afin, cumnat.
 Răbdare, verb = suferire, pățire, pațientare; subs.: pațientă, suferință.
 Răboj (?) = crestar.
 Răvaș (?) = bilet.
 Răgaz (?) = repaos, pas, nu-i dă răgaz, nu'i dă pas.
 Răstignire, slavon = crucificare.
 Răfuire (?) = lichidare, achitare.
 Râvnă, slavon = zel, dorință.
 Rânduire, slavon = ordinare, a pune în ordine, clasificare, nomenclatură.
 Rânză, nemțesc = stomac.
 Rânjire, slavon = grințare.

S

- Sad, slavon = plantă.
 Salbă (?) = colan, colană.
 Sbicire (?) = svântare.
 Sbârlire (?) = aricire.
 Sbârcire, slavon = încrețire.

- Svon, slavon = famă, renume, larmă.
- Svâcnire, slavon = palpitare.
- Sdravan, slavon = tare, robust, valid, sănătos.
- Sdrobire, slavon = sfărâmare, strivire.
- Sein (?) = griv.
- Semeț (?) = arogant, andace.
- Sila, slavon = putere, tărie. forță.
- Silire, slavon = sfortare, constrângere, a nevoi pe cineva de a face ceva.
- Silit, slavon = sfortat, nevoit.
- Simbrie, slavon = salariu.
- Sinet, turcesc = document.
- Scopire, slavon = castrare.
- Scopit, slavon = castrat.
- Scornire, slavon = inventare.
- Scrintire, slavon = dislocare.
- Scripete, slavon = girală.
- Scălâmb, slavon = smorf.
- Scălâmbare = strâmbare, smosfare.
- Scârșnire, slavon = grințare.
- Scârbă, slavon = greață.
- Slab, slavon = debil, macru, (carne macră), flac (flaică, fleică).
- Slavă, slavon = glorie.
- Slobod = liber.
- Slova = literă; în slavonește însemnează vorbă, cuvânt.
- Slugă, slavon = serv, servitor, camarier, domestic, fecior din casă.
- Slujir, slavon = servire, a fi bun, dela: spre ce slujește?
la ce e bun, de ce e bun?
- Slujbă, slavon = serviciu.
- Slujitor, slavon = servitor.
- Slut, slavon = stropiat.
- Slăbire, slavon = măcrire, debilitare, snervare, lasare sau re-
lăsare: nu-l slăbi, nu-l lăsă, îmușinare.
- Slăbiciune, slavon = îmușinare (la suflet), debilitate.
- Slăbănog, slavon = paralytic.

- Slăbire = slab gloriificare.
- Smerenic, slavon = umilință, umilitate, modestie.
- Smerire, slavon = umilire.
- Smochin, slavon = fic.
- Smotru, slavon = revistă, revizie.
- Sobor, slavon = sinod, conciliu.
- Soim, turcesc = rasă, stirpe.
- Solniță, slavon = sărariu.
- Soroc, slavon = termin.
- Sorocire, slavon = a arăta terminul sau zioa, citiare, citație
la judecată.
- Sosire (?) = advenire, arioare, ajungere.
- Spegmă = catern, caiet.
- Sprîjinire = susținere.
- Stacojiu, turcesc = purpuriu, scarlatin.
- Stariț, slavon = decan, prior, senior.
- Staroste, slavon = primarul unei corporații.
- Statornic, = slavonizat cu *ornic* = stabil, constant.
- Statornicie = constanță.
- Statornicire = stabilire, restatornicire, restabilire.
- Steag = drapel (cel de pedestrime), stindard (cel de cavalerie) bandieră (cel de catarte la vase și la consulat)
- Stejar (?) = cer, cuercie.
- Strașnic, slavon = sever.
- Strasnicie, slavon = severitate.
- Streajă, slavon = goardie, custodie, veghie.
- Strejar, slavon = goard, custod veghietor,
- Strunare și înstrunare, slavon = încordare, acordare.
- Strună, slavon = coardă.
- Strungar, slavon = turnar.
- Stavilă, slavon = barieră, obstacol.
- Stăpân, slavon = domn, despot, patron.
- Stânjinire, slavon = împiedicare.
- Stârv, sârbesc = mortăciune.
- Stârnire, slavon = întărătare, invitare.

- Suduire, slavon = muștrare, imputare.
 Suliman, turcesc = dres, făioară.
 Suliță (?) = pică lance.
 Surghiun, turcesc = exil.
 Sfadă, slavon = ceartă.
 Sfat, slavon = consiliu.
 Sfetire, slavon = învedereare, dare pe față.
 Sfetnic, slavon, = consilier.
 Sfeșnic, slavon = candelar, luminar.
 Sfintire, slavon = santificare.
 Sfătuire, slavon = consilare.
 Sfânt, slavon = sant, sânt, sacru.
 Sfârșire, slavon = finire, terminare.
 Sădire, slavon = plantare.
 Sălaș, slavon = locuință, mânătoriu: a mas.
 Sărac, slavon = pover, panper, mizer.
 Searbăd (?) = palid.
 Serbezeală (?) = paloare.
 Sărguire, slavon = aplicare, adoptare, a pune toate puterile.
 Sărmă, turcesc = fir de metal.

Ș

- Șaică, turcesc = salupă, barcă.
 Șandrama, turcesc = baracă.
 Șatră, slavon = (?) cort, tindă.
 Șiret, turcesc = astuț, amăgitor.
 Șiretlic, turcesc = astuțitate.
 Șnur, nemțesc.
 Șoptă, slavon = murmur.
 Șoptire, slavon = murmurare.
 Șubred (?) = debil, fraged.
 Ștab, slavon = stat, statul major.

T

- Tabără, slavon = câmp, castru sau castra.
 Taină, slavon = secret, mister, arcan.

- Tainic, slavon = secret, misterios.
- Tacrir, turcesc = interogator, proces verbal.
- Talaz, turcesc = val, undă, fluct.
- Tacmin, cu tacmin, turcesc = prin aproximație.
- Tacâm, turcesc = asortiment, serviciu de masă.
- Teanc (?) = grămadă, colet, balot.
- Tejghea, turcesc = masă, cantor de butegă.
- Temniță, slavon = închisoare, carcere.
- Tibișir = cretă.
- Ticnă, slavon (?) = repaos.
- Ticălos (?) = mizer.
- Ticăloșie (?) = mizerie.
- Tiptil, turcesc = incognito.
- Tist, unguresc = ofițer.
- Tovarăș, slavon = soț, companion, camarad.
- Tovărășie, slavon = asociație, societate.
- Tocmai, slavon = însuși, chiar, în punctul când, drept.
- Tocmeală, slavon = învoire, acord, convenție.
- Tocmire, slavon = învoire, acordare, condiționare.
- Tolbă, unguresc = de săgeți, curcură, de vânat, carnasieră.
- Topor, slavon = secure.
- Toporaș = securel.
- Treabă, bulgar = facendă, lucru, negoț, cauză.
- Treaptă (?) = grad: e întrebarea dacă vine de la trecere,
treacră și *c* în *p* treaptă.
- Trebuință, slavon = nevoie, necesitate.
- Treaz, slavon = sobru, deștept.
- Trezire, slavon = deșteptare, svaporare.
- Treptelni, (ceste) (?) = gradual, gradat.
- Trudire, slavon = a se rupe lucrând, nepregetare.
- Trudit, slavon = rupt de lucru.
- Trudă, slavon = travaliu, fatică.
- Trup, slavon = corp: în slavonește înseamnă cadavru
mortăciune.
- Trupesc, slavon = corporal.
- Tulumbagiu, turcesc = pompier.

- Tulumbă = pompă.
 Tabărăre = campare.
 Tagăduire, unguresc = desmărturisire, denegare, contestare.
 Tăgăduială, unguresc = denegație.
 Tăinuire, slavon = a ține secret, ascundere.
 Tâlc, slavon = explicație, comentatie.
 Tâlcuire, slavon = explicare, comentare.
 Tâlmaciu, unguresc = interpret.
 Tâlmăcire, unguresc = interpretare, traducere.
 Tămăduire (?) = medicare, însănătoșire, asanitare; se poate și vindecare.
 Tânguială = lamentație.
 Tânguire (?) = lamentare
 Târg (?) = mercat, cumpărător, piață.
 Târguire = cumpărare, prețolare.
 Târnosire, slavon = santificarea bisericii.
 N. B. Trebuie = cată (cată să faci).

U

- Uliță (?) = stradă.
 Uriaș, unguresc (?) = gigante.
 Urcare (?) = suire, ascindere.
 Ursire (?) = destinare.
 Ursitoare = destin, parcă.
 Ursită = destinată, destinație.
 Ucenic, slavon = ca o doctrină sau filosofie = discipol, la școalele începătoare, școlar la cele colegiale și la arte, elev, la o meserie principient sau începător; la monastire novice.
 Ucenic, slavon = școală, disciplină.

V

- Veac, slavon = secol.
 Vedenie, slavon; în care numai terminația enie e slavon,

iar rădăcina vede, e latină, prin urmare visie sau viziune.

Vechil, turcesc = plenipotent, însărcinat, vicar, locotenent.

Vechilet, turcesc = plenipotență, procurăție.

Vel, slavon = mare.

Veleat, slavon = dată, an.

Vesel, slavon = voios, alegru, jovial.

Veselie, slavon = voioșie, alegreță, ilaritate.

Veste, slavon = nuvelă, aviz, anunție, fără veste: deodată, pe neașteptate.

Vestire, slavon = înștiințare, dare de știre, anunțare.

Vestit, slavon = înștiințat, anunțat, faimos, renumit, celebru.

Vestitor = anunțator, (în general) angel, (sacro-poetic) erald, în termeni de cavalerie la bătaie, când vestitorul chiamă la luptă; la Romani fecial, la Greci caduceator.

Vecernie, slavon = vespără.

Veci, în veci, slavon = în totdeauna, în etern, în sempretern.

Vecinic, slavon = etern.

Vecie, vecinicie, slavon = eternitate.

Vizinea, turcesc = bilance.

Vijelie, slavon = uragan, pe uscat, tempestă, pe mare.

Viclean, unguresc = perfid, artificios, astuț.

Viclenie, unguresc = a voi răul.

Viclenilor = voitor de rău.

Vicleșug = viclenie, perfiditate, astuție.

Vileag in = în public.

Vinovat, slavon = păcătos, criminal, culpabil. E în uz între alți români vorba culpaș.

Vinovăție, slavon = criminalitate, culpabilitate.

Vină, slavon = păcat, crimă, culpă.

Viteaz, slavon = brav, valoros, erou.

Vitejie, slavon = bravură.

Vlădică, slavon = despot, prelat, arthiereu, episcop. Adevărața însă însămnare este despot; din câte pre-

dicate s'a dat unui arhiereu, slavonului i-a mai plăcut despotul pe care l'a tradus în vlădică.

Voinic, slavon = tare, brav.

Vrajbă, slavon = discordie, dezbin, desunire.

Vrajă, slavon = farmec, încântământ, încântătură.

Vrednic, slavon = Petru Maior o trage dela vere-dignus, verdign și făcând anagramă vrednic; Când putem însă, mai bine să zicem dign sau demn.

Vrednicie = dignitate, demnitate. Noi pe *gn* latin, îl facem mai antic și mai clasic *mn*, lignum = lemn, signum = semn, dignus = demn, și apoi îndemnare, desdemnare sau sdemnare, sdegnare, *dedegner*.

Vreme, slavon = timp, bună vremea, bună seara. De vreme ce, de oarece, în vreme ce, unde. — «în vreme ce» este frasă ce nu se aude în gura populului ce nu știe carte; «în vreme ce», este o traducție ad litteram a frazei grecești macaronizat εις καιρον ὁπως; «în vreme ce» nu se aude de cât în gura foștilor cărturari. Românul în sat și copilul până e pe băncile școlii și în brațele mamei, nu știe să zică: în vreme ce. Nici un învățător nu a auzit un școlar plângându-se: «dascăle, în vreme ce ședeam colo, a venit Tase și mi-a dat una în spate», ci zice pe românește, mai curat de cât noi: «uite, dascăle, unde ședeam colo, a venit etc...» și Românul «unde ședeam, neiculene, veni cio-coiul etc., etc., etc. Vedeți acum limbă: schimbat timpul în vreme, tradusă vorba grecească καιρος în vreme, și făcut εις καιρον ὁπως în vreme ce! și unde? nu pe genunchii mamei, nu pe băncile școlii, nu în mijlocul țării, ci în casa țârcovnicului, a logofătului, a românului slavono-răugreacit. Pentru că nici greul cel bun nu zice εις καιρον ὁπως ci εν ᾧ, adică tot: acolo unde, și acolo fie în loc sau în timp, nu ne pasă.

Vreme = de vreme ce, fiindcă: de vreme ce ne-am bucherit,

am rămas bucheri : adică fiindcă ne-am, și ne-am și iar ne-am,... am rămas și vom rămânea bucheri, etc., etc., etc....

Vremelnic = timporal, provizor, trecător, nestabil.

Vremelnicește = provizoriamente, deocamdată.

Vrăjbire, slavon = dezunire, dezbinare, a pune discordie.

Vrăjire, slavon = fermecare, încântare.

Vrăjitor, slavon = fermecător, încântător.

Vrășmaș, slavon = cum să se împace românii? noi zicem mai ades vrășmaș slavonește; Moldovenii mai ades dușman turcește (ce nu e îndoială că vine de la grecescul: *ἄσμενής* citind pe v. ca u). Bănățenii zic inemic. Pe unul l'a întrebat odată, când voia ca să'l omoare: ce vrei mai bine? să te spânzure sau să te puie în țapă? și el scărpinându-se în cap, și mai stând nițel, a răspuns: «știi ce? eu mai bine aș mânca cașcaval». De m'ar întrebă și pe mine cineva: ce vrei mai bine: vrășmaș sau dușman? eu aș răspunde: «ba mai bine inemic, cu toate că nu prea seamănă cu cașcavalul; însă câți inemici ne șed la masă mai des decât cașcavalul.

Vrășmășesc, slavon = ostil, de la oste sau oaste; pentru ce să nu fie mai românesc ostil, când avem vorba oaste, decât franțozesc?...

Văpaie = flacăra.

Vârtej, slavon = vortice.

Vârștă, slavon = etate.

Vârșnic, slavon = major.

Vârșnicie, slavon = majorat.

Vâslă, slavon = ramă.

Z

Zaviste, slavon = dela za și vistie, vedere în ceva, cu dorință, cu răutate, invidie: însă neștiința limbei

slavone, deși cărțile bisericești această vorbă și-a avut în totdeauna semnificația sa de invidie, dar între popol făcuse a și luă o însemnare de intrigă, pâră, desfăimare, minciună.

Zavistuos, slavon = invidios.

Zavistuire, slavon = invidiare.

Zadar, în zadar, slavon = (în, pentru, dar) în deșert, surda, în van, în darn.

Zadarnic, slavon = deșert, van.

Zaif, turcesc = indispus.

Zapis, slavon = înscris.

Zarvă, slavon = larmă.

Zarif, turcesc = elegant.

Zaherea, turcesc = provizie.

Zestrare, slavon = dotare.

Zestre, slavon = dote.

Zid, slavon = perete al casei, mur al curții și al cetății.

Zidar, slavon = murator.

Zidire, slavon = verb, murare, edificare, substantiv, edificiu.

Zidărie, slavon = murărie.

Zleire sau sleire, slavon = pentru apă, desecare, la unturi și bucate, închegare.

Zuluf = buclă.

Zăbavă, slavon = întârziere.

Zăbavnic, slavon = tardiv.

Zăbovire, slavon = întârziere.

Zăbrele, turcesc = grile, cancelle.

Zăvor, slavon = încuietor, (la ușă) cep (la obezi) verucă, de unde și verigă.

Zăvorire, slavon = încuiere, verigare, verugare.

Zăgaș, slavon = argine.

Zăduh, slavon = căldură, caloare.

Zădărire, slavon = întârâtare.

Zălog, slavon = ipotecă, siguritate.

Zădărnicie, slavon = desertăciune, vanitate.

Zălogire, slavon = ipotecare, depunere.

Zămislire, slavon = concepere.

Zăpadă, slavon = românii din Transilvania zic nea, de unde ningere; (ningere și zăpadă!) putem zice nea, nive sau neve, sau și ninsoare când vrem să fim mai înțeleși deocamdată, cu toate că între nive și ninsoare e o mică diferență.

Zaraf, turcesc = bancher când se neguțătorește cu bani în sume mari, scotnar, când se neguțătorește cu amănuntul, după înțelesul ce au între noi zarafii.

Zătienire, slavon = împedicare.

Zâmbire, slavon surădere.

Zâmbet, slavon = surăs.

OBSERVAȚII

Bunul meu cititor, trecând acest mic vocabular, ți-o veni poate în minte că eu oi fi știind slavonește, turcește, ungurește, nemțește?... Eu însă îți spun mai dinainte, cu toate că îți spun acum în urmă, ca să nu fie vorbă mâine, poimâine. Slavonește am auzit câte odată citind, și turcește, ungurește și nemțește am auzit vorbind, și după sunet atâta pot să disting când o citi cineva slavonește, să-ți spun că nu citește turcește. Ia sama bine că în orgoliul și îngâmfarearea mea de autor, te luai pe departe și nu-ți spui de-a dreptul odată că nu știu limbile acestea; dumneata însă fă bine și crede adevărul cum este curat, iar nu cum voiu să te aduc eu din condei.

Însă mă vei întreba: dacă nu știi, de unde cunoști că vorbele astea sunt slavonești, turcești?... Să-ți spun cum:

Dumnezeu a lăsat tot lucru să aibă niște semne ale sale particulare ca să se cunoască din altul. Ciupercile veninoase au o formă, o față ce după ochi îți spun că nu

se cade să le mănânci. Scoate un copil ce n'a văzut animale, și arată-i un lup, o vulpe și un miel, arată-i o cucuvaie, o cioară, un erete și o porumbiță, și vei vedeà la care trage. Dumnezeu n'a lăsat semne numai în culori și în forme, ce se pot vedeà cu ochii; a lăsat semne și în sunete ca să știe și orbii câte ceva: un orb nu știe cum e forma calului și a măgarului, însă îi cunoaște după nechezat și după zbierat. Dumnezeu a dotat pe păun cu pene frumoase, pe miel cu blândețe, pe guștere cu o culoare verde detestabilă, pe șarpele cel mai veninos cu clopoței ca să-ți dea de știre de departe a te ferì de dânsul. Dumnezeu în marea sa bunătate a prevăzut și pentru oameni și pentru animale, și pentru văzători și pentru orbi, și pentru știutori și pentru ignoranți. În ignoranța și în orbia mea despre aste limbe, am avut și eu niște semne după care am putut cunoaște mândrețele lor ce ne înțorțolă pe a noastră și ne-o face atât de nobilă și înavută, în cât la toți Drăgani și Voinii le-a rămas inima tronc la dânsule, și li se par că se pierde pământul de le va pierde limba noastră.

Dacă vei voi, eu îți spun semnele astea unul câte unul, că nu sunt om d'ăia să țiiu talantul ascuns. Eu n'am nici o pismă pe d-ta ca numai eu să știu și d-ta nu. Prin urmare:

Art. 1. Când vei vedeà vorbă începând cu *is* sau *iz*, să știi că e prepoziție slavonă și neavând ce cătă ea în vorbele române, îți dă să pricepi că vorbe ca: isnoavă, isbire, isvor, isgonire, iscodire, ispravă, isbăvire, isbrânire, ispas, și cu tot neamul lor sunt slavone.

Art. 2. Când vei vedeà vorbă începând cu *za* sau *ză*, să-ți aduci aminte, ca și mine, de zaveră; și pe toate vorbele acelea să nu le iei altfel decât ca niște venetici arvați. De ești mai maturel, ți-aduci aminte ce făceau zavergiii: cum scotoceau prin toate alea, dereteca casele, luau caii din grajdul altuia și-i puneau în salonul altuia ș. c. l. hei bine, unde vei vedeà vorba că începe dela *za* s'o știi că e un curat zaporojan, ori zavergiu, ori zavistuator în limba ta cea română: zapisul ți-a pus vorba *iscălitură*

(care, cum ți-am spus însemnează mânjitură) el ți-a pus-o în mână ca să te suscrii cu ea, asemenea cum zavergiii îți puneau caii prin cancelariile publice și prin saloanele particulare. Ce căută calul în cancelarie ?

Ce căută iscălitura în scris ? Nu vezi dumneata că e zaveră curată în limbă ? Prin urmare : zapis, zădar, zavistie, zăbavă, zăpăceală, zălnicire, zăgaz, zălog, zăbală, zăpadă și cu tot neamul lui, să știi că sunt slavonești.

Art. 3. Când va începe o vorbă de la prepozițiile slavone *po* și *pod*, să iei bine aminte s'o cercetezi mult, mai vârtos de vei simți că nu prea sună ori nu prea miroase a românește ; întreabă pe ici pe colea, cum am făcut și eu, și te vei încredința că e slabonă. Prin urmare vorbe ca : pomană, podoabă, povește, pocăire, podorojnă, pogorâre, povârnire, pololosniță, poslușnic, podvadă, podvig și altele sunt slavone. Sunt unele și cu *pa* ca pavecerniță.

Art. 4. Dacă știi vre-o gramatică și ți-o veni așa, să vrei să știi și tipii sau declinațiile și conjugățiile limbei dumitale, vei vedea tipi românești în *ie*, ca împărăție, istorie, nebunie : când auzi însă : *anie*, *enie*, *îrnie*, *ernie* ca : pisanie, ucenie, stârnire, vecernie, să știi că astfel de vorbe sau tipi nu le auzi până ești pe genunchii mamei dumitale ori în casa părintească ; sunt slavone.

Art. 5. Auzi iară : *rstdvă*, *dnă*, *vnă*, ia aminte că când erai copil nu le auzeai la matroana dumitale mamă. Dela dânsă nu ai auzit : dejurstdvă, târcovnic ; și prin urmare : vasiloavnă, râvnă, bucoavnă ; altele asemenea sunt slavone.

Art. 6. Femeninele românești terminate în *ă* și *e* sunt : cele mai multe precese de o consoană și mai puțin de două când și acelea sunt simpatice ca *gr*, *cr*, *bl*, *br*, *nd*, *nt* : *scl* ca : romană, română, zână, fântână, masă, lună, tară, arătură, arată, auzită, văzută, înțeleasă, împărăteasă, găină, regină, acră, tindă, ființă ; ca : muiere, besne, femeie, oaie, floare, sudoare, răcoare, bunătate, *scl* : adică foarte bine sau foarte plane ; nu vezi sdruciule în limba română sau cu totul la antepenultimă decât dacă va precede pe-

nultimei două consoane ca: marmură, grindină, familie, littera, margine, funingine, etc., când vei vedea însă sdruciule sau ca roata odorogită, fără acest cuvânt natural de două consoane să știi că nu este tip românesc; ca: dragoste, pacoste, capiște, siliște, miriște. Aceste vorbe de ar fi fost române sau cel puțin naturale s'ar fi pronunțat dragoste, pacoste, capiste, etc; când vei vedea și terminații în *apoviță, alniță, elniță, anița, avița, apița, orniță, osniță, olniță, opniță* și altele asemenea, atunci auzi slavona vorbind. Iar de vei auzi *arnic, ornic, alnic, arnic, ovnic, olnic, ocnic*, să știi că ai aface cu slavonii. Auzi ce limbă plăță și lină: «lapoviță (o dată ton), dârbovnic: solniță, gropniță, pomelnic, caracatiță, coșniță, pomojnic, lavița, clopolniță, târcovnic, gropniță, rucaviță, blagocestnic, blagorodnic». Apoi să nu le cunoști?

E destul să fi român, bunul meu cititor, și să aibi ureche română, că le cunoști cât colò. Iar de va fi urechia cuiva de alt animal, nu mă prinz.

Art. 7. Auzi iar finale în *aș, us, șag, sug, aroș, ogoș, ocoș*; atunci e tip unguresc și vorba e ori ungurească, ori ungarizată: pușcaș, cără(uș), vâlmășag, beteșug, tovarăș, mogoș, cocoș, etc.

Art. 8. *Cui, giu*, mai cu seamă sunt turcești aduse de fanarioți: Boiangis, boiangiu, calpaccis, calpacciu, tutungis, tutungiu, topcis, topciu, calemgis, calemgiu, arabagis, arabagiu, etc.

Art. 9. *Lic* pe unde se aude este vorbă turcească, ori tip turcesc; murdarlâc, calabalâc, mofluztâc, celebîlâc.

Art. 10. Terminațiile în *à, eà, ià* sunt asemenea tipi turcești; tarapanà, parà, sacà, saltanà, carvasarà, indrineà, boià; prin urmare și finalele bătărănite din declinația a cincina în *à*, la noi, și în *av* la Macedo-Români, se văd curat, că nu sunt române, căci la plural, își vin și ele, ca toate, la originea și gradul lor cel clasic:

Rondurea, rondureaua, rondurelle,
(rondurellă).

Floricea, floriceaoa, floricelle,
(floricellă).

Turturea, turtureaoa, turturelle.
(turturellă).

Porumbea, porumbeaoa, porumbelle,
(porum'ellă).

Mai sunt și alte semne, cari nefiind generale, ci foarte în parte și minuțioase, le las, căci se face mai multă vorbă decât rezultat; și vorba multă, sărăcia omului. Când voiu începe și la acelea, îți fac și epilogul să-ți ia în picioare vocabularul, să rămână mititel pe lângă dânsul; și eu vocabularul voiu să fie unde o fi.

Acum dumneata, știind acestea, bunul meu amic, și mai dând și din mâini, mai cătând și prin dicționare, mai întrebând și pe alții; te deștepți odată că știi cât și mine, ba mă și întreci. Că nu e vre o nevoie mare să știe cineva vre o 1200 de vorbe¹). 1847.

SBURĂTORUL

LA DOAMNA A*** M***

«Vezi, mamă, ce mă doare! și peptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s'aprinde în mine, răcori mă iau la spate,
Imi ard buzele, mamă, obrazii 'mi se pălesc:

1) Am crezut că este de folos lectorilor retipărind complet acest vocabular de vorbe streine spre a putea fi cunoscute vorbele streine și depărtate din limbă. Apoi poeziilor le va servi mult spre a întrebuiți din neologismele arătate aci, înlesnindu-le astfel versificația. În scrierile lui Eminescu se văd multe din neologismele create de Heliade. Ceva mai mult, și el a creat cuvinte ce nu figurează în acest vocabular; ca *lilii*, *turbă* (Vezi Oda la Heliade), mur în *Melancolia*, apoi *sumbre*, *pălindă*, etc. Și cu cât vor exista cuvinte mai multe în limba noastră cu atât ea se înavuțește. Nu se cuvina a acusa pe scriitorii români cari au introdus neologisme împrumutându-le dela latina sau limbele surori, ci pe cei cari aleargă la cuvinte streine spre a le reînvia sau introduce acum în limba noastră alte streine.

«Ah! inima îmi zvâcnește!... și sboară dela mine!
 Imi cere... nu-ș ce-mi cere! și nu știu ce ia-și dà;
 Și cald și rece, uite, că-mi furnică prin vine;
 In brațe n'am nimica și parcă am ceva:

«Că uite, mă vezi mamă? așa se încrucișează,
 Și nici nu prinț de veste când singură mă strâng,
 Și tremur de nevațiu, și ochi-mi văpăiază,
 Pornesc dintr'ânșii lacrimi, și plâng măicuță, plâng.

«Ia pune mâna, mamă — pe frunte, ce sudoare!
 Obrajii... unul arde, și altul mi-a răcit!
 Un nod coala m-apucă, ici coasta rău mă doare;
 In corp o poriteală de tot m-a stăpânit.

«Or ce să fie asta?... întrebă pe Bunica:
 O ști vr'un leac ea doară... o fi vr'un Sburător!
 Or, aide l'alde baba Comana, or Sorica,
 Or du-te la moș Popa ori mergi la vrăjitor.

«Și unul să se roage că poate mă desleagă;
 Mătusele cu bobii fac multe și desfac;
 Și vrăjitorul ăla și apele închiagă,
 Aleargă la ei mamă, că doar mi-or da pe leac.

«De cum se face ziuă și scot mânsat-afară,
 Și-o mâiu pe potecuță la earbă coala în crâng;
 Vezi, cătu-i ziulița și zi acum de vară,
 Un dor nespus m'apucă, și plâng, măicuță, plâng.

«Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
 La râuleț s'adapă pe maluri pribegind;
 Zău, nu știu când se duce! că mă trezesc când vine;
 Și simț că mișcă tufa auz crângul trosnind.

«Atunci inima îmi bate și sai ca din visare,
 Și parcă aștept... pe cine? și pare c'a sosit.

Acest fel toată viața mi-e lungă așteptare ;
Și nu sosește nimeni !... Ce chin nesuferit !

«In arșița căldurei când vântuleț adie,
Când pleopul a sa frunză o tremură ușor,
Și în tot crângul o șoptă s'aridică și-l învie,
Eu parcă îmi auz scrisul pe sus cu vântu în sbor ;

«Și când îmi mișcă țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place — prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: «Deșteaptă-te Florică,
Sunt eu, viu să te mângâi... «Dar e un vânt ușor!

«Oar ce să fie asta! — Intreabă pe bunica:
O ști vr'un leac ea doară .. o fi vr'un Sburător !
Or, aide l'alde baba Comana, or Sorica,
Or du-te la moș Popa, ori mergi la vrăjitor».

Așa plângea Florica și biet își spunea dorul.
Pe prispă lângă măsa, ș'obida o înneacă ;
Junicea în bătătură mugea, cătă oborul,
Și măsa stă pe gânduri și fata suspină.

Eră în murgul serei și soarele sfințise ;
A puților cumpeni țipând parcă chemă
A satului cireadă ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la sghiab întins pășia.

Dar altele adăpate trăgea în bătătură,
In gemete de mumă viței lor strigă ;
Vibră al serei aer de taur grea murmură ;
Sglobii sărind viței la uger alergă.

S'astâmpără ăst sgomot, ș'a laptelui fântână.
Incepe să s'auză ca șopt în susur,
Când ugerul se lasă sub fecioreasca mână,
Și prunca vițelușă tot tremură împrejur.

Incep a luci stele rînd una cîte una,
 Și focuri în tot satul încep a se vedea
 Tîrzie astă seară răsare — acum și luna,
 Și cobe cîte-o dată, tot cade cîte-o stea.

Dar câmpul și argeaoa cămpeanul ostenește
 Și dup-o cină scurtă și somnul a șosit,
 Tăcere pretutindeni acuma stăpânește,
 Și lătrătorii numai s'aud neconținut.

E noapte înaltă, înaltă; din mijlocul tăriei.
 Vesmântul său cel negru de stele semănat
 Destins coprinde lumea, ce în brațele somniei,
 Visază cîte-a ievea deșteaptă n'a visat.

Tăcere este totul și nemișcare plină:
 În cântec sau descântec pe lume s'a lăsat;
 Nici frunza nu se mișcă, nici vîntul nu suspină
 Și apele dorm duse, și morele au stat.

«Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
 Din miază-noapte scapă cu urme de scânteii?
 Vr'o stea mai cade iară? vr'un Impărat mai moare?
 Or e — să nu mai fie! vr'o pacoste de smei?»

«Tot smeu a fost, surato, văzuși împelițatu!
 Că țintă l'alde Floarea în clipă străbătù!
 Și drept pe coș, leicuță! ce n'ai gândi spurcatu
 Inchină-te surato! Văzutu-l-ai și tu?»

«Balaur de lumină cu coada înflăcărată,
 Și petre nestimate lucea pe el ca focu,
 Spun, soro, c'ar fi june cu dragoste curată;
 Dar lipsa d'a lui dragosti! departe de ăst loc.

«Pândește, bată-l crucea! și în somn colea m'îți vine
 Ca brad un flăcăiandru și tras ca prin inel,
 Bălăiu cu părul de aur! dar slabele lui vine
 N'au nici un pic de sânge, ș'un nas — ca vai de el!

O! biată fetișoară! mi-e milă de Florica
 Cum o fi chinuind-o! — vezi d'aea a slăbit
 Și s'a pălit copila! — ce bine a zis Bunica
 Să fugă fata mare de focul de iubit.

«Că începe de visează și visu 'n lipitură
 Incepe a se preface, și lipitura în Smeu,
 Și ce-i mai faci pe urmă? Că nici descântară
 Nici rugi nu te mai scapă. — Ferească Dumnezeu!

1842

PROCLAMAȚIA SAU CONSTITUȚIA DELA 1848

În programa analitică de studii a școalelor secundare se cere să se studieze în clasa VII pe lângă alte scrieri ale lui Heliade-Rădulescu și proclamația ce a dat el la 9 Iunie, 1848, la Islaz, când a izbucnit revoluția. O reproducem aci după *Memoriile asupra istoriei regenerațiunii române sau asupra evenimentelor dela 1848, întâmplate în România*, scrisă de părintele nostru și publicată în limba franceză, la Paris (Vezi pag. 65—79). Reproducând-o, credem că satisfacem și dorința multor Români cari nu cunoșteau această proclamație. Din cele 22 de articole numai vre-o 3 nu sunt reproduse în constituția actuală a noastră.

Recomandăm lectorilor această carte dacă doresc să știe cum s'au petrecut acele evenimente memorabile. Ea se găsește în biblioteca Academiei Române și pe la unele persoane. Heliade la 1848 a scris în fiecare zi tot ce s'a pe-

trecut cât a ținut revoluția. Acele memorii apoi le-a tradus în franțuzește și le-a publicat în 1851 *pe când trăia* Tell, Maghieru, frații Golești, Brătieni și Bălcești, Balliac, Pleșoianu, N. B. Locusteanu, Ion Ghica și toți Românii cari au participat la acea revoluție. Nimeni însă n'a scris cât a trăit Heliade și persoanele menționate ceva în care să se zică că cele publicate în *Memorii* nu sunt arătate exact de Heliade. După ce însă au dispărut toți acești mari patrioți, numai Ioan Ghica și câți-va români au găsit cu cale să publice despre 1848 denaturând faptele acelei mișcări regeneratoare. S'a ferit însă să publice aceste scrieri ale lor pe când erau în viață acei oameni pentru că nu le conveniau. Se temeau că o să li se probeze că nu spun adevărul. Al. Odobescu zicea că sunt niște Halimale, *pribegia lui 1848*, publicată de Ion Ghica.

IN NUMELE POPORULUI ROMÂN

«Dumnezeu e Domnul și s'a arăta
«nouă; bine este cuvântat cel ce vine
«întru numele Domnului».

Respect către proprietate. — Respect către persoane.

Fraților Români!

Timpul mântuirii noastre a venit; Poporul Român se deșteaptă la glasul trâmbiței îngerului mântuirii, și-și cunoaște dreptul său de suveran. Pace vouă! pentru că vi se vestește libertate vouă!

Poporul Român se scoală, se armează, și nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rumpe legăturile sale de relații din afară, ci ca să ție în frâu și în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea Românilor

e strigare de pace, strigare de înfrățire. La această mare faptă a mântuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranități a poporului; sătean, meseriaș, neguțător, preot, soldat, student, boier, domn, e fiu al patriei și după sfânta noastră credință e și mai mult: e fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de Român. Acesta ne înfrățește și face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urele. Pace dar vouă! Libertate vouă!

Scularăa aceasta e pentru binele, pentru fericirea tuturor stările societății, fără paguba vre-uneia, fără paguba însuși a nici unei persoane. Nu se cuvine a perde cei mai mulți pentru cei mai puțini, căci este nedrept; nu se cuvine iară a perde cei mai puțini pentru cei mai mulți, căci este silnic.

Poporul Român, în cât către cele din afară nu supără pe nimeni, respectă toate Puterile și cere a respecta și ele drepturile lui stipulate prin tractatele lui Mircea și Vlad V, recunoscute de toate tractatele încheiate apoi între Inalta Poartă și Rusia, și protestă asupra oricărei fapte ce s'a făcut în potrive acestor tractate. Poporul Român voește cu o voință tare a-și păstră neatârnarea administrației sale, neatârnarea legiurii sale, dreptul său suveran în cele din năuntru, și rămâne în aceleași legături și mai strânse prin luminele veacului cu Inalta Poartă. Această voință e legală, e pe credința tractatelor și nu e în paguba nimănui.

Poporul Român leapădă un regulament care este în protiva drepturilor sale legislative și în protiva tractatelor ce-i recunosc autonomia. Această lepădare este însuși în folosul Inaltei Porți ce va fi arbitrară dimpreună cu Francia, Germania și Englitera, cărora Români le reclamă judecată și ajutor la orice asupraire ce li s'ar face.

Poporul Român decretă și hotărăște responsabilitatea miniștrilor și cu un cuvânt a tuturor funcționarilor publici: și fiindcă neresponsabilitatea nu este drept al nimănui, nici

de moștenire, nici de învoire, prin urmare nimeni nu perde nimic și hotărârea poporului e sfântă.

Poporul Român voește o patrie tare, unită în dragoste, compusă de frați, iar nu de vrăjmași, prin urmare decretă, după vechile sale datine aceleași drepturi civile și politice pentru tot Românul.

Cine nu voește aceasta e vrăjmaș al fericirii publice, e un alt Cain ucigător de frate în sânul mamei noastre patrii.

Poporul Român va să dea dreptate, și dreptatea e a lui Dumnezeu. Dreptatea nu suferă a purta numai săracii sarcinile țării și bogății să fie scutiți. Prin urmare decretă contribuție generală după venitul fiecăruia. Aceasta înăvurește patria și o patrie avută e folosul tuturor și prin urmare în paguba nimănui. Aceasta chiamă pe toți la aceleași drepturi și datorii într'o patrie dreaptă înfloritoare și care cu tot dreptul nu va mai putea suferi controlul străin.

Poporul Român dă înapoi la toate stările dreptul cel vechiu de a avea reprezentanți în generală adunare; decretă de azi înainte alegerea largă, liberă, dreaptă, unde tot Românul are dreptul de a fi chemat și unde numai capacitatea, purtarea, virtuțile și încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales. Aceasta pe cei buni, pe cei dreپți nu-i păgubește întru nimic, și Românii au fost totdeauna buni. O știu străinii, și o știe proverbul cel vechiu: «bună țară, rea tocmeală». Această decretare nu e în paguba nimănui, va să schimbe numai tocmeala.

Poporul Român decretă tiparul liber, cuvântare liberă, adunări libere spre a vorbi, a scrie cele de folos, spre a arăta adevărul. Adevărul, ideile, cunoștințele vin dela Dumnezeu, în folosul general al oamenilor, ca soarele, ca aerul, ca apa, și prin urmare sunt proprietate universală; și dacă se cuvine a fi respectată însuși proprietatea particulară, cu atâta mai vârtos este sacră și neatinsă proprietatea universală. A îneca adevărul, a stinge luminele, a împiedica foloasele, prin împedicarea tiparului, este o vânzare către

patrie, o apostasie către Dumnezeu. Libertatea tiparului nu poate păgubi pe nimeni decât pe fii întunecului.

Poporul Român voește pace, voește tărie, voește garanția averilor sale materiale, morale și politice; decretă dar garda națională în care tot Românul se naște al ei soldat, tot Românul e un gardian al fericirii publice, un garant al libertăților publice. — Aceasta nu păgubește pe nimeni decât pe conspiratorii asupra drepturilor patriei.

Poporul Român chiamă toate stările la fericire, recunoaște facerile de bine ale comerțului, știe că sufletul lui este creditul care niciodată n'a vrut să i-l îlesnească sistema trecută. Decretă dar o bancă națională, însă cu fonduri naționale.

Poporul Român, în generozitatea și evlavia sa se închină Locurilor sfinte și va trimite de acum înainte la sfântul Mormânt și la alte așezăminte religioase untdelemn, tămâe, făclii și însuși bani spre ținerea de școale, de preoți, spre lauda lui Dumnezeu, și tot spre adevărata laudă a celui ce s'a răstignit, spre desrobirea celor săraci, decretă ca prisosul veniturilor monăstirești să fie al țării spre desrobirea și ajutorul celor săraci, și reclamă moșiile monăstirilor închinatelor scoate de sub orice mîncătorie. Poporul Român dă lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu și ia dela farisei ceea ce nu este al fariseilor ca să dea săracului care e fratele Domnului. Aceasta nu e în paguba Românilor, ci spre mîntuirea lor și lauda sfintelor locuri.

Poporul Român împarte dreptatea de o potrivă la toți, și dreptatea o dă pentru toți și mai vârtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii hrănitorii orașelor, fiii Patriei cei adevărați ce au fost defăimați atât de îndelung cu numele glorios de Român, ce au purtat toate greutățile Țării prin munca lor de atâtea veacuri au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari însuși și au drept înaintea generosității proprietarilor, înaintea dreptății Patriei, își cer o părticică de pământ îndestul pentru hrana

familiei și vitelor sale, pârțicică rescumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și Patria le-o dă; și Patria iară ca o mamă bună și dreaptă va despăgubi pe fiecare proprietar de mica pârțicică ce o va da săracului ce nu are pământul său, după strigarea dreptății, după glasul Evangheliei, după inima cea frumoasă a Românilor, în care au aflat parte străinii în totdeauna, necum frații lor, hrănitorii lor, tăria lor cea adevărată, claca dar și acea infamă iobăgie se desființează; lucrarea la lucrul drumurilor se desființează, săteanul fără pământ se face proprietar și tărie neînvingătoare celor mai avuți în folosul tuturilor și în paguba nimănui, visteria va despăgubi pe toți.

Poporul Român, după vechile sale drepturi, voește ca Domnul în care este personificată suveranitatea acestui Popor să fie tare prin dragostea publică, drept, luminat, devotat Patriei, bărbat întreg; și ca să-l poată afla la alegere astfel, decretă, după vechile sale drepturi, a-l căuta în toate drepturile societății, în toată Nația, iar nu într'un număr mărginit de oameni. Domnia nu e drept de moștenire a nici unei familii, Domnia este a Patriei. Ea o dă celui ce va socoti de cuviință dintre fiii săi. O asemenea alegere strânge și mai mult legăturile noastre cu Inalta Poartă, pentru că pere puținele persoane ce se pot influența în paguba Inaltei Porți și a Poporului Român.

Puterea suverană purcede dela Dumnezeu și în toată țara se află undeva. În țara Română este în Poporul Român ce are dreptul de a numi pe capul cel mai înalt al Patriei. Prin urmare, Poporul având dreptul suveran poate revesti cu dânsul pe oricine va socoti de cuviință și pe câți ani i se va părea că-i este mai de folos. Așa dar decretă ca Domnia să se dea celui ales numai pe cinci ani spre a se tăia rivalitățile și urele îndelungate, și spre a pune o emulație între cetățeni a fi buni, întregi și folositori Patriei ca să tragă încrederea publică.

Poporul Român leapădă dela sine orice titlu ce i s'a introdus prin corupție dela străini în potrive vechilor sale

datine. Domnul este ales unul dintre cetățeni și după domnie rămâne iară cetățean, fiu al Patriei. Domnul nici nu a fost nici nu este prinț, domn e tot cetățeanul, domn e și capul țării. Asta e titlul cunoscut de toți Români. Vorba de prinț e cunoscută numai de cei ce știu din limbele Europei. Vorbele de *prea înălțat*, *prea luminat* sunt niște traducțiuni din limbajul fanarioților, iubitori de titluri.

La multe trebuințe ce are Patria acum pentru despăgubire și atâtea cheltueli spre înaintarea Patriei, Poporul Român nu mai poate da Domnului o listă civilă atât de mare, și mai vârtos că și fără. aceasta vede că este de neapărată nevoie ca Domnul să dea exemplu mai întâiu de simplitate și de viață cumpătată.

Vorbele, *nobil*, *nobilitate*, sunt necunoscute în Poporul Român. Fapta asemenea e și mai necunoscută, căci nimic n'a fost de moștenire în țara aceasta, nici rang, nici titluri, de cât proprietatea și numele familiei. Poporul Român decretă dar desființarea tuturilor rangurilor titulare ce n'au funcții și a căror nume n'aduc aminte de cât niște timpuri de barbarie și de servilitate.

Poporul protestând asupra măsurilor arbitrare și nelegiuite de a se pune o taxă la învățătură, de la care săracul, orfanul, fiul văduvei e scos afară; protestând asupra relei cugetări de a degradă și a ucide naționalitatea prin scoaterea limbei naționale din școale, decretă o învățătură pentru toți egală, progresivă, integrală pe cât va fi cu putință după facultățile fie căruia și fără nici o plată; decretă în București o școală politehnică, câte o universitate în București și Craiova și câte un liceu cum și pensionate pentru amândouă, sexele; câte un liceu și asemenea un pensionat în fiecare județ; câte o școală normală în fiecare plasă și câte o școală începătoare bine întocmită în fiecare sat. Decretă științele ca și până acum în limba patriei, și cultura și înflorirea acestei limbe după natura și după originea ei cu literele sale atât în cărțile profane cât și în cele sacre cum și introducerea literelor în toate cancelariile.

Despre acest capitol al învățătorei, guvernul va fi dator, sub a sa răspundere, a pune cea mai activă stăruință spre a se înființa așezămintele de educațiune publică; și precum nu se poate lăsa nici un creștin a se naște și a muri nebotezat, *asemenea nici un fiu de cetățean din câți* se află azi în vârstă de doui-spre-zece ani și câți se vor naște de acum înainte să nu rămâie neîmpărțășit de învățatură, căci pe dânsa se întemeiază viitorul țarei și punerea în lucrare cum și garanția cea adevărată a așezământurilor Patriei.

Poporul Român leapădă de pe sine neomenia și rușinea de a ține robi și declară libertatea țiganilor celor particulari. Cei ce au suferit până acum rușinea păcatului de a aveà robi sunt iertați de Poporul Român; iar Patria ca o mumă bună din vistieria sa va despăgubì pe ori cine va reclamă că a avut pagubă din această faptă creștinească.

Poporul, decretând odată drepturile civile și politice ce le-a avut în totdeauna tot cetățeanul, declară că tot românul e liber, tot românul e nobil, tot românul e un domn. Prin urmare de azi înainte desființează ori ce pedeapsă cu bătaia și rumpe în obrazul găzilor ori ce bici și ori ce vargă ce degradă demnitatea cetățeanului. Bătaia dar se ardică de la ori ce dregătorie și cu atâta mai vârtos din rândurile soldaților.

Poporul Român deși nu cunoaște ființa pedepsei cu moarte, însă pentru că adesea prin judecătoriiile criminale, judecătorii de sistema cea veche au cutezat a da afară niște sentințe de moarte, fără să fi putut a se pune în lucrare, Poporul decretă desființarea cu totul a pedepsei cu moartea *atât în lucrare cât și în sentințe.*

Poporul Român văzând intreruperile sale de relații cu Inalta Poartă, mai vârtos de la 1828; încoă, văzând că reprezentantul său la Constantinopole e un străin, reclamă a'și avea relațiile d'adrechtul cu Inalta Poartă și reprezentant al său la Constantinopole însuși dintre români.

Pe scurt, Poporul Român recapitulând decretă:

1. Independența sa administrativă și legislativă pe

temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V, și neamestec al nici unei pūteri din afară în cele din întru ale sale.

2. Egalitatea drepturilor politice.

3. Contribuție generală.

4. Adunarea generală compusă de reprezentanți ai tuturilor stărilor societăți.

5. Domnul responsabil ales pe câte cinci ani și căutat în toate stările societăți.

6. Impuținarea listei civile—ardicarea de orice mijloc de corumpere.

7. Responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor în funcția ce ocupă.

8. Libertatea absolută a tiparului.

9. Orice recompensă să vie de la Patrie prin reprezentanții săi, iar nu de la Domn.

10. Dreptul fie-cărui județ de a'și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul Poporului întreg de a'și alege Domnul.

11. Guardă națională.

12. Emancipația mânăstirilor închinat.

13. Emancipația clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire.

14. Desrobirea țiganilor prin despăgubire.

15. Representant al țarei la Constantinopole dintre Români.

16. Instrucție egală și întreagă pentru tot Românul de amândouă sexele.

17. Desființarea rangurilor titulare ce n'au funcții.

18. Desființarea pedepsei degradingă cu bătaia.

19. Desființarea atât în faptă cât și în vorbă a pedepsei cu moartea.

20. Așezăminte penitenciare unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți.

21. Emancipația israiliților și drepturi politice pentru orice compatriot de altă credință.

22. Convocarea îndată a unei adunări generale extra-

ordinare constituante alese, spre a reprezenta toate interesele sau meseriile națiunii, care va fi datoare a face Constituția țării pe temeiul acestor 21 articole decretate de poporul Român.

Această adunare va lăsa în moștenire viitorimei, Constituția această, și va fi datoare încă a o încheia printr'o legiuire prin care neapărat la fiecare 15 ani, din dreptul său să'și aleagă poporul deputați extra-ordinari cari, venind în adunare extra-ordinară să'i introducă reformele cerute de spiritul epocii. Cu aceasta se împiedică d'acum înainte vrednica de plâns nevoie de a se cere reforme cu mâna armată, și vor fi fericiți copiii și strenepoții noștri de necesitatea în care s'a aflat astăzi Poporul Român.

Aceste decretări vin din glasul general al țării; sunt drepturi vechi ale ei, sunt după legi, sunt după tractate. Inalta Poartă, atât în generositate cât și în interesul său le primește. Rolul Rusiei este de a ne asigura drepturile când ar fi călcate din afară și mai vârtos când voim a ne reîntregi într'ânsele. Când ea ni se va împotrivi, va dovedi lumii întregi că a avut gând rău asupra noastră și asupra Turciei. Arhipăstorul țării le va bine-cuvântă, dacă este păstor după legea lui Christos; va subscrie decretul acesta în capul tuturor de va voi să ne mai păstorească și de va fi pătruns de spiritul evangheliei. Domnul țării nu poate sta contra pentru că este alesul ei, și nu poate împiedeca această faptă fără a'și trage numele de trădător al țării și rebel către Inalta Poartă.

Boierii n'au nici un cuvânt a nu primi pentru că nu pierd nimic și mai vârtos că prin învoirea lor vor da lumii o dovadă de frumosul suflet ce caracterisă totdeauna pe cei mai-mari ai țării. Strămoșii noștri ne-au asigurat cu sângele lor o Patrie. Misiunea boierilor este a statornici dreptatea cerului, dreptatea Evangheliei într'ansa; misiunea lor de astăzi are și mai mare preț înaintea lui Dumnezeu.

Neguțătorii, meseriașii, sătenii binecuvântă decretale acestea; le reclamă, le cer, deși n'au avut până acum glas,

le-au cerut cu ochii, cu mâinele, cu toate mișcările, fără a scoate o vorbă, după cum cere mutul ars de sete, apa, după cum cere cel astupat, cel înecat aerul.

Frați Români! Soldați cari sunteți fii și frații noștri, priveghiați a ține buna orânduială, pentru că datoria voastră aceasta este. Nu ascultați însă când voitorii noștri și ai voștri de rău vă vor porunci a da în frații voștri și a vă întina mâinile în cei ce se scoală pentru binele vostru și al părinților voștri. Puneți-le la cale, legiuirile cele noi ale Poporului Român ele vă înalță la treapta de om, desființează vergele de pe spatele voastre cu care erați socotiți în starea vitelor; vă înalță la treapta de a putea și voi a vă face ofițeri când veți merita; și ușurează, dau drepturi părinților și fraților voștri. Când veți lăsa pușca din mână, de azi înainte vă așteaptă Patria iar nu claca și biciul dorobanțului. Cei ce vă vor da porunci a face foc asupra fraților voștri, însemnați-i, că aceia nu sunt Români, sau de vor fi, sunt vânduți și vă vând și pe voi ca să mergeți a umplea șanțurile cu corpurile voastre, bătându-vă împotriva voitorilor de bine ai omenirii!

Ofițeri Români! Camarazii voștri din Europa v'au dat exemplu. Europa luminată e cu ochii deschiși asupra voastră. Ați încins săbiile spre a ține buna orânduială și a vă lupta asupra vrăjmașilor Patriei. Țineți buna orânduială. Voi pricipeteți mai bine decât soldații voștri, pe adevărații vrăjmași ai Patriei. Scoateți săbiile, faceți-le să lucească înaintea soarelui dreptății și al libertății Patriei. Iată calea cea mai glorioasă în analele Patriei vi se deschide vouă. Fericiți-vă că v'ați aflat în capul camarazilor voștri în această zi mare ce a venit dela Dumnezeu și care, intrând în eternitate, se va înfățișa iar înaintea lui Dumnezeu cu misiunea sa-implinită și cu fruntea încoronată cu numele voastre ca de niște stele de mântuire Poporului Român. Iar dacă capii voștri vă vor comandă sacrilege asupra fraților voștri, n'aveți să ascultați decât glasul Poporului Suveran; frângeți-vă săbiile înaintea oricărei comande fraticide. Niște ase-

menea comandanți vor fi însuflați de spiritul lui Satan. Și el asemenea a fost un căpitan în cetele cerești, dar îngerii păcii și ai dragostii îi smulseră aripele. Smulgeți și voi asemenea spaletele din umerii oricărui căpitan trădător de Patrie ce va comandă să se verse cea mai mică picătură de sânge a fraților voștri.

Cuvioși egumeni, protopopi, preoți, voi împliniți locul Apostolilor, și astăzi se proclamă niște legi pe temeiul Evangheliei. Este sarcina voastră, datoria voastră a eși cu crucea în mână și a pecetlui cu dânsa tunurile și țevele purtătoare de moarte. Hristos a înviat și s'a doborât moartea și robia. Voi trebuie să spuneți lumii că este antihrist tot omul ce face moarte asupra fratelui său, tot omul ce mai voește robia, tot omul ce n'are milă de sărac, de văduvă și de orfan. Luați vestmintele voastre, armați-vă cu crucea și cântați psalmul 108 împotriva oricărui vânzător al Patriei.

Boieri, voi ați fost generoși cu străinii, i-ați primit, i-ați hrănit, i-ați înavuțit, i-ați chemat a se împărtăși de drepturile voastre și nu veți fi voitori de rău pământurilor fraților voștri, nu veți face rușine Patriei în străinătate; nu veți suferi a se pune o pată pe numele vostru; nu veți lăsa un blestem peste copiii voștri, nu-i veți osândi a se rușina de numele ce le veți lăsa în moștenire. Dați din frumosul vostru suflet fericirea fraților voștri, fără paguba voastră, căci Dumnezeu vă va da însutit și așezămintele cele noi și drepte peste curând vor înzecii veniturile voastre. Cu toții întindeți mâna a închiegă toate clasele societății într'un singur corp pe care să-l putem numi fără rușine **Nație**.

Cetățeni în general! Preoți, Boeri, Ostași, Neguțători, Meseriași, de orice treaptă, de orice nație, de orice religie, ce vă aflați în capitală și prin orașe, Greci, Sârbi, Bulgari, Germani, Armeni, Israeliți, armați-vă spre a ține buna orânduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră. Vouă vă place a ședeia într'ânsa și ea vă pri-mește. Sistema cea veche nu v'a chemat și pe voi la masa

de obște. De azi înainte o masă avem cu toții; un ospăț de frăție ni se întinde; aceleași drepturi vom avea cu toții.

Și voi, o bine cuvântați săteni, frați ai lui Hristos; munca voastră, pâinea și vinul se prefac în corpul și în sângele Domnului; voi sunteți fiii cerului, fiii păcii și ai țării; voi sunteți hrănitorii noștri; voi ați plâns și vă veți bucura voi ați însetoșat de dreptate și vă veți răcori, pe voi v'a fericit Mântuitorul lumii. Fericiti sunteți și în lumea aceasta și în cealaltă. Stați dar la locul vostru că ziua a venit; cătați-vă de câmpurile voastre ce vi le dăruiește astăzi Patria, care vă râde înaintea voastră și vă chiamă la fericire. Iar pentru că spiritul răului, Satana, poate să mai ațâțe oarecari vrăjmași ce vă pismuesc mântuirea și fericirea, trimeteți din fiecare sate un preot cuvios și câte trei inși împuterniciți a vă cere dreptatea ce vi se cuvine. Dreptatea v'o dă toată lumea cu mâini pline și cu lacrămile în ochi. Iar preoții vor citi blestemele sfântului Vasile spre a gonî spiritul răului din țară.

Măria Ta, Domnule, ales al Țării!

Plânge Poporul Român cu durere că te pomenește și urma tuturilor este la M. T. să te pui în cap. Patria te-a ales, te-a avut fiul ei cel mai scump; guvernarea ți-a fost problematică; te-ai arătat în ochii Patriei și ai lumii ca fiul risipitor din Evanghelie. Vino înapoi și va pune Patria inelul în dreapta ta și va înjunghia vițelul cel gras. Noi nu-ți cerem socoteală, pentru că ești fratele nostru, ești Român, o vei da înaintea conștiinței M. Tale, înaintea lui Dumnezeu. Nu știm dacă câte ai făcut, le-ai făcut de bună voie, ori silit. Acum e timpul să arăți lumii că ai fost și ești Român; acum e timpul să faci să se spele cele trecute, și să nu lași fiilor un nume veștejit. Patria te reclamă de fiu, ea își rupe vestmintele, își bate pieptul și aleargă și într'o parte și într'alta cerând să nu piară nici unul dintre fiii săi, să nu se verse nici o picătură de sânge de Român. Patria uită totul: fii dar al ei, după cum ea voește să te aibă în cap la această mare faptă. Fă o pagină frumoasă istoriei române. Nu-ți face copiii a se rușina în sânul Franței

unde se află de tatăl lor; nu lăsa țara fără cap în asemenea împrejurări în prada intrigei ce ar putea aduce anarhie, căci atunci, vai nouă! și de trei ori vai M. Tale!

Frați Români! Nu vă temeți de nici o putere barbară de din afară, căci s'au dus timpii silei și ai dreptului celui mai tare. Țineți numai buna orânduială în întru. Inarmați-vă în gardă națională spre asigurarea drepturilor voastre și spre a forma cruciada înfrățirii caselor în întru, cum și a face parte în cruciada înfrățirii națiilor în afară. Adunați-vă cu toții sub steagurile Patriei. Cele trei culori naționale vă sunt curcubeul speranțelor. Crucea ce e deasupra lor va aduce aminte Rusiei că e creștină. Crucea ce se va pune pe hotarul nostru, și Rusul nu va călca în țara noastră fără să calce mai întâi crucea la care se închină. De nu se va sfi de semenul acesta, vom trimite înainte-i nu arme ce nu avem, ci preoții noștri, bătrânii noștri, mumele noastre, pruncii noștri, care însoțiți de îngerul Domnului păzește pe cei ce se scoală în numele lui, vor țipa și se va auzi până la marginile pământului, că Românii nu le-au luat nimic Rușilor că ei nu vor să-i primească în țara lor. Vor pune preoții evanghelia pe care se întemeiază legile noastre, o vor pune în calea lor ca să calce pe dânsa și să vie să robească un popor ce totdeauna i-a fost voitor de bine, făcător de bine în războaiele lui.

Rusia până acum s'a zis că este garanta a drepturilor noastre; noi în strigarea noastră, nu cerem de cât drepturile noastre, și protestăm mai dinainte la Inalta Poartă, la Francia, Germania și Anglita în contra ori cărei înțazii în pământul nostru ce ne va turbura fericirea și ne va distruge independința noastră legală.

Cu toate acestea Poporul Român declară astăzi în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, că dacă în proclamația sa se arată însuflețit de spiritul păcei, că dacă nu ia un ton amenințator, dacă se ține în limitele legilor și a tractatelor aceasta provine din spiritul de legalitate și din sufletul său care adoră egal libertatea sa și aceea a celorlalte popoare;

proba este, că voind să se reintegreze în drepturile lor, Românii știu respecta drepturile celorlalte națiuni. Acest sentiment este și nu frica cari îi fac să ție acest limbagiu, căci ei formează o națiune de mai bine de 8 milioane de suflete, și în caz de invaziune streină, ce ar amenința libertatea lor; fiecare din ei va ști să apere căminul lor. In cele din urmă streinul, dacă nenorocirea ar veni, dacă Dumnezeu ne va părăsi, nu va putea să cotopească pe oameni ci numai țara lor. Nici un Român nu va mai trăi după perderea independenței Patriei sale

Frați Români! respectați proprietatea și persoanele, adunați-vă cât de mulți, armați-vă cu toții, însă imitați pe frații voștrii Transilvani. Vedeți cum se adunară atâtea mii fără să se facă cea mai mică larmă, cea mai mică neo-rânduială. N'aveți nici o temere de cât temerea de D-zeu și atunci voă cu adevărat vi se va cuveni a strigă cu glas tare și fără rușine :

«Că cu noi este Dumnezeu!»

Cu noi este Dumnezeu, fraților, sculați-vă în numele său și angelul justiției cerești va doborî ori ce inamic, va răsturnă pe călăreț și calul său; carele și armele vor fi reduse în pulbere, iar lanurile sale vor fi risipite ca fumul. «La arme, Români! La armele mântuirii!»

9 (21) Iunie 1848.

CONSTITUȚIA ROMÂNĂ DELA 1848

Explicată după adevăratele sale principii, credem că va fi de folos a o reproduce aci și această explicație publicată de Heliade în *Equilibrul între antitese* dela pagina 244 — 250.

Insemnare.

Fiind acuzați de imitatori ai ideilor ce sbucină Europa la 1848, și prin urmare de inovatori și introducători

între Români de principie untra-liberali, am fost nevoiți la 1849 a explică Constituția ce și-au dat-o Români la 1848 și au apărut-o în timp de trei luni, și ale căreia principii sau articole au ajuns a fi recunoscute mai peste tot de Puterile garante și astăzi a avea drept de cetate.

Această explicație, în limba franceză, după ce s'a dat unde s'a convenit atât în Paris cât și în Londra, la 1850 s'a publicat în Paris în tipografia D. de Soye & C-ie, Rue de Seine No. 36.

Cu această ocazie o traducem publicând-o pentru Români ca anexă la articolele precedente. Nu retragem din original decât numai câteva nume proprii.

Iată acea explicație sau justificație ce am promis în «Instituțiunile României», pag. 225.

«Credem a împlini o faptă necesară și de datorie, dând analiză și justificația principiilor Constituțiunii ce Români din autonomia lor și-au propus în anul 1848. Această Constituție fu acuzată de idei noi și că ar fi imitat principiile ce sbucinară acum în urmă Europa».

Iată cele 22 de articole sau cereri ale Românilor :

1. Independența administrativă și legislativă întemeiată pe tractatele lui Mircea și Vlad V, și nici o intervenire a puterilor streine în ale țării.

Acest articol n'are nevoie de nici un comentariu. Români au vrut să conserve printr'ânsul ceiace totdeauna au avut până la 1828, și ceiace și însuși tractatul din Adrianopol a respectat.

2. «Egalitate de drepturi politice și civile».

Egalitatea politică și civilă a existat în totdeauna din drept și din fapt în Moldo-Valachia. Carierele civile, militare și judiciare au fost totdeauna deschise la tot Românul, ca și cariera sacerdotală. Ce alt a deschis drumul și a împins pe cei mai mulți a străbate prin gradele ierarhiei, decât această egalitate?

Cea mai mare parte din boierii actuali se compune sau din domosticii ori feciori în casă ce au devenit boieri

în virtutea drepturilor politice, sau din străini ce au aflat azil și drepturi în țară. Dacă țara n'ar fi fost guvernată după egalitatea politică, doi domni în zilele noastre n'ar fi putut străbate prin toate rangurile hierarchiei, până la tron, și atâtea streini, atâtea Fanarioți n'ar fi fost astăzi boieri ca să devie un câmp de adversari în contra egalității, cu niște principii străine de instituțiunile ab antico al Românilor. Românii n'au inventat nimic nou prin acest articol; au vrut numai să consacre un drept antic, și prin articolele ce urmează a-l readuce să fie folositor și salutar descercându-l de abuzurile ce îi făcuseră prejudecabil și funest.

3. «Contribuția generală».

Aceasta este o consecință a egalității politice și civile. S'a văzut în câte s'au zis în opuscula ce deterăm ¹⁾ că boier va să zică belator ofițer și apoi funcționar public. Tot Românul, mai înainte de regimul fanariot se năștea soldat și prin urmare belator și boeritul. Când era în funcție sau la resbel era scutit de contribuție.

Dela Mavrocordat încă, Beii, desființând oștirile române și vrând să dea un aer de nobilitate rudelor lor și tuturilor aventurierilor ce veniă cu dâșii, din preună cu titlurile sau caftanele ce le acordă, îi revestiă și cu dreptul de a nu da contribuție într'o țară ce nu era a lor. Apoi ca să astupe gura boierilor pământeni sau ca să-i corupă, începură ai adulă, dându-le și lor aceleași privilegii, îndată ce-i revestiă cu caftan. Pe lângă aceasta în care parte a Europei, subscade sistema de guvern nu dau locuitorii contribuție spre a susține spusele Statului?

4. «Adunare generală compusă de reprezentanți aleși din toate stările societății».

De va luă cineva în considerație istoria acestor două țări, dacă va vedeà la alegerea Domnilor adunându-se reprezentanți din toate stările, și oștirea întregă — iar oștire era țara întregă — de va examinà actul zis de reformă al

1) Protectoratul Țarului.

lui Mavrocordat ce a fost discutat și adoptat de generalul Adunării; de va examina un asemenea act promulgat în Moldavia, la anul 1740; de va arunca o căutătură asupra semnăturilor puse pe aceste două acte solemne, probe pipăite despre anticele noastre Adunări generale sau *soboare*, va vedea că Adunarea generală a Românilor în totdeauna a fost compusă de reprezentanții aleși din toate stările societății. Denominația însă d'a se zice *generală* îi demonstrează natura. Românii dar nu cer a aduce inovație, ci a conserva.

5. «Capul Statului responsabil, ales pe 5 ani, și eligibil din toate stările societății».

Anticii domni, ca niște aleși nu putea fi de cât responsabili înaintea alegătorilor lor. Și mai târziu când beii din fanar plătea cu capul actele lor arbitrare, responsabilitatea lor înaintea Porții și pedeapsa le venia după acuzația boerilor sau reprezentanților Țării. Românii în zilele noastre nu cer o asemenea responsabilitate.

Timpii aceia din norocire au trecut; și Poarta ce a respectat în modul regimului său d'atunci, drepturile acestor 2 popoli, refusa-va oare a le respecta conform cu civilizația în care se vede că a intrat?

De când oare, să ne spuie cineva, începură Domnii a se lua sau alege numai dintre cei ce au devenit boeri mari? De nouăsprezece ani dela Regulament zis organic. Până să vorbim de timpii mai vechi, de datinile Românilor, Poarta însuși ne impunea beii săi de sinistră memorie, din care clase a societății îi recrută? Cine nu cunoaște originea obscură a celor mai mulți din acești aventurieri sclavi? Pe lângă acestea, dacă ierarhia a fost și este deschisă la tot Românul, dacă doi din Domnii din zilele noastre din origine foarte umilă putură parveni până la cea mai înaltă magistratură a Statului, în virtutea cărui drept putură a se sui până la gradul acesta? Articolul din Regulamentul zis organic despre alegerea Domnului este o usurpare acestor drepturi de egalitate ce deschid capacităților carieră și le lasă mai liberă opinia și alegerea și o usurpare mai abo-

minabilă de cât impunerea beilor din Fanar; și una și alta a fost o inovație prejudiciabilă anticelor și neprescriptibilor drepturi publice. Poliția rusă a știut în modul său trage folos din egalitatea drepturilor publice; a împins și a făcut să ajungă la primele grade ale ierarhiei creaturele și sbirii săi; și apoi prin articolul din Regulamentul impus prin baionete, monopolisă domniatul numai pentru acea pepinieră de oameni vili și corupți, recrutați spre a'i servi de instrumente la planurile sale.

Să ne suim la timpii antici:

Radu dela Afumați mai 'nainte d'a fi ales Domn, eră un simplu particular onest, fără nici un titlu și d'o familie foarte umilă.

Când opinia publică cădea pe vreun preot, nici o lege nu împedica alegerea la Domniat; nici o stare sau profesie nu eră exclusă dela alegerea la Domnie.

Petru Rareș al Moldovei, simplu pescar, lăsă plasa și se suî la tron după vocea Patriei ce îl alese în unanimitate.

Constantin Cantemir când fu ales Domn, abia aveă gradul de sărdar.

Iar în cât pentru durata de 5 ani aceasta este un rezultat al experienței (ca să ne aducem aminte de timpii de mai 'nainte de Radu Negru, când capii Statului erau aleși numai pe 5 ani). Românii după atâtea pățiri văzură că un domn nu poate guvernă în pace, suferi fără nici o opoziție tempestoasă, decât numai în primii ani ai Domniei, până se îmulțesc nemulțumiții. Pentru ce să se perpetue o stare de neastâmpăr, de pasiuni, de desperație generală din care Rusia profită spre a'și exercită intrigele, desbinând pe boieri și umilind sau încurajând pe Domn, după împrejurări și după planurile sale?¹⁾ Regulamentul organic fixă Domnia pe viață, Regulamentul însă nu este legea Țării, este expresia forței și apoi pentru ce Rusia n'a lăsat pe Al. Ghica să

1) Este Domnul de politica Rusiei? Ea îl încurajază și susține umilind reprezentanții țării. Incepe Domnul a'și aduce aminte că e Român? Rusia asmuță atunci pe ambițioșii și nemulțumiții spre a'l răsturnă.

domnească pe viață după litera Regulamentului acesta? Acesta e caracterul forței și al nelegiurii, ele nu pot să-și recunoască și să-și ție nici propriile lor legi.

Responsabilitatea capului Statului și alegerea dintre toate stările societății, nu sunt dară nici imitație dela străini, nici tendințe către niște idei ce pot să fie azi nouă în Europa, ci un drept atât de vechi al țării în cât a ajuns datine între Romani. Iar dacă cineva numește una ca aceasta Democrația, nu sunt Românii ce o zic. Pilat întreabă pe Christ dacă e rege?

— Tu zici îi răspunse Mântuitorul.

Românii vor să conserve; însă vai! nu li se acordă nici dreptul de a fi conservator.

6. «Impuținarea listei civile; toate mijloacele de a corupe să se desființeze».

Venitul anual al Țării Române se urcă până la 17 milioane lei¹⁾ și regulamentul acordă Domnului o listă civilă ce se suie peste tot până la două milioane. In care Stat s'ar putea afla proporția aceasta? (ca la noi la nimenea). Pe lângă aceasta fosta vreodată fixată prin vre-o lege lista civilă mai 'nainte de 1830, ca s'o respectăm astăzi numai pentru cuvântul că a fost impusă de niște baionete atât de protectoare ca ale Rusiei?

Pentru ce cabinetul moscovit a voit a împuțina veniturile Statului și mări lista civilă? Ca să ție neîncetat țara înapoi, ca să-i taie orice mijloc de progres material și intelectual, ca să corupă pe boeri, prin cursa sau atracția unei liste civile, târându-i către a-și uita orice datorie națională și a nu mai aspira de cât tot la tron prin baseță și trădare.

7. «Responsabilitatea miniștrilor și a tuturilor funcționarilor publici».

Dacă capul Statului a fost totdeauna responsabil, cu atât mai vârtos au cătat să fie miniștrii și ceilalți funcționari. In timpii mai vechi, popoul Român cerea adesea

1) Acestea se ziceau atunci, la 1849.

destituția și însuși capul miniștrilor. Timpii aceia au trecut ; Români astăzi ceru numai, ca în toate țările constituționale responsabilitatea funcționarilor publici înaintea Adunării Generale a reprezentanților națiunii.

8. «Libertatea absolută a tiparului».

Nici odată în Moldo-Valahia n'a existat vreo lege în contra Tiparului, nici vreo cenzură. Nici însuși regulamentul organic n'a putut avea sfrunteria ca să cuteze a violă această libertate. Nu se vede într'însul nici un articol nici o aluzie relativ la cenzură.

Generalul Kisselef a întrebat în anul 830 ; cari sunt legile Moldaviei despre cenzură ? și Divanul executiv i-a răspuns ? că tiparul n'a avut nici odată vreo cenzură de cât opinia publică ; opinia singură nu suferă ca să se atace religia și morala. Dacă dar Țara n'a cunoscut nici odată această poliție a cugetării și a cuvântului, dacă și însuși Regulamentul zis organic, nu cutează a o introduce ; eră oare datori Români să sufere acum în urmă o cenzură ce nu dată decât de câțiva ani, impusă arbitrariamente de Kisselef, și conservată de Domnu constrâns printr'un ordin verbal al consulului rus ?

9. «Orice recompensă să vină de la Patria prin reprezentanții ei, iar nu de la Domn».

Moldo-Valahia n'a avut niciodată decorațiuni sau titluri ereditare. Recompensele în aceste două țări nu se pot acorda sau oferi decât în numerariu sau în pensiuni. Prin urmare, fiind chestia de bani publici nu pot fi obiectul decât al decretelor Adunării Generale ce regulă budgetul.

10. «Dreptul pentru fiecare județ de a'și alege funcționarii, drept ce emană din dreptul Popolului de a alege și însuși pe Domn».

Articolul acesta se explică de sine și a fost în parte respectat și însuși de regulamentul zis organic. De i-am dat o extensie mai întinsă, a fost să se aridice ori ce responsabilitate ce apasă asupra Domnului, și ca să se stârpească mijloacele de corupție altoite în acest regulament.

11. «Gardie națională».

Dacă s'a tradus numele Pitărei, Căminărei... etc. prin gardie națională culpa nu este a Românilor, ci a acelor ce n'au voit să cunoască istoria țării Române. Noi nu ne putem însărcina și cu a face educația unora ca aceștia ce pretind a fi oameni de stat, și se amestică a critica constituția română zicând că este prea liberală. Nu ne putem însărcina încă și mai puțin cu a converti pe Dracul, care după cum se zice, cunoaște mai bine de cât oricine adevărul și nu voește niciodată a-l recunoaște.

Cu istoria în mână noi ne adresăm la Poartă (atunci la 1848) Rusia inspirată de marea și căzăceasca sa cărdășie către guvernul turcesc, îl făcù să intre în prepusuri și să se teamă pe nedrept de acest articol. Însă când toată țara era plină de coloni militari ¹⁾ de pitărei, căminărei, pacharniceii, postelniceii...

Turcia pe atunci era cu mult mai tare decât astăzi, și simpatiele ce și le atrage (de când s'a pus pe calea civilizațiunii) o pot face mai tare de cât atunci ca să nu se teamă întru nimic de ceea ce se atinge de dreptul Romanilor, reclamat de dânșii numai spre a putea garantă legile în contra arbitrariului interior.

12. «Emanciparea monăstirilor închinete la locurile sfinte».

Clauza aceasta nu este un articol de constituție; este o chestie judiciară.

Părinții noștri au fondat monăstiri și stabilimente publice ca să fie azil scăpătatului, bătrânului, orfanului, și ca să asigure sănătatea cum și practica acestor sentimente și a ultimilor lor voințe; fondatori și donatori le-au pus sub patronagiul locurilor sfinte. Cupiditatea însă sacerdotală, uitând din zi în zi scopul pentru care s'au aridicat aceste stabilimente, împinse pe acești epitropi ai lor până la a cutezà a'și arogà titlul și dreptul de proprietari. Apoi aceștia ca

1) Vezi anexa III din Equilibru între antitese, pag. 154.

să-și asigure niște asemenea titluri și drepturi, se puseră acum în urmă sub protecția Czarului. Consulul Rus deveni în cele de pe urmă un al doilea ministru de culte și complice tuturilor spoliățiunilor, și tuturilor abuserilor egumenale.

13. «Emancipația țăranilor (și proprietarilor) de clacă, devenind unii proprietari prin îndemnizație și alții reintrând în drepturile lor de proprietari adevărați.

Am dat explicația clacei (vezi Protectoratul, pag. 12) Claca a fost și este un travaliu pietos și gratuit, e un fel de ajutor ce dă săteanul tare și avut celui mai debil și ne-avut. Am arătat cum și de când claca s'a impus ca o datorie (și la clăcași și la proprietari) de vreo douăzeci de zile pe an. Zilele acestea însă, din cauza spiritului speculator și rapace al arendașilor și unor funcționari publici, ajunseră a trece peste numărul de șeizeci care iau de la sătean, zilele cele bune de lucru ale fiecărei stagiuni sau timp al anului.

Expresia: Emancipația de clacă, este ca și când s'ar fi zis emancipația de ajutor.

Cu ce drept Regulamentul zis organic și condica lui Caragea ce recunosc libertatea țăranului, făcură din clacă o datorie de servagiū, impozând niște legi fără știrea și în dauna acestor oameni liberi? Numele de serv, de vasal, de corvee n'au existat nici odată în Moldo-Valahia.

Nici odată aceste vorbe n'au fost cunoscute în vocabularul Românilor.

Au făcut din clacă în Țara Română, după cum făcuseră și în Moldova din vecinătate o vorbă echivalentă sau de aceeași valoare cu vorba servagiū.

Nu, ci clacă în Țara română și vecinătate în Moldova, iată datoriile reciproce între cei avuți și neavuți spre a se ajuta între sine și iată cum se încearcă a le transformă în drept a celui mai tare, fără însă a putea rade sau șterge aceste vorbe.

Până când vorbele ajutor și vecin n'au însemnare de serv, până atunci claca și vecinătatea nu vor avea însemnare de servagiū.

Prin articolul acesta Românii, fără a imita pe nimeni au voit a stabili pe țărani în drepturile ce totdeauna le-au avut până la Caragea și însuși până la 1830. Au acuzat mulți articolul acesta de tendințe către socialism sau comunism; coprinsul lui însă se mărginește numai a dà țăranului ceiace totdeauna a avut până la 1815, o mică parte de pământ; căci raza satului a fost totdeauna proprietate a comunei.

Această mică parte usurpată prin condica lui Caragea și prin Regulamentul zis organic, dată înapoi țăranului, e spre a se formă comuna; s'a și propus îndemnizarea proprietarului pentru aceasta spre a lipsi orice fel de rele interpretațiuni și a rassigura mințile. Prin acest articol am voit și mai mult, am voit să asigurăm proprietățile mari amenințate de comunismul moscovit ce stă ascuns în Regulamentul zis Organic, (vezi Protectoratul țarului, pag. 55-57, reprodus de al doilea annex ce urmează), clacă devenind o datorie și pentru sătean și pentru proprietar, pentru scopuri ale Rusiei, voim să se desființeze în folosul ambelor părți. Actele din trei luni ale guvernului provizoriu, comisarii trimiși înapoi în toate plasele, convocația unei adunări generale spre a discuta 21 articole ale acestei Constituțiuni, numirea unei comisii compuse de membrii egali cari să represinte și pe proprietari și pe țărani la un travaliu preparatoriu la această chestie, toate învederează lealitatea mișcării și bunacredința a acestui articol. Guvernul provizoriu fu compus de oameni ce totdeauna au profesat sentimente progresive și echitabili; acest guvern a fost, ca să zic așa sufletul mișcării.

Care act, care mișcare, care vorbă au putut să dea a se presupune vreo cugetare atentatorie la proprietate? Comisarii nu se trimiseră prin toate satele? Instrucțiuni nu li s'au dat dela guvern spre a îndemna pe săteni la ordine și la respectul către proprietate, explicându-le proclamația constituțională, și invitând pe săteni a'și împlini datoriile laborii și pentru ei și pentru proprietar?

Cu toate acestea câtă a spune, s'au auzit adesea niște exaltați pronunțând și strigând vorbe foarte incendiare ce alarmă pe proprietari; însă cine erau acești exaltați? cari erau și cari sunt până azi relațiunile lor? Aceștia sunt astăzi protegiați și recompensați de Ruși, unii au fost creature ruse, alții creature ale agenților Rusiei, (alții trimiși înadins de la Iași). Toți acești agenți provocatori se bucură astăzi de libertatea lor între Cazaci, alții s'au și pus în funcțiuni lucrative; și cari sunt proscrisii? Amicii ordinii, oamenii ce au sacrificat tot spre a mântui țara de anarhie.

14. «Abolirea servituții țiganilor printr'o indemnitate».

Singur articolul acesta n'a existat în vechile noastre legi. Dacă este o crimă a declara liberi în al XIX-lea secol oameni ce au aceiași religie cu noi, oameni ce au luat baptesma și ungerea ca preotul și împăratul biblic, atunci nevoiți vom șterge acest articol din constituția noastră, vom face cum să complacem acelor ce, în pietatea lor, au conștiință atât de elastică a se consolă singuri, zicând: că țiganul se cuvine a fi sclav, căci un țigan a fost cel care a făurit cuiele ce au pironit pe Christ pe cruce!

Nu știu dacă acest articol miroase a socialism pentru că miroase a Christianism și a Umanitate.

15. «Un reprezentant la Constantinople, ales dintre Români».

Prin articolul acesta Românii au vrut a înnoi cu Poarta adevăratele lor relațiuni și a desbărâ Divanul Turciei de un spion rus, luat dintre Fanarioți¹⁾.

16. «Instrucție egală integrală și gratuită pentru toți Românii de amândouă sexele».

Articolul acesta emană din dreptul egalității politice și civile. De n'am avut până acum instrucția răspândită între toate stările și aceasta s'ar părea o inovație; răspundem atunci că nici inoranța și obscurantismul n'au fost

---

1) P'atunci se află ca reprezentant al țării un fanariot ce eră un agent rusesc.

vreodată sancționați prin legile noastre, ca să fim obligați a le respecta.

17. «Aboliția titlurilor fără funcțiuni».

Vechile funcțiuni abolite de beii din Fanar, li s'a conservat de dânșii cum am zis (în Protectoratul) Titlul sau numele. Grigore Ghica, propuindu-și a face reforme nu uită abuzul acesta; în Regulament însă zis organic, se află cu cale de Muscali a se conserva niște asemenea titluri absurde; pentru că Regulamentul nu conservă înadins decât tot ce rămăsese mai rău din acel regim destructor al Fanarioților. Unde s'a mai văzut niște absurdități asemenea celor următoare?

Este cineva cap al unei mese sau cancelare, și după serviciu de 3 sau de mai mulți ani, i se dă drept recompensă, titlul sau rangul de brutar sau pitar! (funcție ce numai există).

Este cap al unei secțiuni, și i se dă titlu sau rangul de sufragiu, paharnic!

Este jude sau president la vreun tribunal și i se dă titlul sau rangul militar turcesc de sărdar.

Este director la un minister? i se dă titlu ne temnicer (clucer).

Este director al instrucțiunii publice sau la culturi? i se dă titlul de ianiciar sau spahiu ce nu știe carte, titlu de agă (Osman-aga Insufaga)¹⁾!!!

Și cu toate consecințele acestea, din Regulamentul zis tot organic, suntem datori marei dibăcii a presidentului rus Mizaki a d-lor Villara și compania.

Se află pe lume ceva mai absurd decât acest gali-matias din toate limbele ce nu atestă nici un drept, nici o nobilitate decât o stare de domestici ai vechilor Domni și

1) Turcii ce n'au știut carte din drept se zic *aga*; dacă știu carte se zic *efendi*; de ajung până la gradul de maior sau de suprefect se zic *bei*. Astfel sunt bei de Chio, de Samos etc. Pașalâcurile cu 3 coade sau tuiuri, sunt vechi regate; pașalâcurile cu 2, provinții; pașalâcurile cu un tuiu sunt prefecture, beilicurile sunt suprefecture. Vom da poate mai târziu un artic de ierarchia Turcilor sau de titlurile lor.

mai vârtos a beilor din Fanar? Cine nu poate vedea simțul comun al acestui articol 17? Are el vreo tendință către desordine sau ultraliberalism, dacă voiesc a onora după cuviință pe funcționarii Statului, și a mântui de ciocoismul sau servilismul ce le stă în frunte cu titlul ce îl poartă cu atâta orgoliu și fără consecință de sine? Au doară funcțiunile ce ocupă nu sunt de ajuns de onorabili ca să le poartă numele? Pentru ce oare *domnule usar* sau *Vornic*, *domnule garde-robier* sau *vestier*, *domnule ciutak* sau agă, să li se pară mai onorabili decât *domnule ministru*? Pentru ce *domnule brutar*, *domnule sofragiu* sau *paharnic*, *domnule temnicer* sau *armaș*, *domnule logofăt* sau *compunător de discursuri*, să li se pară mai onorabil decât *domnule jude*, *domnule president*, *domnule director*, *domnule spătar* sau *general*? Este vreo aristocrație sau nobilitate sau însuși boierie¹⁾ aceste titluri de usar, de sofragiu, de brutar, etc.? sau este ceva de democrație, în titlurile de president, de secretar, de director, de ministru, de general, de colonel, de maior, etc.?

18. «Aboliția pedepselor corporale și degradante, adică aboliția bătăiei».

Pe baza egalității politice, beii din Fanar nivelă toate clasele: ei puneau la falangă și pe săteni și pe boieri. Un boier din primele familii a fost bătut la falangă în zilele lui Grigore Ghica. Regulamentul organic abolî pedeapsa cu

1) Mulți au vrut să ne asuprească că cu abolirea titlurilor fără funcțiuni, am voit a abolî boieria. Aboliția boierismului vine dela Fanarioți și dela Rusia, făcând să piară boierii și să le ia locul ciocoi cu cari se pot servi mai bine. Noi totdeauna am fost panageristul boierismului pentru că în boierism a existat eroismul, patriotismul, tot ce a avut țara de ilustru, de erudit, de nobil și generos (Vezi Michaida, vezi articolul Boierii și Ciocoi, vezi articolul Aristocrația și Evghenia din Equilibru între antithese pag. 43, 57, 67, 70, 33). Am avut vorbă și cu un diplomat mare la 1836 despre această și câte i-am răspuns se pun în anexul IV ce urmează în *Equilibru*. Noi n'am fost adversarii boierismului ci al ciocoismului și numai rămașii boieri au fost cu noi la 1848, ciocoi au fost cu Rușii. De ar mai fi azi boieri în țară, aceștia ar fi cu noi. Am rămas însă singur ca istoric al celor trecute.

bătaie pentru boieri și ofițeri. Constituția pe baza egalității politice desființează bătaia pentru toți, adică și pentru săteni și pentru soldați (oamenii mișcării au toată restul din boieri ; reacționarii ce țineau la bătaie erau ciocoi).

19. «Aboliția pedepsei cu moarte, după cum e în faptă să fie și în sentință».

Legea în adevăr condamnă la moarte (când criminalul nu merită a mai trăi); însă în zilele lui Grigore Ghica (de la 1822) nu s'a mai putut afla vreun om să se facă carnice sau găde, pentru că țara se curățise de streinii vagabonzi și mercenari.

De atunci se cată și se caută în van între pământeni vreunul care să primească sarcina de executor al legi sau găde. (Nici unul până astăzi nu s'a aflat, cu toate că apuntementele îi sunt de ajuns de mari). Moravurile s'au îmblânzit și nu suferă nici execuțiuni nici carneficii.

Pedeapsa cu moarte dar este în faptă abolită de douăzeci și opt de ani ¹⁾.

Constituția o desființează și din sentință în onoarea națiunii și a moravurilor.

20. «Stabilimente penitențiare».

21. «Emancipația Israelitilor și egalitatea politică pentru toți pământeni de orice religie ²⁾».

Aceste două articole n'au nevoie de vre-o analiză sau justificație ; Spiritul progresului și al fraternizării a străbătut și în inima Românilor, dacă au adoptat și au susținut trei luni cu atâta entuziasm și devotament aceste 21 articole. Pentru cei ce au curagiul și reaua voință ale combinate, le

1) În momentul d'acum când traducem sunt 42 de ani de când nu s'a auzit, de execuție, afară de asasinate plătite. Numai avem găzi, ei bravi de Veneția sub comandă...

2) În proclamație chemau pe toți prozeliții de orice religie la egalitate de drepturi, la aceeași masă ce întinde patria la toți. Dumnealor au înțeles să se puie ei la masă și pe noi Români să ne puie sub masă. Nu ne căim de ce am făcut... Este însă o dreptate și o răsplată și pentru puii de Judani renegați și pentru puii de calpuzani spânzurați.

lăsăm pălită gloria de a fi învingători. Țarul îi va recompensa foarte bine.

22. «Convocația îndată a unei Adunări generale constituante aleasă cum să represinte toate stările societății și care va fi însărcinată a legiui o constituție pe temeiul acestor 22 articole, decretate de poporul Român».

Se vede toată lealitatea și toată buna credință a mișcării în acest din urmă articol. Unde este arbitrariul? unde e comunismul? unde sunt simptomele de dezordine, când se proclamă niște principii ce totdeauna au condus și administrat țara, și când acestea sunt supuse la discuția și aprobarea represintanților tuturilor condițiunilor și tuturilor intereselor?

(1849, Iunie 9).

O ARUNCĂTURA DE OCHI

asupra evenimentelor dela 1848 petrecute în România și asupra rezultatelor obținute din revoluțiunea românească din acel an

Publicând această proclamație sau constituție dela 1848, credem că este acum în interesul lectorilor a le reaminti pe scurt cum s'au petrecut acele evenimente, ce au avut un resunet mare în lume, care ne credea până atunci cu toții rusofili. Dar cei cari doresc să cunoască bine aceste evenimente se cuvine a citi *Memoriile istoriei regenerațiunii române sau evenimentele dela 1848*, tipărite de Heliade-Rădulescu încă dela 1851 precum și *Equilibrul între Antitese* dela pagina 101 — 107.

*
* *

Rusia știa destul de bine că Ungurii pregăteau, la 1848, să se răscoale în contra Austriei. Era dară interesul ei să ocupe cu armatele sale ambele Principate Danubiene spre a

fi mai aproape de resbelul ce era să se încingă între Unguri și Austriaci; ca dacă va fi învinsă Austria de către Unguri, — ceiace s'a întâmplat, — să-i vină în ajutor imediat, după cum a și făcut aceasta, cu condiție însă să împartă între ele Principatele precum s'a împărțit și Polonia între aceste două State și Prusia.

Nu putea însă Colosul dela Nord, din cauza celorlalte State europene, să facă invazie aci fără să fie chemată de Principatele Danubiene sau să se întâmple vărsări de sânge în urma unei revoluțiuni, ca astfel să pretexteze că vine să restabilească ordinea și să asigure proprietatea și viața Românilor.

Spre ași realisa planurile sale trimise dară pe Duhamel, un ager și vigilant comisar imperial, cu misiunea d'a stăruî pe lângă Sturdza, Domnul Moldovei și G. Bibescu Domnul Țării Românești să ceară chemarea oștirilor rusești în Principate pentru a asigura ordinea ce amenință de a fi turburată. Iar dacă ei nu vor accepta propunerea să organizeze, în aceste Principate, câte o revoluție sângeroasă spre a silii pe boieri și pe guvern să cheme pe Rusia ca să restabilească liniștea și să asigure viața proprietarilor și averea ce le erà așa de rău amenințate.

Duhamel văzând, că nici Sturdza, nici Bibescu nu consimțiră să se adreseze guvernului rusesc spre a trimite oștiri în aceste țări, organiză revoluțiuni în ambele Principate, ceiace fu lesne s'o facă, pentru că p'atunci erau mulți rusefili aci și mulți pretendenți la tron, pe lângă fiecare din ei se grupase mulți adulatori, ce se conduceau după acești aspiratori la Domnie.

Când Heliade descoperi că în programa comisiei care organiză revoluția rusească în București figură între altele «d'a ucide pe Alesul Națiunii; d'a dà foc Țării de «3 părți: dela Ocnele-mari, dela Telega și dela Islaz; d'a «deprădă averile împărțind proprietățile, d'a violă persoanele, etc.»¹⁾ și convingându-se el că nu erà cu putință să

1) Vezi *Echilibru între antitese* pagina 104.

împiedice să nu isbucnească revoluțiunea astfel pregătită de Rusia, se decise să dejoace planurile rusești ce le urmărea cu multă vigilență și să facă o contra-revoluție îndreptată în contra protectoratului rusec, ce devenise nesuferit, amenințând existența națională. Se înțelese dară, în secret, cu Magheru, Tell, frații Golești, frații Racottă, verii săi, G. Zalyc. Mărgărit Moșoiu, N. Rusu-Locusteanu, Pleșoianu și alții să proclame menționata constituție la Islaz, în ziua de 9 Iunie.

În acea zi membrii guvernului provizoriu ce s'a proclamat acolo au trimis îndată o adresă lui Vodă Bibescu, prin care îl rugă să aprobe această constituție și să se pue în capul acestei mișcări naționale. Și dacă va dà probe că se devotează cauzei naționale, ei se retrag din acest guvern, și se vor simți fericiți a aștepta ordinele sale. (Vezi *Memoariile menționate* pagina 81).

Dar după 9 Iunie agenții secreți rusești traseră focuri de pistoale asupra lui Bibescu, fără să'l înemerească, cu scop d'a denigră apoi astă mișcare regenerătoare și a împinge pe Bibescu să aresteze pe membrii guvernului proclamat la Islaz. Vodă Bibescu însă după rapoartele date de Iancu Manu, prefectul poliției de atunci, convingându-se că atentatul venea dela Rusia și că în așa mod mișelesc i se răsplătește devotamentul său pentru împăratul Rusiei, indignat până la suflet de astă ingratitude și inspirat d'un patriotism luminat, aprobă această constituție și schimbă guvernul numind miniștrii pe oamenii acelei mișcări naționale, pe :

Nic. Goleșcu, ministru de Interne ; Ștefan Goleșcu la Justiție, Christian Tell la răsbel ; Gheorghe Magheru, la finanțe ; Ioan Heliade, la Culte și Instrucțiuni publice ; Nicolae Bălcescu, Secretar de Stat ; G. Nițescu, la Control și C. A. Rosetti, prefect de Poliție.

Puțin în urmă Bibescu abdică, plecând din țară.

Prin aprobarea constituției și prin numirea acestui

guvern firul legalității nu s'a rupt în necazul Rusiei care dorea contrariu.

Mai târziu a fost constituită o locotenență Domnească compusă de I. Heliade, Christian Tell și Nic. Golescu, care a fost recunoscută de Turcia și imediat de celelalte State din Europa, afară de Rusia, se înțelege pentru care motive.

* * *

Românii cari au preparat acea mișcare regenerătoare încă de pe la 1830 au avut mult patriotism și mare curagiu, pentru că ea era îndreptată în contra protectoratului sau dominațiunii rusești, care devenise nesuferită. După ce aceasta răpise, la 1812, Basarabia, apoi ar fi dorit să puie mâna și pe Principatele Danubiene.

Sufletul și capul acelei mișcări se știe că a fost Heliade Rădulescu, care demascase în diferite rânduri planurile moscovite de cucerire a acestor Principate.

Toți Românii cari s'au pus sub stindardul lui Heliade, la 1848, au strigat **jos cu protectoratul rusesc**.

Acest strigăt și acea mișcare regeneratoare dela 1848, cu constituția ei atât de liberală a avut un mare resunet în Europa, care credea că suntem slavi, grație scrierilor rusești, și devotații Colosului dela Nord. Dar scrierile răspândite ale lui Heliade-Rădulescu, despre limba română, dovedind că ea derivă din cea latină și Istoria Românilor. probând că descindem de coloniile romane instalate în Dacia de Traian și Aurelian. Apoi scrierile publicate de el în Paris, în timpul exilului său, ca *Protectoratul Țarului*, *Memoriile istoriei regenerațiunii Românilor dela 1848* precum și alte memorii prezentate guvernelor din Paris, Londra, Constantinopole etc., arătat-au îndestul că Rusia urmărea de mult să anexeze Moldavia și Țara românească.

El indică aceste țări fiind cheia Orientului, odată devenită stăpână aci Rusia, ea ar domina în curând mai tot Orientul, amenințând apoi și pe celelalte state. Eră dar în interesul lor a depărtă armatele rusești din țările noastre,

punându-le sub protecția colectivă a Europei, după ce ne va recunoaște autonomia noastră, garantându-ne neutralitatea.

Nu trecură mulți ani, dela 1848, și la 1853, Franța, Anglita, Italia și Turcia declară resbel Rusiei, și după ce au alungat-o din Principate, au bătut-o în așa mod în Crimeea că ea a cerut pace.

Prin tractatul însă dela Paris, făcut în 1856, am obținut ceea ce s'a cerut prin acele *memorii și scrieri*, adică d'a numai fi sub protectoratul rusesc și a ni se garanta autonomia și neutralitatea noastră, punându-ne tot de odată sub protecția colectivă a menționatelor State.

Aceste Puteri mari n'ar fi vărsat atunci sângele câtor-va sute de mii de oameni nici n'ar fi cheltuit mai multe miliarde, dacă nu s'ar fi asigurat încă dela 1848 că în România, deși existau pe atunci mulți rusofili, după cum am arătat, dar partidul național avea o vigoare și un patriotism așa de luminat, în cât era în stare să se lupte cu succes în contra influenței moscovite.

Ele erau atunci sigure că prin tractatul dela Paris dăduseră pe Rusia îndărăt cu un secol și că făceau din România un stăvilar puternic în contra slavismului.

Dar pentru complectarea operi lor Franța, Anglita și Italia ne-a susținut de-a face unirea Principatelor și secularizarea monastirilor închinat. Iar la 1859 când cu resbelul contra Austriei, Franța și Italia printr'un tractat ce puse pe Cuza să încheie cu Ungurii ni se asigură înapoierea Bucovinei și autonomia Transilvaniei. (Vezi acel tractat publicat de mine în *Noul Curier de Ambe sexe dela pag. 323—326*).

Din toate acestea rezultă că revoluția românească dela 1848 ne-a adus tractatul dela Paris și Unirea-Principatelor Danubiene. Iar unirea ne-a împins să alegem un principe strein și să ne constituim în regat, creindu-se România modernă.

Ideile liberale din constituție proclamată la 9 Iunie, 1848, la Islaz, și răspândită în toată țara în mii de exemplare a dat roadele sale după cum se constată. Statutul lui

Cuza și Constituția votată de constituantă la 1866 au consacrat toate principiile prevăzute în constituția dela 1848.

De aceia noi Românii trebuie să nu uităm niciodată pe acei **mari patrioți** cari au preparat revoluția românească din 1848 și să avem în totdeauna un cult pentru ei binecuvântându-i fiindcă ne-au salvat țara.

24 Octombrie, 1909

I. I. HELIADE-RĂDULESCU

CÂNTECUL URSULUI

Rusia la 1848 avea mari interese să ocupe Principatele mai înainte d'a începe răscoala din Ungaria. Trimise dar acî pe Duhamel, Comisar imperial, un ager agent, care avea misiunea d'a face o *zaveră* în România, silind astfel pe țară să cheme pe Muscali spre a potoli acea revoluție.

Duhamel cum veni în București priimi pe boeri cu țigara în gură și într'un mod necuviincios.

Heliade aflând purtarea acestui diplomat și tendințele Rusești îi făcù satira de mai la vale, pe care o traduse în franțuzește și i-o trimise într'un plic. A doua zi după ce o citi, Duhamel s'a pomenit cu un ursar că vine pe timpul mesei și se puse a jucà ursul în curtea sa recitind această satiră.

Cum termină cântecul ursarul a fost arestat și dus la poliție. La interogatoriul făcut el răspunse că un domn, găsindu-l, i-a dat câțiva galbeni ca să joace ursul și să zică acel cântec într'o curte boierească unde se află o fată frumoasă, după care moare acel domn și n'o poate vedea într'alt mod decât dacă va eși să privească la jocul ursului.

Țiganul speriat a început să strige :

— «Cinstiți boeri, na-vă galbenii dacă sunt de furat, lăsați-mă numai să plec».

Bietul ursar nu înțelesese scopul pentru care făcuse să joace animalul său.

Lectorii cari ar dori să afle mai multe decât putem noi spune aci, le recomandăm *Protectoratul Țarului și Memoriile asupra istoriei mișcării regeneratoare dela 1848*, scrise de Heliade în franțuzește.

Ni, ni, ni, și na, na, na,
 Puiu de popă satarà,
 Ursule neșesălat,
 Puiu de codru 'nversunat
 Diha! diha-măi! ¹⁾

Vine ursul mormăind,
 Babele s'ascund bocind;
 Căinii ni s'a deșteptat
 Vânătorii s'au armat.
 Sună cornul și răsună
 Potecașii se adună.
 Diha! diha-măi!

Puneți bățiași pe goană,
 Pe dihania ritană;
 Măi dihanie, rea feară,
 Dracul te aduse în țară?
 Că voinicii dau de tot
 Și mi'ți pun lanțul de bot.
 Ursăreasa te așteaptă,
 Cu ciomagul te deșteaptă
 Diuha! diuha-măi!

Cată-ți, Ursule de mure!
 Du-te naibi în pădure,

1) In loc de Diuha-Diuhamel!

Puiu de popă răspopit,
 Tat'tău te-a desmoștenit,
 Și ca vântul cel turbat
 Cu cholera intri'n sat;
 Dar ursarul te așteaptă
 Cu ciomagul te deșteaptă
     Diuha! diuha-măi!

Ursăreasa te-a crescut,
 Măgădan mi te-a făcut,
 Te-a învățat la diuhănit
 Cu lulea te-a dichisit,
 Nu'ți mai lași din bot țigara
 Tinga, tinga, gara, gara!
     Diuha! diuha-măi!

Tinga, tinga, na, na, na.
 Puiu de popă satarà,
 Meștereașă ne ghicește
 Și de bine ne vestește;
 Iar prin lume se răsună
 Că acum e piață bună.
 Meștereașă te 'mboldește.
 Păru'ți smulge și'l pârlește,
 Că e bun de speriat
 Babele te-au descântat:
 Ca să nu fii deochiat,
 Drept în gură te-au scuiapat.
     Diuha! diuha-măi!

Moș-popa te-a tămâiat
 Și molifta ți-a citit:
 Din lac, din bălți, din smârc, din trestie, stof,
 Din munți, din văi, din codri, fugi ascunde-te puf?
     Diuha! diuha-măi!

Cotoii 'ți-au miorlăit.
 Nevăstuicile ploscașe
 Veninoase și zăcașe
 'Ți-au trântit uleiul jos
 Ce'ți bagi botu noroios!
 Diuha! diuha-măi!

(Se schimbă cântecul).

Vino, Ursule la joc
 Și pământul bate 'n loc
 Și mi'ți joacă muschicește,
 Ad piciorul căsăcește
 Joacă bine, măi martine,
 Să'ți dau pâine cu măslina,
 Să'ți mai dau și altceva,
 Să fie pe seama ta,
 Diuha! diuha-măi!

Să te văz, fecior de lele
 Fă o tumbă d'ale grele,
 Să ne arăți vr'un marafet,
 Alivanta! berechet!
 Tinde cracul, deh! *scari*
 Cu piciorul fă *patî!*
 Că până la împăratul...
 Zicătoarea o știe satul,
 Mânca-l-ai să'l mănânci tot
 Să te lingi cu el pe bot,
 Diuha! Diuha-măi!

Nais te chirasaimos
 Te delo del bah
 Dabule flandăra
 Andoi ghenearal baros,
 Dabule bacșișul
 Că vin hoții de păgubași.

1848, Mai 20.

MĂCEAȘUL ȘI FLORILE

Se știe că Rusia căută încă de mult mijlocul prin care i s'ar fi legitimat amestecul în afacerile interne ale țării noastre. Astfel în anul 1844, trimisese în București pe un anume Trandafirof cu propunerea către guvern d'a i se da dreptul să exploateze toate minele ce va deschide în România cu *lucrătorii ruși*, aduși într'adins, iar profitul să-l împartă cu noi.

Deși materialicește această propunere erà în aparență folositoare pentru țară, însă, din punctul de vedere politic erà funestă; căci, îndată ce Trandafirof ar fi avut dreptul să lucreze minele cu Ruși, țara ar fi fost nu numai colonizată, de dânsii, dar s'ar fi dat Rusiei și dreptul de a se amesteca în afacerile noastre interioare.

Rusia erà omnipotentă atunci în principate. Bibescu, care domnea, nu aveà curagiul să se opună acestei propuneri. Supuse dar proiectul încuviințării Obșteștii Adunări. Presa fiind incatenată, nimeni nu cutezà să arate prin publicitate pericolul ce amenințà națiunea, dacă se va primi propunerea rusească. Atunci părintele nostru care priveghià ca o sentinelă toate mișcările inamicului, dete alarma prin fabula *Măceașul și florile*.

Câteva sute de manuscrise se împărțiră în Capitală, și lectura acestei fabule produse așa de mare senzație în cât deșteptă pe Români și hotărî pe reprezentanții Obșteștii Adunări să aibă curagiul de a se opune planurilor rusești, respingând propunerea lui Trandafirof.

Prin patriotismul Românilor de atunci țara scăpă de pericol.

Gândindu-se cineva la epoca din 1844, când puterile străine cunoșteau prea puțin importanța geografică și politică a Principatelor spre a le da tot ajutorul în potruva Rusiei care dicta aci, se miră și admiră patriotismul Românilor din acele timpuri grele.

MACEAȘUL ȘI FLORILE 1)

Un măceășiu ghimpos, sălbatec
 De prin locuri depărtate,
 Noduros, râios, iernatec,
 Smuls de crivițe turbate,
 Aruncat într'o grădină²⁾,
 Avuțită, roditoare,
 Vrea să prinză rădăcină
 Intre flori mirositoare.
 Pir³⁾ aveà pe lângă sine,
 Buruiană blestemată,
 Ce se'ntinde in mii de vine
 Incleștată, înșesată,
 Și tărâmu'nțelenește,
 Il usucă și'l stârpește,
 Stinge neamul d'orice floare,
 Suge sucul din livede:
 Fruct, legumă, abia vede
 Muncitorul cu sudoare.

Astea toți le știu prea bine.
 Dar măceășiu-i mărăcine,
 Știți că nu e de vr'o mană.
 Speculă dar întru sine
 Să-și dea nume cu *pomană*
 (Căci la dânsul *suvenire*,
 Va să zică *pomenire*).
 Zise dar că e de vița
 Trandafirilor faimoși,
 Să se bucure lelița
 Și flăcăii năzuroși.
 Ingâmfat d'a lui mărime,

1) Măceșul erà Trandafirof, iar Florile Români.

2) Grădina era Țara Românească.

3) *Pirul* erà Rușii.

Ca un semn de nobilime
 Că se trage dela noadă
 Și că simte, pătimește,
 La folos *obștesc* gândește,
 Iși puse ș'un *of* în coadă
 Nodurosul mărăcine
 Și crezù că-i stă prea bine.

Of! încoace, *of!* încolo,
Of! grădina răsună.

Floricele curioase

Una p'alta se'ntrebà :

— Trandafir să fie, lele ?

— Nu e trandafir, surato ;

— Vai de noi de floricele !

— Ce-o mai fi de noi, cumnată ?

— E măceăș, lua-l'ar naiba

Vioarelele strigară,

E semn rău ca scaiul, sgaiba !

E sălbăticie 'n țară.

— «Surori bune, dumneavoastră

Nu vă temeți, surățele :

Rugii, noi, din firea noastră,

Și noi facem floricele !

Sunt d'o lege 'n astă țară

De Domnul *blagoslovită*,

La spor mare vă invită

Vița mea de din afară ¹⁾.

— «Măi măceășe, măi măceășe,

Măi spioane, măi ploscașe,

Dă-ne pace și te cară :

Du-te dracului din țară.

Ești un proklet mărăcine,

Nu ne-aduci tu vre un bine

1) Luați aminte că acea viță stă astăzi la hotare.

Pirul ăla e rea piază!
 Unde-apucă de 'ncuibează
 Bagă nasul, sfredelește
 Sapă locul, găurește.
 Dă-ne pace și te cară:
 Du-te dracului din țară!»

Intr'acestea iată vine
 Grădinarul¹⁾ să așeze
 Binișor pe mărăcin
 Și'ntre flori să-l încuibeze.
 — «Nene, Tată Grădinare,
 Ia gândește-te mai bine,
 La primejdia cea mare
 Ce-o să faci cu'n mărăcine?
 Floricelele strigară
 Și ferbinte se rugară
 Ia astupă acea groapă!
 Vin' mai bine de ne adapă.
 Dă la cioare pe Roșcatul
 Că ai să ne tragi păcatul!
 — «N'auziți? Tacă-vă gura!
 Strigă omul supărat,
 «Mie-mi trebuie răsura:
 Voi nu știți a ține sfat.
 E obrăznicie mare
 Să-mi ziceți curat ș'anume:
 «Groapa-astupă grădinare,
 «Dă la dracul pe roșcatul!»
 'Mi-e rușine și de lume
 Să-mi strigați că trag păcatul
 Când eu iarna, toată vara
 Zi și noapte asudez
 Să v'adăp, să vă lucrez.
 Cât m'a obosit povara.

1) Grădinarul eră Bibescul.

Eu voesc obștescul bine
 Ș'a grădinei avuție :
 Eu știu și din mărăcine
 Să scot flori cu măiestrie !
 Altoi-voiu eu răsura
 Tot cu roze franțuzești,
 Trandafirii împărătești
 Să vă tacă vouă gura !
 — «Nene, tată grădinare,
 Vezi primejdia cea mare.
 D'ar fi trandafir, tot merge,
 Ci vedem ghimpoase verge
 Ș'acel *of grozav* din coadă
 Ce cu trandafiri se 'noadă !...
 Tot mai multe știe satul ;
 E sentimental spurcatul
 Ș'oftătura lui rău pute
 C'om merge din bute 'n bute.
 Nu vezi pirul ce ne-aduce ?
 N'ar mai apucà s'apuce !
 E o proastă buruiiană,
 Și se'ntinde pe poiană.
 Se prășește în grădină,
 Ne stinge din rădăcină !
 Ce-ți veni cu avuția ?
 Lasă 'ncolo măiestria,
 Curcitura, altoirea,
 Că tot lucru-și are firea :
 Măceașul e mărăcine
 Ciomăgos și plin de spine :
 Floarea este iarăși floare,
 Ce dă spirt, iar nu duhoare,
 Pune-o în pept, la cap pe masă
 Mărăcini nu pune'n casă.
 Vorba, știi dela părinți.
 Lacrime vărsam ferbinți.

Noi știm râvna înfocată,
 Știm sudoarea lăudată:
 Prețuim știința mare,
 Nene, tată grădinare;
 Ci măceașul e ispită,
 E sămânță de gâlceavă,
 De dihonă cumplită:
 Vai de noi, și d'a ta slavă!
 Țipă-l peste gard afară:
 Meargă Dracului din țară.
 — «Forilor, tăceți acolo,
 Că vă dau cu sapa 'n cap.
 Am făcut odată groapa,
 Ș'acum *cinstea* voiu să-mi scap.
 Ce am făcut nu se desface;
 Pân'acum nu s'a mai dat
 Grădinari să ceară sfat
 Dela flori. Și dați-mi pace!»

Grădinarul ostenit
 De atâta giră multă,
 Sapa ia nu mai ascultă,
 Și s'apucă de sădit.
 Când tot vântul de apus¹⁾
 Face-o vijelie mare,
 Un vârtej rotează tare,
 Și măceașul sboară sus!
 Peste cap ți-l învârtește
 Amețit ți-l răsucește
 În bucăți îl împărțește
 Și la dracul ți-l trânteste..
 Și'n grădină pace bună,
 Grădinar cu flori adună:
 Unul sudă și lucrează,

1) Aluziune la revoluțiunea Franciei, ce se prepară și pe care autorul cu doi ani a prezis-o. Vezi spalmul publicat în *Curierul de ambe-sexe*, din 1846.

Alta câmpul însmâltează,
Unul sapă și plivește,
Alta fructul însutește.

Grădinare, grădinare,
Vezi de pir a te ferì,
Că-ți face muncă mare ;
Fugi de *of* cât vei trăi.
Florilor, luați aminte :
Flori nevinovate fiți !
Nu prea cereți iar cuvinte,
Că nu'n toate nemeriți !

1844.

UN MUIEROIU ȘI O FEMEE¹⁾

Când e vorba de vorbiți
De princip și de idee,
Ascultați să auziți :
«Un Muieroiu ș'o femee.
Cum și când nu prea știu bine,
Peste drum era vecine :
Ca albina laborioasă
Femeea își cătă de casă :
La intrigi pregetătoare,
Și la vorbe rușinoasă,
La lucru cutezătoare,
Și la certe prea fricoasă,
Nu'i lipseà nici foc nici masă.
Muierușca nevăstuică,
Ochi de Linx, bot de curuică,
Nu stă locului nici cum.

1) Vezi articolul : *Un om și un Căusașu*, din *diverse* pag. 75.

O luà papuc la drum.
 Tot oraşul colindà
 Treierà şi vânturà,
 Loc, căsuţă nu lăsà
 Peste tot s'amestecà.
 Ştià orice s'a făcut,
 Şi câte nu s'a întâmpat:
 Care când s'a fost născut,
 Când cutare s'a 'nsurat,
 Când aea s'a măritat,
 Când vre-o puică a oat,
 Purtà vorba peste tot,
 Ş'o schimbà cum îi venià,
 Soţi, amicii desbinà.
 Azi se sărutà în bot,
 Şi piezişi îşi dà la coate,
 Mâine ocără pe toate.
 Inţepà ca o lanţetă
 Era rea şi veninoasă,
 Ca o vespe costelivă,
 Vai de om! . . . ca o gazetă
 De limbută, guralivă.

Ce cu gândul n'ai gândi!
 Vorbià şi de libertate,
 Ce prin cap nu ți-ar plesni!
 De dreapta nepărtinire,
 De buna vecinătate,
 De înfrăţire de **UNIRE!**

Şi ca culme peste toate
 Mai aveà ş'o guşe mare,
 Şi la ceartă încăerare
 Hârâia şi spumegà,
 Limba singură-şi muşcà,
 Toată vorba deşirà ;

Se certà pe românește,
 Și credeai că-i țigănește
 (Ea ziceà că-i boerește).
 Și învățase din păcate
 Și franțuzești d'alea toate.
Princip, bon ton, santiman,
Pardon, bon jur, galantom.
Soaré și amusan,
Exclusiv, și junul om . . .
 Ș'alte câte și mai câte,
 Tot mai slute și urâte.

Ce avea ce nu avea,
 De vecina se plângeà,
 De biata femeea blândă,
Coșemar îi stà pe pept,
 Ca la nebuni înțelept.
 Și stà neîncetat la pândă.
 O vedeà, or n'o vedeà,
 Ea la poartă în drum eșîa,
 În șold mâinile își puneà,
 Relele ce-aveà pe ea
 Pe vecina le-aruncà
 Și tunà, strigà, sbierà.

«Au ca mine ești tu sluto ?
 «Au ca mine ești tu muto ?
     «Uscățivo,
     «Costelivo,
     «Exclusivo !
 «Stai închisă mototoală,
 «Sufli 'n foc și bagi în oală
     «Exclusivo !
     «Inclusivo ! . . .
 «Taci vezi bine că ești toantă
 «Și ce-ai să mai zici, mă rog ?

- «Furcă strâmbă, fus olog !
 «Ac pocit, și sulă boantă !
 «Știi tu ce se face în lume ?
 «Ți-ai făcut și tu vr'un nume ?
 «Lea papelco dela foc ;
 «Știi vr'o modă, știi vr'un joc ?
 «Tu principele le știi ?
 «Franțuzeștele le știi ?
 «Nici *bon-jour*, nici *bon-soar*
 «Nu învățași și tu măcar.
 «Nevăstuică, baraoană,
 «Ai tu vr'o ducațioană ?
 «Ai fost și tu de bonton ?
 «Știi să zici încă pardon ?
     «Îngălato,
     «Desmățato,
     «Uscățivo,
     «Costelivo,
     «Exclusivo !
 «Zi-mi de poți, zi-mi guralivo :
 «Ia deschideți a guriță,
 «Iesuit-o, Neagă-rea,
     «Chyrațiță
     «Avestiță !
 «Ai fost tu la soarea ?
 «Știi ce este libertaoa ?
 «Știi ce este egalitaoa ?
 «Ai fost tu la bal maschè ?
 «Amur și fidelité !
 «Ai simțit tu vre odată,
 «Tistimel, paftală lată ?
 «Dela foc dela corlată
 «Din argeaua de neveste,
 «Știi politica ce este ?
 «La princip ai fost constantă
 «Ca și mine de galantă.....

«Vai de mine! mai ales.
 «Ești d'alea ce poartă feees!!!
 «Ha! ha! ha! lea Poartă-fes!
 «Uite fes! ia uite feees!
 «Zi deh, să văz ce-o să zici?
 «Ce o să îndrugi? — te-am înfundat.
 «Nu cum-va porți și târluci,
 «Mămăligă cu păsat?..
 «N'ai mai fi de buse mute
 «Ci ca rupe-o din tăcute,
 «Nu ți-e lene, lea Mușată,
 «Ca desleagă limba odată...»

. . . . .
 Și unde din picior băteà
 Și vorbià de se spârgeà,
 De odată pe neașteptate
 Fata măsei pe la spate
 O trăgeà și o îmboldeà:
 (Căci avea măsa și fată
 Tot ca măsa de gușată)
 — Mamă, mamă, îi ziceà,
 N'auzi, mamă? zi odată,
 Zi că este și gușată,
 Până nu ți-o zice ea.

Toți câți sunteți cititori,
 Domnilor alegători,
 De nu credeți de întâmplare
 Câte spui că s'au urmat,
 Vedeți în amiaza mare
 Boroboț învederat;
 Uitați-vă la gazete,
 (Și la frații căusași
 Și la toți câți plăpămași)
 Gazete de coterii,

Că vă dau pe toți pe bete
 Sute, sute, zeci de mii.
 Voi tăcuți voi guralivi
 Voi creduli, — voi exclusiv,
 Voi din gașcă și gușați
 Câți în gaște nu intrați...
 Vai de tine, Moș Sofroniu,
 De ne-i fi din Pandemoniu !

1861, Martie 28.

PORTRETUL

Erà poet în suflet, erà artistul june
 Și creator penelu'i, în contâmplarea sa,
 Trăsurrele-ți divine, în marea-i pasiune
 Voind să le imite, un angel copià.

Și a făcut un angel în toată a lui candoare,
 O vergine cerească, Femeea-Seraphim.
 Și-a pus umana artă și zelul și ardoare
 Să reproducă fapta **Artistului Sublim**.

Ci, unde e schinteia din blânda-ți căutare ?
 Și unde e seninul din ochi-ți cerulii ?
 Și sufletul acela din oricare mișcare,
 Și fruntea-ți elocuentă ș'acele culori vii ?

Ci unde e copilina vorbire inspirată ?
 Acele ferbinți unde ce 'nsuflă al tău sîn ?
 Exoticu albastru, rujoarea colorată
 De rumenul serafic pictorului străin ?

Cel ochiu, îl vezi, că tace ; al tău vorbește, luce :
 In el eu văz și suflet, și cuget, ș'al tău dor ;
 E magică oglindă din care restrăluce
 Acel de inim' fulger, acel divin amor.

Acele buze rumeni, sunt bine imitate ;
 Ci nu văz eu viața din buzele-ți de foc,
 Al lor diafan rumen acolo nu străbate
 Nu 'nghiață, nu 'ncălzește acel feeric joc.

Marie, fii tu Musa cu rimele 'mi conduce
 Cu-ai tăi doi sori aprinde, însuflă sânul meu ;
 Ș'al tău portret aieva, real voiu reproduce
 Și'l voi viă cu focul furat de Prometheu.

Ai cugetat vr'odată, ai admirat în sine
 Metalică oglindă a artei lui Daguer ? ¹⁾
 Pe ea știi cum modelul s'asorbe și se ține,
 Și cum se 'ntipărește printr'un arcan mister.

Idea e ferică, invenția divină ;
 Dar este 'mprumutată din ochii lui Amor ;
 Nu'mi pare mie nouă, de loc nu'mi e străină.
 D'a fost amant artistul, a fost și creator.

In ochi-mi ca'n oglindă se vede-a ta ființă,
 Ș'aieva se reflectă în sânu'mi înfocat ;
 Pe inimă ca'n placă prin calda mea credință
 Imaginea ți întreagă ca zeu s'a întronat.

Domnește, și e viiă, și anii n'o vor stinge
 Și-n sacrul meu deliriu spuind'o voiu cântă
 Că suflet fără vârstă ce timpul nu'l învinge
 Ș'o va cunoaște lumea în admirarea sa.

1) Primele fotografii se numiă Daguerotipe.

«Frumoși îți sunt ochii, frumoasă 'ți e fața !
 «Frumos îți e svolul, angel d'Osanà !
 «Și de 'mi este scumpă, de 'mi place viața,
 «E d'ast, sunt nesățiu d'a te contempla».

Erai vergine castă, aveai pe cap cunună,
 Pășai să juri credință l'altar la himeneu,
 Cu bucelele-ți aurii, beteala împreună
 Formă aureola unei copile-zeu.

Și chipul tău atuncia mi-a inspirat cântarea
 Ce 'nvoacă Serafimul al meu consolator.
 Acolo 'ți e ritratul și 'ntreagă asemănarea ;
 Și 'n pept 'mi a fost secretul un foc consumător.

Sunt secolii de atuncia la lunga-mi așteptare ;
 Mi-e teamă să pui mână s'ating acel portret ;
 Și lira-mi îl repetă în sacra-i fiorare ;
 Pe pictorul d'atuncia îl faci acum poet.

E june, încă june în dulcea-mi suvenire
 Imaginea-ți divină, modelul meu sublim
 Ce 'ntinerește 'n mine și cuget și simbire
 Și-ți spune cine este frumosu-mi Serafim.

Ești liberă acum ; ești însuși idealul
 Acelui frumos angel. — Ascultă ruga mea ;
 In inimă'mi citește, și 'ntr'ânsa vei vedea :
 «Dă copia la pictor, și mie-originalul».

(1847)

O NOAPTE PE RUINELE TÂRGOVIȘTEI

Soarele peste dealuri mai luminează încă,
 Razele-i rubinoase anunță al lui apus.
 Și seara, pânditoare sub fiecare stâncă,
 Și-ntinde a sale umbre cutezătoare 'n sus

Și 'naltă al său creștet fruntariul 'nalt munte,
 Și cată la al zilei misterios declin;
 Iar ultimele raze resfrâng pe a lui frunte
 A cerului splendoare prin lucidul senin.

Al serei vânt adie, și frunza 'nfiorează,
 Seninul varsă roua verdeața reînviind;
 Ca o cunună dealuri câmpia încorunează,
 Și râul p'a lui cale șoptește șerpuind.

P'a dealului sprânceană, pe fruntea lui râpoasă
 O vechie cetățuie, focar religios
 Conservă suvenirea de o noapte sângeroasă
 Ce mișcă a mele patimi în sânu-mi dureros.

În sufletul meu astfel se 'naltă a mea credință,
 P'a patimelor râpă ca monument s'a pus,
 Și-mi ține șovăinda, debila mea ființă
 La-l vieți-mi viforoase adorn și lin apus.

S'a dus și ziua d'astăzi! și noaptea 'naintează
 În carul său de eben, și lumea a coprins;
 Cortegele de astre preced și îi urmează,
 Și manta-i înstelată pe cer s'a și destins.

Ai mei ochi în extase coprind nemărginitul,
 Din astru pân' la altul, în orice stea citesc,
 Ia aripi al meu suflet, străbate infinitul,
 Se scaldă în lumina etherului ceresc.

D'acolo se retoarnă în sânu-mi se așează,
 Tăcerea mă 'nconjoară, misterul cel mai sânt,
 Natura toată doarme, ființa mea veghiază
 Ca geniu pe ruine, p'al avilor mormânt.

Un rece vânt se simte c'a Morții răsufare,
 Prin mușchiul de pe pietre șueră trecător.
 Drept viață se revarsă o mută înfiorare,
 Desertul se insuflă d'un spirit splorator.

E viu tot înprejuru-mi; frunza frunzei șoptește,
 Și iarba întreabă mușchiul; «aici cine, cine m'a adus?»
 Zidul ca o fantasmă d'asupra-mi se lățește,
 La spate-mi ca gigante se 'nalță turnu 'n sus.

Par' vii și stau ca Moartea cu toate nemișcate
 A năvăli ca Moartea, stafii, umbre încongiur,
 Trec și retrec se uită, asupra-mi ațintate,
 De noaptea paseri cobe fâlfâie înprejur. —

. . . . .
 . . . . .

Eu n'am venit, o umbre, să tulbur pacea noastră :
 Ființa-mi rătăcită aleargă între voi ;
 Și eu repaos caut în locuința voastră ;
 Sunt însu-mi și eu o umbră împiasă de nevoi.

Sunt de al vostru sânge; al meu braț nu s'armează
 D'o armă ca acelea ce voi a-ți repurtat ;
 Ci Musa-mi aci în umbră, trecutul cercetează,
 Când vouă al meu suflet de tot l-am închinat.

Eu cânt în miezul nopții heroica valoare,
 P'al vostru mormânt sacru eu laure 'mpletesc,
 Celebru mari victorii; cu bellica ardoare
 Eu inimele june aprind și 'nsuflețesc.

Câmpia îmi arată resbele glorioase,
Acî câte victorii pe dealuri s'au serbat!
In treacăt râul zice de spume sângeroase
Ce undele-i purpurei în Dunăre-au purtat.

Acî îmi stau de față eroii României
Din Câmpulung, din Argeș, din Iași, din București,
Dela Traian și Negru, martiri ai creștiniei,
Până la împilarea, Domniei remânești ¹⁾

S'aude: Radu Negru! peste Carpați răsună,
Se întemeie tronul. — Tătarul e învins;
Orice Român sub Niger și jură și s'adună
Să-și apere Moșia, străbunul lor coprins.

Apare apoi Turcul. — Mircea eroii strânge,
Insufă bărbăția Romanilor soldați;
Lui Amurat trufie o 'neacă 'ntr'al lui sânge
Și totul este liber din Istru la Carpați.

Balcanul până 'n poale-i văzù pe fiii Lunei
Infrânți, bătuți, și'n spaimă scăpare a cătă;
Danubiul este martur, de premiul cununei
Ce fiii României știură a luà.

D'aci văzù în Moldova iar gloria romană
A re'nvia sub Ștefan, și-ai renumirii ani
A se întoarce iară; valoarea moldovană
Sub el se îmbărbată a 'nvinge pe tirani.

P'a Neamțului cetate, eu văd o eroină,
Moldoveană în toate, spartană l'al său dor,
Certând orice codire la Moldovean străină,
Zicându-i: «Mori cu arma, or vino 'nvingător».

1) Cu primul domn Fanariot.

Ici iară Mihai bravul deșteaptă bărbăția,
 Stindardele destinse libere fâlfaiesc,
 Sub dănsule el chiamă întreagă Românie,
 Și trâmbița răsună, eroii se 'nmulțesc.

Buzeștii ici comandă; Tătarilor e spaimă;
 L'a lor picioare Khanul țărâna mușcă jos,
 Calomfirescul arde d'a lor belică faimă
 Și brațul lui împună ferul și mai vînos.

De belicul răsunset altarul se despică,
 Din sânu-i eroismul e foc consumator;
 Farcaș într'ânsul arde, sânt crucea sa ardică
 Al ducilor e duce, păstor răsbunător.

Cu barba lungă pașa spre fugă comandează;
 Ferosul Manaf pierde orice curagiu barbar;
 Arabul beat de sânge, e prins și 'n lanț turbează;
 E plin câmpul bătăiei de cruntul Ianicear.

Danubiul e mormântul hordiei musulmane,
 Și crucea triumfează, și Christ e răsbunat;
 Românu' este spaimă trufiei otomane. —
 Cel hotărât la cruce triumfă ne'ncetat.

Peste Carpați la urmă Vulturul român zboară
 D'aicea spre Moldova își ia mărețul sbor;
 Două capete are, cu patru ochi măsoară;
 E 'n toată România și domn și protector.

. . . . .
 . . . . .

O ziduri! residența veghierilor străbune
 O turn! de unde ochiul d'atâtea ori văzû
 Victoria să sboare peste armele române,
 In muta voastră șoaptă câte-mi vorbiți acû!

Acest mușchiu pe ruine ce timpu-l grămădește
 Sălbaticile ierbe ce în deșerturi cresc
 La ochi-mi plini de lacrimi par' laure ce crește,
 Deșteaptă bărbăția; din ochi selavii vorbesc!

Eroi! când auz frunza că murmură, suspină
 Și când astupat geme vântul prin boltituri
 Auz al vostru nume ce ca o undă lină
 Retrece, se strecoară prin aste crăpături.

.....
 .....

Dar ce voce 'nterupe tăcerea aceasta sântă? —
 E vocea cucuvaiei ce-și plânge al său dor, —
 Ce! asta e poetul? P'al vostru mormânt cântă
 Ast fiu al pustiei?... O puiu de cobitor?

Ce-mi spui, d'a noastră soartă? ce vaiul nu-ți mai tace?
 Ca ce fel de dezastre? ca ce fel de nevoi?
 Ce! nu e Aquila Corbul? Ce nu mă lași în pace?
 Plângi numai pentru tine, nu plânge pentru noi¹⁾.

.....
 .....

Fatala presimțire resping eu bărbătește;
 Dar vai! eu ca și tine n'aduc nici un folos.
 Căci vocea-mi se astupă; sau poate că cobește
 Căci plânge drepturi stinse și plânge dureros.

Și!... Clopotul s'aude! E ora după urmă? —
 Al repentirii angel cu acest d'aramă glas
 La rugă chiamă, chiamă pe rătăcita turmă,
 Natura se deșteaptă; și visele mă las.

1) Alusie la Regulamentul zis organic, și la veleitățile și preten-
 siunile ce începuse a manifesta Rusia prin articolul secret în contra căruia
 protestat Adunarea generală la 1836.

Roșește Răsăritul; muntele rubinează,
 Răcoarea dă viață și stelele albesc;
 Râul adapă câmpul ce roua îmsmăltează,
 Pe dealuri înverzite se 'ntind vapori, plutesc.

Cai, turme, vite multe la apă se coboară
 Bat clopote, se scutur' cu al dimineței svon;
 La vâjâitul morei undele se 'nfășoară
 Deschis e ochiul zilei acum pe orizont.

1836.

CUTREMURUL

Uet, urlat s'aude! colcăe, sare pământul
 Tremură, sgudue, saltă, colcăe, crapă, plesnește. —
 Sgudue iar, răstoarnă; trosnet, țipăt s'aude,
 Spontaneu lumea se 'nchină. — Domnul trece în mânia.

Și crima se ascunde, Păcatu 'ncremenește;
 Tot păcătosu-așteaptă al lumi, al său finit;
 Pământul îl înghite și cerul îl strivește;
 Iar dreptul la cer cată, și Domnul s'a blânzit.

.....

Ce spaimă fu aceasta! — S'a 'ngreuiat pământul!
 Fiori prin a lui vine fulgeră șarpuesc!
 Iși scutură povara, că a perit cuvântul;
 Se bucură nedreptii, săracii flămânzesc.

Și câtă făr' de lege pe dânsul îl apasă!
 De sus câtă trufie strivește pe săracu!
 Sudori de sânge câte p'a trântorilor masă!
 Și ce de viclenie! ce noduri se desfac!

Și lenea se îmbuibă când muncitorul geme,
 Când ghiara nedreptății într'ânsul s'a înfipt;
 Din carnea lui sfâșie stăpână p'a lui vreme
 Stăpână p'a lui pâine, pe viața'i mai cumplit.

Eclesia căzută e mută, surdă, tace.
 In van săracul strigă: o mater, ajutor!
 E vitrigă-a lui mater; pământul n'are pace
 Să tacă biata oaie când lupul e păstor.

Această Doamnă mare a Domnului mireasă
 Ferbinte la toți mater, o dată consolă
 Pe tot carele plânge, ș'o turmă d'oi aleasă
 Și un păstor la lume și pacea anunță.

S'au dus timpii aceia; și Antichristu domnește,
 Despot pe lumea 'ntreagă cu varga sa de fer
 Altarele distruge, corumpe și sdrobește,
 Și țipete de sânge se 'nalță pân' la cer.

Se va deschide cerul; Cuvântul iarăși vine
 De vii și de morți jude. — Și mii de Cherubimi
 Pe palmele de flacăr' p'al Omului fiu ține,
 Și lauda răsună prin mii de Serafimi.

Cea cu ochi mulți Știință sunt iuți cherubimii,
 Ce va mări pe Omul, și'l va reîntregi;
 Și Caritatea, pacea sunt blânzii Serafimii
 In care cel ce geme atuncia va trăi.

Se vor sculă și morții să stea la judecată;
 Cuvântul va alege pe caprele din oi.
 Popoarele sunt morții ce viața nu le-e dată
 Ce Mintea le înviază, le scoală din nevoi.

Iar oaia e săracul ce laptele își mulge
 Și și dă și a sa carne, Cesarului spurcat ;
 Și capra e 'ngânfatul satrap care o smulge,
 Și sângele i'l suges, când laptele-a secăt.

Veți fi d'adreepta, popoli, când va domni Cuvântul.
 Răbdare, că într'insul cei umili vor trăi,
 Ș'a voastră moștenire va fi atunci pământul ;
 Răbdați, n'ardicați brațul că Pacea va domni.

Și când e 'ntre voi pace, Cuvântul iute vine,
 El numai după fapte va împărți și dă ;
 Căci cumpăna dreptății în dreapta sa El ține ;
 Și fapta 'n ea atârnă, și fapta va lua.

Sudați, despicați brazda, nutriți lenea ce zace,
 Dați pâinea voi și vinul, le dați la câți le cer ;
 Că sacra-vă laboare îndată se preface
 În sângele și carnea a Domnului din cer.

O Farisei ! perit'a a voastră împărăție,
 Când va veni Cuvântul nu'l veți mai condamna ;
 Cu glorie el vine și vine cu tărie
 Peri-va Răutatea când el va domina.

S'au dus zilele voastre, zile de asuprire,
 De dol, de nedreptate, de crime, vulpenii,
 De ură, de discordii, de sângiuiri, de murire
 Căci va domni viața, și morții vor fi vii.

Așa se roagă Omul către ceresul Tată :
 «Vie împărăția și fie voia Ta».
 Căderea voastră-așteaptă credința cea curată,
 La cer aceasta strigă, și cerul îi va dă.

Heliade fiind exilat la 1848 din țară s'a dus și la Paris unde a stat mai mult timp. Acolo a făcut cunoscut cu Lamartine, Victor Hugo, Gueroul și alți francezi, cărora le-a făcut cunoscut evenimentele dela 1848 petrecute în țara noastră, atrăgându-le simpatia asupra Principatelor Danubiene după aceia a tradus poezia lui Victor Hugo :

Danubiul în Mânie apoi i-a dedicat următoarea poezie :

LA V. HUGO

E și mai facil, mai demnă soartă.
A nălțà vocea la popoli, regi,
Când având cheia d'eterna poartă,
Nume de Victor cineva poartă,
Ș'a Provedinței apără legi;
Când l'aud seculi, nații întregi;

Când ca un geniu ceruri străbate,
Și 'n frunte-ațintă diva Dreptate
Știe să vază : Egalitate ;
Când jos la plângeri intră d'adrept
La Condamnatul ¹⁾ ce desuspină,
La Proletarul ce va lumină,
Dreptul și verul ce-il alină,
L'al Depurtatului soțial pept ²⁾.

Când e de față și 'n fulger bate
Fii Minciunii și 'mpilători,
Ai Italiei încatenate,
Ai Romei sacre crucificate. ³⁾
Și Legii sânte ⁴⁾ violatori
Și omenirii ucigători ;

1) Aluzie la opera : ultima zi a unui condamnat la moarte.

2) Aluzie la apărarea celor depurtați sau exilați.

3) Aluzie la ocupația Romei republicane de oștirile Republicii franceze.

4) Legea sufragiului universal.

Când îl ascultă lumea întreagă,
 Și verbu'i lumea convinge, leagă
 Ca libertatea să înțeleagă ;
 Atunci, ca centru universal,
 Ca un gigante se poate pune
 In capul Ligei ¹⁾ ca să adune
 Popolii miseri ce vor repune
 Dreptul Minciunii, drept infernal.

Atunci în juru'i Italianul,
 Polonul ager, bravul Maghiar,
 Credul Croatul, Serbul, Germanul,
 Irlandul miser, creștin Românul
 Ulan, Pandurul, Drabanț, Husar,
 'Nălța-vor liberi la Cristu altar,

«Hei colo Keiser! viu e Germanul!
 Vivat Maghiarul, Italianul!
 Țar temerariul, Ce-ai cu Românul?
 Popoli și stirpe, ce aveți voi?
 Turcule simple, ce uiți cuvântul?
 Călcași tractate și jurământul,
 Folosul propriu ți 'l svoală vântul,
 Lăsași Românul prada 'n nevoi!

Umanitatea acestea strigă
 Și Christu în capu'i s'a proclamat!
 Arme, coroane, cepi și verigă,
 Furci, cetățue la sânta liga
 Ca porți tartarei frânte s'abat,
 Cânta-vor pace câți n'au cântat ?

Paris 1850, Iunie 9 — 11.

1) Invitația de a lua parte la redacția unui Jurnal ce se crease în favoarea solidarității popoarelor cu nume de *Liga Popolilor*.

CÂNTAREA DIMINEȚEI

Cântarea dimineții
 Din buze inocente
 Cui altui se cuvine,
 Omnipotente Pater,
 De cât ție a dà ?

Tu ești Domnul a toate,
 Și a tot bunul Tată ;
 A ta putere sfântă
 Făptura ține întregă,
 Ne ține și pe noi.

În inimă în tot omul
 Tu ai plantat Dreptatea,
 Unirea și Frăția :
 Tu Conștiința justă,
 Tu bun ce-avem ne-ai dat

P'asti gemeni de Virtute
 Răcoritoare ploaie
 De Adevăr să pice,
 Să crească să dea fructul
 Să fim prea fericiți.

Indreptătorul lumii,
 Tu ai mărit popoare,
 Le-ai pus tu legi prea sfinte,
 Și le-ai format în Staturi.
 Mărește și pe noi.

Și aceste legi prea drepte
 Poporul ce le calcă

Sau care nu le știe
 Ruină se preface,
 Devine neștiut.

*Din glorie străbună
 De am căzut ne înaltă,
 De am uitat unirea
 Ce-i întăriă întru toate
 Acum ne fă uniți : 1)*

Să știm c'avem dreptate,
 Să știm ce, cine suntem
 Și așa să nu se uite
 O nație mărită
 Ce-am fost și ce-am fi noi.

Cu toții dară ție
 Cântăm cântare nouă,
 In flacăra unirii
 Intindem mâini la tine
 Rugăm să ne însoțești.

Ne luminează mintea
 Să te cunoaștem, Bune.
 Să știm că ne ești Pater,
 Să te cântăm mai bine
 Harmonia cântând.

(La inaugurarea primei școli lancasteriane 1822).

1) Încă dela 1822 Heliade aspiră la Unire.

RUGA PRUNCULUI

Pater, tu cărui Tata se închină
 Și toți te chiamă genuchi plecând,
 De al cărui nume teribil, blând
 A mamei frunte umil se înclină.

Zic că ăst soare strălucitor
 E jucăria puterii tale,
 Că sub picioare ți-e p'a lui cale
 Candela d'aur luminător.

Zic că tu singur faci a se naște
 Mici păsărele peste câmpii,
 Lași cu-a lor mamă micii copii,
 Le dai un suflat a te cunoaște.

Zic că tu singur semeni cu flori
 Livede, vale, câmpuri, grădine;
 Tu faci verdeața, și fără tine
 Ar fi toți pomii nefructidori.

La daruri multe l'a ta îndolare
 Tot universul este chemat,
 Nici micul verme nu e uitat
 La al Naturei ospăț prea mare.

Livedea paște 'gnelul plăpând,
 La mugur iedul voios s'acață.
 Puii la mumă a ciupî învață,
 Fug gândăceii cibul cătând.

Vrabia svoală și ciugulește,
 Și peste câmpuri pasări se pun:
 Columbii stoluri, stoluri s'adun,
 Pruncul la măsă strâns se lipește.

Al tău sfânt nume glorificăm
 În dimineață, în amiază și seară:
 Tu faci pământul să ne răsară
 Tot ce nutrește ca să viăm.

Doamne!... dar gura-mi abia pronunță
 Numele-ți d'angeli glorificat.—
 Și un copil poate fi ascultat
 În corul d'angeli ce te anunță.

Zic că îți place exauzi
 Urări aduse dela pruncie
 Pentru acea însuși mult curăție
 Ce are pruncul fără a ști.

Mai zic că umila noastră dorire
 Repede ajunge înaintea Ta,
 Că noi cu angeli am semănă,
 Că plin e cerul d'a Ta mărire.

D'acolo dacă propițiu ești
 La inocenta noastră chiemare,
 Eu îți voi cere fără încetare
 Lipsa la toate Tu să îplinești

Doamne Tu apa dă la exvoare,
 La pasări pene spre a svolă
 La ngel dă lapte și lâna sa,
 Și la câmpie roă, răcoare.

Dă, Doamne, pâinea la cerșetor,
 Și amalaților întremare,
 La cei în carceri dă liberare,
 La ăl fără mamă dă ajutor.

La bunul tată casă unită,
 Copii cu minte și ascultători,
 Și în mine, Doamne, să te cobori
 Să fie mama prea fericită :

Mitul astfel să fiu bun eu
 Ca copilașul dela icoană
 Ce poartă Cruce și o coroană
 Și tata îl are de Dumnezeu.

În mine pune sfânta Dreptate
 Și Adevărul pe buza mea,
 Și când în sufletu-mi vei vedeà,
 Să vezi, Părinte, tot bunătate.

Precum se înalță tămâia în sus,
 'Nalțese ruga-mi până la tine :
 Dă lumii pace, Dreptilor bine,
 Și toate fie precum le-ai pus.

TABLETE:

Adorare

Ferește-te de vorbe de laudă 'mpănată ;
 Căci fapte cere Domnul și inimă curată,
 Durere la durere. — P'al frigurilor pat
 Consolă și ajută pe orice scăpătat ;
 La casa de suspinuri, la poarta încuiată
 Ca angel de scăpare captivului te-arată ;
 Pe inocent liberă, îndreaptă pe cel rău ;
 Ajută pe aproape, c'adori pe Dumnezeu.

Omul sau Drepturi

Ca liber să nu suferi nici varga Tyraniei
 Nici limba Adulării nici jugul Anarchiei :
 A fi or sclav, or tiran, căleat or călcător,
 Or oaie ești ori tigrul. — Fii Om cuvântător :
 Imagine divină, viază în Dreptate :
 Justiție pretinde cereasca Libertate.

Datorii — Morală

Drept, cată Adevărul: ce este-aceea spune,
 Și fugi de Nedreptate ca însuși de Minciune ;
 Uraște Calomnia în cel asupritor ;
 E fiu al Răutății un martur delator.
 Drept, cată Adevărul, și fugi de jurământ ;
 Respectă al tău suflet ; te ține de cuvânt.
 Cunoaște-te pe sine, și nu te degradă
 La oameni ; dar te teme mai mult 'nainte ta :
 Aibi Inmea de amică ținând tot dreapta cale,
 Prefere amicia a conștiinței tale,
 De impii te ferește, de rea vecinătate :
 Distinge-hipocrisia din vera pietate.

LA SCHILLER¹⁾

*«Intre ai tăi ai fost, o Schiller ;
 «Și ai tăi nu te-au cunoscut.»*

Este o viață moartă, precum și-o moarte vie ;
 Ci este și Viața ce nu mai are moarte.
 Unii prefer pe una, și alții și-aleg alta.
 E tristă-a Omenirii fatala, cruda soartă ! —
 Prin chinuri, și privații, și lupte, și amaruri,

1) Cu ocazia centenarului lui Schiller i s'a dedicat de Heliade această poezie.

Și desiluzii crude, patientă adamantină,
 Prin forță asalt heroică să ia Cetatea-Sântă,
 Al cerului Imperiu, și vera Libertate.
 Mult suferiși, o Schiller, și luptă avuși mare!
 Căci lungă e Durerea și Fericirea scurtă!
 Și strâmtă, și spinoasă e a Cerului cărare!
 Și greu, inert e Corpul! greu dreptul la viață!

Du sarcina, o suflet, du corpul după tine;
 In sus pe calea strâmtă cu filii, cu consoarte;
 Te luptă cu Ananga, cu aspra neavere,
 Cu limbele de șearpe, cu ochi de Vasiliscu;
 (Calomnia, Minciuna, Invidia, Trădarea)

Cu Forța Impilării, cu reaua Tiranie;
 In sus! pe calea strâmtă nici apă, nici merinde,
 Nici unde să-ți pleci capul la frigurile Lentei;
 Și luptă-te da prode!

Avuși de adversar pe *Omu*; ș'atât ajunge:
 Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort;
 Insultă-l, te onoră; strivește-l, te adoară;
 Dă-i glorie, onoare; te'mpilă de ultragiu;
 Dă-i Patrie, dă-i nume; că el te expatriază,
 Dă-i Adevăr, Dreptate; Calomnia ți-e parte.

E orb, și-i dai lumină? El vede câte n'ai;
 E mut, și-l faci cu limbă? te mușcă ca Vipera;
 Dă-i viitor, viață, că-ți ia el și Trecutul;
 Realță-l pân' la ceruri; de viu te-afundă 'n iad.
 Acesta e Păcatul sau *Omul cel căzut!*

Mai mult decât eroic ți-a fost, Schiller, asaltul:
 O luptă de Arhanghel, triumful de Martir.
 A!!! rece este piatra încinsă de coroană!
 Ci mâinile de vergini îi dau astăzi viață,
 Și-o rencălzesc atâta cât flăcărează inimi,
 Si lacrimile curg...

Cântați, vergini, Dreptatea,
 Ș-a Terei împărțire.
 Dați partea la poet ;
 Cântați azi libertatea,
 Ș-a omului Unire.
 Onoare la profet !

Și repetiți în coruri, prin mii de miriade,
 Germania întreagă, America, Anglia ;
 Răsune tot pământul ori-unde e om liber ;
 Cântați Patria-Onoarea, Virtutea, Libertatea,
 Tot ce adoră Schiller; cântați pe Dumnezeu
 Ce scapă Inocența și focului dă Crima.
 Suspinele lui Schiller în coruri repetați.

10 Noembrie, 1861.

FOILE ȘI CĂRBUNELE

Lâng'o lemnărie unde stă grămadă
 Una peste alta rău amestecate
 Surcele și așchii a securei pradă,
 Țândări și găteje, doage răsturnate.
 Multe ciopliture,
 Și sfărâmături
 D'orice fel de lemne, mobile stricate
 Un grosior cărbune cât nuca de mare
 Dar viu, arzând bine, căzù d'întâmplare
 Din hârbul cu spuza sau chiar din lulea
 Unui sătean care se duceà acasă
 Sau să-și facă focul, să-și cate de masă,
 Sau cine mai știe ce treabă aveà.

Acî prea aproape, după drum nevoi

Erà niște foi

Al căror stăpân

Erà un jupân

Meșter spoitor,

Care spre repaos capu-și rezemase

Chiar pe lemnărie și somnu-l furase.

«— Ce! soartă te-așteaptă, sărmane cărbune!

«Curând te vei stinge, și negru tăciune

«In zece minute bun n'o să mai fii

«Decât pe părete să scrie cu tine

«Și să mânjească care cum îi vine

«Să facă la posne dracii de copii ;

«Dar ce mai renume când m'ai ascultă!

«Eu să suflu'n tine și tu 'n lemnărie

«Să te oprești țintă și să 'ncepi a dà

«Colea un foc țeapăn! — Ce mai bărbăție!

«Ce nume 'ți-ai face chiar în istorie!

«Gazetele toate tare-ar buciună!»

Foile ca Naiba astfel îi vorbià,

Și bietul cărbune, ce nu se gândià,

Licureà acuma mereu de trufie

Și de bucurie.

N'apucă să zică fatalul său *da*

Și 'ncepù să sară sub iutea suflare,

Ce înșuerare

Drept între surcele flacăra 'l mânà

S'aprinser'acestea, ș'apoi lemnăria

Luă focu întregă, vâlvoarea se'ncinge

In aer se'nalță, vâlvoarea se'ntinde

Satul e'n pericol și megieșia

Toată se deșteaptă

Soarta'ntregă a Troiei în spaimă așteaptă.

Hei! acum vei zice

Că-al nostru cărbune a cătat să fie

Foarte mulțumit? —

Săracul Pârlice!
 Plesnit în scântee l'acea grozăvie
 De tot împărțit
 Cine-l mai cunoaște în focul cel mare
 Care și mai tare
 Il făcù cenușe în vre-o înghesuire?
 Perì fără nume, fără pomenire!...
 Și foile iar cuprinse de foc
 Lăsate în loc
 D'al lor jupân meșter care spăimântat
 A fost și tulit-o din somn deșteptat,
 Arseră și ele
 Cu lemne și cu pele,
 Devenind cenușe fără de suflare.—

Iată-vă exemplu și dați ascultare
 Voi cari suflați certele civili
 Foi să nu mai fiți.—
 Și voi june inimi, organe ducili
 Care drept cărbune la suflări serviți.
 După scelerați
 Nu vă mai luați.

1842.

Dedicată Ostașilor Români

*Oșteni, oficieri, toți Români, fraților
soldați, vouă vă dedic cânturile mele.
Intre spiritul Domnului ce s'a pus
peste mine și mă devoră, între în ini-
mile voastre. Ca un bard bătrân voi
cântă în mijlocul vostru faptele eroilor
noștri, faptele voastre însuși.*

MICHAIDA

FRAGMENT EPIC

Spre a introduce pe lectori în cântul al doilea dăm aci în resumat coprinsul celui d'întăiu.

Acolo se arată abuserile Turcilor, starea țării de'mpilare și de umilire la suirea lui Michaiu pe tron — decretelile ascunse ale Providenței în stilul epic și după doctrinele chreștine; visul lui Michaiu sau mai bine ideea lui fixă d'a liberă Țara; decizia lui, înțelegerea lui cu Mitropolitul căruia îi dă însărcinarea de a face propagandă între boieri, de a-i întruni într'o societate secretă cu scopul de a scutura jugul turcesc, și cu recomandarea în adins de a nu arătă încă boierilor că el Domnitorul este inițiatorul acestei fapte sau că are vre-o știre de dânsa.

După întâlnirea și înțelegerea cu Mitropolitul, poetul lasă un interval de treizeci de zile spre a iniția Kiriarchul pe capii Țării în întreprinderea glorioasă, și cu adunarea boierilor în casele lui Banu-Manta începe cântul ce comunicăm lectorilor.

CANTUL II

Trezeci de zile asemeni mai răsăriră încă
 Pe trista Românie, și soarele asemeni
 D'atâtea ori trecuse peste aceleași scene,
 De cereri fără margini, de pradă, violații.
 D'ucideri fără teamă, de țipete de sânge.
 De când în când Păstorul se arătà la curte
 Și se închidea cu Duca în lungă conferință.
 Boierii între sine aveà adunări dese,
 Și Kyriarchu-adeșea erà cu ei de față.
 In cele după urmă înoptase bine
 Și adunarea mare erà la Banul Manta
 Erà închisă poarta ș'un ferentar sta 'n pândă.
 In curtea spațioasă se tot auzia giruri
 De cai, și clunțul zornet zăbalelor spumate
 Ș'acea scuturătură ce dudue ca tunetu,
 Și baterea copitei, spărgând în neastâmpăr
 Gunoiiu bătătorei cu earba încolțită,
 Și ninchezatul ager.

Feciorii primblà încă chingați înșelați cail
 Până să'i dea la iesle sub tinșele umbrare.
 In case-erà 'ntunerec; în sus în capul scărei
 O surdă licurire din îngânata lampă
 Iși revărsà lumina în lunga intrătură
 Și arătà vederii bătrâni, gălbui păreții.
 La ușa de intrare a salei de ospete,
 Sta un fecior din casă cu mâna sa pe cheie,
 In fund, în fundul sălei, un pat cât ținea latul;
 O scoarță purpurie în late vergi florante,
 Țesută de Băneasa sta 'ntinsă în tot lungul,
 Și atârnà la vale stufoși și mândri ciucuri,
 Și laviți prelungite în dreapta și în stânga.
 Roșià într'o dimie întinsă 'n ținte albe,
 Țesută iar în casă. — O tavolă rotundă
 Și mare sta la mijloc, c'o stofă belicoasă,

Cu grei de argint ciucuri; o Cruce sta pe dânsa
 Cu tot, de tot de aur; o Carte fericată
 In smalt și nestimate, și luminări trichelii,
 O vargă pastorală, și sacrele vestminte,
 Pontificala mitră lucia 'naintea Crucii.
 In cap, în fața ușei un jeț de nuc prea neted
 Și vechi din alte zile, cu perna, rezemântul
 De catifea verzuie, cu ținte pe el galbeni,
 Ș'auree 'n jos funde. — La răsărit icoane,
 Dela străbuni lăsate, ș'o candelă măreață
 Ardeà întru tăcere. — In sus, d'asupra ușei,
 Insemnele Băniei în arme 'nchipuite,
 Cu lănci între stindarde, în jurul unei perne,
 Cu un toiag pe dânsa, ș'o neagră gugiumană
 C'o penișoară albă; și două steaguri drepte
 Drapà băneasca ușă. In partea cea din stânga
 Era două coloane masive, de stil moric.
 Din una pân'la alta o vargă de fer groasă
 Ș'o draperie deasă de dânsa suspendată,
 Cu ciucuri și cu funde ținea ușor intrarea
 Cea largă, spațioasă, formată 'ntre coloane.
 Un alt fecior din casă, nepot de sor' lui Manta,
 Acî lângă cortină introducea pe oaspeți
 In stanța afuodată, trecând prin întrătura
 Ce deschidea cortina. — Acî sta banul Udrea,
 Bătrânul banul Manta, și banul al Craiovei
 Mihalcea belicosul, și Vornicul Dumitru.
 Și Mitrea cel hotarnic, Mirică logofătul,
 Isar și Teodose, mintoși logofeți ambii;
 Vistierii Dan și Pană, spătarul Vintilică,
 Spătarul Văcărescul și aga Vitejescul
 Și Aga Luca-Lungul, și Radul-Bărcănescul,
 Tus-trei frații Buzești, Calomfirescul-Radul,
 Și capul lor Păstorul Euthimie zelosul.

Era 'nvestiți cu toții că'n zile de paradă

Imbrăcătura strimă, îngust găitanată,
 Intră în cisme galben' ce sornăia în pinteni.
 Peptare pe corp strânse în găitane late,
 La căpătâi cu nasturi; pe umeri chepenege
 In copce d'argint prinse, cu fir de tot cusute,
 Pe margini cu hârșie, lovia 'ntr'o parte coapsa,
 D'o belică cântură ce coprindea mijlocul
 Intr'o curea cu ținte, cu zale aurite.
 O sabie apendută sună 'n toată mișcarea.
 De gât decoră peptul colana cea de aur,
 Cea rămășiț'antică de cavalerii Romei.
 Pe spate cădea plete din mica gugiumană
 Și pusă la o parte cu fundul lăsat roșu
 Iar Bani aveà pe umeri în loc de chiepenege
 Un lung și splendid conteș; la mijloc cingătoarea
 Mai lată de mătase, cu două mari, rotunde,
 Masive d'aur copce, ș'o pană 'n gugiumană,
 Iar Kiriarch 'n strae de lână umilită;
 Ș'o glugă monachală acoperia cărunte
 Si cuvioase plete,—căci pân'atuncia încă
 Gâmfarea bizantină nu corupsese Clerul.
 — Rău se 'ncuibă păgânul în țară, badeo Udreo!
 Suspina vechiul Manta; mult s'au stricat Boierii!
 Ce moliciune mare 'n dumneavoastr'ăi tineri!
 Pe când eram eu june ș'aleserăm cu toții,
 Din Afumați pe Radul, când Pașa din Nicopol
 Venia ca bei ai Țarei, cinci bătălii tot una
 Avurăm cu Păgânii și 'nfrânserăm trufia
 Spurcatului Mehmet-bei. Ce foc erà pe Țară!
 Cadiu în tot orașul! Turcime în tot satul!
 Junghieri și pradă mare! Erà turbați Păgânii.
 Junimea boierească p'atuncia aveà sânge:
 Cu mic cu mare Țara erà în arme toată.
 Și mi 'ți făcea pe Turcul să ne respecte dreptul.
 Turcii d'acum sunt loaze, borfași, suferiți trântori.
 Câți cugetați să fie cu toții 'n toată Țara?

— Sunt mulți ucigă'i Crucea ! răspunse Dan Vistierul :
 Vr'o trei mii rămășițe dela domnii trecute,
 Ce 'n voie de nevoie, prin oarba nepăsare ;
 Și moale cârmuire rămaseră în Țară
 Ca negustori, să zicem, și 'n fapta ca locuste.
 Pe lângă ei veniră pungăși cu punga seacă,
 Acei ce 'mprumutară pe hoțul de Lisandru
 Să'si cumpere a Țară ca să o poată vinde ;
 Și spre-a'si lua iar banii, luară în arendă
 Veniturile Țărei cu oameni din preună.
 Și datoria aceea e rea, mare cangrenă,
 Din zi în zi tot crește, se tot mulțesc datornici,
 Se 'nfipseră în Țară ca lipitori mârșave,
 Ce nu le mai smulgi altfel fără să rumpi și carnea.
 — Le dai un praf de sare d'a neagră ca și ele
 S'apoi le vezi cum varsă, stârcindu-se, ăl sânge,
 Prorupse Rad-Buzescul c'un eroism sarcastic,
 Și râseră Boierii c'un răs de răsbunare

Ce anunță mari fapte.

— Pe lâng' aceste feare, alți vr'o trei mii ne-adusesese
 Tot ciuma de Lisandru să'i fie biet spre pază,
 Să stoarcă cu ei Țara și să domniască 'n pace,
 Urma tot Dan-Vistierul căci el le dă simbria.
 — Despotul în putere nu e fatal atât
 Ca deșirata iasmă de un tiran molatic,
 Prorupse Kiriarcul sorbit în ascultare.
 Cea temere vulpeană, cea remușcare cruntă,
 Nencrederea în toate și frica și de umbră
 Il fac uimit s'alerge la simbriași venetici
 Și 'n mână le dă viața cu Țara din preună.
 În dreptul lor acuma ei ca p'a lor avere
 În lung și 'n lat o pradă ! — Unde mai pui acum,
 Urma iar Vistierul, p'aceștia din urmă
 Mării-Sale gvardii, ce din Constantinopol
 'L aduseră în Țară și nu mai vor să fuaă ?
 Spachii ! se 'ndulciră la mierea și la untul

Ce cură copioase ca 'n raiul ce visează
 Păgâna spurcăciune! Mult le plăcù viața
 Trândavă, vagabondă, și mult le veni bine
 Cu traiul cel ușure al celor din ainte
 Pungași, ș'adică gvardii ce mi 'i aflară 'n Țară.
 — Noi nu știm ce le place, adăogă bătrânul,
 Nici cum le vine bine. Noi întrebăm acuma;
 Stau ei după tractate? Avem vr'o legătură?
 Se află vre-un ordin al Porții spre aceasta,
 Ca 'n timpii lui Mehmet-beiu ce aduceà firmanul?
 Ca, dacă Coconașii nu știu, cu arma 'n mână
 Să 'și apere moșia și să 'și păstreze dreptul
 Ce bunii lor bătrânii știură, cu al lor sânge,
 Să'l lase 'n moștenire pe mari, sânte temeie,
 Incai să afle lumea că ne-am supus de firică.
 E vr'un firman al Perții ce nu va să cunoască
 Tractatele 'n ființă, și noi biet nu cunoaștem
 Nici cum se ține pala, nici cum se 'mpumnă lancea
 Și d'aea Turcul astăzi se joacă cum îi vine,
 Cu casca dorobanță, cu concitul femeuței?
 Aceasta voi să aflu, să ne luăm de una.

Atuncia Logofătul, mintosul Theodose:
 O unchiule, răspunse, se știe că vr'un ordin
 Nu este dela Poartă a ne călcà tractate,
 A ține Turcii 'n Țară, și a'i lăsà să'și facă
 Giamii și locuințe, să stoarcă pe creștinul,
 Să ne batjocorească și legea și Credința.
 Să'și facă jucărie cu viața noastră însuși.
 De față vre-un ordin, e drept că nu se vede;
 Vedeți însă c'aicia e marghiolie mare;
 Că e viclean păgânul și nu știe de lege.
 Încetul cu încetul se 'ntinde mereu Turcul,
 Și noi astăzi de voe, iar mâine de nevoe,
 Și mai târziu de frică, să 'i dăm ca dela sine,
 Știi, una câte una, până s'or face toate.
 Prin colonii urzite, d'oparte crescând Turcul,

De alta stând Românul, îți ia astăzi copila,
 Măine 'ți ucide tata, îți spânzură flăcăul
 De ce să aibă suflet să-și apere surora,
 Ș'o mumă disperată; copilul 'ți 'l turcește;
 Pe desfrânat 'ți 'l face beșleagă, să momească
 Pe alții că și dânșii; până când iată Țara
 Curat țară turcească. Impuneri d'alde astea
 Nescrise și piezișii cu mult sunt mai fatale
 Decât cele d'adrechtul, până când mai e sânge
 De Românel prin vine, și vr'un Boier ca Manta
 Ș'o biată spadă 'n mână, că ști unde te afii,
 Și ori mori ca Românul, ori mi 'ți înveți pe Turcul
 Să 'ți recunoască brațul d'adrechtul răpezindu'l
 In sânul unei hurii. — Se bucură bătrânii
 La vorbele frumoase ce deșteaptă curagiul
 In inimile june. — Cât el de nalt se scoală
 Buzescul cel mai mare, ce nu prea vorbiă multe,
 Și 'și spune al său cuget: «Ce ordin, or neordin?
 Vedem cum merge lucrul... De ici se îndreptează,
 Și colo-e ajutorul». Și sună țeapăn pala.
 Nălțând la ceruri brațul, fierbând de răzbunare.
 — Sunt semne bune! bravo! strigă Banul Mihalcea.
 — Și bine-cuvântate să 'ți fie ale vorbe,
 Adăogi Păstorul, ștergând lacrimi calde.
 — Nu s'au perdut Românii! strigă și Banul Udrea;
 Ci stați, să știm ce facem. Noi ne sculăm cu arme,
 Și Țara e puțină, de tot derăpănată
 N'ar fi de cuviință întâiu să ne înțelegem
 Sau cu vecinii noștri sau c'o Putere mare,
 Să cerem ajutoare? — Ce ajutor, nea-Udreo!
 Precurmă Logofătul Issar cu carte multă;
 Nu este la loc vorba; pe semne d'alianță
 Ai vrut s'aduci cuvântul; căci fratele Moldavul
 Și dincoaci Transilvanul e într'aceși stare
 Și toți avem nevoie să ne întindem mâna
 In strânsă legătură, și unul pentru altul

Să sară spre 'ntărire. Iar Serbul și Bulgarul
 Deși simte scăpătarea și jugul, scoată arma,
 Și cauză comună cu noi viiă să facă.
 Așa 'nțeleg lucru. Iar dacă mergi cu mintea
 La Neamțu, sau Leh, sau Ungur, să cerem ajutoare
 La astfel de 'mprumute, e camăta prea mare;
 Si lipsa d'ajutoare ce nu le mai poți duce.
 Nu vă 'ncurcați cu șoangheri și cu Puteri de astea,
 Că unii ca aceștia or să ne puie capul
 In numele Credinței. D-o fi să scăpăm astăzi
 Ca să cădem iar mâine, schimbând mereu la juguri
 Sau să 'ntindem mâna, cerșind când ici, când colo
Scutire și protecții, mai bine, frați cu Turcul,
 Mai bine jugul aspru; devie toată Țara
 Un pașalâc în formă: căci tot mai ai d'a crede
 Că poți scăpa odată. Despotul d'altă lege.
 Ce nu prea știe multe, încai te 'nvață minte,
 Să poți fi om odată. Să știți că Turcul scade
 Căci legea îi e oarbă; ș'atunci Creștinul neted
 Iși ia cele perdute. Eu, zău, râvnesc la Grecul
 C'acum e pus prea bine, și a scăpat de smorfuri,
 De titluri bizantine, și nu-i rămase alta
 Decât căzute templuri ș-aducerea aminte
 De gloria străbună, servată într'o limbă
 Curată și divină; și suveniri c'acestea
 Reîntregesc popoare. Să știți că ei odată
 Or să mugească astfel cum să-i auză lumea
 Și pe temeiri bune își vor re'ntări ființa.
 Se scoală după acesta Calomfirescul-Radu
 Și zice mai d'adrepul: «Boieri, cu alte vorbe
 Imi place mie pala ce 'n ambele părți taie
 Și luce pe d'asupra popoarelor corupte,
 Și capul ce se 'nalță mai sus de apa dreaptă
 Mi ți-l retează iute să vină la măsură.
 E bună, zău, măsura, și 'n noi capete multe
 Le văz cam țuțuiate.» — E bună vorba, Tize!

Adaogă și Radul-Buzescul din Craiova ;
 S'a îngâmfat Boierul, s'a sfemeiat cu totul :
 S'a dus acea virtute de suflete române
 Ce îi părea batjocuri, oricare alte titluri
 Ce es din rânduiala anticelor costume
 Mărimea cea română a fost numai în nume
 Ce-și face omul singur, și'n titluri ce posede
 Pe 'ntreagă demnitate și numai pe persoana-i.
 Acum îl vezi c'aleargă după *grăfii* străine,
 Să-și împletească coada cu bendă baronală
 Și cruci să mi-și atârne p'un piept făr' de virtute,
 Să iasă din vânzare ca marfa necătată.

Boier e meserie de apărarea Țărei,
 Iar nu nobilita; căci nobil tot Românul
 A fost în totdeauna ca cetățean de Roma.
 Zău, legiuni atâtea ce stinseră zecimea
 Nu mi-au venit p'aicea a domină țărâmul
 Sacrat cu a lor sânge, ca să-și răpuie 'n urmă
 Romanele lor drepturi. De când perdu Românul
 Orgoliul de sine, ș'uită a sa mărime,
 Și începù să lingă străină nobilare,
 D'atunci prevăd că Țara e p-a pierzări cale,
 Nu scapă până în urmă de soarta ce-o așteaptă.
 Și vine drept la vorba cu multă cumpănire
 Ce zise Logofătul. Protecții d'alde astea
 La nepoței noștri or să le dea prin piele.
 Departe d'aste locuri, relații d'ajutoare
 Și eu prefer mai bine o pală ce te înfrână
 De cât vecinul dulce din cupă poleită
 Ce îmbată și desfrână și omoară de tot Satul.
 — O fiilor, să fie cu dumneavoastră Domnul !
 Mai zise Kyriarchul aprins de un dor mare ;
 Ce bună vă e vorba și mintea bărbătească !
 De ce nu am putere să fac să cugeteze
 Pe toți Boerii astfel ! Căci toate le-ați zis bine
 E mare tirania când chiară și sinceră

Se dă d'a drept pe față, și nepărtinitoare,
 N'alege mic sau mare, egal pe toți îi face
 C'a Cerului Dreptate. In ea se învârtosează
 Și braț și piept spre luptă, și suflet se îmbărbată
 Spre marea suferință a crudelor martire
 Și întreaga scuturare a jugului tiranic.
 Ea îți ia viața, avere și însuși libertatea,
 Îți luptă legea în față, te sforță să o lepezi,
 Te chiamă la martir să întrevezi stâlparea.
 Se santifică Omul în asprele catene.
 Sunt frați în feare sclavii, se întăresc în Domnul.
 Se petrifică brațul la bandele metalici,
 Și când într'ânsul bate oțelul Tiraniei,
 Rescapără scânteia divină Libertății,
 Aprinde inimi, suflet, erou devine Selavul.
 E rea acea vulpeană, ascunsă despoție
 Ce în planuri șovăite, c'o mână lungă, lungă
 Sub mască de credință confrate se preface
 Și-ți sapă din temeie străbunul edificiu,
 Spoindu-l pe deasupra să crezi că îți va bine.
 Nu-ți ia a tale drepturi; te face-a i le cede
 Conrupt, de bună voiă; insuflă împerecherea
 Discordia din casă! desbărbătează suflet,
 Desmădulează corpul; îți înalță de modele
 Ființe sfemeiate; îți face și-ți desface
 Fondamentală lege; te face să rupi singur
 Străbune legăminte; îți pângărește *Limba*
 Și datini, și costume; și te orbește atâta
 Să-ți placă pângărite, și să-ți conservi că Naiba
 Drept coarne infamia; să crezi că ești și mare
 Când, înger al sclaviei, și târător ca dansa
 Și tont fără simțire devii singur unealtă
 A-ți amăgi un frate, făcându-ți-l complice.
 La întreaga subjugare, la moartea generale
 Ș'a numelui cel mare...
 Jugu, acesta se numește și faptă a Satanei;

Iar cealaltă este o stare primitivă,
 Cel mult sălbăticie: e omenirea pruncă
 Ce are și viață și viitor înainte.
 Sălbaticul, Barbarul e omul neștiinței
 Și dacă te subjugă, cu numărul te 'mpilă
 Și peste corp domină; iar nu și într'al tău suflet.
 Barbarul nu străbate în Roma și Bizanțiu
 De cât peste corupții; Vandalul Turc apare
 Ca angel de urgie Dreptăți cei din Ceruri,
 Când omul uită Legea; e foc de lămurire
 Ce inima prepară să simță libertate
 Și prețul ei cel mare.

E rău la Soare apune că trage a întuneric
 După apus te-așteaptă că vine miezul nopții,
 D'acolo iesuiții prepară tirania
 D'acolo feare eterne și al sufletelor jug.
 Tiranii din Europa or să ne puie capul.
 Antichrist n'a să fie păgân de altă lege;
 Creștin va fi spurcatul! ca în numele Credinței
 Altarul să profane și Legea să o surpe
 Cu chiar numele Legii...

E rău a fi cu Turcul; ci iasmă e Creștinul
 Ce îți declamă legea ca să te tragă în cursă;
 Cordele de mătase ușor încolăcite
 Ce te sugrumă îndată cât vrei să scapi din ele.
 Ești prins și te înghite; și șters din cartea Vieței
 Și însuși al tău nume. — O fii! cuvântul este
 A scutura jos jugul ș'a nu-l schimbă cu altul
 Mai greu și mai durabil. Ia să venim la capăt
 La scopul ce ne-adune: ce facem noi cu Turcul?
 — Resbel și resbunare! strigară toți de odată.
 — Dar cine ne e capul? întreabă Bărcănescul
 Cu cine avem d'a face? cu Turcul și cu Vodă
 Sau numai cu Păgânul? Cum am putea străbate
 A fi înțeleși cu Domnul ș'al trage în partea noastră?
 Să n'avem două lupte; căci certele civile

Desființează nații; de ele tot Românul
Să-și facă sfânta Cruce și cât poate să fugă.

— Prea bine zici, Cumnate urmă Vornicul Mitrea.
Acî e mult de cuget de unde să începem.

Cînd te încurci cu Domnii deschideți întii ochii
Și îi pipăe la vîănă. Cunoaștem noi lui Vodă
Și inimă și cuget pe toată îndoitura ?

Răspunse atunci bătrînul pățitul Banul Manta :
Copii, Vodă nu este străin ; îl știm cu toții ;
El e Michaiu Spătarul, e Banul al Craiovei ;
El a ținut cu Țara puindu-și în joc capul,
Cînd vrea ca să'l ucidă spurcatul d'Alexandru.
Nu crez să asurzească acum la vocea Țarei.

— Dar, unchiule 'l cunoaștem, urmă Isar mintosul.
Il știm de pe atuncia cînd ne mâncam amarul
Cu dînsul din preună ; Dar astăzi... deb ! domnește ;
Și știi că 'n timpii noștri domnia n'o ia nimeni
Cu deștetul în gură : ce legături ascunse !

Și ce de mai promiteri până s'ajungă vodă !
Domnia azi, d'afară se cumpără și vinde ;
Alegerea e formă sau intrigi, violare.

Domni e arendă pe care îți dai suflet
Și 'n care Arendașul e una cu *pristarul*
Ce a mijlocit vânzarea... E bun biet tot Românul,
Ci intră dracu 'ntr'ânsul cum s'a văzut călare
Cu busduganu 'n mîănă...

— Noi să 'ncercăm, Nepoate, răspunse Banul Manta
Cu aer de om singur,

— Ce facem astăseară ? prorupseră Buzeștii,
Se pune jurămîntul ?

— O fii, vream mai 'nainte un soț nou a propune,
Răspunse Kiriarchul.

— Tătuță ! Suntem singuri, urmă greu Banul Udrea
Că noul nostru frate e om de omenie,
Român să pui credință, cînd ni 'l propune-o dată
Păstorul nostru însuși.

Cu toții suntem siguri, dar cine-e? Cum îl cheamă?

Strigară iar cu toții.

— Atuncia Kiriarchul cătă la Banul Manta,

Și îi făcù cu capul să nu mai pearză timpul

Se scoală Banul Manta și intră 'n sala mare;

La ușa cea din dreapta respectos s'aresră

Și 'ncet de trei ori bate. Din întru îl întreabă :

«Sunt toți?» — Toți, îi răspunde... și ușa de deschide.

În dată drept și sigur un mare om propasă,

Și repede 'și aruncă ochire aquileă

Și pasă drept la jețul ce stă 'nainte Crucii.

Un stat înalt și nobil, un port de majestate,

O frunte mare, scoasă, ce cugetă de parte,

Schinteietori ochi ageri, sprâncene ebenine,

Un nas roman, o buză pacifică, ridentă,

O barbă marțială, un pept ce sparge soarta

C'o tare patientă, și brațe musculoase.

Tunică cârmâzie de catifea deschisă

Cu ghinde, frunzi de aur la pept și 'n jur de poale,

Cădeà p'o 'mbrăcătură colana strimt pe pulpe

Pe care coturni belici roșia pân' la genuchie

Cu pinteni d'argint ageri. O copcă schinteindă

În suma de brilante stringeà a lui cîntură

Ce talia pronunță. De dânsa 'n partea dreaptă

O pală strălucente sub mână tare — apânde,

E și împumnat mânerul. Mijlocu și alte spete

Și umeri se deseamnă sub mantă purpurie

Și largă și ușure în copci ca două stele

Cavalerește prinsă. De gât decoră peptul

Coloana cea de aur. O pelerină neagră

De samurea pele cădeà rotund pe mijloc.

Un coif aveà în dreapta, în loc de gugiumană,

Drept belică emblemă: nencinsă îi erà fruntea

Și capul drept și liber; descoperite plete

Cădeà pe pelerină ca dânsa negre, lucii

Heroic onduloase.

O cugetare scurtă umbri crețindu-i fruntea ;
 Și apoi decis cu totul ațintă pe Ban-Manta :
 — «Să vie, badeo Manta.» Și Banu îndată pasă
 În stanțele din stânga, și îndată eară ese
 Cu Kyriarch în sală. Acesta se închină
 Și sacrele vestminte cu pietate înveste,
 Plecat pe cap își pune pontificala mitră
 Și în dreapta își ia cârjea.

Iar trece Banul Manta în stanța adunării
 Și în treacăț ceva spune feciorului din casă.
 Intrând: boieri! le zice, Păstorul în vestminte,
 La jurământ ne chiamă; și noul soț așteaptă
 Unire să conjure.

Cu toții trec în stanța intrării și vecină
 Cu sala solemnelă. Ban-Manta face semnul :
 Feciorul trage coarda; cortina se deschide...
 Boerii împreună văd toți pe însuși Vodă ;
 Toți repede pun mâna și împumnă strâns mânerul ;
 D'odată îndoit cuget ca fulger îi străbate :
 Și trădământul negru ș'a planului plinire.
 Ardeă făclii sacrate, splendoarea era mare ;
 Uimiți era boerii la umbră de lumină.

— «Iacă, boieri, le zice asigurat Heroul,
 Cu voi aveți un frate ce stă înaintea Crucii
 Simbol creștin de chinuri, de moarte, de martiri
 La care el se închină spre mântuirea Țării.
 Curagiul ce vă insuflă, ardoarea generoasă,
 Și piepturi credincioase, și brațele române
 Imi sunt prea necesarii la multa mea voință
 Și fapta ce întreprindem... Veniți: Eu sunt al vostru
 Și voi a mele scuturi. Pe Sfântul Evangeliu
 Eu vă anunț de bine: o soartă ne așteaptă
 Și o glorie comună. Veniți c'a mea chemare
 Vă adună aicea.»

— Dar, filor, prorupse Eutimie zelosul
 Prepusuri la o parte: e mare Domnul Țării :

Această adunare ș'unire într'un euget
 Nu este a mea faptă, e planul său ce însuși
 L'a conceput în Domnul; el însuși mă trimise
 Și îmi dete însărcinarea să vă cunosc virtutea
 Și dorul pentru Țară.»

Tu Musă, spune-mi svonul, entusiasmul mare
 Și jocul ce aprinse în inime romane
 Ce rechemă acuma senaturile Romei
 Ce se luptă cu Soarta și întemeia mărimea
 Impărătesei lumii. Răpiți era Boerii
 În marea bucurie: li se pără începutul
 La fericitul termin. A lor minte străbate
 Pe aripe de flacări în glorioasa cale
 Ce Duca le deschide. Vin toți în jurul mesei;
 Ban-Manta aduce steagul cu Aquila română
 Cruceată 'mpărăteasă, cu Constantin augustul
 Ce ardică 'n triumf Crucea cu Mamă-sa Helena:
 Semn mare că triumfă cel închinat la moarte.

Cu terea'i mână stângă Eroul scoate brandul
 Ce fulgeră 'n tot latul, și punta o depune
 Pe masă spre 'nchinare. Ia steagu 'n mâna dreaptă.
 Trag săbii toți Boierii; și șueră oțelul,
 Și punta se depune respectuos pe masă
 Onoare de oșteni.

Ce semănă Eroul, o Musă Sinaită
 Ce 'ncorporași într'una poporul Israel
 Dând Nației un nume, un suflet ș'o viață?
 Ființă muritoare pe Michail-Archangel
 Nu 'l a văzut vr'o dată cu sabia de flacări
 În mijlocul de angeli când jură 'n cer credință
 Și curăță Empireul de impiile *duhuri*
 Imaginați acuma pe Mihail al nostru
 Cu gladiul în mână între române pepturi
 Că jură răsbunare și curățirea Țărei
 De crimele păgâne, și vei putea înțelege
 Cereasc'a curățire, pe cât poate icoana

Material aduce ideea spirtuală.

Păstorul ia în mână făclie arzătoare,
 Și 'ntr'ânsul intră Spirtul cel dătător de viață
 Popoarelor căzute¹⁾. 1844.

LITTERATURA = POLITICA²⁾

Conferință ținută la Atheneu, în ziua de 10 Decembrie, 1867.

I

Domnii mei și Dòmnele melle,

Suindu-ne în quea mai 'naltă antiquitate, vedem quō
 ómenii cunoscea atâtea sciințe, arte și măestrii, farō să șcie
 carte, pentru quō alphabetul sau cărți nu existau.

1) Daca Heliade n'a terminat *Michaida* este că a pierdut admirația
 și intusiasmul ce-l avusese pentru acest mare Erou. Și iată cari sunt mo-
 tivele: Heliade după ce se apucase să scrie aceste două cânturi din *Mi-
 chaida* a făcut o călătorie și prin Transilvania spre a vedea locurile pe
 unde Michaiu s'a bătut cu inemicii și a cercetă documente istorice. A dat
 peste un decret al său prin care făcea pe țaran *serv*, din om *liber* ce fusese
 până atunci. D'aci înainte timp de 120 de ani cât a ținut astă servitute,
 țaranul român nu mai avea pământul său spre a-l apăra să nu fie luat de
 inemicii Patriei. Eroismul a decăzut așa de mult în cât Domnii au fost
 siliți să ia mercenari streini spre a susține resbele. Aceștia nu se luptă
 bine. D'aci a provenit decăderea noastră și venirea domniei Fanarioților.

Organizația militară a lui Mircea și Țeseș Vodă a produs Eroi de
 cari s'a folosit Michaiu, după cum România va profita mult de organisarea
 oștirii noastre subt domnia Regelui Carol. Daca am fi avut o oștire ca cea
 actuală la 1866 când Prusia s'a bătut cu Austria sau la 1859 când Italia
 și Franța a declarat rebel Austriei, am fi luat și noi parte în acele lupte
 și la păcile ce s'au încheiat am fi dobândit desrobirea Românilor după
 domnia Austriei. Dar bun e Dumnezeu și cu noi Românii, să nu pierdem
 speranța și să ne pregătim continuu...

I. I. Heliade-Rădulescu

2) Aqueastă conferință se publică cu ortographia que întrebuiță
 Heliade și la quare a ținut mult. Reproducem tot aquí și *principiile de
 ortographie* alle salle, pentru quei que dorese a face un studiu mai
 complect asupra ei, le recomandăm a citi *Critica grammaticală*, din bi-
 bliotheca portativă și vor vedé quō Heliade avea dreptate a întrebuiță
 systemul aquesta de orthographie.

Ruinele atâtor cetăți antice cã Babylonia, cã pyramidele Egyptului, ne învederează o cunoscință întrégă despre arhitectură, mecanică sau sciința dinamice, cunoscințe întrege de mathematice applicate la astronomie de pe quând nici urme de littere sau alphabet nu se vedu.

Geometria, arhitectura, mecanica, astronomia, physica, medicina, științele naturali, atâtea arte și măestrii, voiu să diciu, se cultivã în Egypt din quea mai 'naltă antiquitate farõ a fi cunoscut alphabetul sau litterele.

Științele tôte se comunicã inițiaților sau elevilor prin voce viia, prin practică, ast fel cum se învățã pînõ astăzi multe arte și măestrii, desemnul sau pictura, spre exemplu, musica și sculptura, și multe noțiuni ênsuși de sciințe.

Științele se comunicã prin viia voce sau quel mult prin alte semne cã alle ideographiei, cã alle hieroglyphelor, que serviã mai mult spre adducerea a minte, și nici decum spre a puté facee vre un tractat de sciințe.

De aqui se învederează quõ una sunt științele, artele și maestriile, și alta sunt litterele sau cărțile pînõ în țillele nôstre. Se pôte un om să scie multe și multe cã anticii sapienti, și carte să nu scie, și nesciind carte, să nu'și pôtä comunicã la quei que nu sunt de față cunoșcințele salle.

De quând se inventõ alphabetul sau litterele, que singure pot traduce mai fidel și representã rațiunea umanã de atunci studiul sciințelor se facilitõ, și în tôte, progressul deveni mai răpede; științele, de unde erã ascunse sau occulte, se divulgã și devenirõ mai apropiabili; și cu quât arta usului litterelor 'naintõ prin scriere, dela papir, pergam, pînõ la hârtie și pînõ la typãrire, cu atãta științele nu numai quõ înaintarõ, ci devenirõ mai populare și societatea sau omenirea se folosi și înaintõ întru tôte.

Farõ littere, 'naintarea ar fi fost fórte târdie. Științele, historia, dintr'o generatiune în alta ar fi riscat a se perde; cu mórtea unui sapient, s'ar fi perdut și sapiența lui.

II.

Se pöte într'o țerră, că și în Egyptul anticu, să se afle multe geniuri, mulți bărbați speciali în toate sciințele, artele și măestriele, și cu toate aquestea, aquea țerră, de nu va avé cărți quare să întindă sciința și s'o transmită dela o generațiö la alta, aquea țerră, dïcu, vâ fi tot în stare de barbarie. Daqua Hellada antică ne este mai cunoscută de quât Egyptul, daqua s'a đis civilisată, este quö dela bărbați ei speciali, prin littere, ne-au remas de mostenire cunoscințele, sciințele lor, capetele lor d'operă.

Civilisat este nu quel que scie multe numai pentru sine și pentru epocha sa, ci aquella quare își comunică cunoscințele, și le lassă de mostenire la posteritate spre a se folosi și a ajunge mai departe cu dênsele.

Daqua Europa dela renașcere este mai înaintată de quât Grecia antică, causa este quö litterele sunt într'o stare cu mult mai înaintată. Queea que se sgîriă în antiquitate pe table de metel atâtea đille și luni, astăđi se scrie într'o oră, și queea que s'ar scrie cu đecimile de anni se typăresce într'o septëmană.

Dupö perfectiunea Typographiei prin vapor, astăđi se typăresce și se respânde într'o đi în Europa întrëgă, quâte altă dată nu se putea respândi cu seculii.

Egyptul a fost barbar cu toți sapienții lui, pentru quö n'a avut cărți, n'a fost comunicativ; Turcia și Russia de astăđi sunt barbare pe lîngö quele lalte țërri alle Europei, pentru quö, de și au ómeni spetiali fôrte mulți, n'au ânsë cărți que tractă de aquelle specialități.

Căutând la noi, facënd quine-va comparatio între starea dela 1820 și quea de astăđi, vedem quö avem cu sutele și cu miile bărbați que au studiat în țerră și în străinătate, și daqua aquești bărbați speciali nu sciu și nu înavățescu limba cu cărți que tractă despre aquelle specialități, să nu ne facem illusiuni, domnii mei, sunt niște barbari aquei sapienți pentru quö nu sunt comunicativi.

Nația que possede mai multe și mai bune asemenea cărți que înalță sufletul, que pot deslegă problemele quelle mai dificili alle umanității, que preîntâmpină nevoile societății, que pot liberă pe omu de sclavia inoranței, de sclavia săraciei material și spirituali, aquea națiō este quea mai civilisată, și possede civilisația quea mai durabile.

Cărțile que tractă despre sciințe, arte și maestrie, despre tōte que pot folosì și face a înaintă societatea, dela quelle mai utili pînō la quelle mai frumoșe și mai sublime, aquelle cărți, tōte la un locu se numesce *litteratura* unei limbe, unei națiuni, și cu quāt aquelle cărți vor fi mai multe, mai clare, mai utili, scrise mai cu artă și cunoscință, cu atâta aquea litteratură este mai mare și mai sublimă.

Si pentru que ânsē cărțile unei limbe sunt-dentice cu litteratura ei? — Pentru cuvântul quel mai natural din tōte, pentru quō numai litterele sau alphabetul puturō traduce cuvântul sau rațiunea umană, și a o comunica așa de fidel, deographia și hieroglyphele n'ar fi fost în stare de a înființă o litteratură.

Dela apparitiunea litterelor se înființarō și cărțile.

III.

Nici o limbă nu se exprimă așa de natural ca quea română quând este vorbă de un omu instruit, sapient, cu minte și întregu întru tōte.

Romnâul ȃice: «omul asta *scie* carte», nu ȃice a *invățat*, ci *scie* carte: învțul este o deprindere iar nu *sciinta*, de aquea se și ȃice *invăță pe dinafară*. — Scăpați-ne de invățamentul publicu Domnilor ministri, și dați-ne instrucțiune sapientă publică.

Mai ȃice Românul: «omul cu carte multă». Auȃiți, Domnii mei? *multă* iar nu *puțină*, și cu atâta mai rău quând nu e nici de cum.

Mai auȃiam âncō în copilărie, quō cartea nu are mar-

gini : sute și mii de anni de ar trăi omul tot nu pôte se cartea tótă.

Oamenilor iar que sciu ori quât de multe, și nu sciu carte, Grecii le ñicu : *a grammatos philosophos*, philosophi fără carte, philosophi nelitterați.

Omul, în adevăr, nu pôte să fiă universal; se pôte sci una și să nu scie alta, și precum se pôte ñice unui medicu : cunosci Domnule medicina, dar nu cunosci și musica; assemenea i se pôte ñice : esci bun medicu, dar carte nu scii, și nu se supëra daqua este așa.

De aqueea, să nu fiă supperare, daqua ammu ñice în față fiă-quăruia din bărbații nostri speciali;

Vei fi, Domnule, bun inginer, bun architect, bun mechanicu; dar, cu iertăciune, carte nu prea scii.

Vei fi bun musicu, bun pictor, bun sculptor, dar carte nu scii.

Vei fi sciind, coconașule, tôte limbele, tôte istoriele, numai carte și istorie românească nu scii, și nu e culpa nôstră, daqua României n'au nici o nevoie de Dumneata.

Vei fi, Domnule doctor, mare philosophu, mare theologu, philosophu și theologu absolut, mare avocat, dar que pëcat quô carte nu scii, quô ne-am fi bucurat și noi!

Și iarăși, vice-versa, qua să nu fiă supperare; vei fi sciind, Domnul meu, carte multă, dar sciințe și arte nu cunosci; și crede ne quô ne pare reu din suflet, pentru quô ai fi putut face mare bine națiunii.

Am vrut, Domnii mei, a stabili un adevăr, quô adică una sunt sciințele, și altă este cartea, așa precum fiă-quare specialitate differe de alta, și tôte în preună, facu un întreg, iar nu qua să facu ôre-quare allusiuni. Voiu să constat quô litteratura sau cartea este o specialitate a parte, și quine nu s'a ocupat de dënșă, nu pôte s'o cunôscă.

IV.

Pinô quând darô nu ne vommu applica întru a sci și carte, și mai vîrtos carte românească, și nu ne vommu scrie

quâte scim și cunôscem în limba naționale, raționale și corectă, pînă quând nu vommu împlea bibliotecele române cu cărțile nôstre qua să le lăssăm la posteritate, să nu ne facem illusiuni, iar o mai repet, tot barbari vommu fi.

De ammu fi, Domnii mei, toți quâți ne aflăm în aqueastă sallă din preună cu toți Romanii din capitală și din tôte părțile Romaniei, de ammu fi toți cu toții, fiă-quare quâte un *panepistimon*, adică sciitor de tôte sciințele, și nu ammu sci carte, sau nu am voi a ne comunică prin scris sau prin cărți la națiunea întregă și la posteritate cunoscințele, capitalul nostru intellectual și moral, toți noi aquești angeli, tôte queste geniuri de sapiență, toți cu toții n'ammu fi de quât nisce barbari cu atâta mai cumpliți de quât barbarii primitivi, cu quât ammu sci mai multe de quât dênșii. Posteritatea n'ar avé de quât blesteme pentru noi, pentru quô nu 'i am lasat nimic din sciințele nôstre.

Pe lîngă aquestea, farô cărți naționali, farô litteratură natională nu pôte existà nici patrie nici patriotismu nici nationalitate; și éttô causa, pentru que părinții nostri avea mai mult dor de alle Patriei, pentru que avea fapta patriotismului, farô a cunôsce numele sau vorba, cu quare ne decorăm noi în tôte ocasiunile, cunoscea numai alle țerrei lor; și queea que cunôsce omul, aquee și pôte iubi, daqua merită iubire.

Noi ânsé cum putem iubi țerra, daqua nu cunôssem nici historia ei, nici instituțiunile ei, nici limba ei?

Dela un timp înquà stările avute 'și au crescut copii prin professori străini, în limbe străine, și trimețendu'i apoi de mici în străinătate, aquei copii se returnă în țerră, farô nici o cunoscință de alle ei; superbi de quâte scià, erà indifferenti de quâte nu cunoscea. — N'au vrut să cunôscă țerra; nici țerra astađi nu voiesce ai cunôsce.

Stările de miđlocu și quelle neavute își dau copiii a trece prin collegiuri și facultăți, (de quând avem collegiuri și facultăți), cu professori que n'au nici o unitate între dênșii, fiă-quare cu systema lui. Aquești copii trecu tôte

clasele începătoare, gimnasiali și de facultăți, mai mult se în-doctrină de cât se instrue; quâte audu sau învăță într'o clase, în queealtă profesorul se încercă a'i desvêța, și așa în 14 și 16 anni de studiu, trecu din schólele nóstre în quelle din Francia sau Germania, faró a sci romaneșce; fiă-quare își are o manieră a sa de a serie, după quât mai mult sau mai puțin 'l a în-doctrinat dascálul que 'l a fost accaparat. Fiă-quare înșira la littere, la vorbe, faró a'și da nici un cuvânt de quâte scrie, și într'o limbă quare numai româneasca nu este, plină de solicismi și de străinismi.

În Franța apoi sau în Germania, de se ducu, și acolo de se appucă de vre o specialitate, pré puțină carte francesă sau germană cunoscú; quóci fórte puținii vin înapoi în stare cum să scrie bine în limba francesă sau germană cum să pótă trece de autori în aquelle limbe; vin voiu să đicu în țerră nici Români nici Francesi, faró nici un legemânt de unitate quare se'i lege între dênșii și cu natia întregă.

Quei din stările avute, din familiile historice necunoscând nici historia nici instituțiunile natiunii, au început a se crede, după quâte au vêđut în historia Germaniei și Franței, quó sunt nobili hereditari, quó funcțiunile mari alle țerreii au fost alle lor de moștenire.

Quei de stările de miđlocu, necunoscând iaró instituțiunile egalitari alle Romaniei, cređuró pe quei din starile avute quó sunt, nici mai mult nici mai puțin, de quât nișce baroni, și comiți feodali, nișce căteauni de burgrafi și malgrafi, buni de dus la ghilotină.

Daqua am fi știut cu toții quó nația romană dela început n'a cunoscut nici o dată titluri și drepturi hereditari, ci tót d'auna 'și a recrutat capacitățile din tóte stările societății, și quând s'a învechit o generațió a venit quea nouă a'i luà locul din tóte stările, n'am fi ajuns în aqueasta confusio și luptă absurdă. Cadu Negrulescii, și vin Mirciulescii; cadu aquestia și vin domni, bani din tóte stările societății; se sting Buzescii și Calofirescii Leurdeni, și vin

Philipesci, Lengi, Nestori, se ducu aquesta și vine generația actuală cu aquelleași drepturi egalitare.

Quine n'a mai vrut să fiă boier ca Ianache Vecărescul, a se ocupă cu limba Patriei, a încetat de sine de a mai fi boier sau cap al națiunii și au venit alți filii a'i patriei a'i luă locul.

De se vedu nisce adunări, nisce asociațiuni că aqueasta a Atheneului, observați bine, Domnii mei, quō și la noi, și în Moldavia și în Transylvania, și peste tot unde s'aude limba română, nu veți vedé alți bărbați de quāt din quei que s'au ocupat și se ocupă că Ienache Vecărescul, cu quelle proprie alle Românilor, cu limba lor, cu historia lor, cu datinele lor și instituțiunile lor, cu religia lor, cu înființarea, cu un cuvânt al litteraturei lor. Și nu quō dōră nu mai quei quesunt membri aqestui Atheneu ei numai calcă în urma Văcărescului Ienache: avem mulți din fericire, și sperăm quō toți ne vor face onóre a se întruni cu noi, și a ne da concursul și luminile a mări și întinde litteratura romană. Avem nevoie de fonduri spre aqueastai și le vommu înființa.

V.

Am đis în adevăr quō litteratura unei limbe există în cărțile que possede aquea limbă; ânsé despre que tractă aquelle cărți, aquea litteratură ?

La ori-quare națiune ne-am uită, cărțile sunt considerate că quel mai prețios al lor thesaur intellectual și moral, și aqueastă venerație spontanee n'ar puté veni daqua cărțile n'ar tractă despre cele de folos societății; tótă cartea que ar tinde spre a distruge iar nu spre a creă, spre a prevesti ómenii, n'ar adduce dequāt horróre, și departe de a intră în litteratura unei națiuni, n'ar fi de quāt o pagina neग्रă în histeria limbei în quare s'a scris, scornul autorului ei, și al epocii aqestui autor.

Să luăm d'a rîndul mai multe specialități despre quare prin scrierile lor se ocupă bărbații în folosul societății și omenirii.

Cărțile de agricultură, de mineralogie, despre canalizarea râurilor, despre construirea căilor, despre navigație; — cărțile que tractă despre sciințe, arte, măestrie, despre commerciu și industrie, și înflorirea lor, — cărțile despre educație, morală și historie, — historia universale în genere, și a populilor în parte, biographiele ómenilor mari, historia artei militare și a tuturilor espedițiunilor, dela Xenophonte pînă astăzi: cărțile de căllători, romanțele ênsuși historice que ne arată societatea în tóte miseriele ei, unde vedem cu ochi și pipăim cu degitul tóte plagele omenirii și quare ne facu a simți durerile și sufferințele quellor desmoșteniți; tóte poemele mari în fine unde se crea idealele quelle mai sublime, quare ne facu a visà perfecțiunea, și pînă în fine a o și realisà; aquelle cărți, dela invenția alphabetului pînă astăzi n'au tractat și nu tractă de quât despre binele și mulțumirea societății, spre ameliorarea ei, spre perfecționarea omului, în quelle individuali, în quelle sociali, și în quelle guvernamentali.

Sciți ânsê, Domnii mei, cum se dice în limba în quare s'a tractat pentru prima óră despre sciințe și arte, în limba hellenică voiu să dicu, cum se numesce *urba, cetatea, societatea*? Aqueste obiecte se numescu *polis, politia*; și prin urmare *politică* va să dică sciința que se ocupă despre binele material și moral al societății.

Quine se ocupă de agricultură, de commerciu, de industrie și le face a prosperà; quine se ocupă de sciințe, de arte și măestrii, despre tot que pôte da cetățenilor pâinea spre ființă atât materiale quât și morale, independința lor individuale și colectivă; — quine se ocupă despre a assicurà presentele și viitorul națiunii, despre a liberà pe ómeni de jugul neaverii, de jugul innoanței, de jugul famei și al immoralității, de jugul din întru și de din afară; — quine se ocupă, pe lîngă aqueste de fericirea

cetățenilor, întru a le înfrumuseța toate câte vedu și audu ; aqueia nu se ocupă de cât de *adeverata politică*. Eattō dar quō adevărata literatură a unei națiuni, este adevărata ei politică.

Diferința între politică și litteratură nu este de quāt quō Litteratura coprinde în sine politica, unde politica propriu đisa nu coprinde litteratura întregă.

Litteratura și politica ânsē spre a mântui societatea, spre a correspunde scopului sēu, are de datorie a fi tot d'auna în adevēr ; quōci errorile, și quelle fără voie, facu a înapoiâ popolii și îi ruină.

O gresală în politică și prin urmare în litteratură, la quei que sunt capi ai politicei sau litteraturei unei epoche, è mai mult de quāt o crimă, de quāt un rău ; este crima ar dicată la șéptea putere, qua să mă exprimū printr'un termin biblicu. Crima stinge un individ sau o famillie ; errōrea în doctrine țin popolii cu miile de anni în întunerec și sclavie, gresala în litteratură sau în politică stinge națiuni întregē.

VI.

Occupăți-vē, vorbiți și scrieți, junilor de limba naționalē; occupați-vē a o studiă, a o cultivă, — și a cultiva o limbă va să đică a scrie într'ēnsa despre toate sciințele și artele, despre toate epocbele și toți popolii — Limba singură uneșce, întăreșce și define națiunea ; occupați-vē de dēnsa mai nainte de toate, și nu veți face prin aqueasta, de cuāt quea mai fundamentale politică, veți pune fundamentele naționalității.

Quăți studiați mathematicele, applecati-le la inginerie, la arhitectură, la mechanichă, la construiți de drumuri, la căi ferate, la plutirea riurilor, la arta militară, și nu veți face de quāt politica quea mai sănētōsă.

Quăți sunteți philosophi faceți qua sapiența vōstră să afile causele tutulor rellelor que chinue societatea ; mai descindeți din regiunile supranaturali, mai descindeți pe

pământ pînă în colibe miserabilor; mai lăsați sistemele și vă ocupați numai de omu, și veți face cea mai sublimă din politice.

Occupați-ve de agricultură quâți sunteți proprietari mici și mari; ocupați-vă de industrie și de industrie națională, de comerț, nu quel anticu que e basat pe trafic și fraudă, ci de comerțul modernu que a ajuns a fi o știință — Cu altă ocașie voiu borbî de comerțul anticu și de comerțul modernu. —; ocupă-te adevăratule popol, de agricultură, de comerț, și de industrie, și vei întrece pe toți Taleyrandii, și Meternichii în politică.

Juni officeri, toți quâți încingeți sabia spre apărarea Patriei, studiați cu stăruință mathematicele, tôte științele tributare la arta militară, studiați historia aquestei arte și a tutor resbellelor sau campanielor, aveți consciință de frumôsa vöstră specialitate, fiți credincioși Nițiunii și thronulni, apărați și susțineți ordinea, preparativă a apperă patria în tot momentul, și veți face politica quea mai salutariă.

Cântați, poeți, pe Dumneșeu, natura întreagă, amorurile puelle sacre, înalțați pe Femea *la gradul ei predestinat dela început*, cântați pe toți bărbații quei mari, înalțați-i de model înaintea posterității; înalțați virtutea prin tragediele vöstre, și flagellați numai și numai vițiul, iar nu pe om, în comediele și satirele vöstre, și veți deveni suveranii tutulor politicelor.

Occupați-vă, quâți simțiți în voi darul de sus, vocația preoției, ocupați-vă, de vera theologie, de vera morală, de știința educațiunii; însurați-ve și deveniți părinți de familie, simțiți amorul conjugal și patern în inimile vöstre; simțiți durerea părinților quând își perdu copii, și a copiilor quând își perdu părinții, simțiți sufferințele și jugul fiă-quăria familie prin sufferințele vöstre proprie și prin jugul que îl purtați singuri, și fiți siguri, quô prin științele tributare la vocațiunea vöstră de preoți, prin ocupațiunile demne de înalta vöstră missiune, veți face politica quea mai divină.

VII.

Pină acum nu mă adressaiu de quāt la o singură jumătate a umanității, la bărbați. Nu credeți ânsă quō am putut vre o dată uită pe queea laltă jumătate care este mama noastră, consórtea noastră, filia noastră.

Să mi se ierte o mică abattere qua să potu mai bine intră în sujelul nostru quare este litteratura sau adevērata politică.

In cartea cărților que se numesce vechiul Testament, în capitolele creațiunii se vedu în limbele que pot traduce sau exprimă rațiunea, trei verbi activi *creare, plasmare sau formare, și edificare.*

Quând universul se face, qua să dicem așa, din *nimic* versetul I dela Capul I. Se exprimă: «In principiu *creo* Dumneḃeu cerul și pământul.»

Mațeria există acum și cată a luă forme atâtea și varie, a se formă plantele, animalele uscatului, pescii marii, passările aerului. Aquì nu mai è vorba de creare, ci de *plasmare* sau *formare*, tot este plasmāt, dela firul de herbă pină la Om.

Quând appare Femeea, nu se aude nici de creare nici de plasmare, pentru quō este vorba de un edificiu.

Eattō cum se exprimă versetulu 22 al capitolului II.

«Și a *edificat* Domnul Dumneḃeu cōsta que luō din Adam în Femea.»

Edificiu nici în marmură, nici în porphyr, ci în femea, ettō primul templu viiu que adorō omul și adoră în *adever* pină astă-ḃi.

Primul object que adoră omul că pruncu quând vine în lume este Mama: amorul lui, fericirea beațitudinea lui este la sînul Mamei. Quine a putut adoră în pruncia, în copilăria, și ênsuși pinē în adolescența sa que-va mai multu de quāt pe mama sa, pe surora sa?

June, objectul seu de predilecțiune este Femeea;

suffletul lui în quea mai fervente adorațiune se adressă la dilecta inimei salle, fiă amante, fiă promisă sau fidanțată, fie mireasă sau consôrte.

Vin copii în barbăție, vine filia; și que avem mai adorabil quâți suntem părinți de quât filiile nôstre?

Eattö primul templu viiu, primul edificiu, prima casă viia que edificò Domnul Domneșeu din cösta Omului, din rërunchii lui.

Și éttö partea din noi ênșine que fu destinată spre a sdrobi capul Balaurului-barbarie, Balaurului-innoranță, Balaurului-despotismu, destinată spre a ne îmblândi, a ne civilisà, cu un cuvênt spre a libera pe Om.

IX

Indată que cădù omul, îndată que se degradö adicö în stare de barbar, primul semnu dupö quare se cunoscù barbaria, grosolonia lui fu disprețul către femee, subjugarea ei.

Între popolii barbari, antichi și moderni, femeea este sclavă. Și cu barbar noi nu întellegem nici pe săteni nici ênsuși pe sălbatici; aquestia au pe femee de consôrte de sociă de tovaroșă, iar nu slavă. Barbari sunt quei din cetăți que legiuescu și manțin sclavia femeei.

În primul popol quărui se dă primele legi umane și divine, în Israel, voiu se dicu. Femeea se vede cãntând, hymnul Libertății. Mariam, surora lui Aaron ia tympanul și cãntă.

«Să cãntãm Domnului, quöci cu victorie s'a glorificat.

«Cal și callar, Ța deripat în Marea Rosie...»

În Israel, pînö quând femeea se vede liberă eşirö Debore, Iudithe prophetese, și tôte în genere nășcea filii liberi. Din una din aqueste femei se nășce și ênsuși Filiul lui Dumneșeu.

În primul popol que începe a se civilisà, între Helleni voiu se dicu, Barbatul Orpheu descinde pînö în infern dupö consôrtea sa Euridice. Femeea este preotêsă la altar; femeea

mamă își trimetea filii la resbellu și dându-i paveđa, ea îi comandă:

adică *sau cu dēnsa sau, pe dēnsa*, quōci pe paveđa lor proprie se aducea quei morți în bataie la caminul lor, înaintea ochilor mamei lor.

Intre Helleni esu Sapphe que disputa corona Pindarilor, și repurtă victoria în concursuri.

Intre Chrestini primitivi, femeile assistă la agonia Dumne-de-omului. Elle sunt mai înainte la învierea lui; elle mai întâiu mărturescu quō a înviat Christu. Femeile între primii chrestini se vedu diaconese, preotese officiante, prophetese, predisătore, martire que scia și avea dreptul a mărturi.

Adevărații chrestini da drepturi egali femeilor; falsii chrestini, chrestinii numai cu numele reîncepurō a tractă pe femea ca toți barbarii.

În Dacia, între Romani, unde pentru prima oră Eclesia lui Christ avu nu numai ospitalitate, ci și drept de cetate, între Români que ei mai întâiu s'au emancipat de Roma păgâna și imperială, între Români pentru prima oră femeea deveni persoană și cetățeană, cu sufletul său, cu numele său propriu, cu drepturile sale.

În totă Europa civilisată pînă astăzi femeea încă nu este din drept o persoană, femeii i s'a refusat și i se refușă pînă astăzi numele său propriu, numai Reginele domnitore se bucură de aquest prerogativ. Elle numai se pot numi pe nume Theresa, Ecaterina, Victoria, Isabella. Quelle-lalte femei sunt averea barbatului nu pōrtă de quāt numele bărbatului qua să pōtă însemnă que-va.

Dupō instituțiunile, legile și datinele Europei civilisate, femeii, qua să fiă que-va i se dice spre exemplu: *Madame Brancovēnu, Madame Balēanu*, etc. pe quând România femeii i s'ar fi părut o insultă a i se dice în față: *cocōua Brāncoveanco, cocōnă Băleanco*. Femeele nōstre, că și reginele au numele lor, cu quare se onōră: *cocōna Safta, cocōna Maria, Catinca, Pulcheria*, etc. Femeea este unsă dela botez regină, cu numele său propriu. Și daqua femeea nu își a exercitată

drepturile de cetățeană, cauza n'a fost legile que 'i a recunoscut și sacrat drepturile, ci *innoranța în quare s'au aflat și femeile și bărbații*.

Femeea română, emancipată, liberă din drept, qua să devia și în faptă, n'avea lipsă, de quât de instrucțiune, luminare în parallel cu a bărbaților

Spre a trece la adevărata emancipare a Femeiei între Români, n'ar fi fost nevoie de prefacerea legilor, ca în Europa, ci numai de o educație integrală.

Legiurile nouă imitate din Europa, și mai puțin chrestine, veniră a degradă pe femeie foarte mult înainte dreptului, și cu legiurile imitarom și smorfurile; femeile, abdicară singure la numele său propriu și începură a se crede onorate quând stângacii nostri de domnișori, începură a le dicce că la dumnealor în Franța: Madame; deveniră de bună voie captive.

Sclavia este un rău; are ânsă que-va de gravid, jugal quel supörtă omul cu resignație, și n'astéptă de quât momentul spre al scutura. Sclavul ni se pare un martyr; tot ânsă que este mai trist și mai lamentabil, este quând sclavul a se degradă pînă acolo, în quât să se credă onormat quând pörto numele stăpânului, că un sigiliu în fața lui, că un colan înpregiurul gütului.

Tot que eră mai lamentabil pentru bieții țigani înainte de 1848 eră quă 'iam auzit eu cu urechile melle, quând eră supërați de ôre-quare vexațiuni, dicënd:

«Vai de noi! coconașule, par'quă n'am fi țigani boieresci! ammu ajuns mai rău de quât Români!».

Eattö răul rellelor, éttö răul ardicat la a doa și a treia putere. Cu smorfurile dela străini ammu addus pe femeile, surorile și filiele nôstre, quând pörtă numele bărbaților, a se crede mai onorate de quât mamele și bunele nôstre, que, că ori-que regină, își purtă numele său propriu.

X.

Hei bine, Dómnene melle și Domnii mei, să revenim la litteratura que este relativă în parte pentru queea 'laltă jumătate a omenirii, pentru surorile, consortele, filiele nóstre.

Vorbiți, scrieți, ocupați-ve, juni și bărbați, juni studiosi quâți mă ascultați, quâți sunteți în Romania întrégă, ocupați-ve serios cu quea mai mare fervóre întru a înmulți și respândi cărți pentru educația și luminarea Femeii. Puneți-vă cu toții întru a o înălța la predestinația ei de a strivi în adevăr capul Balaurului. Ori-quât de sus vommu înălța pe Femeea cu inima și cu sufletul, cu atâta mai sus ne înălțăm pe noi ênșine; și ori-quât de jos, o degradă legile pe quare le facem noi bărbații, pe atâta și êncă și mai jos ne degradăm noi ênșine.

Să facem din litteratură, puçină etimologie.

Litterele sunt adesea, în etimologie și algebră, fatale că și cifrele în calcul. Din 2 și 2, ori-que vommu face, nu pot eși nici 5 nici 3, ci fatalmente tot 4.

În limbele antice, *puiul asinei* însemnă fatalmente *asin* curat, cu ambele lui urechie; *puiul vacei* însemnă vițel sau *bou*.

În limbele antice omul erà qualificat după muma lui; Barbarii, popolii primitivi pînă astăzi, quând vor să insulte un omu, s lęgă de biata muma lui.

În Egyptu quând vrea să dică, *morar*, dicea *puiul morăresei*; quând vrea să dică cerșetor, dicea *puiul cerșetorei*, că și *puiul asinei*, și de aquí la popolul que eși din sînul Egyptului, quând vrea să dică, o dată om, *typul ómenilor*, omul Dumneșeu, dicea *fiul omului*; și tot assemenea în tot orientele quând voiescu a dice sclavu, dicu *puiul sclavei*.

Hei bine, Domnilor, pe ori-unde Femeea este mai mult și mai puçină sclavă, bărbații sunt puii mamei lor, puii sclavei, nu putem eși din astă fatalitate; cată mamele nóstre

să fiă libere, adică luminate, qua să putem dice quō suntem liberi, pui de libertate.

În țerrelle unde ómenii se insultă de mamă, unde Femeea este tractată numai de *lele*, în aquelle țerre nu locuescu de quāt numai *pui de lele*. Fiă-quare este puiul mamei salle.

Quând se va emancipà Femeea după natura sa, după querințele salle, după sexul său, atunci se va emancipà și bărbatul în adevăr, după sexul său.

În van ómenii declamă și în Europa și pretutindeni, în locurile publice și strigă în împregiurări grave, și quâte o dată și ridicole quō mor pînă la unul; quei mai sinceri dintr'ênșii se duc se móră, și quând vėdu nevoiea, alėrgă la o onestă retragere. Ne dóre, Domnii mei, și quând ne sgíriem, și de mor puii sclavei orientelui și puii sclavei occidentelui, sunt legile aspre, disciplina severă, gura tunurilor que îi așteptă și în apoi că și înainte, que îi împinge a muri.

Nu vommu sci în adevăr să murim, pînă nu ne vor comandà muma sau soția noastră: «*du-te se mori*».

Spartanii de aqueea scià să móră, și 300 de inși se luptarō cu 200 de mii de barbari, fără a alergà la retrageri oneste, pentru quō mamele lor le dicea ἦ τὰν ἦ ἐπὶ τὰν.

Guilelm Tell de aqueea a sciut a învinge și a'și liberà patria pentru quō femeea lui 'i a dis «*du-te să mori*»; din pantecele meu nu voiu să ėsă un puiu de sclavă».

Inițiativa la liberarea Americii au luat' o femeile, pentru quō s'au decis dela una pînă la alta a nu mai purtă de quāt manufacture de mâinile lor proprie, fără a cumpərə nici o manufactură englesă. Pe Engles cu nimica nu 'l bați, de quāt cu a nu' i cumperà marfa, și 'l au bătut de mórte femeiele Americii.

Stephan al nostru, de aqueea a sciut a învinge după o retragere, pentru quō mama lui 'i a închis porțele cetății și 'i a dis: «*du-te să mori*»...

Que sunt Megiarii, Domnilor ?

Quând se asedară în coprinsurile que ocupă, erà numai patru vâtași cu hordele lor, que le conducea. Aqueste horde erà învecinate de șapte ducate de Români, que îi chrestinarô și îi civilisarô; muma lui Stephan sântul erà născută duceasă română que chrestinò pe fiulul seu, și ducii Români șapte îl ardicarô la thron cã chestin și îl sustinurô. Dupô predominarea catholicismului în Ungaria, toți ducii, magnații, proprietarii români, dinpreună cu Dănescul Corvin îmbrăcișând catholicismul, se ungarisarô. Șapte părți din unspre-dece, între Magiari, sunt Români que și aũ schimbat religia, nu ânsê și sângele; șapte părți din unspre-dece din sângele que circulă prin vinele femeilor este sânge de române, și le-am veđut, Domnii mei, în 1848, și 49 operând prodige, trimetendu și copii și bărbații să móră, și murind și elle d'alătura cu dênșii; și quelle que supraviețuia dantând danțul victoriei pe mormântul fiiiilor lor, cu lacremele pe față. În timpul luptelor s'a veđut pretutindeni quâte o singură femeie înclescând în brațele lor de muntene române, și și aruncând peste balcone quâte patru și cinci Muscali.

Occupati-vê toți quâți sunteți bărbați de litteratura que înaltă pe Femeie la predestinația ei. Occupati-vê, femeii și grăbiți întru a ajunge la predestinația vóstră, să îmblândiți, adicò, să umanisați, să desgrosolanisați pe Om, să dați patriei cetățeni liberi din filii vostri și cetățene serióse din filiele vóstre; sufflați în suffletele nóstre amorul Patriei, amorul aquella de quare voi sunteți capabili quând iubiți queva; faceți din noi heroi demni de secolul XIX, și veți face din noi nisce dei mai pre sus de dei antichității, și tóte veți fi surori născătórei de Dumneđu que vê representă în ceruri.

Occupatia bărbaților întru a înaltă pe Femeie și a Femeii întru a perfecționă pe Bărbat va fi mai mult de quât litteratură, va fi politica în acțiune, va fi politica lui Dumneđu que a dis femeii a strivi capul Balaurului.

XI.

Arătarăm, demonstrarăm, Domnii mei, quō litteratura *adeverată* este quea mai adevărată politică.

Ânsă, daqua este așa, que este aqueea que ômenii, fără a'și da cuvânt de vorbele que pronunță, numescu *politică*, și quare n'are nimicu de comun cu sciința que se ocupă de binele comun?

Nu vă mirați de paradoxul aquesta.

Vițiul, quel puçin, are pudôrea de a nu se numi singur vițiu; îi è rușine cu numele său propriu; și își împinge cuteșanța pînă la a'și da numele de virtute, de calitate bună.

Ciarlatanii în oriente își dau numele de *calos hiatros*

Theocapelia, sau precupeția cu divinitatea se înțolleață cu titlul de *santitate*.

Farô-de-legea, sub diverse forme, își dă nume de lege, și încă *de lege pozitivă*.

Discordia vine în numele Concordiei spre a desbină ômenii și popolii.

Strâmbul, dela Balta-Liman vine în numele dreptului și al ordinii, spre a desordina soçietatea, dîcînd quō stabileșce ordinea legală.

Venim noi la putere? — pentru quō, qua să nu fie minie, cată se vorbim și de noi — venim noi la putere? deh! n'ai que dîce, vedem și noi quō è cu frica lui Dumnezeu. — Vin alții la putere? Attunci, vai de lume! a lipsit dreptatea de pe pămînt!

Cu un cuvânt Minciunea sbiară de se sparge quō este Adevărul întregu.

Pentru que darô ciarlatania, or de sus or de jos, a quellor que speculă cu popolii, aquellor que adducu atâtea calamități pe soçietate, pentru que să nu se numescă și ea politică? și nu strică ea; strică quei que nu înțellegu vorbele, și credîndu-o, dau că orbii în cursele ei. Numai vulpenia ciarlatanilor pe de o parte, și inoranța popolilor pe de o parte dîcu quō aqueastă desfruntată meserie este politică.

Departa de noi, Domnii mei, departa de locul aquesta, aqueastă iasmă que fără scirea nici a lui Dumneșeu, nici a Dracului se numesce politică!

Îa intrat cui-va în capu a ajunge la minister, sau la thron, sau quel pușin a accaperà pe Suveran și a'l inconniurà cà într'un cercu de fer? — Nici mai mult, nici mai pușin, de politică se occupă dumnealui, el acolo; tôte cabalele, tôte intrigele, toate dulapurile, tôte hypocrisiele, tôte calomniele și ênsuși tôte crimele que este capabil a comitte, cu numele de politică sunt scusate. Și apoi s'au inventat și expresiunile: *Suveranitatea scopului*, *scopul causă miđlô-cele*. Ansê que au de commun aquelle neomenii cu binele societății, cu sciința politiceii?

Își allegu unii messeria de a trăi din spinarea altora, fără a produce nimicu? devin pentru aqueasta adulatorii quând ai Tyraniei quând ai Anarchiei? Bassețele lor pe de o parte, demagogiele lor pe de alta, în que au d'a face cu politica sau cu sciința pentru binele societății? Să cutede ânsă quine-va a'i numi pe nume, și va vadé que pate quoci ei tot cu dinții de politică, și de onoare se țin bieții ómeni.

Își allegu alții messeria de a devèni instrumentele străinilor, tomescu și vënd drepturile și pămenturile Patriei lor respective? Din quare țerra și din ori-que epochă ar fi ómenii aquestia pare quô 'și ar fi dat mâna, pare quô 'și ar fi dat cuvêntul cu toții de a'și numi a lor messerie tot politică.

Apoi scólă-te tu să mă puiu eu, allergările dupô funcțiuni, samsarlikul la concessiuni, partituri que fremênta țerra pentru interesele a vre 200 de individe dintr'o parte și din alta, intrigele și calomniele în allegeri, qua să fim numai noi și ai noștri or într'o parte or și dintr'alta, tôte aquestea mai au altă nume de quât politica?

Să mai vorbim și de mercenarii sau neferii unor assemenea campanii de cavaleri de industrie? de cățeeii unor assemenea vênători în quare vênatul sau prada sunt națiuni întregi? Aquestia în inoranța lor credu quô facu politică;

comercianții, mesterii, își abandonă comerțul și industria pînă ajungu în sapă de lemn, creșdend quă intră în politică, tocmai quând esu din politica adevărată, din meseria lor proprie.

Quând vommu căută la cabinete, vedem tractate de eternă amicie, de eternă pace, que în germine n'au de quāt un resbel vecin, tractate que asigură neutralitatea unor țări și quei que le suscriu n'au alt cuget de quāt quare de quare să'i calce teritoriul mai êntêiu. Apoi atâtea manopere, atâtea jocuri, atâtea învītări spre a sculă popórele vecinilor quăror au jurat eternă amicie, și apoi a lăssà aquelle popóre victimă vendictei suveranului lor, etc. etc. Quând va sci quine va în que stă adevărul cabinetelor, nu vede de quāt quă Minciuna este ardicată pînă la dogmă. Cu tóte aqueste, dela Pharaoni pînă astăzi, popolii tot politică credu quă sunt aqueste jocuri, aqueste dulapuri, aqueste neomenii; pentru quă așa le spune și popa și dascălul și vlădica, și jurnalele, și theatrele. Quine nu voiesce a numi pe numele său propriu aqueastă înaltă ciarlatanie, îi póte dice, quel puçin *diplomatie*, sau mai pe romănesce taler cu doă fece.

XII.

Biata Minciune! îi place și ei a se da de Adevăr! și jură săraca pe onóre, pe Dumneșeu que nu'l are quă este numai adevăr.

Biata ciarlatanie! îi place și ei să dică quă è politică, quă este sciința pentru binele comun, și nu strică ea; strică quine o crede.

Eu unul ânsă n'am creșut'o ori de unde a venit, dela thronuri sau dela altare, dela Tyrannie sau dela Anarchie, de sus sau de jos, din drepta sau din stânga.

Și de aqueea spui quă Minciunea nu este Adevăr, quă ciarlatania, prefăcătoria nu este politică, și quă politica adevărată este literatura adevărată, și în fine quă nicăiri în

tótă România dela 1859 înquã nu s'a făcut atãta politicã, cã în aquestã sallã de doi trei anni, pentru quõ nu se face de quãt purã litteraturã.

Mie mi s'a ñis și în parte și official quõ nu sunt bun de politicã, ci numai de litteraturã. Este fõrte adevãrat quõ nu mã pricep întru nimicu în pretinsa Dumnealor politicã și nici nu mẽ pot... amestecã într'ensã. Necapacitatea despre aqueasta que aflã în mine îmi face onõre, pe atãt quãt îmi face onõre, Domnii mei, sã mã aflu între Domnia võstrã și sã vë vorbescu de litteraturã.

Pentru quõ politica quea mai mare que s'a făcut vre o datã în țerra romãnã a fost în epocha de litteraturã Ecclesiei romãne, quãnd dela Matheiu Basarab, pînõ la Constantin Brãncoveanu s'au tradus în limba romãnã cãrțile Ecclesiei, în preñica regimului phanariot. Aquelle cãrți ne au conservat limba și naționalitatea, quõci alt-fel remãneam mai rëu de quãt Romãnii din Macedonia.

Politicã mare s'a făcut de Vãcãrescul Ienache, de P. Maior, de Georgie Lazar, de Banul Bãlãceanul que a făcut a se da sciințele în limbã romãnã, de societatea Philarmonicã que înființõ theatrul romãn. Politicã mare au făcut toți autorii și poetii Romaniei, que au scris și typãrit dela 1832 pînõ la 1848, pentru quõ au facut numai litteraturã ; și Puterile vecine scia mai bine de quãt noi quõ facem adevãrata politicã și de aqueea persecutarõ faptele nõstre.

Dela 1859 pînõ astãði în tõte pãrțile tot politica s'a declamat și nicãiri nu s'a făcut adevãratã politicã cã în aquest Atheneu pentru quõ numai litteratura s'a făcut.

În periodul aquestui an s'a vorbit despre resurectiunea poesiei pãgãne în secul XIX, despre cum se criticã operele de artã, despre risetele romane sau caracterul causticu al Romãnilor, despre missiunea guvernului, ingerența guvernamentalã și iniñiativa privatã, despre Theatru, despre destructiã și renoirea ființelor vii pe pãmënt.

Se va mai vorbi despre instructiunea romãnã în Transylvania, despre expositiunea univãrsale, despre rolul Roma-

nismului în questiunea orientală, despre scrierea română cu littere latine, despre historia instituțiunilor țării, despre poesia populară, despre pictorii Români înainte de 1848. despre theoria impositelor, despre antichitatea Omului în creațiune, despre Goethe, despre mărimea, scăderea și rezultatele domniei române, despre creditul publicu, despre familie, rolul și influența ei în societate, despre unde își culegu poeții români cotoritul de stil, despre organizațiunea societății, despre Educațiune și Politică, și ómenii de Stat.

Hei Bine, Domnii mei, éttő adevărată politică într'un stadiu de cinci luni! și laudă și glorie bărbaților que au luat inițiativa spre a face a se deschide aqueastă sallă înaintea Publicului serios qua să pótă auđi în órele salle de petrecere quelle que pot fi spre folosul și înaintarea societății.

Glorie guvernului que a consimțit a se face aquest început, și a dat tot ajutorul spre înaintarea lui!

PRINCIPIE DE ORTHOGRAPHIA ROMANA

PARTEA I

DESPRE MATERIA LIMBEI

I

Vorbele se potu împărți în doë categorii: ântéiu în vorbele vocabularului popular și al doilea în vorbele sciințifice. sau quelle stăine.

1. Litterele latinătății clasice și prin urmare alle *intregei* orthographii române sunt quelle următóre :

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, l, m, n, o, p, q, r, s, t, v, u, x, y, z.

2. Spre a vorbi de orthographia română *intrégă*, o vommu împărți în doë regiuni; în orthographia termenilor

popolari și communi la toți, și în orthographia termenilor științifici și a vorbelor și numelor străine,

3. Principele noastre de orthographie sunt qua după litterele adoptate și după fixarea lor spre a arăta sunetele, fiă quare să scrie după cum pronunță. Ast-fel scriemu :

Arare, battere, credința, este, ferire, hora, intrare, jurare, lumina, mirare, natura, om, patru, querere, riu, suror, temere, vase, unire. Alexe, Zoe.

4. Quâte sonuri mai sunt în limba română afară de aquestea, que se se representă prin littere separate în alphabetul byzantin și cyrillicu, să se represente cu din litterele latine prin aquellea que sunt querute și de *phonetica* și de *etimologia* limbei noastre.

Aquestea sunt $d=z$ latin derivat din d , $t=z$ italian derivat din t , $\text{ș}=ss$ sau lui s îngroșat sau sybillante derivat din s .

Mai sunt încă ă , ě , ö închise sau guturali, que devin nasali mai adesea înainte de nasalile m și n , și litterelor în quari se schimbă sau se îmmóie aquestea. Astfel făcea și strămoșii noștri cu littera z . que representă și pe a , și pe e și pe o , pe quare o pronunță pe nas, în asemenea cazuri, că la $\Phi\text{znt}\text{r}\text{u}\text{a}$. La dênșii z representă numai pe a , iar z pe a , e și o .

II

DESPRE ORTHOGRAPHIA LIMBEI ROMÂNE POPULARE.

5. Pentru aqueastă orthographie avem necessitate numai de două-deci și două littere :

$a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, l, m, n, o, p, q, r, \text{ș}, t, v, u, x$, și de derivatele din aquestea : $\text{đ}, \text{ț}, \text{ș}$, de vocalile închise și nasalile $\text{ă}, \text{ě}, \text{ö}$, quari cu toate împreună represintă toate sonurile limbei române că și litterele greco-romane sau bysantine.

6. Din consonanți *c* și *g* înainte de *e* și *i* pure se pronunță că în italiana; cum *fac-u*, *fac-i*, *fug-u*, *fug-i*, iar când în casuri excepționali se pronunță, prima ca un *h* și a doile ca *g* german, cauza este quô în origine au avut după dênsele sau un *l* ca în *glacies*, *ghiață* sau un *u* ca în *oculus*, *ochiu*; *auricula*, *urechiă*.

De queasta, unii pretind a pune după dênsele un *l* în asemenea casuri, și alții un *u* că la Galli în vorba *gnerre*. Qua să scape pôte de o asemenea alternativă, Italienii preferirô pre *h* că litteră d'aspirațiune și modificătore quare să țiiă locul, și lui *l* și lui *h*. Astfel făcurô și Românii pînô astăzi și prin urmare în asemenea casuri noi preferim pe *h* cum este în us și scriem :

închinare . . .	nu înclinare . . .	sau încuinare
chiamă	nu clamă. . . .	sau cuiama
urechie	nu ureclie	sau urecuie
unghiu	nu ungliu	sau ungiu
ghiața	nu gliacia	sau guiața
ghindă	nu glinda	sau guinda
genuchie . . .	nu genucle	sau genucuie
antichitate . .	nu anticlitate . .	sau anticuitate

7. *Sc* înainte de *e* și *i*, se pronunță *șt* între o mare parte de Români, și în altă mare parte se pronunță după cum se și scrie, ca în *scie*, *nasce*, *pasce*, *pesce*. Iar când se pronunță că *șk*, atunci ia după sine tot un *h* pentru cuvintele que s'au dat despre *c* și *g*, că la *schimbare scheletru* de nu se va pronunță *sceletru*.

8. Dintalile *d* și *t* înainte de *i* finale la pluralul substantivilor, cum și la final'a persônei a doa a verbilor se pronunță sybillanți, că și când ar' avé după dênsele un *s* pățind aqueeasi modifițațiune ca și *c*. *g*. Assemenea se pronunță și în terminatele în *ține* și *țio*. Usul pînô acum a făcut să se însemne cu o sedilă în loc de a le adăogî un *s*. S'ar puté ânsé scrie simple în asemenea casuri ca și *c* și *g*, regula fiind generală, cum :

nucu — nuci	nascu — nasci
micu — mici	edu — eđi
lungu — lungi	blandu — blandi
facu — faci	frate — frati
fugu — fugi	laudū — laudi
batu — bati	părete — păreți

9. Tot asemenea pate și littera *s* que în asemenea împregiurări, șueră înainte de *i*, ca la :

pasu -- pasi, frumosu — frumosi, lasu -- lasi.

10. Când *d*, *t* și *s*, șueră înainte de *i* cum și înainte de *a*, *e*, *o* și *u*, atunci spre facilitatea cititului și a scrisului cătă a se marcă cu un semn. Pînă acum s'au însemnat cu *sedilla*; alții acum voiescu a'l însemnă cu un *i*. Spre exemplu pînă acuma quelle următore s'au scris :

deu que alții astăđi pretind a se scrie dieu	
șede sau	siede
ține	tiene
credință	credentia
țerră	tiara
țerrină sau țarrină	tiarina
țolle (stolle, stolla) țopu	tiote, tiopu
șețu	sietiu
vêdutu.	vediutu
căđut	cadiutu
trimetênd	trimetiend.

Pe lîngă aqwestea stabilind regula generale quă *d* și *t* înainte de *i* tot d'una șueră ca *đ*, *ț*; când au a se citi ca *d* și *t* primitiv, au a fi urmate de un *e* în locu de *i*, spre exemplu :

Dena	în loc de	Dina,
Devinitate . . .	—	divinitate.
Deana.	—	Diana,
credentia	—	credință,
administratēv .	—	administrativ,
devisiune.	—	divisiune,
tene	—	tine
tempu.	—	timpu

în quare și fonetica și derivația nu se ia nici într'o considerațiune.

11. Spre a respecta pe de o parte etimologia și pe de alta fonetica, se pune asemenea tot sedillă sub littera *c* când se pronunță ca *ț* în vorbe ca *oțet*, *oțellu*, *față*, *Franța*, *județu*, *puțin*. Pentru quei quari susțin a se scrie tot cu *ț* după cum se pronunță, af' ajunge, când ar' lipsi sedilla a se pronunța mai virtos de străini (și însuși cu sedilla) *otet*, *otel*, *fata*, *Franta*, *judet*, *putin*.

12. Precum avem trei vocali guturali *ă*, *ě*, *õ*, sau închise quari devin și nasali adesea înainte de *m* și *n*; precum avem doi *đ*, și doi *ț* sibillanți unul cu *z* și altul cu *đ*, unul cu *ț* și altul cu *ç*; asemenea avem și doi *k*, unul *c* și altul *q*, unul adică que arată în numerare numărul 100 și quel de al doilea *q* que arată numărul 90. *C* și *q* înainte de *a*, *o*, *u*, se pronunță ca *k* grecu și înainte de *i*, *e* se pronunță ca italicul *c*.

Tote vorbele române, unde quere sonul, se scriu cu *c*. Spre perfecțiunea scrierii qua să nu se întempe dubie sau equivocități, când nu suntem de față și însuși pentru etimologie, se scriu cu *q* numai quelle următore:

Quare (quale schimbând pe *l* în *r*) de unde vine și *qualitate*, și spre a se distinge din *carre* (trăsura). Atenații noștri, aveau consciință de vera orthographie, făcea aqueastă distincțiune prin litterele byzantine, scria pe unul *kape*, și pe quel din urmă *kapz*, ca neutru plural *carra*;

Quātu, în quare se pronunță a nasal pentru quō a avut după sine un *n*, *quanto*, de unde și *quantitate*;

Quine (quis τίς) și spre a se distinge de *cina*, *cine*;

Que, că derivat din quare;

Qua, subjonctiv, spre a se distinge din adverbul similitiv că;

Quam (quasi);

Quō subjonctiv;

Quintare substantiv spre a se distinge de verbul *cantare*;

Querere verbul que nu este deea *Cerere*, după cum nici verbul *queru* nu este substantivul *ceru* (celum) nici arburele *cerru*;

Adverbii *quând* și *aquí* de unde și *aquí-est*, *aquí-ellu*, *aquestu*, *aquellu*;

Și în fine quâte vin din *equi* că *equitate*, *equilibru*, *equator*, *equinoxiu*, *equivalent*, *equilateral*, etc.

Aquesta toate sunt în număr de două-spre-dece, și se pot deprinde copii însuși dela syllabismu a le cunôsce. Quât pentru altele că *cinci*, *tórcere*, *cócere* etc., nu le putem scrie cu *q*, pentru quō n'au homonyme că *querere* și quoci în latinitatea antică se scria quelle mai multe cu *c*, ca *cocuere*, *tenere*, și așa s'au conservat și în latina rustică, și tot asemenea trecură în Dacia cu coloniile romane, devenind *cócere*, *tórcere*.

Se scriu încă quelle de sus două-spre-dece cu *q*, pentru quō ne demonștră limba în fie-quare pagine și mai în fie-quare linie, și pentru quō fiind quelle mai multe de dominiul sciințelor, au ajuns a le scrie așa și însuși popoliile que fură odinioară barbari și de altă stirpe.

Daqua vommu înlătură pe *q*, sau de se vor deprinde copii cu densus însuși dela syllabismul în aqueste două-spre-dece vorbe, orthographia română devine quea mai simplă și mai facilă, scriind fiă-quare după cum pronunță, și puținele cacographie vor apprea foarte rar, confundând pe *ă* cu *ê* pînă vor trece și principole de grammatică, quari se vor întruduce și în școliele comunali și pînă mai virtos

se va învăța sau deprinde fiă quare după cum este scrisă fiă quare vorbă, adică *locuescu* și nu *lēuesc* sau *lăcuescu*; *rotund* și nu *rētund* sau *rātund*; *mer*, *mere*, și nu *măr*, *mere*; *meu*, *teu*, *seu*, și nu *meu*. *tău*, *său* etc.

PARTEA II

DESPRE ORTHOGRAPHIA ERUDIȚILOR SAU A VORBELOR SCIINTELOR ȘI QUELLOR STRĂINE

I

Aqueastă orthographie se compune din qelle doăspredece articole precedenți în quare se coprinde orthographia vocabularului popularu, quării i se mai adaugu și termenii scriințelor spre a complectă un dicționar întregu al limbei române. În aquești termeni figură adesea litterele *x*, *y*, *z*, cum și compusele *ph*, *th*.

13. Se scriu cu *x* vorbele de latinitatea clasică că *expunere*, *exposițiō*, *examen*, *equinoxiu*, *sexe*, *maximă*, etc., și vorbe hellenice că quelle următore: *synaxar*, *exaemen*, *exodu*, *syntaxe*, *axu*, *exoticu*, *oxygenu*; cum și nume proprie că *Alexandru*, *Alexe*, *Xanthu*, *Xenophonte*.

14. Se scriu cu *z*: 1° vorbe helenice și nume proprie că *azymă*, *zémă*, *zographu*, *zoologie*, *epizootie*, *zodiacu*; *Zephir*, *Zenon*, *Zoe*, *Zamphir*, *Zoroastru*, *Zopir*, *Zaira*, *Lazar*, *Zimmermann*, *Zurich* etc.; 2° vorbe slave că *zavera*, *zăduh*, *zidu*.

15. Se scriu cu *y* quâte luate din limba hellenică, acolo se scriu cu *o* că *hypohecă*, *hypotenusă*, *hyperbolă*, *syllabă*, *syntaxe*, *synthese*, *syllogismu*, *physică*, *systemă*, *symbol*, *symmetrie*, *tyrannie*, și nume proprie că *Pythagora*. *Pythia* sau *Pythonisa Egyptu*, *Babylonia*, *Tyru* etc.

Se scriu pentru aquelleași cuvinte cu *th* și *ph* vorbe că *theologie*, *theoremă*, *anathemă*, *Themis*, *Thetis*, *Thucidide*

Theophrastu, Theodor, Thoma ; physică, philosophie, Phebu, Philippu, Pharaon, phariseu, phanariotu etc.

16. La o ortographie a erudiților, după trecerea încai a gramaticii se quere și îndoirea consónelor, unde o quere sau compunerea vorbelor sau etimologia vorbelor străine adoptate în toate dicționarele limbilor culte.

17. Se scriu dară cu consóne gemene :

a. Quâte în compunere quereu doă consóne egale que arată elementele din quare s'a compus vorba, cà la *în-negrire, în-nodare, îm-multire, com-mesurabil, cor-respundere, sur-ridere, sup-punere, op-punere, ad-ducere, col-lateral*, etc.

b. Unde quere prosodia spre a suî tonul la antepenultima cà la :

accele și aquelle
coppilu și copillu
cammăta și cà măta

cum și quelle următoare : *bătăllie, famillie, mittere, litteră missiö* etc.

c. La perfecte de a treia conjugățiune, que a parte de quelle lalte au tonul la penultima, cum *allesse, stette, dette, pusse, addusse, trimisse*. Aquestea din urmă se distingun prin îndoirea consónelor de participiele *allese, puse, adduse, trimise*, (femei și obiecte quand se termină în *e*).

d. Se mai inoiesce littera *l* quand sau la pluralul substantivilor se îmmóe, daqua la singular sunt îndoite, sau la singular se îmmóie, daqua la plural sunt îndoite cà la :

calle	căi	călli
vale	văi	vălli
callu	cai	calli
'mnellu	'mnei	'mnelli
mólle	moi	molli
aquellu	aquei	aquelli
ea	elle	a fost ella

stea..... stelle... stella
 șea..... șelle... șella
 aquea... aquelle

De typul aquesta sunt și *inellu, inelle, castellu, batellu*, și femininele *mantellă. capellă*, etc.

e. Vorbele hellenice que se scriu cu doë consône gemene că : *syllabă, syllogismu, symmetrie, parallele, synallagmaticu, grammatcă*.

18. Litterele sybillanți *đ, ț, ș*, nu se îndoiescu, pentru quô fiind compuse din doë; îndoinduse s'ar împătrî.

19. Litera *v* assemenea nu se îndoesce, pentru quô este că vocala *u*; pentru aquellași cuvânt nu se îndoesce nici littera *j*, că la ajutorare, obiectiô, adjectivu que nu se potu scrie *ojectiô, ajectivu*.

III

20. Vocalile guturali *ă* și *ě* sau închise se audu pure sau deschise în substantivi și adjectivi la plurali; iar în verbi la a doa personă a presentelui indicativu, precum :

pěru — peri	învětare — înveți
numěru — numere	legěnare — legeni
tiněru — tineri	părerere — pari
lăudare — laudi	stěmpěrare — stěmperi
tăcere — taci	suppěrare — supperi
vědu — vedî	appěrare — apperi.

21. Vocala *o*, se cunósce după pronunție că la *locu-escu, locustă, rotund, rondurelle, la rond*. La assemenea casuri se corrige și pronunția de s'ar pronunță deschis.

Astfel este și cu *e* în multe casuri că la *vorbescu, Dumneđeu, se, teu, seu, reu*, que unii le pronunță *vorbăscu, Dumneđeu, să, tău, său, rău*.

22. Quâte vocali guturali și nasali nu se potu cunósce la pluralul substantivilor și a doa persónă a verbilor, se lámurescu prin învêtu în clasa de grammatică, cum și printr'un auđu pur român.

23. Vocalile nasali se vor desgaturuiă cu timpul, cu musica que va trece printr'ênsele sau prin limba nôstră, și cu comparațiunea în scriptură că *lâna* și *lină*, *lângă* și *lîngă*, că la *Românu* și *Rumîn*, *quând* și *cînd*, *pâne* și *pîne*, *câne* și *cîne* și *cîne*, că și la *socru meu*, *veru meu*, *sunt* que mai mult se pronunță pe *nas*.

24. Vocalile *a*, *e*, și *u*, se conservă în răděcina vorbelor în declinări și conjugări, cum: *fac-u*, *fac-i*, *fac-e*, *făc-utu*, *făc-undu* sau *fac-ênd*, *fac-il*, *fac-tură* sau *făp-tură*. *Ved-u*, *ved-i*, *ved-e*, să *ved-ă*, *ved-ut*, *ved-undu* sau *ved-êndu*, *ved-êtor*. *Fug-u*, *fug-i*, *fug-e*, *fug-it*, *fug-ind*, etc. Precum și la *pên-a*, *pen-e*, *gén a*, *gen-e*.

25. Quât pentru *o*, nu este tot așa. Aqeastă vocale quând este scurtă devine fôrte natural *u*, și quând este lungă devine că diftongul *oa* sau *ó*, cum :

joc-u, juc-are, jôcă ; pot-u, put-ere, pôte.

26. Quâte *ct* din latina clasică s'au schimbat, or mai bine s'au conservat în *pt*, aquellea remân că în archaismu sau că în dialectu. Iar quâte asemenea reluăm astăzi din limba clasică spre înavuțirea și întinderea limbei nôstre în regiuni mai înalte, în aquellea nu se mai preface *ct* în *pt*, spre exemplu, conservăm dialectul *nópte*, și đicem *nocturnu*, *eqainoxiu*, conservăm *peptu*, și đicem *pectoral* ; conservăm *lapte*, și đicem *callea lactee*, etc.

Ast-fel urmarô și alți popoli quând își regenerară limbelle corrupte sau decăzute. Ast fel, spre exemplu, făcurô și Gallii quând, conservând vorbe că *lait*, *d'eau*, *baume*, *paix*, *voix* pe quelle derivate dintr'ênsele le respectarô în tótă clusicitatea lor, đicênd *lactée*, *aquatique*, *balsamique*, *psalmiste*, *vocal*, *pacifique*.

27. Tot asemenea pot rămâne la noi provincialisatele în *int'inte*, că *mormânt, mormente*; nu putem însă după tipul lor dice și *testamint, testaminte, elemint, regimint, regulamint*, etc.

Fiind quō spre a termină principiile de orthographie, intrăm ore-cum și în forme de alle limbei, adică și în partea analysei grammaticali, în partea a treia vom vorbi mai mult despre forme.

PARTEA III

DESPRE FORME

I

I. Vorbele limbei române, quelle mai multe se declină sau iau diverse forme în casuri mai mult de quāt limbelē dise neolatine, cum spre exemplu:

eu..... mie..... mine.. me

noi... . noē..... ne

tu..... ție..... tine... te

voi..... voē.. . vē

ēns..... sie..... sine... se

quare. quărui, cui

quin .. cui.....

altu... altui... altor

unu... unui... unor

Astfel se declină și

Roma.... Rome

luna..... lune

vespe..... vespi

đi..... đille

șea..... șelle

Assemenea prin analogie, cată a se declină clasicamente făcând genitivul și dativul că în plural și vorbe că :

natiö..... natiuni

positiö... positiuni.

ARGUMENTE

Nici într'o limbă nu se pöte luà de erudiți un cas drept altul fără a commite un solicismu. A se dice spre exemplu în hëllenica *κόρακας ἄρχοντας*, este a arătã acusativulu plural; a dice ânsë *ὁ κόρακας, ὁ ἄρχοντας*, este a commite o erröre demnă de necunoscători de grămmatică, o erröre în contra symphoniei sau a concordanței între casuri, astfel unii în decadența limbei disserö și *Θεός Θεόντος*, în loc de *Θεοῦ Θεόντος*.

Daqua în limbele neolatine sau în latinitatea decădută, s'a luat mai mult sau mai puçin ablativul în locu de nominativ, aqueasta n'a fost o symptomă de înflorirea și progresul limbei clasice, ci de scăderea și regresul ei.

Galli que se ñicu francesi, qua sã se appere de aqueasta necuviință își făcurö un nominativ al lor à parte, cã *pair, voix, lait, bonté, vertu, nation, position* que le ar fi putut scrie cu *e* mut, *natione, positione...* daqua ar fi cutedat academicii a ñice quö ablativul pöte fi vre o dată nominativ.

Astădi membri unei ecademie nu potun luà drept model vorbe corrupte cã *rugăciune, tăciune, spurcăciune*, spre a prefacce și vorbe conservate de părinți ca *orațiö* în *orâciune*, cã *timp* în *timpore*, cã *frigu* în *frigore*, cã *nume*, *culme*, *lumë* în *nomine*, *culmine*, *lumine*, cã *secită* în *secitate*, cã *un arător*, *un vorbitor*, *un scriitor*, *un croitor*, în *un arătore*, *un vorbitore*, *un scriitore*, *un croitore*. Pentru que sã luăm de model, quând ne ocupăm de cultura și regenerarea limbei, pre quelle degenerate, și mai vartos quând quelle clasice dupö cum se scrie așã se și pronunță și le în-

telegun toți? pentru nisce erudiți academici să dică quă Români fărö sciință de grammatică iau ablativul în locu de nominativu, și scriind *natiune* să pretindă a pronunța *năciune* și *năciunal*; scriind *lectiune* să pronunțe *lepciune*, și quâte alte assemenea? Pentru que quând quelle corrupte cã *spurcăciune* nu trecu peste sută, să corrumpem cu decile de mii în epochă de corecțiune și de regenerare. Fărö a dice Români în genere *arătore*, *vorbitore*, să viiă grămmaticii a dicce în locu de *professor*, *professore*, și în locu de *director*, *directore* etc.

2. In formele sau finalile declinațiunilor și conjugățiunilor se scriă cu *ă*

a) Substantivii masculini cã *Leonidă*, *papă*, *tată*, *popă*, *poetă*. Aquestea din urmă cum și alte assemenea, cã *prophetă*, potu lepêdã pe *ă*, cã Leonid, poet, prophet, nu ânsê luã un *u* mut.

b) Substantivii și adjectivii feminini cã *lună*, *casă*, *țerră*, *pênă* etc.

c) A treia persónă în singular și plural a presentelui indicativ de prima conjugățiune cum și prima persónă în plural și imperativul cã la *el ară*, *ei ară*, sau *arân*, *ară*, *noi arăm*.

d) A treia persónă a subjonctivului de a doa, a treia și a patra conjugățiune cã la *să audă*, *să vedă*, *să spargă*.

3. Se scriu cu *o*.

a) Finala de a treia persónă a perfectului de prima conjugățiune, cã la *arò*, *cântò*, *jurò*, spre distincțiune de *ară*, *cântă*, *jură*, și de *arò*, *cântà*, *jurà* ¹⁾.

1) Sunt unii quari pretindun a scrie a queste-a cu *ă*, pentru cuvântul quò în latinitate se vedu *avit*, cã *juravit*, *cantavit*, etc. Aquestia ânsê își uită pe de o parte quò siguri dau altă funcțiune circumflexului de quât de a întonã o vocală închisă, ca la *cântam*, *mântuire*, unde vocala fărö a fi tonică este nasală, și cã la *vesmênt*, *cuvênt*, unde fiind tonică este iar nasală. Pe de altă parte uită iarò quò pretind a face să dispară cu totul semnele d'assupra și de desubtul litterelor cã (^) (^) și sidilla. La aqueastă împregiurare, la quare ne învoim și noi, (unde nu è

b) Finala dela prima, a doa și a treia persoană în plural a perfectului simplu și a perfectului anterior, că la *ararömu, cântaröfi, jucarö, arasserömn, cântasseröfi, jucasserö*.

c) Finalile guturali sau închise alle vorbelor nedecli-

necesitate), clarificându-se pronunția vom avé a citi sau pronunță vorbele precum sunt scrise, adică *fontana* sau *funtana*, *Roman*, *intrare*, *introducere*, *primavera*, și prin urmare *canta* nu ne-ar defini, nici timpul, nici persoana verbului, adică nici când nici quine cântă. Aqueastă părere nu coprinde în sine nici *lege*, nici rațiune, ci o singură convențiune arbitrară între ómenii unui partit óri quari. Fără a fi în usul general, și Români și străinii vedënd un *a* cu căciulla, sau fără căciulla, sau cu ori-quare semn convențional, o vor pronunță tot *a*, și nici o dată *o* după cum este adevărata pronunție în limbele romane, că la Italiieni *cantò, arò*, și că la Români (vedi Coresi) *plòe, oò, luò*, iar nu *plòä, oä, luä*.

În fine, toți potu să adducă înaintea latinitatea, afarö de domniile que au proscris *y, x, q, th, ph* și duplicarea consónelor, afarö de toți quâți scriu *ecilibru, silaba, silogismu, teolog, filosof*; afarö de quâți lepédă și ênsuși littera aspirătoare *h* că la *hora, hotsi* (prin anagrammă din *hostes*). Aquesti defensori ai gâscănăriilor provinciali, sunt poseduți de amorul latinității numai în *cantavit* în quare mai archaicu este cantavit, și uită quö în romanitate în genere *au* să pronunță sau se schimbă în *o*, ca la *aur, or*, ca la *au färu'*, o făcut și prin urmare *luò* în locu de *luau-it, plòe* în locu de *plöau-it*, oò în locu de *oau-it*, și că la toți perfectii din tóta limba Italiei.

Să lăssăm sophismatele. domnilor quâți strecurati țin țarul, și nu aveți nici un scrupul de a înghiți cămila, să lăssăm sophismatele, quö aquestea queru marafeturi, și marafetlii, și pe funie de potu jucă, tot își rump gütul de multe ori. Numai adevărul este simplu și facil. Daqua veniți cu systemate, aquestea de și nu sunt adevăruri, presuppun ânsö óte-quare minte, adesea și geniu; plécă dela principe, au un șir de consequințe, accusă pretutindeni o logică, Pretențiune dumnea-vóstră n'au nici meritul d'a se numi systemate, sunt nisce convențiuni arbitrare și convențiunile nu sunt cunoscute de quât numai între quei que au *convenit*, adică între quei que au tunatu și 'iau adunat. Lumea quealaltă, copii în locu de a se convinge n'au de quât să învețe pe dinafarö, și tot que se înveță se și desvêță, adică se uită. Adevărul iar o repet este și mai facil și mai simplu și nici odată nu se uită,

Ettö simplitate și la scris și la pronunție, și după principul etimologicu sau derivativ și după quel phoneticu.

Arä el și *arä tu*, sau și fără córne *ara, arä* imperfectu și *arä* infinitiv că *a vedé, arò* perfect (și să se pronunțe nerëgușit cum este scris, că *plòe, luò*).

nabili că prepozițiuni, adverbi conjugativi que nu pot avé formă nici de substantivi și adjectivi, nici de verbi ca să se scrie cu *ă*, astfel sunt vorbe că *după*, *pînă*, *fără*, *lungă*, *încă*, *însă*, *adică*, *quă*, quare se scriu după typul lui *colo*.

III

Aqueste principie de orthographie română în materie și în formă coprind sau respectă în proporțiune cuvenită, și fonetica și etimologia, și prosodia, și analogia, și forma limbei române, astfel cum ea străbătend seculi, ajunse pînă la noi.

După aqueste principie s'a scris și s'a typărit dialectul biserisei întindendu-se în tôte părțile României dela Matheiu Bassarab pînă la inaugurarea aquestei societăți academice.

După aceste principie S. Clain, Șincai, Cöröși, Budai

Aqueasta analogie se vede și la quelle l-alte conjugățiuni.

dörme, dörmä, dormiä, a dormi, dormi, perfect vede, veda, vedeä, a vedè, veđu.

Nisce asemenea cuvinte am pus înainte și în desbatterile penultimei sedințe a Societății academice din tòmna trecută. și adversarii mei ținea cu *avit* latin, și după que demonstriau quă nu s'au țiput de latinitate întru nimicu, nici ênsuși în *grammatica* pe quari o scriu *gramateca*, după que demonstriau quă *avit* este *avit* și prin urmare *au* sau *ö* romanicu, terminaui cu dicetorea reposatului Doctorului Colmaier.

«Cum la tôte bädăran și numai aqui latinistu».

Se scie quă reposatul n'a đis așa, ci pentru decorul adunării, 'mi am permis a'i schimba termenii qualificetori.

Ajungënd adunarea la vot, majoritatea a fost pentru *avit* sau *ö*.

Părtea adversă vadëndu-se convinsă, s'a cređut învinsă, și, propune și reuși quă să revia la votu. Vedënd aqueastă nequalificabilă purtare, m'am sculat de pe jețul de president, am eșit afară, și de atunci am declarat quă nu voiu mai fi nici president nici membru aquestei societăți. (Vedeți dară quāt de mult a ținut la ortographia sa părintele meu și să nu se mai repete quă daqua el ar fi trăit acum ar fi renunțat la ea. Presupunerea aqueasta este dară neîntemeiată).

s'au încercat a pune în locul litterelor byzantine pe quelle pure romane.

După aqweste principie P. Maior mai virtos, applană difficultățile stabilind o equațiune între litterele dise cyrillice și quelle latine.

După aqweste principie mai pe urmă în România muntenă se operă un eclecticism de către Românii que scrisseră și publicară opere întregi cu litterele latine și quari întinseră aqwest mod de scriptură, cum să fie citit și scris cu facilitate de milliōne de Români.

După aceste principie s'a elaborat de corpul professoral în anul 18., în urma invitațiunii fostei Ephorie a scholilor un mic tractat de orthographie (unde lipsiă numai littera *q*) și s'a adoptat în toate scholile pînă în quelle mai isolate sate.

După aqweste principie reposatul Nigulici scrisse și publică atâtea opere serioase.

După aqweste principie D. N. Locusteanul tradusse dicționarul lui Becherel.

După aqweste principie să publică Monitorul Municipalității (pe quând Municipalitatea avea un Monitor).

Mai după aquelleași principie se publică Monitorul official și toate gazetele Munteniei și Olteniei.

După aqweste principie D. I. Rîureanul, directorul gymnasiului Matheiu Bassarab, publică atâtea cărți de lectură și de morală.

După aqweste principie D. N. Rucăreanul tradusse și publică frumoasa operă a D-lui Laboulaye intitulată *Partidul liberal*.

După aqweste principie fostul profesor C. Canella își publică vocabularul său de synonyme și D. professor Stephănescu arithmetica introdusă în scoalele primare.

După aqweste principie acum în urmă D. C. Dimitriade își publică cursul său de declamațiune.

In fine tot după aqweste principie funcționarii statului, junimea studioasă, inteligența română scriu mai mult și

mai puțin limba română pe cât au studiat'o mai mult și mai puțin; — se disting între aquestia DD. Directorul la Ministerul quellor interne Argintoiianul, și directorul Primăreii capitalei Focșăneanul.

Errori ortographice se pot committe la mulți că și la Germani, Francesi, și ênsuși Italiieni; principiile ânsö de orthographie sunt aquelle que emană din schöla lui P. Maior.

Aqueste principie satisfac tôte querințele phoneticeii limbei, prosodieii și etimologieii ei; pentru quö nu există nici un son que se arătă prin litterele disse cyrilice quare să nu se represente prin alphabetul latin printr'o litteră distinsă.

Aqueste principie respectă și conservă și transmite posterității și străinilor și originea și prosodia limbei.

Aquestea în fine conservă formele adevărate alle limbei și o purifică de quelle parasite și disgrățiate.

Noi nu venim nici cu inovațiuni vâu cu vre o sistemă nouă, nici cu forme nuoe, nici un vre un dialect al nostru particular, noi conservând, continuăm qua să putem progresă.

Daqua pretutindenii respectăm și ne place vocea aquesteii limbe acolo unde este dulce și sănëtösă, daqua luăm în mare considerațiune phonetismul ei, și scriem după cum vorbim, în quât pentru alle etimologieii ni se par că nisce vestminte croite pe corpul ei ast fel cum să appară că o matrönă romană de o candöre și eleganță classică, că o filie demnă de a ei mater, iar nu în siraelo quelle mai învechite, prin quare nici o dată n'a trecut arta, prin straiiele unei nomade, sau că ne sêrvim de un anachronismu, ale unei lazaröne ausoniane.

Intr'un cuvânt noi scriem după cum pronunțăm, scriem: *credință, ființă, speranță* și nu *credenția, fientia, sperantia*; noi scriem *potu, putere, pôte* și nu *potu, potere, pole*; scriem *timpu, bine, tine, ține* și nu *tempu, bene, tene, tiene*; tot asemenea scriem *deu, șeș, cređut, vëđut, așà*, și nu *dieu, siedu, crediut, vediut, asia*.

Dupö principie și consequințe, êttö unde decu prin-

cipiele quellor que nu iau în considerațiõ nici formele nici prosodia limbei, și quând își adducũ aminte de etimologie, n'o observã de quãt în vorbele quelle mai rare iar nu în quelle que se audu pe tot minutul și se vedu în tõtã linia.

1869

Actuala orthographia phonaticã, impusã, folosesce ea mult intellectualilor și elevilor din lyceelee nõstre?

Nu. Pentru quõ toți catã sã studie, daqua nu alte limbi, dar quel puçin francesã.

Și Academia romãnã renunțãnd cu desãvîrșire la systemul etimologicu, pe quare dela înființarea ei îl susțineã vor perde acum mult timp intellectualii pentru a ajunge sã scrie correct orthographia aquestei limbi.

Din contra daqua s'ar fi adoptat orthographia lui Heliade, basatã pe phonetism și etimologic, ajungea quel mult a scrie correct orthographia francesã, într'un an sau doi.

Am experimentat aqueasta cu elevii din institutul que am avut de bãieți în timp de 6 anni, instalat în grãdina Heliade, queea que se poate face de quei quari dorescu sã se convingã de rezultatele folositoare obținute de mine.

În clasa a III și a IV primarã au studiat scholarii mei aqueastã orthographiã și au parvenit cu înlesnire a scrie chiar cu littera **q**, punẽndu-i sã coppieđe de vre o 10 ori cuvintele quari se scriã cu **q**, ca: *quine, que, quõ, quare, quãnd, aquest, aquelle, aqui* etc.

Se ðice quõ litterile sũnt nișce semne convențiõnale, que se pronunțã în modurile convenite. Dupã cum la ghimpe, ghiacã, cheie, chemare etc., **h** nu se pronunțã, tot astfel convenim a nu se pronunțã **u** dela cuvintele, quare, quine. que, quãnd, aquest, aquelle etc., Heliade a adoptat pe **q** pentru quõ astã littera figurezã în alphabetul latin, frances,

italian etc. Scrie, *quō, querere* etc., pentru quō se scrie astfel și în limba latină, asemenea *quând*, pentru quō Italianii dic *quando* iar Francesii *quand*, etc.

Resultatul bun que am obținut învățând pe elevii mei orthographia lui Heliade este quōei au început să scrie cu înlesnire orthographia limbei franceze, chiar ajunși în clasa II lyceală. Ei continuu scriau în limba română cu aquea orthographie dobândind astfel un mare exercițiu. Așa quō înaintea commisiunei examinatōre întocmită de ministerul instructiunii din clasa I secundară, d-lu profesor universitar, Crăciunescu, examinându-i și dictându-le mai mult phrase în franțuzesce, a fost surprins să vadă quō elevii din institutul meu scriau în limba francesă fără errorii orthographia, m'a întrebat cum ai făcut d-le Heliade, să înveți așa currând pe aquesti scholari a scrie fără greșeli aqueastă orthographie grea a limbei franceze, pe quând elevii din clasa VII lyceală nu o memorădă ?

I-am răspuns : quō daqua am ajuns la aquest bun resultat, este quă elevii mei au scris cu orthographia lui Heliade încă din clasa III și IV primară. Învețând a scrie în românesce de exemplu cuvinte ca aquestea : *litteră, oppositiō, suppositiō, affacere, quând, questiune, equatiō, equator, physică, philosophie, geographie, theologie, Theodor, Thoma*, etc., îndată ei au scris cu îndoite consōne, cu *q* și cu *ph* și *th* aqueste vorbe și'n limba francesă, și latină. Apoi pe *ph* și *th* îl întrebuinteză Englesii și Germanii în limbele lor, pentru quă *φ* și *Θ* sânt aspirate și d'aquea se pune *ph* și *th*. Astfel quō intellectualii vor studiă limba francesă, în doi anni quel mult, și vor șci să scrie fără errorii orthographice aqueastă limbă, de vor adoptă orthographia lui Heliade. Tot asemenea se vor fōlosi elevii din lycee și mai cu sémă quō ei studie acolo latina, italiana, germana. Orthographia dar, a părintelui meu i ar face să memorede currând orthographia aquestor limbi în părțile unde se va asemăna cu a sa. Timpul pe quare îl perd il vor întrebuintă în approfondarea cursurilor lyceale.

Appucă quineva să scrie în limba noastră de șese, șapte ori cuvintele arătate mai sus cu îndoite, consóne, cu *q*, cu *th* și *ph*, apoi rămâne întypărită orthographia ăstor cuvinte și le va scrie în tot d'auna fără să facă vre o erróre. Tot astfel și cu alte vorbe. Și pentru quó în limba română scriem mai mult de quât în francesă, ortographia lui Heliade ni se va întypări în currênd.

Se observă de unii quó poporul și meseriașii nu vor puté învețá orthographia lui Heliade, fiind grea.

Que rêu ânsé póte produce, meseriașilor, comercianților, agricultorilor, în fine poporului daqua ei vor face greșeli de orthographie? Vor fi înțeleși tot așa de bine de nu vor scrie toți aqueștia unele cuvinte cu îndoite consóne, altele fără *q* iar altele fără *ph* sau *th*. Poporul mai alles nu va avé ocasió să scrie nici despre anthropologie, nici despre philosophie, etc. *Ph* și *th* nu'l va întrebuintá mai nici odată. D'aqueea și Heliade în *Principiele orthographiei române*, que am reprodus aquí, le împarte în: orthographia limbei române *populare* și orthographia *erudiților sau a vorbelor științelor și quelle streine*.

Ore toți Francesii, Englesii, Germanii, Grecii, Italianii etc. cunoscú orthographia limbei lor? Ei fac mai multe errori în orthographie de quât noi. Și cu tóte aqueștea ei sânt mai puçini inalphabeti de quât în țarra noastră. In que, dar, am înlesnit respândirea instrucțiunei publice ne adoptând orthographia lui Heliade quând statistica a constatat quó avem 70 la sută quari nu știu a scrie și citi acum?

Întelleg să ne ținem și noi numai de systemul phonetic attunci quând Francesii, Italianii, Spaniolii și alte națiuni ar fi renunțat la actuala lor orthographie și ar fi impus și ei popórelor lor aquest system phoneticu numai. Dar nici una din națiunile menționate n'a întreprins așa queva, pentru quó la ei se **respectă cu sfințenii orthographia que a întrebuintat autorii lor însemnați, quând n'au fost chiar consequinți**. Astfel Francesii au stabilit a scrie cu *th* tóte cuvintele provenite din limba grécă quari se scriu cu θ . Se cuvenia daró ca cuvêntul

thron să fie scris cu **th**, ânsă este știut quō Francesii îl scriu *trône*, pentru cuvânt quō astfel au scris aquei mari autori ai lor. Respectul aquesta către marii lor autori îi onorēdă.

Și scriitorii însemnați ai noștri au fost partizani nu numai al fonetismului dar și al sistemului etimologic. Nici unul din ei n'a scris vĕz, vezi așă, după cum este impus prin orthographia Academiei, ci au scris vĕdu vĕdi pentru quō verbul este vedere. După cum se admite ca *s* cu sedilă să se pronunțe *șe*, *t* cu sedilă să se pronunțe *ț* de que ôrē să nu admitem ca *d* cu sedilă să se pronunțe *đ*?

D nu se preschimbă nici o dată în *z* în limba română *d* înainte de *i* își modifică sunetul în *đ*. După cum se modifică sunetul lui *t* și *s* înainte de *i* și *c, g*, înainte *a, o, a*.

Persone quari au făcut studiele în lycee și Facultățile din Franța ni se plâneau quō întorcându-se aquí, după que au stat în București quâți va anni au uitat orthographia francesă din causă quō n'aveau ocasiō în țarră d'a serie de quât fôrte rar aqueastă limbă. Tot astfel pat și studenții noștri dela facultăți, quari deși parvenirō, în fine, să învețe în lycee aqueastă orthographia ne mai scriind de quât românesce au uitat'o.

Acum toți aqueștia sânt siliți să consulte dicționarul frances asupra cuvintelor quârora nu'și mai adduc aminte orthographia lor. Și în locu ca o epistolă s'o termine în 10—15 minute perd întreit și împătrit timp căutând prin dicționar.

Ettō dar quō actuala orthographie fonetică, impusă nu folosesce la nimeni ci din contră, perdu toți în van timpul que l'ar fi întrebunțat cu studierea litteraturelor, sciințelor, bellelorarte etc.

* * *

De mai mulți anni s'a manifestat dorința în mai multe State d'a inventă o limbă quare să deviiă universală. Astfel s'a încercat cu limba **Volapuc**, acum cu **Esperando**. Lumea simte o necesitate d'a avē o singură limbă și o orthographie pentru înlesnirea tutulor, spre a nu perde

timpul prețios cu studierea queller lalte limbi. Toți autorii mari să scrie în Esperando! Ettö un ideal frumos! Dar öre este el realisabil? Și astă nouă încercare nu va isbuti. Națiunile nu 'și vor părăși limbele lor natale și autorii mari nu vor scrie operele lor în Esperando ci își vor typări scrierile lor în limba natală sau în una din quelle mai răspândite din lume, ca Englesa sau Francesa.

Un lucru änsö quare se va perpetuä este împrumutarea cuvintelor din limbi streine. Astfel deși Prusianii au avut cu Francesii resbellul dela 1870, și s'a născut d'attunci o mare inamicitie între aste doö popoare, Germanii änsö au împrumutat mii de cuvinte din limba francesä, dându-le terminațiunea germană. Tot astfel am făcut și noi Românii de mulți anni. Și nici un decret și nici un ordin sau presiune dela guvern nu va împiedicä äst mare current pentru quö asta înlesneșce studierea limbei francese que a devenit quäși universală și în loc a ne appropia de orthographia francesä, ne depärtäm în dotrimentul intelectualilor și a elevilor și studenților de ambele sexe.

Fiind în contact cu țerranii de vre o 40 de anni de quänd vened în differite localități din țarră, m'a mirat cum neologismele s'au introdus în limbagiul lor așa de mult. Sânt țerrani quari întrebuintedă mai mult neologismele de quät mulți din profesorii noștri. N'ai auđi pe ei dicend la un profesor *dascäl*, numai cântărețului dela biserică îi dic dascäle, sau cinste în loc de onöre etc. Acum quäți-va anni eram în communa Grecii din Dobrogea, un sat în dreptul Măcinului, unde mersessem să vened, cu amicul meu Michail Șutu, fostul guvernator al băncii naționale, și pe quäd mâncam a venit notarul d'acolo. Era un țerran. A stat de vorbă cu noi vre-o 1/2 oră. Hei bine, să-l fi auđit domnii quari desgröpă de quäți-va anni slavonismele din limbă și le întrebuintedă cu plăcere prin scrierile lor, să'l fi auđit; dic, pe aquel țerran întrebuintând la locul lor mai tóte neologismele que Heliade a introdus în limbă, cred quö n'ar

mai fi susținut quō se cuvine să scrie și să vorbescă astfe după cum obicînescu pentru a fi înțeleși de popor.

Nu adducem nici o înlesnire nici Românilor nici streinilor quari vor studià limba noastră de vom dice: cinste, slavă ceas, resvrătire, dascăl, etc., desgropând slavonismele și grecismele que au fost depărtate din limba noastră și în scris și în conversațiō. Ci din contra vom facilità și pe Români și pe streini d'a învăța românește daqua vom scrie și vom dice tot d'auna: onōre, glorie, oră, revoltă sau revoluțiō, profesor. Pentru quō aste cuvinte se dic și'n latina și'n francesă tot astfel. Bine ar fi să depărtăm din limbă tōte cuvintele streine și să le înlocuim cu altele de origină latină, francesă sau italiană. Este în folosul nostru să ne apropiem de limbele neolatine iar nu să ne depărtăm de ele. Daqua Germanii și Austriacii au luat dela limba francesă mii de cuvinte dându-le terminațiune Germană de que ôre să nu facem și noi așa quând lumea tinde să creede limba Esperando ca o limbă universală pentru înlesnirea națiunilor.

* * *

Se va obiectà de que am typărite *scrierile allese* alle părintelui meu, în astă carte cu orthografia phonetică?

Pentru ca să nu se găsescă un pretext d'a nu fi introdusa în lycee, motivând quō nu sînt imprimate cu orthographia Academiei, ânsă tōte scrierile lui Heliade le vom typări în viitor după cum am și făcut pînă acum cu orthographia sa scotînd ânsă pe q unde nu se pronunță *u*, dar păstrându-l în vorbe ca *aquilă*, *equator*, *equinox*, etc.

Pe Heliade-Rădulescu trebuie să'l prezentăm națiunii române în tot d'auna în vesmintele que 'și a croit el în litteratură, daqua voim să dovedim quō'l respectăm și'l iubim. Liber este fiă quare să se înțolede cum îi place. El ânsă n'a impus orthographia sa la nimeni și nici prin schóle quât a stat Ephor al schólelor timp de vre o 3 ani. După cum darō a respectat orthographia altora, ôre nu s'ar cuveni să se respecte și a sa în scrierile salle quel puçin?

Ca fiu eu nu pot să facu altfel, mai alles quând sunt convins quō orthographia sa este quea mai rațională și mai folositoare pentru studiile que se cuvine să facem dupō cum am demonstrat mai sus.

I. I. HELIADE-RADULESCU.

1909, Noembrie 6.

CÂTEVA REFLECȚIUNI

asupra lui Heliade-Rădulescu și asupra unora din scrierile sale

Am reprodus acî din scrierile lui Heliade Rădulescu mai multe decât se cere în nuoile programe ale școalelor secundare de ambe sexe, pentru că ar fi fost prea puține pe lângă numărul însemnat ce s'ar fi cuvenit să aleagă, în interesul elevilor, cei cari au întocmit menționatele programe.

Nici chiar volumul acesta de 300 pagine nu este suficient pentru tinerime și intelectualii noștri: de aceea sperăm să putem publică un al doilea volum de scrieri alese ale lui Heliade. Vom da și acî explicațiuni și vom pune note explicative ca și în volumul acesta spre a fi scrierile astea mai bine înțelese de lectori noștri

Credem că am făcut bine a reproduce acum bibliografia analitică a operilor lui Heliade, tipărită de mine încă din 1904, în *Noul Currier de Ambe sexe*.

Din această biliografie se poate vedea cât de mult a scris Heliade Rădulescu și dacă i s'ar fi înlesnit mijloacele d'a tipări operile sale, după cum s'a făcut aceasta cu mulți scriitori români de când s'a înființat Academia Română, Heliade desigur n'ar fi suferit de neavere și ar fi avut spiritul său în totdeauna liniștit, spre a putea produce scrieri îndoite decât cele actuale. Dar el a fost mult persecutat pentru că avea mari și puternici inamici.

Mai întâi Rusia și mai toți rusofilii români ce erau numeroși în România până la 1836. Guvernele Colosului

dela Nord nu putea iertă lui Heliade lupta ce întreprinsese spre a paraliza planurile moscovite, îndreptate în contra Principatelor Danubiene.

Al II-lea: Pretendinții la Domnie și cu toți cari se grupău împrejurul lor, după cum acum se grupează Românii în diversele partide. În secolul trecut ei erau numeroși. Între acești aspiratori la domnie era și Ion Ghica, fostul beiu de Samos. Toți aceștia nu iubea pe Heliade pentru că el nu voia să-i ajute a răsturnă pe Domni spre a le lua locul alții. El își aducea aminte de proverbul: Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor.

Al III-lea. Jesuiții și adepții lor, n'au privit și nu-l privesc bine, din cauza scrierilor sale cari sunt oprite d'a fi citite de ei fiind contrarii principiilor și doctrinelor lor.

Al IV-lea: Adversarii politici.

Al V-lea. În fine Domnul Titu Maiorescu. Acest domn, fără ca Heliade să-i fi făcut vre un rău familiei sau să fi scris ceva împotriva sa, sau în contra părintelui său a căutat să denigreze pe Heliade în viața sa când el iată ce scrie despre regretatul părintele său, Ioan Maiorescu la pagina 215 din *Memoriile istoriei regenerațiunii române*, tipărite în 1851, la Paris.

«Ioan Maiorescu a fost sufletul mișcării la Craiova, înlocuit de Florian Aron, în rolul său de apostol al libertății, a fost numit reprezentant al Țării românești pe lângă dieta de Francfort. Prin caracterul onest și energic, prin cunoștințele și știința limbei germane, el reprezintă într'un mod demn România, și pledă cu căldură cauza noastră...

«Deși împedat în ceea ce putea face pentru cauza românească, țara noastră îi datorește mult. Prin stăruințele și prin memoriile sale făcū cunoscut Germaniei situația exactă a Țării românești. Tot ce s'a făcut în Germania atingător de chestiunea Principatelor este opera personală a d-lui Maiorescu. Guvernul nu luă nici o parte».

Iată acum cum scria bătrânul I. Maiorescu la 26 August 1838 lui G. Barițu, în corespondența ce ținea I. Maiorescu cu

Bariți și amicii săi, reproduc în No. 26, din 1903, anul al VII-lea al *Tribunei Poporului*, din Arad.

«... Intre toți este mai cu seamă Heliade patriarhul «litteraturei noastre cu care te-ai putea înțelege bine... Apoi «adaogă că-l cinstește ca pe unul care a făcut mult, zicând «că el ar fi pentru țara noastră ca un Goethe sau un Schiller».

Din toate acestea, se poate oricine convinge, că d-l Titu Maiorescu nu avea nici chiar vre-un motiv personal ca să denigreze în viața sa pe Heliade, după cum a făcut, ci din contra s'ar fi cuvenit să se arate recunoscător.

Nu tot astfel s'au condus adversarii politici ai lui Heliade : Mihail Cogălniceanu, C. A. Rosetti și prințul Gr. Sturza, când a votat lui Heliade o recompensă națională de 740 lei ; în ședința dela 1 Martie 1863, a Adunării Deputaților, de sub presidenția lui Lascar Catargiu și subt o Cameră conservatoare¹⁾ :

D-l **Mihail Cogălniceanu**. «D-lor, n'o să vorbesc mult «dar e o datorie de conștiință ca să'mi motivez votul. D-l «Heliade e adversarul meu politic ; am combătut pe d-l «Heliade în chestiuni politice, dar ca om literat nu pot de «cât să am tătă admirațiunea pentru d-lui și nu pot de cât «să sprijin propunerea de azi».

D-l **C. A. Rosetti**. «D-lor, crez că desbaterea ce urmăm «acum este de prisos, căci nu este un singur om care să «nu recunoască onorabilului d-lui Heliade 35 de ani de ser- «viciu în literatura română, (bravooo), nu e un singur om «care să nu știe a aprecia ce va să zică a da timp de 35 «de ani continuu tot sufletul său, toate cugetările și senti- «mentele sale, tot ce are în inimă și'n minte pentru real- «țarea și prosperarea unei națiuni, (bravooo repetite). De «aceea, d-lor să votăm propunerea fără a mai discuta, căci «discuțiuni nu încap aici». (Mare senzație, aplause prelungite).

Prințul Gr. Sturza. După ce laudă pe Heliade apoi continuă : «Și dacă venim a despărți în d-l Heliade lucrările

1) Vezi în suplimentul «Monitorului Oficial» cu No. 93, din 1863, desbaterile din acea ședință memorabilă.

«literare de cele politice vă voi spune d-lor că nu e un «singur Român care să nu fiă recunoscător lui Heliade «pentru impulsivitatea ce a dat țării noastre sub toate cuvintele, «nu mai puțin sub cea politică de cât sub cea literară».

Judece acum lectorii noștri toate cele arătate în astă carte despre purtarea d-lui T. Maiorescu cu Heliade și conduita adversarilor lui politici, și vază de ce fel de sentimente s'au condus acești din urmă și de ce fel de sentimente a fost dominat d-l Titu Maiorescu în viața sa pentru Heliade care a făcut bine părintelui său și dumnealui în particular, procurându-i o bursă spre a-și face studiile în streinătate, și a culege ceiace au semănat alții, ne ținând însă cont d-l Maiorescu de binele și serviciile ce a adus Patriei Heliade-Rădulescu, după cum a făcut C. A. Rosetti.

Nu puteam dară să nu dau publicității cele ce arătăm în astă scriere asupra d-lui Maiorescu. Am expus faptele spre a fi judecate și calificate.

Am adorat mult în astă lume pe părintele meu și n'am suferit în viața mea să fie atacat de nimeni, fără a răspunde sau prin scris sau bătăndu-mă în duel, cum s'a întâmplat cu Ionică Isvoranu, sau a trage câteva palme în fața Universității lui C. A., pentru că s'a atins de Heliade. Atunci și acum nu-mi făceam și nu fac decât datoria. Nu plătesc însă d-lui Maiorescu cu aceeași monedă, pentru că caracterul și sentimentele mele diferă, d'ale d-sale.

* * *

Ați văzut, iubiți lectori, cât de numeroși inemici a avut Heliade în viața sa, și ce luptă mare a trebuit să aibă cu dâșii. Se cuvenia dar să vi-i pui în vedere, pentru a ști când veți da de scrierile lor unde denigrează pe Heliade, ce crezământ să puneți pe afirmările sau acuzațiunile d-lor.

Vreți să știți adevărul, citiți scrierile lui Heliade. Dumnezeu v'a dat destul cap ca să judecați domnia-văstră singuri asupra operilor lui Heliade și asupra binelui sau a răului.

ce el a făcut țării acestia. Scrierile din astă carte vă va lumina și ele.

Lepădați inoctrinările ce vi s'au făcut, după cum Voltaire și alții mulți au lepădat toate inoctrinările ce le infiltraseră Jesuiții când au intrat în școlile lor. Astfel vă veți lumina și veți face aprecieri juste asupra oamenilor și scrierile lor.

* * *

Multe clișeuri s'au reprodus asupra scrierilor lui Heliade. Intre acestea este unul care s'a repetat: «Heliade n'a scris bine decât până la 1848».

Spre a se convinge oricine cât sunt de neexacte cele susținute în acest clișeu, n'are decât să compare cele scrise înainte de 1848 cu următoarele scrieri făcute după acel an, până la 1870 :

Memoriile asupra istoriei regenerațiunii române publicate în 1851 ; Protectoratul Țarului, 1850 ; Suvenirile și Impresiunile unui proscris, 1850 ; Memoriile justificative ale revoluțiunii române dela 1848, adresate Austriei, Franței, Rusiei și Turciei, 1851 ; O Dacie cozacă și o Românie Turcofilă, 1851. Toate aceste au fost tipărite în franțuzește ; Istoria critică universală, în 3 volume dela 1852—1854 ; Descripția Europei după tractatul din Paris, 1856 ; Conservatorul, 1856 ; Biblia sacră, 1858—1863 ; Biblicele sau notițe istorice, filosofice, religioase, politice și literarii asupra bibliei 1859—1864 ; Prescurtare din Istoria Românilor, 1861 ; Biblioteca portativă, 5 volume ; Lyricile, 1868 ; Epicele, 1870 ; Satirele și Fabulele. Brutus, tragedie, 1867 ; Equilibru între antithese dela 1859—1869 etc.

* * *

Heliade a voit să înlesnească pe poeți spre a'și face poeziile lor, d'aceia el a creat și introdus neologisme în poesii, ca *belă* în loc de frumoasă pentru că adesea un poet simte absoluta necesitate într'un vers de cuvântul *belă*, căci

el are două silabe sau picioare iar *frumoasa* trei. Tot astfel *veră* în loc de adevăr, sau veritate, asemenea și cu alte cuvinte. El a reușit.

În adevăr mai toți poeții au adoptat neologismele lui Heliade, ba unii au creat și ei altele ca Eminescu în Oda la Heliade întrebuițează cuvântul *lilii* în loc de liliac, apoi *turbă*, silfe, blondine unduind.

În Alexandri, în Fântâna Blanduziei găsim: Junia, fericie, vergină, splendid, adorator, votiv, clemență, **suavimă**, resplendă, admiră, ardentă, etc. Iar în Eminescu mai vedem: adorată, sumbre, mur, clar, candidă, jună, radioasă, palindă, costelat, splendidă, vergină, agitare, impugnabil ¹⁾, etc. În istoria literaturii de d. Iorga găsim, eroic; **comprebensiv**, fenomen, diformat, domeniu, definitiv, operă (lucrare), pastel, solid, formal, interesant, irascibil, comemorație, cristalin.

Nu numai în poezie găsim în autori neologismele lui Heliade dar și în proza lor, după cum se vede. Așa face și V. Ureche. Citiți discursul său funebru ținut cu ocazia înmormântării lui Heliade, publicat în *Românul* dela 6 Maiu 1872 și veți găsi o mulțime de neologisme. Între altele veți afla: «Heliade este o generațiune, care de 50 de ani brazdă **agrul** național». Iar la finele discursului se exprimă astfel: «**Pasă**, pasă la eternitate căci *eternă* va fi gloria ta între noi!».

1909, Noembrie 12.

I. I. HELIADE-RADULESCU.

1) Vezi «*Convorbirile Literare*» din anul 1904, pag. 166—174 unde d-l G. Bogdan-Duică dovedește că Eminescu a întrebuițat în scrierile sale neologismele lui Heliade.

UN APEL

Din bibliografia analitică reprodusă dela pagina 63—74 se poate vedea cât de mult a scris Heliade. Mai toate aceste scrieri nu se mai găsesc pe la librării, afară de cele arătate pe copertele acestei cărți. Cine a citit aceste scrieri, cred, că s'a convins cât de folositoare poate fi lectura operilor lui Heliade Rădulescu atât generațiunilor actuale cât și celor viitoare.

Nu dispun însă de mijloace spre a le retipări, toate cele epuizate după cum am făcut cu tragedia Brutu, cu Satirele și Fabulele, cu scrierile postume reproduse în Noul Curier d'ambe sexe, cu Mihaida, Ierusalimul liberat și cu această carte. D'aceea fac un călduros apel către toți acei Români patrioți și rog a destina o sumă, după mijloacele cari au, spre a retipări una sau mai multe din aceste scrieri ale lui Heliade, în două mii de exemplare, fiecare. Mă însărcinez eu cu corecturile și cu supravegherea imprimatului. Voiu da că și în volumul acesta note explicative, unde se va simți necesitatea, spre a se putea mai bine înțelege de lectorii acestor scrieri. Aș dori cât voiu mai putea trăi să întrebuițez timpul disponibil cu asemenea lucrări folositoare țării. Voiu imprimă pe copertele fiecărei cărți numele celui care a cheltuit cu tipărirea acelei scrieri. Lectorii vor lăuda și bine-cuvânta atât pe autor cât și pe editorul ce a dat la lumină acele cărți folositoare.

Din aceste scrieri 1000 de exemplare le va lua editorul dispunând de ele cum va dori. Bine ar fi însă ca ele să fie împărțite pe la bibliotecile și pe la Românii de sub dominațiunea streină. Scrierile lui Heliade au darul nu numai d'a instrui dar și a deșteptă sentimentele patriotice și a formă caracterele lectorilor. Asemenea ar fi bine să contribuim cu orice pentru frații noștri subjugați. Generațiunile actuale și viitoare nu vor uita pe cei cari au contribuit la realtarea și mărirea națiunii noastre și a tuturor Românilor.

Am arătat la pagina 55 cum de la
Titu Maiorescu și a perniis a spune ste-
cutilor pe când era pe cattedra sa de la
facultatea de litere; etto quo și la sta-
tua Heliade ceresce numele. Jur-
nalesc aflând despre aceasta și a expri-
mat indignarea lor pentru aște expresii
de la Thoma Florescu a publicat astă
sigramă

La Statua lui Heliade:

De que, bătrâne, l'atata vreme
a mâna intrusa stas și acum?
Cerescu la lume un drac de vintu
Pentru inceptii de peste drum.

E R A T A

Strecurându-se următoarele erori tipografice în această carte, suntem siliți a arăta cuvintele cu cari trebuiesc înlocuite :

Pagina	Rândul	
17	29	Citește poruncească în loc de <i>pornească</i> .
27	31	» répendre în loc de <i>repondre</i> .
27	32	» est vénéré în loc de est <i>vénéra</i> .
34	26	» 22 în loc de 12.
34	30	Idem, Idem.
45	22	Citește ironia în loc de <i>irona</i> .
45	23	» echou în loc de <i>echoa</i> ,
48	7	Adaogă cuvântul serbă după cuvântul <i>puțin</i> .
90	13	Citește pretinzi în loc de <i>pretinixi</i> .
154	13	» slavonă în loc de <i>slabonă</i> .
162	30	» arbitără în loc de <i>arbitrară</i> .
172	19	» în în loc de <i>și</i> .
172	20	Adaogă cuvântul <i>și</i> după cuvântul <i>tuturilor</i> .
176	27	Citește care în loc de <i>seade</i> .
176	28	» spesele în loc de <i>spusele</i> .
178	3	» politica în loc de <i>poliția</i> .
180	19	» arbitrar în loc de <i>arbitrariamente</i> .
185	20	» de în loc de <i>ne</i> .
186	24	» Iusuf Aga în loc de <i>Insufaga</i> .
190	24	» către în loc de <i>pentru</i> .
191	31	Adaogă cuvântul <i>că</i> după El <i>indică</i> .
233	24	Citește afundă în loc de <i>afaodată</i> .
234	7	» cîntură în loc de <i>cântură</i> .
235	35	» fugă în loc de <i>fuaă</i> .
236	15	» frică în loc de <i>firică</i> .
239	29	» veninul în loc de <i>vecinul</i> .
239	30	» statul în loc de <i>satul</i> .
242	18	» degetul în loc de <i>deuetul</i> .
242	22	» Domnia în loc de <i>Domni</i> .
249	14	» indentice în loc de <i>dentice</i> .

Pagina	Rândul	
250	1	Citește ști în loc de <i>sc.</i>
251	20	» quõ în loc de <i>que.</i>
226	20	» quelle în loc de <i>puelle.</i>
258	20	» sclavă în loc de <i>slava.</i>
259	12	» predicatorë în loc de <i>predisatör.</i>
265	6	» înconjură în loc de <i>înconimã.</i>
273	34	» appărare în loc de <i>apperare.</i>
278	20	» quine în loc de <i>quin.</i>
284	16	» sau în loc de <i>vau.</i>
284	25	» stracle în loc de <i>siracle.</i>

VERIFICAT
2017

CUPRINSUL:

	Pagina
Prefața	2— 4
O prescurtare din biografia lui I. Heliade-Rădulescu	5— 47
Discursul lui Hásdeu la centenariul lui Heliade	48— 56
La Heliade (odă), de Michail Eminescu	56— 57
Ingratul, de Heliade	57— 63
Bibliografia analitică a scrierilor lui Heliade	63— 74
Prefața gramaticii lui Heliade	75— 93
Prefața vocabularului de vorbe streine	93—115
Vocabular de vorbe streine	116—156
Sburătorul, (baladă)	156—160
Proclamația sau Constituția dela 1848	160—188
O aruncătură de ochi asupra revoluțiunii române din 1848	188—193
Cântecul Ursului, (satiră)	193—196
Măceașul și Florile, (fabulă)	197—203
Un Muieroiu și o Femeie (satiră)	203—208
Portretul (elegie)	208—210
O noapte pe ruinele Târgoviștei (elegie)	211—216
Cutremurul (elegie)	216—218
La Victor Hugo (odă)	219—220
Cântarea dimineții	221—222
Ruga Pruncului	223—225
Adorare	225
Omul sau drepturi	226
Datorii-Morală	226
La Schiller (odă)	226—228
Foile și Cărbunele (fabulă)	228—230
Michaida (poemă epică)	231—246
Literatura = Politica	246—268
Principie de orthographia română	268—285
Actuala orthographie fonetică impusă folosese ea mult intelectualilor și elevilor din lyceelee noastre?	285—291
Câteva reflecțiuni asupra lui Heliade-Rădulescu și asupra unora din scrierile sale	291—296
Un apel	297
Erata	299
Coprinsul	301

Scrierile lui I. Heliade-Rădulescu ce se mai pot găsi pe la
librării sau la subscrisul, Strada Venerii, 16

	<u>Lei B.</u>
Satirele și fabulele	3,—
Fabulele	1,—
Poesiele Epice conținând un studiu asupra epopeii, și epopeele : Anatolida, Fingal, Infernul, Ieru- salimul liberat și Michaida	8,—
Anatolida separată	3,—
Fingal	3,—
Sburătorul, Seraphita și Oda Românilor	1,—
Cobza lui Marinică (satiră)	1,—
Tandalida (satiră)	1,—
Litteratura = Politica	1,—
Istoria Românilor	1,50
Currierul de Ambe-sexe vol. II	4,—

I. I. Heliade-Rădulescu

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007